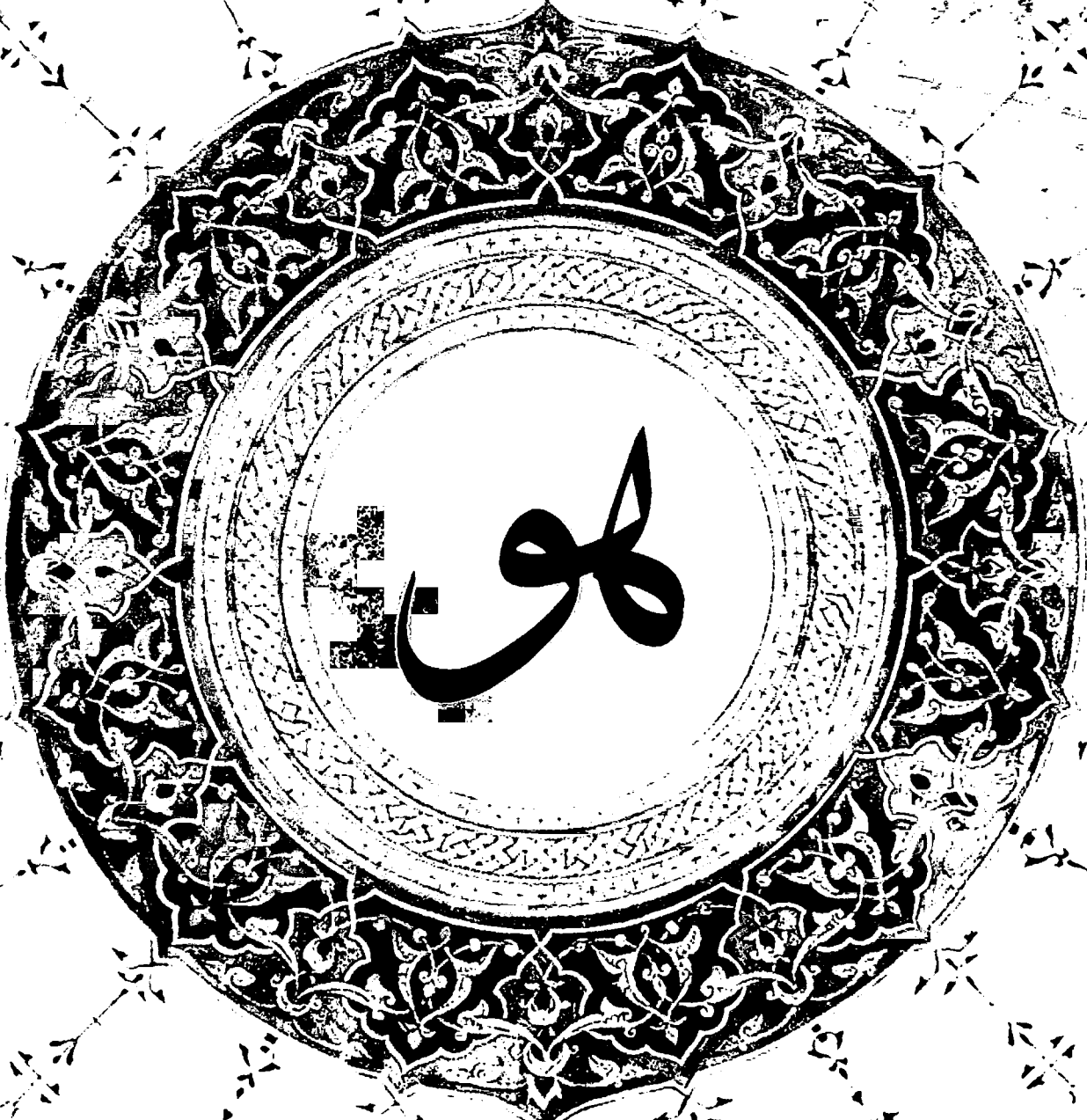

Ahmed Ziyâüddin Gümüshân

EHL-İ SÜNNET İ'TİKADI

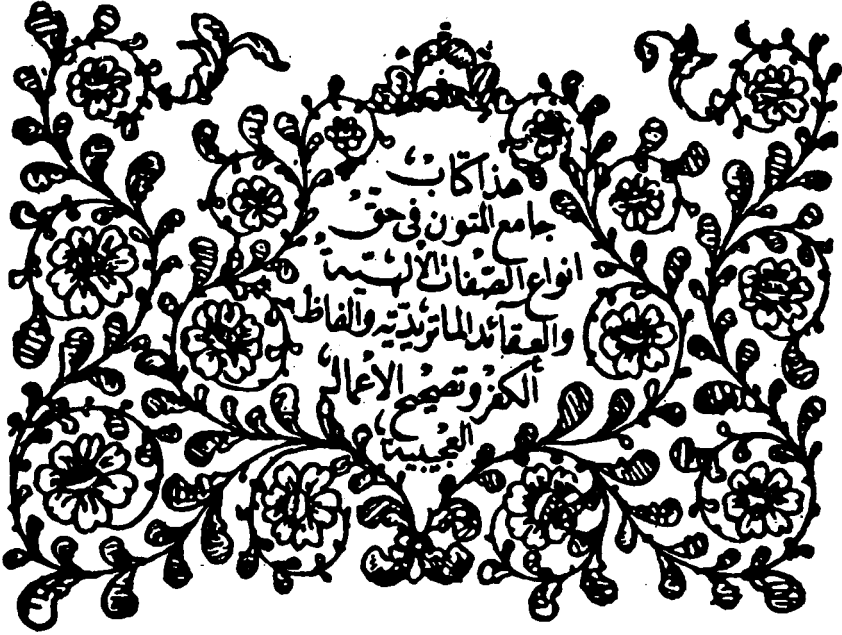
(Câmiu'l-Mütûn Tercümesi)

Bedir Yayınevi

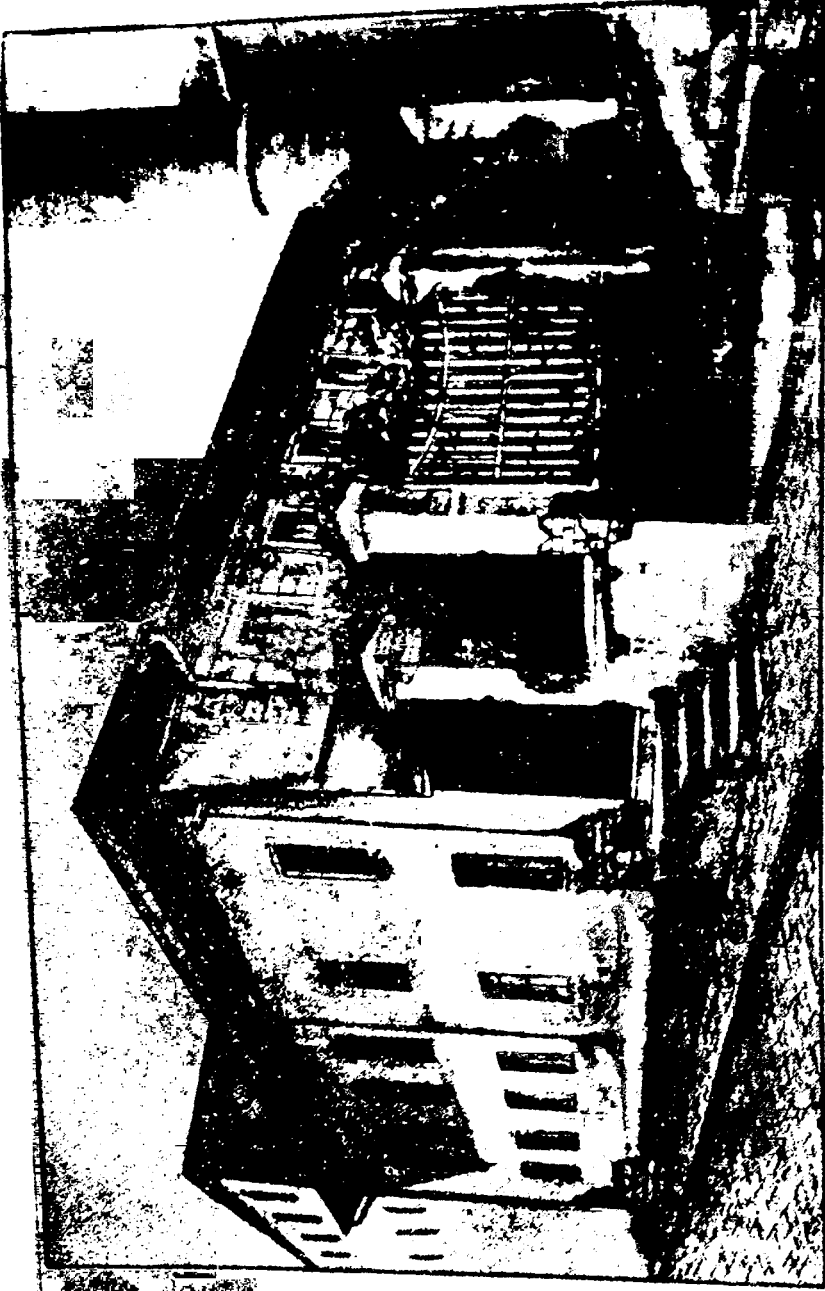
■
EHL-İ SÜNNET İ'TİKADI

■
Gümüşhâneli Ahmed Ziyâüddin Hazretleri
■

■
Kitabın Arapça Unvânı:
Câmiu'l - Mütûn fî Hakkî
Envâi's - Sifâti'l - İlâhiyye
ve Elfâzi'l - Kûfri ve
Tashihi'l - A'mâli'l - 'Acibiyye

■
BEDİR YAYINEVİ
■

İstanbul Vilâyet binası karşısında bulunmakta iken, 1956 (veya 1957) yıllarında, hiç luzumu yokken yıkılıp yok edilen Gümüşhâneli dergâh-ı şerifinin son fotoğraflarından biri. Bu mübarek binanın arsasının bir kısmında Defterdarlık yükselmekte, diğer bir kısmı halen otopark olarak kullanılmaktadır. İçinde Allah'a ibâdet edilen ve olgun insan yetiştirilen mabedleri tahrip eden zihniyete yazıklar olsun! (Fotoğraf: Necdet ve Nedret İşli beylerin arşivi).

Mürşid-i Kâmil - Âlim-i Rabbâni - Şeyh
GÜMÜŞHANELİ AHMED ZİYÂÜDDİN
Kuddise Sirruh Hazretleri

Ehl-i Sünnet İ'tikadı

(METİN ve ŞERH)

BU ESER

Dünyada ve âhirette selâmet bulmak, ebedî saâdete kavuşmak, Hakk'ın (c.c.) ve Resûlünün (s.a.v.) rızalarını kazanmak, "Fırka-i Naciye" denilen ehl-i sünnet mezhebi içindeki bahtiyarlar zümresine katılabilmek için bilinmesi gerekli i'tikad, elfaz-ı küfr, tashih-i a'mâl ve benzeri mevzularla alâkalı hükümleri ve incelikleri öğreten ve her Müslümana son derece lüzumlu ve faideli olan temel bir din kitabıdır.

Arapça'dan Tercüme Edenler:
Abdülkadir KABAKÇI - Fuad GÜNEL

7. Baskı

BEDİR YAYINEVİ
Cağaloğlu Yokuşu No: 6/8
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0 212) 519 36 18

1996 - 1417

Açıklama

İslâmî faaliyetler ve hizmetler sahasında halisle mağşuşun, temiz ile kirlinin, iyi niyetli ile kötü niyetlinin, ehliyetli ile ehliyetsizin karmakarışık ve içiçe olduğu garip bir devirde yaşamaktayız. Basın, kitapçılık, yayıncılık alanlarında da durum böyledir. Sözde hizmet iddiasıyla ortaya atılan bir takım şahıs, müessese ve gruplar yüce mukaddesatımızı istihdam ve istismar etmekte, zarar vermekte, hizmet ve faaliyet mevzularını mincıklamaktadırlar.

Dinî ve şer'î eserlerin te'lif, tercüme, basım, yayım ve satışları umumiyetle İslâm fıkhnın, ahlâkının ve âdâbının izin vermediği yolsuzluklara mevzu teşkil etmektedir. Mukaddes kitabımız Kur'ân-ı Kerîm bile istihdam ve istismar mevzuu kılınmaktadır. Te'lif, basım ve yayım hukuku belli müesseselere ait kitapları sahiplerinden izin almaksızın kaçak şekilde ofsetle basarak kitap korsanlığı yapmalar, başkalarının kitaplarını (ufak tefek değişikliklerle) aşırıp taklid ve intihal etmeler vukuat-ı âdiye sırasına girmiştir. Din kitapları ehliyetsiz, liyakatsiz, kabiliyetsiz bâzı eşhas-ı muzırranın kâr âleti haline düşmüştür.

Bu hal dinimize ve ümmetimize zarar vermektedir. Bunun çâresi din kitaplarının alımında son derece titiz davranılması, ancak ehl-i sünnet mezhebine uygun ve te'lif, tercüme, basım ve teclidi esnâsında gereken ihtimam sarf edilerek hazırlanmış ciddî kitapların seçilmesidir.

Bedir Yayınevi, İslâmî neşriyat sahasında uzun yıllar hizmet vermiş bir müessese olarak yukarıdaki hususları müslüman kamuoyuna arz etmeyi bir vazife bilmektedir. Hürmet ve selâmlarımızla...

BEDİR YAYINEVİ

DİKKAT: Bu eserin hem metni, hem şerhi Gümüşhâneli hazretlerinin kaleminden çıkmıştır.

Bu kitabın sonunda BEDİR Yayınevinde bulunan bazı kitapların kataloğu vardır. Tedkiki rica olunur. Öğrencilere ve dar gelirlilere perakende satışlarda indirimli fiyat uygulanır.

Bu eserin bütün hukuku Bedir Yayınevine ait olup taklid ve intihal edenler hakkında adli tâkibata başvurulacaktır.

Baskı

Bayrak Yayıncılık – Matbaacılık
Davutpaşa Cd. No:14/2 Topkapı İstanbul

2011

UYARI

Aziz Müslüman!

Bil ki, i'tikad ve amelde yegâne hak yol Ehl-i Sünnet ve cemaat yoludur. Bu yol Resûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem Efendimizle ashabının (radiyallahu anhüm ecmaîn) mübarek yoludur. Nitekim hadîs-i şerîfte meâlen: “Ümmetim yetmiş üç fırkaya parçalanacak, biri müstesnâ bu fırkalar cehennemlik olacaktır. Cehennemden kurtulacak fırka benim ve ashabımın yolundan gidenlerdir” buyurulmuştur.

Ashâb-ı kirâm, Tâbiîn ve ilk çağ müslümanlarına “Selef-i Sâlihîn” denir. Onlar i'tikadî mevzularda fazla teferruata girmezler, her şeyi olduğu gibi kabul ederler, münakaşa etmezler, te'vil yoluna sapmazlardı. Ancak zamanla İslâm dünyasında bozuk fırkalar türedi, sapık inançlar meydana çıktı. Bunun üzerine ümmeti dalâlet ve bid'atlerden korumak üzere ehl-i sünnet önderleri İslâm akaidinin hükümlerini tedvin etmişler, hakkı bâtıldan ayırmışlardır. Çünkü dinimize karıştırılmak istenen hatâlı inançların ayıklanması, halkın aydınlanması, doğrunun yanlıştan tefrik edilmesi için artık delillere başvurmak, te'vil ve tefsire müracaat etmek, derinliğine münakaşa ve müzakerelere girişmek zaruret olmuştu.

İ'tikadda ehl-i sünnet mezhebinin iki büyük imamı vardır:

İmam Eş'arî ve İmam Matüridî. Bu iki imam, sünnî müslümanların inanç önderleridir. Cenab-ı Hak her ikisinden ve onların yolunda giden alimlerden râzı olsun.

Daha sonraları “Selefiye” denilen hatâlı bir mezhep çıkmıştır. Bunun kurucusu İbn Teymiye'dir. Devam ettiricileri de Muhammed İbn Abdülvehhab, Cemalüddin Afganî, Muhammed Abduh, Reşid Rıza gibi gayr-ı muteber eşhastır. “Selef-i Salihîn” ile “Selefiye Mezhebi”ni birbirine karıştırmamak gerekir. Birinciler ehl-i sünnetin öncüleridir, ikinciler ise ehl-i bid'attendir.

Zamanımızda İslâm dünyasında gerek i'tikad gerekse amel ve füruât sahasında hayli bozuk mezhep ve yol türemiştir. Bellibaşlıları: Selefiye, Vehhabiye, Lâ-mezhebiyye (Mezhebsizlik mezhebi), Mezhepleri Telfik (hükümlerini ve kolaylıklarını birbirine karış-

tırma), Dinde Reformculuk, Humeynîcilik gibi bid'at yollarıdır. Akli başında her müslümanın bu sapıklıklardan uzak durması ve ehl-i sünnet mezhebine sımsıkı yapışması gereklidir.

Elinizdeki bu eser büyük nakşî şeyhi, kâmil mürşid, ilmiyle âmil âlim Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî hazretlerinin müslümanları uyarmak ve kurtarmak maksadıyla tertiplelediği çok faydalı ve mübarek bir kitaptır. Sanki, sapıklık ve bid'at fırtınalarının estiği bir denizde bocalayan zavallılara atılmış bir kurtuluş ipidir.

Bu kıymetli te'lif büyük imamımız Şeyh Ebû Mansur el-Mâtüridî hazretlerinin görüşlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Aziz müslüman!.. Elindeki bu kitabı oku, akaidini tashih et ve Hakk'ın rızâsına nâil ol. Vesselâmü aleyküm...

BEDİR YAYINEVİ

سنة النبي ﷺ

Ehl-i Sünnet Yolu ve Bid'at Fırkaları Hakkında TENBİH ve İHTAR

Hicrî onbeşinci asrın ilk yıllarında İslâm dünyasında ve bu arada ülkemizde bir sürü bid'at ve dalâlet (sapıklık) fırkaları zuhûr etmiş ve müslüman kütlelerin zihinleri karmakarışık olmuştur. Böyle bir zamanda ehl-i sünnet mezhebine hizmet etmek ve bid'at cereyanlarıyla savaşmak başta gelen hizmetlerdendir. Aşağıdaki satırlar böyle bir hizmet maksadıyla kaleme alınmıştır. Muhakkak ki, ehl-i sünneti bırakıp da bid'at ve dalâlet çıkmaz sokaklarına sapmak büyük günahlandır. Müslümanları bu mevzuda uyarmak bizler için hem bir hak, hem de bir vazifedir. Ehl-i bid'at ve dalâlet bundan memnun olmayıp gocunsalar da... Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi hidâyete, doğru yola tâbi olanlar üzerine olsun. Ne mutlu, Allah'ın ve Resûlünün razı olduğu inanç ve amellerin sahiplerine...

Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin, bir hadîs-i şerîflerinde meâlen şöyle buyurdıkları rivâyet olunmaktadır: “**Ümmetim yetmişüç fırkaya (parçaya) ayrılacaktır, biri müstesnâ bu fırkaların hepsi Cehennem'e girecektir**”. Bu uyarı duyan ashab soruyorlar: “**Yâ Resûlallah, kurtulacak olan Fırka-i Nâciye hangisidir?**”, Yüce önderimiz cevap veriyorlar: “**Benim ve ashabımın yolundan gidenler (yâni bizim gibi inanıp işleyenler)**” (1).

Resûlullah Efendimiz'in dedikleri tahakkuk etmiş ve maalesef Müslümanlar bir sürü fırkaya ayrılmışlardır. Biri müstesnâ, hepsi derece derece bozuk ve sapıktır. Bu müstesnâ yol, bu kurtulacak olan fir-

(1) Bu hadîs-i şerîfi büyük hadîs âlimi İbn Mâce hazretleri “Sünen” adlı çok kıymetli kitabında zikretmiştir. Bid'at ve dalâlet fırkalarının propagandalarına kapılan bazı câhil ve gâfillerin bu hadîs için, “aslı yoktur, mevzûdur”, demeleri büyük bir edepsizlik ve küstahlıktır. (Mezkûr hadîs İbn Mâce'den başka Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Darimî gibi büyük hadîs imamları tarafından da rivâyet olunmuştur.)

ka ehl-i sünnet ve cemaat mezhebidir. Bu mezheb mensupları i'tikadiyatta (inanmağa ait din hükümlerinde) iki imama (öndere) tâbi olmuşlardır: (1) **İmam Mâturidî**, (2) **İmam Eş'arî**. Bu iki imamın aralarında esasa, asıllara ait hiçbir ihtilâf yoktur. Sadece teferruata ait bazı inceliklerde küçük mânâ ayrılıkları olmuştur. Bu iki imama bağlı olan ehl-i sünnet müslümanları birbirlerini kardeş bilir, yekdiğerini sapıklıkla veya bid'atle itham etmezler.

Ameliyata (işlemeğe, fûrûata) ait din hükümlerinde de ehl-i sünnet müslümanları dört imama tâbi olmuşlardır: **İmam-ı Âzam Ebû Hanife**, **İmam Mâlik**, **İmam Şâfiî**, **İmam Ahmed bin Hanbel**. Bu dört imam mutlak müctehid olup Allah'ın Kitabından ve Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi ve sellem) sünnetinden hüküm çıkartmağa iktidar ve ehliyetleri vardır. (Bu dört büyük ve muhtérem zâttan başka yine onların çağında başka mutlak müctehidler çıkmışsa da, zamanla onların taraftarları kalmamış ve ehl-i sünnet mensupları bu dört mezhebte ittifak etmişlerdir).

Asr-ı Saâdette mezheb yoktu ve olamazdı. Çünkü o zaman Peygamberimiz ve ashabı vardı. Herhangi bir mevzuda tereddüt veya şüphe olduğu zaman Peygamber'e soruluyor ve hemen doğru cevabı alınıyordu. Ama ondan sonra İslâm dünyası genişledi, dinimiz, kısa zamanda büyük ülkeler feth etti ve ümmetimizin sayısı hızla kabardı. Dinî mevzularda ihtilâflar baş gösterdi. Bir yandan da, İslâmiyeti içinden çökertmek isteyen yahudiler, İranlı mecûsîler, hıristiyanlar ve türlü türlü sapıklıklara bağlı olanlar Müslümanların zihinlerini karıştırmak için şeytanca propagandalara baş vuruyorlardı. Bir tek misal verelim: Yemenli bir yahudi olan İbni Sebe' yalancıkdan müslüman olmuş Abdullah ismini almış, başına sarık sarmış ve sapık fikirler yaymaya başlamıştı. Şiîliğin kurucusu bu adamdır. İşte i'tikad ve ameliyatta ehl-i sünnet imamları Allah'ın dininin saflığını korumak için büyük gayret sarf ederek dinimizin hükümlerini ortaya koymuşlar; sapık, bâtil inançları reddetmişlerdir.

Bazıları "Selefiye" adlı mezhebi de hak mezheb kabul etmektedir. Bu görüş hatâlıdır. Selef-i Sâlihîn ile Selefiye'yi birbirlerine karıştırmamak lâzımdır. Selef-i Sâlihîn diye ilk çağ müslümanlarına diyoruz. Onlar bizim önderlerimizdir. Selefiye ise, aşırı ve ifrat fikirlere sahip olan İbni Teymiye'nin açtığı bir çığırdır ki, hatâlı fikirlerle dolu-

dur. Vehhabîlik denilen bozuk bid'at fırkası işte bu selefilikten azma bir gruptur.

Zamanımızda birçok bid'at fırkaları vardır: Bazılarını sayalım:

(1) Neo-Selefiye: İngiliz casusluğu yaptığı ve masonların en dinsiz grubuna mensup olduğu tarihî vesikalarla isbat edilmiş bulunan Cemalüddin Afganî, onun talebesi bozuk fikirli ve mason Muhammed Abduh, onun talebesi ve İngiliz taraftarı Reşid Rıza gibi adamlar bu yolun önderleridir. Ehl-i sünnet uleması bunları tenkid etmiş, bütün bozuk fikirlerini çürütmüşlerdir. Türkiye'de bunların taraftarları vardır.

(Cemalüddin Afganî gerçekte Afganistanlı değildir. İran'ın Esedâbad şehrinde ve Şîî mezhebine mensuptur. Lâkin İslâm dünyasını ve ehl-i sünnet mensuplarını aldatabilmek için kendisini Afganistanlı ve sünnet olarak tanıtmıştır. Bu bozuk ve tehlikeli zât hakkında 479 sahifelik büyük bir araştırma kitabı neşretmiş bulunan Amerikalı Profesör Nikki R. Keddie aynen şu satırları yazmaktadır:

“Another characteristic of Jamal ad-Din, documented below, was his practise of t a q i y y a , or precautionary dissimulation of his true beliefs, and his use of quite different arguments to an elite audience of intellectuals than to a mass audience”. (Sayyid Jamal ad-Din al-Afgani, a political biography by Nikki R. Keddie. University of California Press, 1972, sahife: 18).

Kaliforniya Üniversitesinde tarih profesörü olan N. R. Keddie'nin dediği gibi, aslen Şîî olan Cemalüddin Afganî, Şîîliğin temel prensiplerinden olan takıyye icabı, gerçek inançlarını gizlemiştir. Şîî, farmason, İngiliz casusu, anarşist, terörist, reformcu Cemalüddin'in memleketimizde bir İslâm büyüğü, bir müctehid olarak tanınması ve Mehmed Akif gibi kimseler tarafından reklâm edilmiş bulunması gerçekten teessüf edilecek talihsizliklerdendir).

(2) Telfik-i mezâhib taraftarları: Bunlar mezheplerin hükümlerini, bilhassa kolaylıklarını cem ederek dinimizi oyuncak hâline getirmek isterler. Ehl-i sünnet âlimleri telfik-i mezâhibe şiddetle karşı çıkmışlar, bu yolun dinde anarşiye ve çöküntüye götüreceğini isbat etmişlerdir.

(Mason Afganî'nin talebesi mason Abduh'un yolundan giden ve

onu üstad kabul eden bozuk fikirli Reşid Rıza'nın telif-i mezâhib mevzuundaki kitabının Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanmış olması bir gaflet eseri değil, lâkin plânlı bir suikasttir.

Telif-i mezâhib, İslâm fikhını yıkmak, dinimizin hükümlerini oyuncak hâline getirmek demektir.

Ehl-i sünnet büyüklerinin nurlu ve pâk yolunu bırakıp da Afganî, Abduh ve R. Rıza gibi bulaşık ve şâibeli reformcuların karanlık yollarına sapanlara yazıklar olsun!).

(3) **Mevdudiyye fırkası:** Pakistanlı gazeteci ve politikacı merhum Mevdudî, kitaplarında İslâmın temel inanç esaslarından kadere (imanın temel bir rüknü olarak) yer vermemek suretiyle ehl-i sünnet yolundan sapmıştır. Mevdudî icâzetli din âlimi değildir. Pakistan'da 1970 seçimlerinde partisinin 300 meb'us çıkaracağını iddia etmişse de ancak dört meb'us çıkartabilmiştir. Hayâlperest, ütopyacı, siyasî maceralar peşinde koşan bir kimseydi. Pakistan'da İslâm dâvası Mevdu-diyye cereyanı yüzünden çok sarsılmıştır. Kalemi kuvvetli, üslûbu parlak bir muharrir olduğu için saf gençleri ve kültürsüz avam tabakalarını yaldızlı fikirleriyle peşine takmıştır. Ama gerçek yerine onları bir seraba götürmüştür. Değerli âlim Ebû'l-Hasen Nedvî, "İslâm'ın Siyasî Yorumu" adlı kitabında Mevdudî'nin "Kur'ân'da Dört Terim" adlı eserinde bozuk inanç, fikir ve görüşleri çürütmektedir. Merhum Hasan el-Hudeybî de, Mevdudî'nin bozuk fikirlerini tenkid etmiştir. (Mevdudî İslâm ümmetine iftira ederek, ilâh, Rab, din ve ibâdet kavramlarının asıl ve ana mânâlarını kaybetmekle suçlamıştır.)

(4) **Humeyniyye cereyanı:** İran'da ihtilâl yapan ve ehl-i sünnet dışı bir mezhebe bağlı bulunan Humeynî'nin de bazı gençler üzerine câzibedar tesirleri olmuştur. Bu zât, i'tikadda, ameliyatta, siyasette bozuk bir çığır açmıştır. Cenâb-ı Hak Türkiye müslümanlarını böyle bir maceradan muhafaza buyursun. Ehl-i sünnet ile Şiâ arasında usulde (temel meselelerde) ihtilâf vardır Onlardaki takıyye ve kitman prensibi de anlaşmağa, tartışmağa müzakereye mânidir.

(5) **Mezhebsizlik ve reformculuk:** Bunlar mezheblere lüzum olmadığını iddia ederler ve herkesin Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadîslerden kendi kafa ve hevasına göre ahkâm çıkartmasına uygun bir zemin hazırlarlar. Daha Kur'ânı yüzünden okumaktan âciz çoluk çocuğa 15-20

ciltlik tefsirler okutmak, cihad yapıyoruz diye saçma sapan işlere girişmek, müslümanların temel meselelerini mıncıklamak, sözü ayağa düşürmek, İslâmî otorite ve hiyerarşi kavramlarını yıkmak bunların başlıca mazarratlarındandır.

(6) Vehhabîlik: Bu fırka Allah'ın semâda bulunduğuna inanan, tasavvuf büyüklerine “evliyâü’ş-şeytan” demekten utanmayan bozuk bir taifedir. Yüksek din tahsil ve ihtisası yapacağız diye Arabistan’a giden temiz Türk gençleri bu bozuk fırkanın pençesine düşme tehdidi altındadırlar. Vehhabî propagandacıları, içlerinde sapık fikirler bulunan kitaplarını, ülkemizde bol bol basıp bedava dağıtmaktadırlar. Bunlara karşı uyanık olmak her ferasetli müslümanın vazifesidir.

(7) Râfızîlik: Bunların pîri Abdullah ibn Sebe’ adlı Yemenli bir yahudi dönmesidir. İran’daki Humeynî devriminden sonra Türkiye’ye de el atmışlar, bilgisiz halktan ve gençlerden taraftar toplamışlardır.

(8) İhtilâlcî siyasî fırkalar: Bunlar Arap âleminde ve Pakistan’da tecrübe edilmiş, İslâm’ın ve müslümanların zararına sonuç vermiş, bir bakıma iflâs etmiş metod ve plânlarla dine hizmet etmeye kalkışmakta ve kaş yapalım derken göz çıkartmaktadır. İslâm’da terörizm, anarşizm, makyavelizm, gizli cemiyet yoktur. İslâm’a, İslâm’ın kendi öz metodlarıyla hizmet edilebilir. Bunun canlı örnekleri de Hz. Peygamber, ashab-ı kiram, selef-i sâlihîn ve her asırda gelip geçmiş gerçek büyüklerimizdir. Doğru yol onların yoludur, gerisi bid’at ve dalâlet...

(9) Neo-hariciye fırkası: Bunlar, Hazret-i Ali’yi şehid eden sapıkların meşrebindedirler. Anarşi, terör, şiddet, devrim ve vurup-kırma ile İslâm’a hizmet edilebileceğini sanırlar. Bu zavallıların bir kısmı, azılı marksistlerin, ateistlerin, Ermeni komitacılarının oyuncağı hâline düşmüşlerdir.

(10) ... Ve ... : Aşağıda okuyacağınız satırlar, son zamanlarda Müslüman gençlere ısrarla tavsiye edilip okutulan ve çok meşhur bir yazara ait olan bir kitapçıktan alınmıştır. Önce o satırları hep beraber bir kere okuyalım:

“İslâm idaresi sofuluk satan dervişleri, sahte şeyhleri şunun bunun adaklarıyla yaşasınlar diye kendi âlemlerine başı boş bırakmaz. İslâm, her ferdin bizzat karşılığını alacağı bir işle meşgul olmasını esas tutar. Emeksiz ücret, işsiz gelir yoktur. Namazlar,

duâlar kişisel olup toplumsal karaktere sahip değildir. İster belli duâları okumak şeklinde... bütün bunlar tembellik çağının ürünleridir. Hayat ve hareket çağları böyle şeylere önem vermemiştir^{x1)}. (İlâve ve çıkartma yapılmaksızın aynen alınmıştır).

Hayret ve dehşet değil mi?.. Namaz ve duâlar toplumsal bir karaktere sahip değilmiş ve bunlar tembellik çağının ürünleriymiş.

Bu acayip satırlar kimindir, hangi kitaptan alınmıştır, diye soracaksınız. Cevap verelim: Kitabın ismi: “İSLÂM - KAPİTALİZM ÇATIŞMASI” olup, yazarı da Seyyid Kutub’tur.

İşte on yılı aşan bir zamandan beri memleketimizdeki temiz imanlı gençlere plânlı ve programlı bir şekilde böyle garip, bozuk, çarpık fikirler okutulmakta, zihinleri karmakarışık edilmektedir.

Üstelik bu yayınlardan dolayı Seyyid Kutub mezarında kan terlemektedir. Çünkü o, hayatının son devresinde, daha önce yazmış olduğu bu bozuk, aşırı ve çarpık fikir ve görüşleri reddetmiştir.

Bu kitapları tercüme edip de müslüman gençlere “aksiyoncu ve dinamik İslâmî neşriyat” diye sunanlar Seyyid Kutub’un bunlardan döndüğünü, bunları reddetmiş olduğunu bilmiyorlar mı? Bilmiyorlarsa gaflet içindedirler. Bilerek yapıyorlarsa yakışan sıfatı siz söyleyiniz.

Hem merhum Seyyid Kutub kimdir? Ateşli bir muharrir... Şiddete ve silâhlı devrime taraftar bir aksiyoncu... Başarısız bir İslâmî hareketin talihsiz lideri... Müslüman olmak, İslâm uğrunda canını vermiş bulunmak, fikir ve metodlarının doğru olduğuna yeterli delil teşkil eder mi? Elbette etmez. Seyyid Kutub din âlimi değildir. Sadece müslüman bir muharrirdir. Seyyid Kutub’un tefsir yazmağa ehliyeti ve icâzeti var mıdır? Yoktur. Seyyid Kutub’un fikirleri, metodu, görüşleri ile İslâmiyet yücelir, müslümanlar izzet ve zafer bulabilirler mi?.. Mısır’daki, Suriye’deki ve diğer Arap ülkelerindeki acı tecrübelerle bakılacak olursa, bu soruların cevabı esefli bir “olmaz”dan ibaret kalacaktır. (Hama müslümanlarını kışkırtıp küffara ezdirtenlerin sorumlu-

(1) Seyyid Kutub, İslâm-Kapitalizm Çatışması, Türkçesi: Yaşar Nuri Öztürk, Düşünce Yayınları, İst. 1980, sa. 91. Aynı kitabın 2’nci baskısında bu kısım şöyle değiştirilmiştir: “... Namazlar, duâlar kişisel olup toplumsal karaktere sahip değildir. Zikir meclisleri, evr ad okumaları vs. tembellik çağının ürünleridir...” (Bir Yayıncılık, 1985, İst. sa. 108).

luğu ve vebali büyüktür).

O hâlde niçin bu zâtın hatâlı fikirleri, başarısızlığa uğramış metodları ısrarla yayılmakta, gençliğimize aşılacak istenmektedir?

İnsaf ve akıl sahipleri düşünsünler!

(11) Son yıllarda ortaya çıkan birtakım ihtilâlcî, kavmiyetçi, mezhebsiz, reformcu grup ve fraksiyonlar bazı İslâmî terim, kavram ve kurumları ajitasyon aracı olarak kullanarak ortalığı karıştırmaya çalışmaktadırlar. Birkaç örnek verelim: Ramazan ve Şevval hilâlleri meselesinde bu maksatlı gruplar, **“Hilâl Somali’de görülmüş... Kongo’daki kardeşlerimiz bayram yapıyor, biz ne duruyoruz!.. Bu düzenin takvimine itibar edilmez...”** gibi ucuz kahramanlıklarla müslümanları bölmekte, birbirine düşürmektedir. Öyle ki, Ramazan’ın son günü ümmet-i Muhammed’in sevad-ı a’zâmı oruçluymken, küçük bir ekalliyet alenen oruç yemekte, şecaat arz edencesine oruçlu kardeşlerine nisbet yapmaktadırlar. Bunlar kendilerini uyanık, şuurlu, dinamik müslüman zannediyorlar. Zehi gaflet!.. Zamanımız Türkiye’inde, birçok hususlarda olduğu gibi, dinî takvimin tanziminde de elbette hatâlar yapılmaktadır. Ancak çağımızda pozitif ve tecrübî ilimler çok ilerlediği için rü’yet ile hesap birbirine uygun düşmektedir. Şeriat rü’yeti kabul etmiştir. Ancak rü’yetin şer’î usûllere göre tesbiti ve yine şer’î otoriteler tarafından ilânı gerekir. Hiçbir vazife ve selâhiyeti olmayan amatör müftü ve kadıların (!) **“biz radyoyu karıştırırken duyduk”** diyerek müslümanlara oruç tutturup, bayram yaptırmağa kalkışmaları dini oyuncak hâline getirmek olur. Yine **“Türkiye’de şartları yoktur...”** diyerek, Cuma namazından başka namaz kılmayan bir kısım halkı ibâdetten men’e çalışanlar da yanlış yoldadır.

(12) Müslümanların içindeki birtakım ehl-i sünnet dışı anarşistler ve devrimciler, maalesef ateistlerle, marksistlerle işbirliği yapmaktadırlar. Başörtüsü konusunda (şeytanî bir siyasetle) müslümanları destekleyen azıllı bir ateist için **“ne iyi bir ateist!”** diyen bile görülmüştür. Vaktiyle, 1917 Ekim İhtilâlinde sonra Lenin de Rusya müslümanlarının beyinsizlerini böyle kandırmıştı. Bu husus çok mühimdir. Uyanık sünî müslümanlar bu gafilleri tecrid etmeli, ümmeti uyandırmalıdır. Yeni Sultan Galiyef’lerin oyunlarına gelmemeliyiz.

(13) Reşad Halife adında bir bâtinî (bahâî olduğu da söyleniyor) zuhur etmiş ve Kur’ân’da 19 rakamı ile müslümanları hayran bırakıp

sinsice zehir saçmağa başlamıştır. Bazı âyetleri inkâr eden, Peygamberi küçümseyen, hadîsleri hiçe sayan bu bozuk adam, sonunda peygamberliğini iddia edecek kadar azgınlaşmıştır. Bu kişinin kitapları maalesef dilimize çevrilmiş ve hayli reklâmı yapılmıştır. Vebâl sahipleri düşünsünler!

(14) Mahmasanî adında bozuk görüşlü bir Arap yazarının Sahih-i Buhârî'de mevzu hadîs olduğu hezeyanını ihtiva eden gayr-i ilmî çarpık yazısı bir ilâhiyat öğretim görevlisi tarafından dilimize çevrilmiş ve Diyanet Vakfı tarafından yayınlanarak ehl-i İslâm'ın istifadesine (!) sunulmuştur. Gafletin bu türüsüne ne demeli?

(15) Ali Şeriatî adlı râfızî bir yazarın Hz. Osman'ın -hâşâ- “yağmacı bir kâfir” olduğuna dair kuduzca iftiraları dilimize çevrilip islâmî yayın diye hayâsızca ortaya konulmaktadır. [Hz. Osman'a bu hakareti reva gören fûru-mâyenin kendisinin kâfir olduğunda şübhe yoktur.]

(16) Son zamanlarda yayınlanan ve İslâm'da fâiz mevzuunu işleyen bir kitapta, bir İlâhiyat Fakültesi hocası maalesef boyundan büyük bir hatâ etmiş ve dinimizde, yüzde yüzü geçmemek şartıyla fâizin helâl olduğu hezeyanını savurmuştur. Papaz oryantalistlerin (müsteşriklerin) bile ortaya atmaktan hayâ edecekleri bir iftira ve cinâyettir bu!

Üzücü ve ibretli örnekleri daha fazla uzatmağa hâcet yoktur. Dinimiz ve ümmetimiz içten suikasde uğramaktadır. Çarpık inançlı ve bozuk fikirli din sömürücüleri etrafa zehir saçmaktadırlar.

Bu hercümerc içinde her vicdanlı ve insafî müslüman bilmelidir ki, yegâne kurtuluş yolu i'tikad ve amelde ehl-i sünnet mezhebidir. O da, yukarıda belirttiğimiz gibi inançta iki, amelde dört hak şübeye ayrılmıştır. Hepsi doğrudur, temelde ve esasta birdir. İnanç ve amelde bunların birini tatbik ve taklid etmek şarttır, zarurettir. Vesselâm.

BEDİR YAYINEVİ

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nın 43'üncü cildinin 1-4 sayıları (1984-1985) büyük bir cilt halinde “Prof. Dr. Sabri Ülgener'e Armağan” adıyla neşredilmiş olup, bu mecmuada Prof. Dr. Semavi Eyice'nin “İstanbul'un kaybolan eski eserlerinden: FATMA SULTAN CÂMİİ ve GÜMÜŞHANELİ DERGÂHI” başlıklı (s. 475-511) değerli bir araştırması yer almaktadır.

Müslümanların Dikkatlerine Bazı Önemli Meseleler

1 — Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîrini (açıklamasını) yapmak; ondan ve hadislerden şer'î, fikhî, dinî hüküm çıkartmak ancak icâzetli din âlimlerinin yetkisi dahilinde olan bir iştir. Din âlimi olmayan; Arapça bilmeyen; âlet ilimlerini ve 'âlî ilimleri tahsil edip icâzetli bir âlimden icâzet almamış bulunan câhillerin ve heveskârların Kur'ân tefsîrine, din hakkında kendi hevâ, heves ve re'yleriyle fikir beyânına yeltenmeleri İslâm'a ve müslümanlara büyük zarar verir; İslâm ümmeti içinde anarşiye yol açar; kâfirlerin ekmeğine yağ sürer. Ehliyeti olmayan icâzetsiz kişilerin fikir ve aksiyon plânında at oynattıkları bir müslüman toplumda birlik olmaz; böyle bir toplum felâh bulmaz. Bugün müslümanların içinde buldukları zilletli durumun ana sebebi budur.

2 — İcâzeti, ehliyeti, liyakati olmayan ehl-i sünnet dışı kişilerin yaptıkları tefsir, tercüme ve meâller birer "hevâ ve re'y tefsîri" olup yararlı değil, zararlıdır; bunları okuma metoduyla sağlam din bilgisi edinilemez; bunlar okunmamalıdır. Para hırsıyla, yâni bozuk niyetle yayınlanan bu kabil kitaplar din kitabı sayılamaz.

3 — Dinimizi, Allah'ın ve Resûlünün rızalarına uygun olarak anlayıp öğrenmenin yolu ehliyetli, liyakatli, icâzetli sünnî din âlimlerinin kitaplarını (akaid, fıkıh, ilmihal, ahlâk, tasavvuf vs.) okumakla mümkün olur. Kur'ân meâlî, hadis tercümesi okumakla olmaz.

4 — İcâzetli âlim demek, ucu Allah'ın Resûlüne uzanan geçerli bir diplomaya sahip olmak demektir. İcâzetsiz ne Şeriat âlimi olur, ne de tarikat şeyhi. Böyle bir icâzeti, ancak icâzetli hocalar, büyük emeklerle yetiştirdikleri, imtihan edilip başarısı görülen talebelerine verebilirler.

5 — İslâm bir ideoloji veya hümanizma değildir. Bu yüce ilâhî nizamı kavmiyetçiliğe (etрак veya ekrad), particiliğe, küçük hesaplara, politik ayak oyunlarına, menfaat ve nüfuz hırsına âlet edenler hâin ve alçak kişilerdir; bunlar hizmet ehli değil, hezimet ehli-dirler. Böylelerinin peşlerine düşenler (bilerek veya bilmeyerek) tahribata sebebiyet vermiş, dinimizin ve ümmetimizin temellerine dinamit koymuş olurlar. Bize en büyük zararı verenler bu türlü haşarattır.

6 — Çağımızın büyük din âlimi Profesör Said Ramazan el-Bûtî "İslâm Şeriatini Tehdit Eden En Tehlikeli Bid'at Mezhebsizliktir" adıyla bir kitap yazmıştır. Diğer bir yüksek sünnî âlim, Düzceli merhum Muhammed Zâhid Kevserî hazretleri, "Makalât" adlı değerli eserinde "Mezhebsizlik dinsizliğe köprüdür" buyurmaktadır. Evet, bütün icâzetli (yâni gerçek) din âlimlerimiz i'tikad ve amelde ehl-i sünnet mezhebinden olmayı zarurî görmüşlerdir. Son zamanlarda, bazı dış ülkelerden gelen para yardımları ve çeşitli teşviklerle yayılan mezhebsizlik modası İslâmî uyanış ve kurtuluş hareketimizi baltalamakta; birliğimizi parçalamakta; enerjimizi tartışma ve ihtilâf bataklıklarında yok etmektedir.

7 — “Asr-ı Saâdet’te mezhep yoktu, o halde bid’attir!” itirazı şeytanî bir desiseden, ahmakça bir hezeyandan ibarettir. Peygamberimizin sağlığında kitap şeklinde yazılıp toplanmış bir tek Mushaf nüshası bile yoktu. Bilahare Hz. Ebûbekir zamanında toplanıp yazılmıştır. Mezhebsizlerin mantığına göre, elimizdeki Mushaf’lar da mı bid’attir? Mushaf Kur’ân-ı Kerîm’in metnini (ilâhî nazmı), mezhebler ise o ilâhî kitap-ıtan ve onun açıklaması olan sünnetten çıkarılan şer’î hükümleri ihtiva etmektedir. Hak mezhebler arasında temel meselelerde, ana maddelerde hiçbir ihtilâf yoktur. Teferruata ait görüş ayrılıkları ise İslâm fıkhnın, hukukunun, kültürünün zenginliğini teşkil etmektedir. Hak mezhebler ortadan kalkar ve mezhepsizlik yayılırsa İslâm’ın sâfiyeti bozulur, bid’atler hâkim olur. Mezhepsizlik ehl-i İslâm için en büyük belâ ve felâkettir.

8 — Bazı mezhebsizler işi iyice azıtarak Peygamberimize saygısızlık etmekte; sünnet-i seniye-yi hafife almakta; hadîsleri inkâr etmektedir. Bunlar, kanserli hücreler gibidir.

9 — Müslümanların birleşmesi ve yücelmesi için İslâmî bir hiyerarşi gereklidir. Bu da şeytanî bir özgürlük ile değil, rahmanî bir itaat ile mümkün olur. Birliğin zarurî şartları şunlardır: İ’tikad ve amelde ehl-i sünnet mezhebinden olmak; müslümanlar içindeki yerini ve haddini bilip, kendi kafasına göre iş yapmamak; heva, heves ve rey’ini terk edip, emir ve tavsiyelere uymak.

10 — Tasavvuf haktır! Ancak Şeriatsız tasavvuf olmaz. Turuk-i aliyye dinimize ve ümmetimize çok yararlı hizmetler etmektedir. Rehberi olmayanın rehberi şeytandır. Adları ne olursa olsun, bütün hak tarikler, “**Tarikat-i Muhammediye**”dir.

11 — Müslümanların örnek alacakları ve model olarak kabul edecekleri gerçek mücâhidler, Peygamberimizin ve sâlih seleflerimizin yolunda yürüyen hakikî önderler Salâhaddin Eyyûbî, İmam Şâmil, Emir Abdülkadir ve benzerleri gibi şahsiyetlerdir. Cemaleddin Afganî, Muhammed Abduh ve benzeri mason kişiler; diğer mezhepsiz ve bid’atçi bulaşık adamlar; Reşad Halife gibi yalancı peygamberler, deccallar müslümanlara asla örnek ve önder olamazlar.

12 — Her müslümana düşen önemli vazifeler şunlardır: a — İ’tikadını tashih etmek, yâni inançta ve amelde ehl-i sünnet mezhebinden olmak. b — İlmihalini öğrenmek. c — Başta beş vakit namaz olmak üzere öğrendiği ilmi hayata uygulamak. ç — Nefsiyle ve şeytanla cihad etmek. d — Allah’a olan “misak”ının, Resûlullah’a ettiği biatın şuur ve idraki içinde olmak; gerçek İslâm büyüklerine itaat etmek ve birliği bozmamak. e — İstikametten (doğruluktan) ihlâstan ayrılmamak; kurtarıcı iyi huylarla bezenmek, helâk edici kötü huylardan arınmak. f — Dünyaya değil, âhirete dönük olmak; kazanç hursına, lükse, konfora esir olmamak.

Bu eserin Arapça aslının neşri münâsebetiyle o devirde (hicrî 1273) yazılan takrizler

TAKRİZ

Âlimleri, peygamberlerin vârisi kılan Allah'a hamdolsun, Salât u selâm, takvâ sahiplerinin istinadgâhı Peygamber Efendimiz Muhammed Mustafa'ya ve her biri gökteki yıldızlar gibi (yol gösterici) olan âline ve ashâbına olsun.

Bu kitap, mütekaddimîn ve müteahhirin âlimlerinin eserlerindeki mühim meseleleri ihtivâ etmektedir. Ben bu kitapta; ebediyyen faydalanılabilecek nefis bahisler ve ilgi çekici meseleler gördüm. Ey Allah'ım, sen bu kitabı te'lif edenin sa'yini meşkûr, ilmini ziyâde, ömrünü uzun ve amelini makbul eyle!..

Fâkir, hakîr, dîn âlimlerinin ayak tozu,
dervişlerin hizmetkârı

(Şeyh)

EBÛ BEKİR BİN MUSTAFA

el-BOYABADÎ

(İstanbul'da mukîm)

TAKRİZ

Ey bizi imân, irfân ve hidâyetle ni'metlendiren Allah'ım!

Bizi ebediyyen hak yolda sâbit kıl. Hudutsuz mevhibelerine hamd ederiz.

Kendisine tâbi olan herkesin kerîh şeylerden korunduğu Hazret-i Muhammed Efendimize de salât ü selâm ederiz.

Dini ikâme ve tahkim için olanca gayretlerini sarf eden âline, ashâbına, onlara kıyâmete kadar tâbi olan imamlara, müctehidlere ve ilmi ile âmil olan âlimlere selâm olsun. Allah hepsinden râzî olsun.

Bu muteber eser ve onun iftihâra değer müellifi bana takdim edildiği zaman, onun ihtivâ ettiği şeylere baktım ve gördüm ki, bu kitap coşkun bir nehir, dipsiz bir deryâdır. Üstelik bu deryâdaki cevherleri çıkarmak gâyet kolay. Hazine bütün ihtişamı ile ortadadır. Tatlılık ve ekşiliklerden arınmış ve özü kalmıştır. Meşgul olmaya, istifâdeye, içindekileri alıp kabul etmeye lâıyk bir eserdir.

Bu paha biçilmez inciye toplayan kimseyi, Allah şu hadîs-i şerîfin sırrına mazhar kılmıştır: "Allah, kimin hakkında hayır dilerse, onu dinde fakih (dîn âlimi, dînî anlayana) kılar."

Bu kitap için, "evvelkilerin sonrakilere devrettiği mükemmel bir eserdir" demekte hiçbir mübâlağa olmasa gerekir.

Bu, Allah'ın tevfiğidir. Allah'a şükürler olsun. Allah onu dileklerine ve ihtiyaçlarına nâil eylemek suretiyle mükâfatlandırın.

**Şeyh Muhammed Murad el-Buhârî
en-Nakşibendi (Kaddesallahu esrârehu)
tekkesi Şeyhi
HACI HÂFİZ FEYZULLAH**

KİTABIN EN SON SÖZÜ

(Arapça aslın en sonunda yer alan bu satırları,
tercümemizin baş tarafına koymayı uygun gördük.)

Bu veciz ve fâideli kitabın basılmasını bizlere bahşeden Allah'a hamd olsun.
Bu kitabın adı "CÂMIU'L-MÛTÛN"dur.

Âhireti isteyenleri irşâd etmekte, Kıyâmet Günü'nde kurtuluşu arayanlara yol göstermektedir.

Bu eserin yazarı âlim, fâzıl, kâmil AHMED ZİYÂÜDDİN bin MUSTAFA'dır. Allah ona lütfu ile ve kendine yakın kılmakla muâmele etsin.

Bu eser, Allah'ın lutfuna tamahkâr olan AHMED RÂCİ'nin Matbaa Nazırlığı esnâsında basılmıştır.

Bu kitabın basılışı, Matbaa-i Âmire'de 1273 (hicri) yılı Cemâziyel Âhir ayının ilk günlerinde tamamlanmıştır.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin hazretlerinin kabri şerifi. Yanında zevce-i muhteremeleri medfun bulunmaktadır.

(Kanunî Sultan Süleyman Han hazretlerinin türbelerinin kenarındadır.)

Ö N S Ö Z

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Hazretleri

— BİSMİHİ TEÂLÂ —

Hicrî 1228 (milâdî 1813) yılında Gümüşhane'nin Emirler mahallesinde dünyaya geldiler. Babası Mustafa dedesi Abdurrahman adlarını taşıyor. Kendi isimleri ise Ahmed'dir. Mahlâsları Ziyaüddin, lâkapları Gümüşhânevî'dir. Pederleri ticaretle hayatını kazanan sâlih bir zât idi.

Beş yaşında okumaya başladı. Sekiz yaşına gelince Kur'ân-ı Kerîm, Delâil-i Hayrat, Kaside-i Bürde ve Hizbü'l-A'zam kıraeti için icâzet aldı. On yaşlarında iken babasının Trabzon'a hicretiyle birlikte o da oranın ileri gelen âlimlerinden âlet ve Şeriat ilimlerini tahsile başladı. Küçücük yaşında bir yandan babasının mağazasında yardımcılık hizmetini görür, bir yandan da büyük bir aşk ve şevkle ilim tahsiline sa'y ü gayret ederdi. Akılcı ticaretle değil ilimleymişti. Boş zamanlarında bizzat elceğiyle ördüğü keseleri satarak helâl para biriktirmeye çalışıyordu. Bu parayla ileride tahsilini ilerletmek için gereken masrafı karşılayacaktı.

1831'de amcasıyla birlikte alışveriş için İstanbul'a geldi. Babası için lüzumlu ticaret eşyasını aldıktan sonra onları amcasına teslim etti ve:

— Muhterem amcacığım, ben şu anda ilim ve mârifet beldesi olan İstanbul'da bulunmaktan dolayı büyük bir saâdet ve bahtiyarlık içindeyim. Ağabeyim askerden dönmüş bulunuyor. Benim için artık memleketime avdet etmek gerekmez. Burada kalıp ilmimi tamamlamak, seyr-i sülûkümü (tarikât ve tasavvuf tahsilimi) ikmal etmek arzusunda'yım. Benim için ilim ve mârifet elde etmek herşeyden önce gelir. Sakın bana incinip gücenmeyesiniz. Vaktiyle, ileride lâzım olur diye kendi ellerimle para keseleri örüp onları satarak birkaç kuruş biriktirmiştim. Bunları da kendime hiçbir şey ayırmaksızın size vererek babama gönderiyorum. Bana yardımcı olarak Cenâb-ı Hak yeter. Üzerimde hakkı olan yakınlarım haklarını helâl etsinler, duâlarını benden esirge-

mesinler. Ben kapanacağım medrese hücrelerinde sizi duâ ile anmaktan bir an geri kalmayacağım... dedi. Böylece İstanbul'da kimsesiz, garip bir ilim ve irfan âşığı olarak tam bir tevekkül ve teslimiyetle kaldı.

İlk menzili Beyazıt Medresesinde küçük bir hücre. Orada Allah dostu sâlih bir zâtın yardımı ve mânevi terbiyesiyle hayli yol aldı. O muhteremin vefatından sonra Mahmûd Paşa Medresesinde bir odaya taşındı. Süleymaniye Medresesindeki derslere devam etti. O zamanın ileri gelen ulemasından Hâce-i Şehriyâri (padişahın hocası) Hacı Hafız Muhammed Emin Efendi, Abdurrahman Harpûtî, Lâz Osman gibi meşhur hocaların ders halkalarına devam ederek ilimde kemâle ulaşmaya uğraştı. Nihayet âlet ilimlerini, onların vasıtasıyla 'alî ilimleri (Yüce Şeriat ilimlerini) elde etti, icâzet aldı. Bâyezid Camii dersiâmlığına tâyin olundu. Orada va'za, irşada, ders okutmaya başladı. Zaten o henüz daha icâzet almadan üstün zekâsı, kavrayışı ve çalışkanlığı ile hocalarının dikkatini çekmiş ve vekâleten Şerh-i Akaid okutmaya, bir yandan da eserler te'lif ve tasnifine başlamıştı.

Gümüşhanevî Ahmed Ziyaüddin hazretleri şeriatın zâhir ilimlerinde başarılı bir tahsil hayatından sonra icâzet almışlar, dersiâmlık pâyesini elde etmişler ve ilim yayma faaliyetine başlamışlardır. Ama o, tasavvuf ve tarikat sahasında da olgunlaşmak istiyordu. Bu maksatla Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî (kuddise sirruh) hazretlerinin halifelerinden Abdülfettah hazretlerine intisap etmek, ondan el almak arzu ettiler. Bu zât şeyhinin emri mucibince hep yaya yürürdü. Şam'dan İstanbul'a yayan gelmişti. Gümüşhanevî hazretleri ona müracaat ederek intisap arzusunda bulunduğunu beyan ettiler. O şu cevabı verdi:

— Sizin, tarikatte nasip ve kısmetiniz benim vasıtamla değildir. Mânâ âleminizi nûrlandırmakla vazifeli başka birisi vardır. Vakt-i merhunu gelince intisap eder, feyzinizi ondan alırsınız. Bekleyiniz.

Böylece Gümüşhanevî hazretleri hasret dolu bir bekleyişin çilesine gömüldü. O sırada Mevlânâ Halid hazretleri halifelerinden birine:

— Ey dost, İstanbul'a git ve filâncayı irşâd et. Çünkü o bizden sonra sahib-i zaman ve rehber-i tarikat olacaktır. O gül henüz açılmamış bir goncadır. Her ne kadar o beldeye başka halifeler gönderilmiş ise de onun nasibi ezelden sana tevdi edilmiştir. Git, hasret ateşiyle kavru olarak mürşid arayan o misk ü amber kokulu velâyet goncasının

açılmasına hizmet et. Bu hususta sâdât-ı kirâm efendilerimizin rûhaniyetleri sana yardımcı olacaktır... buyurdular.

Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin vazifelendirdikleri bu şeyhin de ismi Ahmed Ziyaüddin idi. Lâkabı ise el-Ervâdî... Emr ü ferman gereğince bu yüce zât 1845'te İstanbul'a vardılar. Gümüşhaneli hazretleri müşşidinin gelişine ilâhî ilhamlar, sâdik rüyâlar ile muttali oldu.

Şeyh Ervâdî hazretleri ve irşad vazifesi kendisine ezelde takdir buyurulan yüksek müridi bir sabah Şeyh Abdülfettah Efendi'nin odasında karşılaştılar. Gümüşhanevî, şeyhine intisap etti. Şeyh ona bir süre tarikat, zikir ve seyr-i sülûk yollarını tâlim eyledikten sonra ortadan kayboldu. Sonra 1847 yılında tekrar zuhur etti. Gümüşhânevî hazretlerine mânevî merhaleler aştırdı, onu rûhanî yüksek derecelere ulaştırarak Nakşibendiyye, Kadiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye tariklerinden icâzet verdi. Şeyh Ervâdî Hazretleri hadîs ilminde de son derece derin bir vukufa sahipti. Müridine bu ilimde de icâzet verdi. Ayrıca kendi telif ve tasnifleri olan 240 eserin okutulması ve öğrenilmesi vazifesini de ona havale etti.

Şeyh Ervâdî hazretleri vazifesini yerine getirdikten sonra Gümüşhanevî hazretlerine Şeyh Abdülfettah ile sohbeteye devam etmeyi tavsiye ederek İstanbul'dan ayrıldılar ve bir daha görünmediler. bu muhterem zât zülcenahayn idi, yâni hem zâhir hem bâtın ilimlerinde ihtisası vardı. Şiir de yazardı. Eserlerinin çoğu hadîs ilmine dairdir. 1277 Hicrî tarihinde 77 yaşında oldukları hâlde Trablusşam'da vefat etmişlerdir. Türbeleri hâlen orada müslümanların ziyaretgâhıdır. Rahmetullahi aleyh.

Gümüşhanevî hazretleri Mahmud Paşa Medresesindeki hücreden sonra, İstanbul'da "Vilayet" civarında bulunan câmi-i şerife ve zaviyeye (Cumhuriyet devrinde yıktırılmıştır) naklederek ömürlerinin sonuna kadar talebe ve derviş yetiştirmek ile meşgul olmuşlardır.

Bir ara (1867) hacca niyet etmişler, yolculuk esnasında İskenderiye ve Mısır taraflarında birbuçuk ay kadar tarikatlerini yaymışlardır.

1293 Osmanlı-Rus muharebesine bir kısım müridleriyle beraber iştirak etmişler, ateş hattında bulunmuşlar, asker ve kumandanların mâneviyatını yükseltmişlerdir.

1294 senesinde ikinci defa hacca gitmişler, sonra Mısır'ı şerefle-

direrek üç seneden fazla Nâsırıyye ve Câmîü'l-Ezher'de kendi tasnifleri olan Râmûzü'l-Ehadis'i yedi defa okutarak yüzlerce Arap âlimine icâzet vermişlerdir. Ayrıca Araplardan beş yüksek zâta tarikat neşri için izin vererek bilâhare İstanbul'a dönmüşlerdir.

Gümüşhanevî hazretlerinin dergâhı bir ilim ve irfan üniversitesi gibiydi. Zamanının mâneviyat sultanı oydu. Tasavvuf ve tarikat hizmetlerini Şeriat ve sünnet-i seniyye temelleri üzerine dayandırmıştı. "Râmûzü'l-Ehadis" ve Şerhi "Levâmiu'l-Ukûl" ve diğer eserleri dergâhta okunurdu. Müridlerinin sayısı bir milyonu aşıyordu. Tanzimat sonrası garplılaşıma hıyaneti içinde Osmanlı-İslâm hilâfetini yıkmak isteyen hâinlerin karşısında o ve müridleri koruyucu bir sed gibi idiler. O zamanlarda yeni yeni ortaya çıkan banka ve fâiz belâsından ihvanını kurtarmak için dergâhta miktarı yüz milyonları bulan bir müslümanlararası yardımlaşma sandığı kurdu muştı. Muhtaç olanlar buradan hâcetlerini karşılayacak miktarda karz (borç) para alırlar, en müsait şartlar dairesinde bilâhare öderlerdi.

Hazret-i Şeyh müslümanların ilerlemesi, İslâmiyetin yücelmesi için bir matbaa kurdu muştı, Rize, Bayburt ve Of'ta büyük kütüphaneler tesis ettirmişti. Dergâha ait matbaada basılan faydalı İslâmî kitaplar erbabına parasız verilirdi.

Gümüşhanevî hazretleri 29 sene müddetle irşad hizmetinde bulundular. Her sene biri Zilhicce, biri de Recep ayında olmak üzere senede iki kere halvete girerlerdi. Zühd ve takvada dereceleri çok yüksek idi. Gayet perhizkâr, kanaatkâr yaşarlardı, çok zaman katıksız ekmele yetinerek ellerine geçen parayı fakirlere dağıtırlardı. Geceleri uyumazlar, zikirle, ibâdetle, eser te'lifiyle meşgul olurlardı. Gündüzleri de talebe yetiştirmekle uğraşırlardı. Kaylule vakti, oturdukları yerde yüzlerine havlu örterek biraz kestirmek suretiyle uykuya olan ihtiyaçlarını karşılarlardı.

Onsekiz yıl boyunca, oruç tutulması haram olan günler müstesnâ, aralıksız oruç tuttular. Yatsı namazından sonra konuşmayı sevmezler, yatsı abdestiyle sabah namazını kılarlardı.

Hazretin hocası Muhammed Emin Efendi ona tarikat yönünden intisap etmişler ve bu suretle Şer'î ilimlerde hocası olduğu zâtın tasavvufta talebesi olmakla şerefleşmişlerdi.

1893 yılında ihtiyarlık ve hastalık dolayısıyla halsiz düşmüştü. Tedavi maksadıyla gelen tabib, kendinden geçmiş halde yatan hazretin başucuna gelir ve etrafında hizmet edenlerden onun ayağını uzatmalarını ister. Onlar da uzatırlar. Hazret kendine gelince ayağını uzatıp yatmaktan hayâ ettiğini söyler. “Beni huzur-ı Hak’ta ayak uzatma suçuyla başbaşa bırakmayın...” buyururlar. Hizmet ediciler ayağını eski hâline getirirler. İşte o böylesine huzurdadır ve böylesine hayâlidir.

Gümüşhanevî Ahmed Ziyaüddin hazretleri 25 Mayıs 1893 pazar günü sabah vakti baygın yatarken bir ara mübarek gözlerini açmışlar ve: “Hepsini isterim ya Kibriya!” diyerek rûhunu teslim etmişlerdir. Mübarek kabirleri Süleymaniye Câmii’nin haziresinde Kanunî Sultan Süleyman türbesinin kapısı önündedir. Zevce-i muhteremleriyle yan-yanadır. Her iki kabrin etrafı parmaklıkla çevrilidir. Başucundaki taş-taki manzum kitâbe şudur:

**Nazar kıl çeşm-i ibretle, makam-ı ilticâdır bu
Erenler dergehi, bâb-ı füyuzat-ı Hudâ’dır bu
Ziyâüddini Ahmed, mevlidi anın Gümüşhâne
Şehîri şark u garbın, mürşid-i rah-ı Hudâ’dır bu
Muhakkak ehl-i Hak ölmez, ebed hayydır, bil ey zâir
Saray-ı kalbini pâk eyle bâb-ı evliyâdır bu
Şu’â-yı dürr-i vahdet, menba’-ı ilm-i ledünnîdir
Mükemmil vâris-i Şer’i Muhammed Mustafadır bu
Hilâfet müddetinde, “ircii” vaktine dek hakka
Târik-i Hâlidîyi neşr eden hak rehnümâdır bu
Oku ihlâs ile bir Fatiha, kalbinde daim tut
Cilâ-yı rûhtur zikri, müridâna gıdadır bu.**

— 1311 —

Hazret-i şeyhin ayak ucundaki taşta ise: “Muhaddisîn-i kirâmdan Fahrü’l-Meşayih Gümüşhâneli Ahmed Ziyâüddin Efendi hazretlerinin rûh-ı mukaddeslerine el-Fâtiha...” ibaresi yazılıdır.

Yanıbaşındaki kabirde yatan muhterem zevcelerinin taşında da şu satırlar okunmaktadır.

**“Hak-perestim, arz-ı ihlâs ettiğim dergâh bir
Bir nefes ayrılmadım tevhidden Allah bir”**

Muhaddisîn-i kirâmdan kutb-i Rabbânî ve ârif-i Subhânî gavsü'l-vâsilîn Gümüşhânevî el-Hâc Ahmed Ziyâüddin Efendi Hazretlerinin zevce-i tâhiresi ve Şeyhü'l-Harem-i Nebevî Hacı Emin Paşa kerimesi Tacü'l-muhadderat Hâce Seher hanım rûhuna Fâtiha.

— 1329 —

Gümüşhânevî hazretlerinin vefatı haberi duyulunca müslüman halk derin bir teessüre kapılmış, yürekten sarsılmıştı. Çünkü o bütün müslümanların sevdiği, saydığı, gönülden bağlı olduğu bir din büyüğü idi. Padişah İkinci Abdülhamid Han da onu severlerdi. Cenazesinde mahşerî bir kalabalık hazır bulunmuş ve en samimî duâlar ve göz yaşları içinde toprağa verilmiştir.

Merhum ve mağfur şeyh hazretleri geniş alınlı, çekme burunlu, yuvarlak çehreli, kara gözlü, uzun kirpikli, beyaz sakallı, uzuna yakın boylu, güzel ve sevimli bir insandı. Beyaz entari, hırka, cübbe giyinirler, sadeliğe riâyet ederlerdi.

Kendisinden sonra:

Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi,
Safranbolulu İsmail Necati Efendi,
Dağistanlı Ömer Ziyâüddin Efendi,
Tekirdağlı Mustafa Fevzi Efendi (korvet kâtibi),
Serezli Hasib Efendi,
Kazanlı Aziz Efendi ve

Bursalı Muhammed Zahid Kotku Efendi hazeratı (rahmetullahi aleyhim ecmâin) şeyhlik yaparak irşad vazifelerini yürütmüşlerdir. Cenâb-ı Hak cümlesinden razı olsun.

Gümüşhânevî hazretlerinin tarikat silsilesi şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Hz. Ebûbekir es-Sıddık, Hz. Selmânı Fârisi, Hz. Kasım Muhammed bin Ebûbekir, İmamı Câfer es-Sâdik, Bayezid-i Bestâmî, Ebû'l-Hasan el-Harkanî, Ebû Ali el-Farmedî, Hâce Yûsuf el-Hemedânî, Hâce Abdülhâlik el-Gücdevânî, Hâce Ârif Rivgîrî, Hâce Mahmûd Encir Fağnevî, Hâce Ali er-Ramiyenî, Hâce Muhammed Baba Semmâsî, Seyyid Emir Külâl, Şah Muhammed Bahaüddin Nakşbend, Hâce Alâüddin Attar, Şeyh Ya'kûb

Çerhî, Hâce Ubeydullah Ahrar, Şeyh Muhammed Zâhid, Mevlânâ Derviş Muhammed, Mevlânâ Hâcegi-i Semerkandî, Mevlânâ Muhammed Bakibillah, İmamı Rabbânî Ahmed el-Farûkî, Mevlânâ Muhammed el-Mâsum, Mevlânâ Seyfüddin Ârif, Mevlânâ Nûr Muhammed Bedvânî, Mevlânâ Şemsüddin Habibullah, Mevlânâ Abdullah Dehlevî, Şeyh Halid Ziyâüddin Bağdâdî, Şeyh Ahmed ibn Süleymân el-Ervâdî (kaddesallahu esrarahüm).

Gümüştanevî hazretlerinin, çoğu Arapça olmak üzere tasavvuf, hadîs, fıkıh, sarf, nahiv ve sâir mevzularda değerli ve büyük eserleri vardır. Bunları zikr edelim:

1 — Câmiu'l-usul fi'l-evliya ve envâihim. Kenarında “İstıla-hat-i Sûfiyye ve fevâid-i sâire” mevcuttur. İstanbul ve Mısır’da defalarca basılmıştır. Yeni Türkçe ile tercümesi de neşr olunmuştur. Tasavvufa dair temel bir eserdir.

2 — Câmiu'l-mütun fî hakki envâi’s-sıfâti’l-İlâhiyye ve’l-akaidi’l-mâtüridiyye ve elfâzi’l-küfri ve tashihi’l-a’mali’l-acibiyye. (elinizdeki bu tercümenin aslıdır.) Çeşitli baskıları vardır.

3 — Mecmuatü’l-ahzab ve’l-evrad. Tek ciltlik, üç ciltlik, kenarları şerhli ve notlu baskıları ve nüshaları vardır. Duâlara, zikirlere, virdlere dair geniş ve mükemmel bir tasniftir.

4 — Râmuzü’l-ehadîs ‘alâ tertibi hurufi’l-hecâ. Çok muteber ve değerli bir hadîs külliyyatıdır. Çeşitli baskıları mevcuttur. Yeni Türkçe ile tercümesi vardır.

5 — Levâmiu’l-ukul şerhu Râmuzi’l-ehâdis. Beş cilt hâlinde “Râmuzü’l-ehâdis”in Arapça şerhidir. Çeşitli baskıları mevcuttur.

6 — Garaibu’l-ehâdis. Çeşitli tabıları vardır.

7 — Hadîs-i erbaîn. (Kırk hadîs). Süleymaniye Kütüphânesi’nde yazma nüshası vardır.

8 — Necâtü’l-gâfilîn. Müteaddit baskıları mevcuttur.

9 — Rûhü’l-ârifin ve İrşâdu’t-tâlibîn. (Tasavvuf). Çeşitli baskıları mevcuttur.

10 — Câmiu’l-menâsık ‘alâ ahseni’l-mesâlik.

11 — Netâyicu’l-ihlâs fî hakki’d-duâ.

12 — Zübdetu’l-akaid ve nuhbetu’l-fevâid.

13 — Usulu’t-turuki’l-aliyye.

14 — Acaibu'n-nübuvve ve dakaiku'l-velâye.

15 — Nâsıku'l-hac.

16 — Ravhatu'l-ârifîn. Matbudur.

17 — Fazailu'l-cihad.

18 — Müstagni'ş-şüruh mine't-tasrif.

19 — Kitâbu'l-âbir fi'l-Ensar ve'l-Muhâcir.

20 — Letâifu'l-hikem.

21 — Risâle fi't-tasavvuf.

22 — Esrâru't-tarîk.

23 — Levâmiu'l-fusûl.

24 — Mülhakatu Garaibi'l-ehadis.

25 — Mütemmimatü Câmii'l-usul.

26 — Risâle fi'l-muhâcere.

27 — Devâu'l-müslimîn. (Mev'izeler). Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazma nüshası vardır.

Ahmed Ziyâüddin hazretlerinin hayatı, hizmetleri ve menâkıbı hakkında bilgi alınabilecek kaynaklar:

1 — Mustafa Fevzi Efendi'nin "Hediyetü'l Hâlidîn" unvanlı ve İstanbul'da 1312'de basılmış kitabı. 2 — Muhammed Zâhid Kevserî'nin "İrgamu'l-Merîd"i (İstanbul 1328), 3 — Muhammed Zâhid Kevserî'nin "Et-Tahrîru'l Veciz"i, (Mısır, 1360), 4 — Osmânzâde Hüseyin Vassaf, Sefinetü'l-Evliyâ, cild 2. (Süleymaniye kütüphanesi). 5 — Cemil Solakoğlu tarafından neşr edilen "Tezkîretü'l-Evliyâ"nın zeyl kısmı. 6 — Erzurum Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi talebelerinden Hüseyin Kerim Ece'nin hazırladığı bitirme tezi. (Gümüşhaneli hazretlerinin hadîs ilmindeki yerine dâir). 7 — Mustafa Fevzi, "Menâkıb-ı Haseniyye". 8 — İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Tasavvuf asistanlarından İrfan Gündüz'ün "Gümüşhânevî, Hayatı ve Eserleri" mevzuunda hazırladığı doktora tezi.

Bazı müteferrik notlar ve bilgiler:

Gümüşhânevî hazretlerinin dergâhı şimdiki İstanbul Vilâyeti'nin üst tarafındaydı. Yakın tarihimizdeki tahribat devresinde yıktırılmış olup bugün o ilim, irfan ve tasavvuf yuvasından maddî bir eser kalmamıştır. Sadece "Gümüşhaneli" adını taşıyan bir sokak mevcuttur. O

isim de eski İstanbul mektupçusu (vali muavini) Osman Ergin'in himmetiyle konulmuş olsa gerek...

Milletimize (Dinimize) ve ümmetimize hizmetleri geçmiş bu kabîl İslâm büyüklerinin hatıralarını yaşatmak, hizmetlerini devam ettirmek maksadıyla ilmî araştırma enstitü ve vakıfları kurulması hususunda ileri gelen dindar müslümanlar gereken gayreti göstermemektedirler. Gönül arzu eder ki Gümüşhaneli hazretleri için böyle bir enstitü ve vakıf kurulsun, adına bir câmi inşa olunsun, eserleri hem aynen hem de tercüme şeklinde basılsın. O bütün ömrü boyunca müslümanlara hizmet etti. Bize düşen vazife, hayırlı hizmetleri kesintiye uğratmaksızın devam ettirmektir. Hazretin bütün eserleri müslümanlar için çok faydalı, hattâ zaruret derecesinde lüzumludur. Şu anda bunların nüshalarını eski kitapçılarda bile bulmak imkânı kalmamıştır. Bu hâl acınacak bir vaziyet değil midir?

Hazret-i Şeyh'in Sultan Abdülaziz tarafından büyük sevgi ve saygı gördüğünü, birinci defa hacca giderken kendisine Saray tarafından hususî bir gemi tahsis edilmesinden anlıyoruz.

Hazret-i Şeyh'in zamanımızda olan bir kerametleri:

Bu satırların nâçiz muharririnin uzun senelerden beri tanıdığı ve dostu bulunan Aksiseda matbaası eski sahibi Ahmed Kibritçioğlu'na 1963 yılında bir tanıdığı şöyle der:

— Süleymaniye câmii mezarlığında Kanûnî'nin türbesi yanında çok büyük bir şeyhin kabri vardır. Keramet sahibi bir velîdir... Ahmed Bey bunun üzerine kabri ziyaret eder, Fâtiha okur, etrafını çeviren parmaklığın demirlerinin paslanmış olduğunu görerek gider bir kutu boya ve fırça alır, şebekeyi boyar. O gece rüyâsında ak sakallı nûrânî bir pîr elinden tutar ve Kâbe'nin etrafında tavaf ettirir. Ahmed Bey bu rüyâdan sonra Gümüşhaneli hazretlerinin zamanımızdaki vekili ve halifesi durumunda bulunan Mehmed Zâhid Efendi'ye intisab eder ve o günden beri kendisine her sene hacc-ı şerif nasip olur. Haccdan başka sık sık da umreye gitmektedir. İşte ehllullahâ hizmet edip onların mânevî bakışlarına ve himmetlerine nâil olanların elde ettikleri büyük faydalara bir örnek...

Hazret-i Şeyh'in daha nice kerametleri vardır. Biz burada sadece hâlen hayatta bulunan bir kimseyle ilgili olan kerametini zikr ettik.

Satırlarımızı bitirirken Allah'a hamd eder, Rasûlüne salât ü selâm okur, bütün peygamberleri, ashablarını, sâdât-ı kirâmı, ulemâyı âmilîni, ehl-i imânın kâffesini hayır duâlarla ve rahmetlerle anarız. (26 Şevval 1400-6 Eylül 1980).

Hâk-i pâ-yi evliyâ ve bende-i Âl-i Abâ
Ubeydullah KÜÇÜK

EHL-İ İNSAFIN DİKKAT NAZARLARINA

Bu eserin müellifi hem Şeriat, hem de tarikat ve tasavvuf sahasında zamanın kutbu ve feridi olan kadri çok yüce bir İslâm büyüğüdür. Kitabını (hem metin, hem de şerh kısmı) Arapça kaleme almıştır. Bedir Yayınevi, eserin tercümesinin ve tashihinin mükemmel olması için bütün gücünü sarf etmiştir. Tercüme hususunda herhangi bir hatâ olduysa mes'uliyeti elbetteki muhterem müellife değil, bize aittir.

Ancak, üzülererek kayd edelim ki, birtakım çokbilmişler Gümüşhaneli hazretlerinin bu eserin tercümesinde yanlış bulduklarını zannederek birtakım yaygaralar koparmışlardır. Biz onların sözde tenkidlerini erbâb-ı ilme sorduk ve bu tenkidlerin cehaletten ileri gelen nefsanî vesveseler olduğu meydana çıktı.

Eserin 54'üncü sahifesinde bazı yersiz tenkidlere sebep olan incelik ile ilgili açıklamayı bu baskının 58'inci sahifesine derc etmiş bulunuyoruz.

Gümüşhaneli hazretlerinin bu kitabı temel Ehl-i Sünnet kaynaklarından derlenmiş olup, bunda yanlış aramak edeb eksikliği, tenkide kalkışmak ise küstahlıktır. "Namazlar ve duâlar tembellik çağının ürünleridir" hezeyânını savuran modernistlerin, ekfer Nuseyrî'lerden yana çıkan rafizî önderlerinin, Allahu Teâlâ'ya mekân izâfe eden Necid'li sapıkların fikirlerini beğenen şaşkınların Gümüşhaneli gibi bir Ehl-i Sünnet büyüğüne saygısızlık etmeleri, onların nasipsizliğine bürhandır.

Rencide olur dide-i huffâş ziyâdan!..

BEDİR YAYINEVİ

EHL-İ SÜNNET İ'TİKADI

(KİTABIN METİN KISMI)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile başlarım.

Allah Teâlâ'nın Zâtına, Cemâline, İlminden sonra⁽¹⁾ Hilmine, Kuvvet ve Kudretinin kemâlinden sonra Lütfuna ve Setrine, Kitabının inzâlinden ve Tevfikından sonra İn'âmına, İhsanına ve Fadlına hamd

----- ŞERH KISMI -----

(1) Âkıl ve bâliğ olan bir kimsenin üzerine vâcib olan ilk şey, Allah(c.c.)'in Vâhdâniyyetine inanmaktır. *Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şöyle buyurulmuştur: "Ben azimüşşan cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler (heni tanısınlar, bilsinler) diye yarattım."* (Zâriyât sûresi 5).

Şüphe yok ki tevhîde götüren en mükemmel yol da ilim yoludur. Bunun için dinimizce ilim tahsili farz kılınmıştır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şöyle buyurulmuştur: "Bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorunuz." (Nahl sûresi, 43). Aynı mevzu ile ilgili olarak Resûlullah (s.a.v.) da şöyle buyurmuştur: "İlim öğrenmek, kadın ve erkek her müslümana farzdır."

Naklî delillerden başka, aklî delillerle de meseleyi izah etmek gerekirse görürüz ki, Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği ni'metler sayılamayacak kadar çoktur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in, "Allah'ın ni'metlerini saymak isterseniz sayamazsınız." ifadesi ile bu hakikat açıklanmıştır. (Nahl sûresi 18).

Ni'mete gark olanın, o ni'meti verene şükretmesi pek tabî'dir. Fakat şükretmek için de ni'met sahibini bilmek lâzımdır. Bu da ancak ilim yolu ile olur.

olsun.

Salât ve selâm, dosdoğru ve büyük Şeriatı ta'limi ve irşadı ile ümmetini kurtaran, Allah'ın Peygamberi ve mahlûkatın en şereflişi Hz. Muhammed (s.a.v.) üzerine olsun. Bu ümmete, Nebiyy-i Zîşânın sünnetini ve hayat tarzını, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat yolunu tebliğ eden, ona tâbi olmak sureti ile de iki cihan saâdetine ulaşan Ashâb-ı Kirâm'dan Allah râzı olsun.

Besmele, Allah(c.c.)'a hamd ve Resûlullah'a (s.a.v.) salât ve selâmdan sonra, Allah'ın fakir ve zelil kulu Mustafa oğlu Ahmed

----- ŞERH KISMI -----

İlim, farz, haram, mübâh ve mendûb olmak üzere dörde ayrılır.

1) Farz olan ilimler: *Bunlarda Farz-ı Ayn ve Farz-ı Kifâye olmak üzere ikiye ayrılır.*

a) Farz-ı ayn olan ilim, *itikadda, imân ile küfrü, isyân ile hidâyeti ayıracak kadar, ihâdette ise, namazı, orucu, zekâtı ve hacı ifâ edecek kadar bilinmesi gereken ilimdir.*

b) Farz-ı kifâye olan ilme gelince, *yukarda zikredilen meselelerin, ictihad ve fetvâ makamına vâsıl olacak derecede hütün teferruâtı ile öğrenilmesidir. Ayrıca, iyiliği emr ve kötülüğü nehyetmek, Fıkıh, Tefsîr, Hadîs, Usûl, Kıraat, Matematik ve dinini ihyâ için öğrenilen Arapça da farz-ı kifâyedir.*

2) Nücûm ilmi, Münazara, Mantık, Felsefe, Sihir, Tılsım ve faydası olmayan Şiir gibi ilimlerin ihtiyaçtan fazla öğrenilmesi de haramdır. *İhyâu Ulûmi'd-Din ve onun dışındaki bazı kitaplarda da böyle zikredilmiştir.*

"Eşbâh" adlı kitapta da şöyle denilmektedir: "Dinî ihtiyaçlarına cevap verecek derecede ilim öğrenmek farz-ı ayındır".

"İnsanların istifadesine sunulmak için öğrenilen ilim ise farz-ı kifâyedir".

"Tasavvuf ve fıkıh ilminde derinleşmek için tahsil edilen ilim de menduhtur".

"Haram olan ilim ise, Felsefe, Remil atmak, Nücûm ilmi, Allahsızlığa götüren Tabiat (Maddecilik) ilmi, Sihir, mücâdeleye sevkeden Felsefe, insanı tahrik ve şehvî duyguları tehyic eden Çalgı ve Musiki

Ziyâüddîn Gümüşhanevî olarak(*) yâni bu risâlenin müellifi sıfatıyla, şunu ifade etmek isterim: Talebelerimin bir kısmı benden “Elfâz-ı küfür, amellerin ve i'tikadın tashihi...”⁽²⁾ hususunda bir eser te'lif etmemi istediler. Bir istihare neticesinde böyle bir çalışma yapmaya karar verdim ve derhal işe koyuldum.

(*) Allah (c.c.) her ikisinin de günahlarını affedip, Resûl-i Zîşânın sancağı altında haşr eylesin.

ŞERH KISMI

gibi ilimlerdir.”

3) Mübah olan ilim ise, dine aykırı olmayan şiiirlerdir.

4) *Mendub olan ilimler de şunlardır: Sünneti, mekruhu, nafileleri ve faziletli amelleri öğreten ilimlerle, Geometri, Tıp ve Sosyoloji gibi ilimlerdir.*

Tâbir ilmi, Cifr ilmi() ve İlhâm ilimleri ise tasavvuf erbâhının bilmesi gereken meselelerdir. “İhyâ” da böyle zikredilmiştir.*

(2) *I'tikad meselesindeki bazı istifhamları bertaraf etmek için, mevzuu, sualli-cevaplı şekilde incelemek en uygun olanıdır.*

Sual: Allah bir şeyi emrettiği hâlde, kullarının yapmasını murad etmediği veyahut da bir şeyi yarattığı hâlde yapılmasını emretmediği şey var mıdır?

Cevap: Evet, Allah (c.c.), kâfire imânı emretmiş, imân etmesini murâd etmemiştir. Küfrü yaratmış, fakat kimseye kâfir olmasını emretmemiştir.

S: Allah (c.c.)'ı ne ile biliriz?

C: Bu husus iftilâflıdır. Mutezîle'ye göre akılla bilinir. Eş'arîlere göre mârifetle bilinir. Mâtüridîlere yâni hize göre, Allah (c.c.), bunu bizzat kendisi Kur'ân-ı Kerîm'de tâlim etmiştir: “Bizim yolumuzda mücâhede edenleri (çalışıp didinenleri), muhakkak ki yollarımıza iletiriz. elbette Allah muhsinlerle beraberdir.” (Ankebut sûresi, 69)

S: Kul ölürse imânı nereye gider? Rûhla mı kalır, bedenle mi?

C: Hiçbiri ile kalmaz. İmân bir mânadır, mâna ise mahiyetini Al-

(*) Kaza ve kaderin icmâlen yazılmış olduğu bir levhin bilinmesi için vaz' edilmiş esrarlı bir ilimdir. (Mevâkıf, 2'nci maksada bakınız.)

Kitabı önce üç bölüme ayırdım:

Birinci Bölüm: Allah'ın sıfatları ve i'tikad meseleleri hakkındadır.

İkinci Bölüm: Elfâz-ı küfür ve irtidada götüren kelimelerden müteşekkildir.

Üçüncü Bölüm: Günlük hayatta pek çok karşılaşıldığı için, insanların şiddetle ihtiyaç duyduğu amelî meseleler hususundadır.

..... ŞERH KISMI
.....

lah'ın bildiği bir nûrdur. Bazılarına göre rûhla beraber semâdadır.

S: Öldükten sonra kulun amelleri ne oluyor?

C: Amellerin bir kısmı Allah'ın mükâfatına, diğer bir kısmı da ikabına gidiyor.

S: İmân, zâhirde midir, hâtında mıdır?

C: Evet, imânın dört mertebesi vardır:

1 — Mübtedi imân. *Bu meleklerin imânıdır.*

2 — Makbul olan imân. *Bu da peygamberlerin imânıdır.*

3 — Masum olan imân. *Bu da mü'minlerin imânıdır.*

4 — Merdud olan imân ki bu münâfikların imânıdır.

S: İmânın yeri neresidir?

C: İman dört yerdedir:

1 — İmân kalbededir: *Hüccûrat sûresinin 7'nci âyet-i celîlesinde bu hususta şöyle buyurulmuştur: "Fakat Allah size imânı sevdirdi. Onu kalblerinizle süsledi."*

2 — İmân göğüstedir: *Zümer sûresinin 22'nci âyet-i celîlesinde bu husus şöyle zikredilmiştir: "Hak Teâlâ, göğsünü İslâma açtığı için, Rabbi tarafından nura kavuşan kimse (katı yürekli kimse gibi midir?)..."*

3 — İmân gönüldedir: *Necm sûresinin 11'inci âyet-i celîlesinde: "Onun gördüğünü gönlü (kalbi) yalana çıkarmadı." buyurulmaktadır.*

4 — İmân lisandadır: *Ra'd sûresinin 19'uncu âyet-i celîlesinde bu mevzu şöyle beyân edilmiştir: "Ancak selim akıl sahipleridir ki iyice tezekkür eder (idrâk ederler)."*

İ'tikad ve amellerin kemâl bulması ve elfâz-ı küfür meselesi gerçekten mühim meselelerdendir. Bu meselelerin derin bir araştırma yapılarak gayeye uygun bir şekilde öğretilmesi için her türlü ihtimamın gösterilmesi, elbette terkine imkân olmayan bir vecibedir.

Bir insan, imân ve küfrün ne olduğunu bilmezse, hidâyet, dalâlet ve ilhâdın da ne olduğunu kavrayamaz. Kelime-i Tevhîdin alışkanlık icabı söylenişi, insanı ancak icmâlî imâna götürür. Bu inanışla da tafsîle, tahkîke ve ilme varılamaz.

ŞERH KISMI

S: İmân kadîm midir, hâdis midir?

C: Kalbde vücuda gelmesi kadîmdir, kalbde mevcut olan imânı ikrar hâdistir.

S: İmân mı mü' mindedir, mü' min mi imândadır?

C: İmân, Allah (c.c.)'ın bir hazinesidir. Allah'ın hazinesi ise mü' minin kalbidir.

S: İmân hende midir, ben mi imândayım?

C: Ben ondayım, o da hendedir. O benim sıfatımdır, cismime karışmıştır, gözümle görmüyorsam da ferâsetimle onu görürüm.

S: İmân mı aklın üstündedir, akıl mı imânın üstündedir?

C: İmam-ı Âzam Ebû Hanife'ye göre, imân akılla beraberdir. Şemsu'l-Eimme hunun aksini söyleyen kâfirdir, demiştir.

S: İmân cesetle midir, rûhla mıdır?

C: İmân her ikisine de dağılmıştır.

S: İmân toplu mudur, ayrı mıdır?

C: Allah (c.c.) katında topludur. Kullar arasında taksim edilmiştir.

S: İmân yeni midir, eski midir?

C: Allah katında kadîm, kullara göre ise yenidir.

S: İmânın başı, ortası, aslı, damarı, dalı, yaprağı, meyvesi, yeri, ırmağı, suyu ve ismi nedir?

C: İmânın başı tevhîd, ortası mârifet, aslı yakîn, damarı ihlâs, dalı emir ve nehiy, yaprağı korku, meyvesi Allah'ın rahmeti, yeri mü' minin kalbi, ırmağı Allah'ın ilmi, suyu Kur'ân-ı Kerîm, ismi de

Elfâz-ı küfrün ifade edilmesi de, inançların fesadına, fikirlerin bozulmasına yol açarak, insanı irtidat bataklığına sürükler. Böyle bir belâyâ dâçar olan kimse bin yıl oruç tutup namaz kılsa ve diğer bütün ibâdetleri de ifa etse, asla faydasını göremez. Onun yeri Cehennemdir. Hususiyle isyan, ifsad ve cehâlet denizinin taşıdığı, yeryüzünün her yerinde Hak'kı inkâr cereyanlarının yayıldığı, azgınlığın, içi çürük dışı yaldızlı güzelliklerin ve bid'atlerin mâhir eller tarafından süslenerek sunulduğu, böylesine çetin bir zamanda imânı kurtarmak kolay değildir.

Bu müstesna işi yaparak, imân hususunda kesin bir bilgiye sahip olan kimseler ne kadar azdır. Dilini küfre götüren sözlerden korumak ve ihsan mertebesine; Allah(c.c.)'ı görür gibi imân ve ibâdet etme derecesine ulaşmak sureti ile, imânın hakikatine varmaya muvaffak olanlar ne kadar bahtiyardır. Hakka boyun eğmek, yakîne ulaşmak ve mârifet nûrunun tahakkuk etmesi gibi rûhen yükselmenin ifadesi olan hâlleri yaşayanlar, elbette vazifelerini bihakkın ifa etmenin lezzetini duyan kimselerdir.

Günümüzün akli başında insanları tek bir şeyle meşgul olmaya mecburdurlar. O da, insanın rûhunu, Cehennemde ebediyyen kalmak gibi bir felâketten kurtarıp, kullarına sayısız ni'metler bahşeden Al-

ŞERH KISMI

mübarek ağaçtır.

S: İmânın sıfatı nedir?

C: Allah (c.c.)'ın emir ve nehiyelerine inanıyorum demektir.

S: İmânın bütün şartlarını bilmeyen mü'min sayılır mı?

C: Mutezîleye göre, imânın bütün şartlarını bilmeyen mü'min sayılmaz.

Mutezîleye göre, imânın bütün şartlarını bilip diliyle ikrâr edip, kalbiyle tasdik etmedikçe mü'min olmaz. İmânın şartı da ALLAH'dan başka ma'bud olmadığına, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine imân etmek ve İslâm dininin diğer dinlerden üstün olduğuna inanmaktır.

Câmiu'l-Kebîr'de zikredildiğine göre, bir adam, hülûğa ermemiş bir kızla evlense ve hülûğa erdikten sonra kendisine imânın şartlarını biliyor musun diye sorsa ve "bilmiyorum" cevabını alsa, nikâh düşer.

lah'ın rahmetine kavuşturmak için olanca güçleri ile çalışmaktadır.

Bu da ancak İmân, Ahlâk ve Muâmelât sisteminin tesisiyle mümkündür. Bu üç unsur, mârifetin sebepleridir.

Ey merhamet sahibi olan Allah'ım! Hakkı kabul etmek niyeti ile kitabımı okuyup, tetkik eden, irfan⁽³⁾, iz'an ve insaf erbâbının imânı ile beraber benim imânımı da koru. Seni kemâli ile tanımak ve vuslatına nâil olmak için bize lütuf ve merhametinle kolaylıklar ihsan eyle...

Müellif

Ahmed Ziyâuddîn Gümüşhanevî

----- ŞERH KISMI -----

Fakat, kocası imânın şartlarını tek tek saysa ve karısı da, evet diyerek tasdik etse, talâk vaki olmaz.

(3) Allah (c.c.)'ı ve Allah'ın sıfatlarını bilmek, ilimlerin en yücesi, en büyüğü, en faydalısı, en mükemmeli, en şerefli, en parlağı, rûha en fazla tesir edenidir. *Akl-ı selim sahibi bir müslümana evleviyetle bu ilmi tahsil etmek farzdır. Bu ilim, hütün ilimlerin aslı, herşeyin özü, hütün saadetlerin kaynağı, her güzel hasletin başlangıcı, dünya ve âhiret saadetinin esasıdır. Bu ilmi iyi hilen bir insan, i'tikadını şüphenin karanlığından, şeytanın ve nefsin hilelerinden kurtarmış olur. İnsan, bu ilimle iyi kimseler zümresine ilhak olur, imânı kuvvet bulur, yakîn nuruna nâil olur. İşte bunun içindir ki bu ilmi, Peygamber (s.a.v.) ilmin başı olarak vasfetmiştir. Bu ilmi, aklî ve naklî delilleri ile bilemeyen bir kimsenin taklide başyurmaktan başka çaresi yoktur. Taklid, Mâtüridî mezhebine göre câizdir.*

Mutezile ulemesine göre taklid câiz değildir. Hattâ Ebû Hâşim, taklid edenin kâfir olacağını söylemiştir. Şüphesiz ki doğru olan, bizim mezhebimizin görüşüdür. Bununla beraber taklid yapan kimse günahkârdır.

Peygamberimiz (s.a.v.)'den şöyle bir hadîs-i şerîfin rivâyet bulunduğu ileri sürülmüştür: "İhtiyarların dinini taklid edin." Halbuki bu, hadîs-i şerîf değildir. Süfyân-ı Sevrî'nin sözüdür. Hâdise şundan ibarettir. Mutezile mezhebinden bir grup, taklid erhabının makamının Cennet ile Cehennem arasında bir yerde olduğunu iddia etmiştir. Bunun üzerine yaşlı bir kadın onlara itiraz ederek şu âyet-i celîleyi okumuş: "O (Allah) sizi yaratandır. Böyle iken kiminiz kâfir (oluyor), kiminiz mü'min. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir." (Tegâbün sûresi, 2). Hakikat bundan ibarettir demiştir. Bunu duyan Süfyân-ı Sevrî: "İhtiyarların dinini (i'tikadını) taklid edin" demiştir.

Birinci Bölüm

İ'TİKAD (İLÂHIYAT)

İ'tikad hususunda her mükellef, ilk önce, şer'an Allah hakkında vâcib, câiz ve muhâl olan şeylerin neler olduğunu bilmelidir. Peygamberler ve melekler hakkında bilmesi gereken şeyler de aynıdır. İmân etmek, kadın, erkek veya peygamber olsun her insana farzdır. İmân da dil ile ikrâr, kalb ile tasdikten ibârettir. Yalnız başına ikrâr, imân olmayacağı gibi, kalb ile tasdik olmadıkça da mârifetullaha ulaşamaz⁽⁴⁾.

İmân iki taraflıdır: Birincisi, kalblere tevfik, hidâyet⁽⁵⁾ ve muhabbetin Allah tarafından ilkâ edilmesidir. İmân bu ciheti ile mahlûk değildir. İkincisi ise, dil ile ikrâr, kalb ile tasdik etmektir. Bu ciheti ile de

----- ŞERH KISMI -----

(4) İmam-ı A'zam "Vasiyyet" isimli kitabında, yalnız başına "ikrar" imân olmaz. *Eğer ikrar imân olsaydı, bütün münâfikların mü'min sayılması gerekirdi. Bu husustaki âyet-i celîle ise şöyledir: "... Fakat Allah (c.c.) o münâfikların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor."* (Münâfikûn sûresi, 1).

Mârifetullah yâni Allah'ı bilmek de, yalnız başına imân sayılmaz. Şayet Allah'ı tanımak imân sayılmış olsa idi, ehl-i kitâbın da mü'min olması gerekirdi. Bu husustaki âyet-i celîle ise şöyledir: "... Nefislerini en büyük ziyana uğratanlar (yok mu?): İşte imân etmeyecek olanlar onlardır." (En'am sûresi, 12).

(5) İmam-ı Neseî, "Bahru'l-Kelâm" adlı eserinde şöyle demektedir:

a) Mârifet, Allah (c.c.)'ın zâtında ve sıfâtlarında bir olduğunu

imân kesbîdir ve mahlûktur.

BİRİNCİ KISIM

Allah Hakkında Vâcib Olan Şeyler:

Allah (c.c.)'in ezeli, ebedi, sermedî ve zâtî ile kaim sıfatları⁽⁶⁾ vardır ki, bunları herkes bilmekle mükelleftir. O sıfatlar ne Allah'dır, ne

ŞERH KISMI

bilmek, emsâlsiz ve ortaksız olduğuna inanmaktır.

b) İmân, *Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini dil ile ikrar, kalb ile tasdik etmektir.*

c) İslâm ise, *Allah'ın Vahdaniyyetine imân ile beraber ibâdet vazifelerini de ifâ etmektir.*

d) Dine gelince, *bu hasletler üzerinde ölünceye kadar sebat etmektir.*

İmân mahlûk mu yoksa gayr-i mahlûk mudur, şeklinde bir münâkaşaya girmeye lüzum yoktur. İmân, Allahü Teâlâ'nın hidâyet ve tevfiğiyle kulun ikrar ve tasdikinden ibarettir. Hidâyet, nasıl Allah'ın irâdesi ile ise, dalâlet de öyle midir? Bu husus ile ilgili âyet-i celîleler şunlardır:

1 — Allah, onların kalbleri üzerine küfürleri yüzünden, mühür basmıştır.” (Nisâ sûresi, 155).

2 — “Allah, onların kalblerine de, kulaklarına da mühür basmıştır.” (Bakara sûresi, 7).

3 — “Halbuki biz onu (Kur'ân-ı Kerîm'i) iyice anlayabilmelerine mâni olmak için, yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk.” (En'âm sûresi, 25).

4 — “Daha doğrusu onların kalbleri üzerinde kat kat kilitler vardır.” (Muhammed (s.a.v.) sûresi, 24).

(6) Allahü Teâlâ'nın sıfatları:

1 — Tenzihî Sıfatlar: (Buna Selhî Sıfatlar da denir.)

2 — Sübûtî Sıfatlar: (Buna Zâtî Sıfatlar da denir.)

3 — Fiilî Sıfatlar: (Buna İzâfî Sıfatlar da denir. Rahmet ve Gadh gibi.)

de Allah'dan başkasıdır⁽⁷⁾.

A — Tenzîhî Sifâtlar:

Allah Teâlâ birdir, zâtında, sifâtlarında, isimlerinde, fiillerinde ve

----- ŞERH KISMI -----

4 — Ma'nevî Sifâtlar. (*Buna Lâzımî Sifâtlar da denir.*)

5 — Allah (c.c.) hakkında zıddı mümkün olmayan sıfatlar. *Meselâ: Vücûd sifâtının zıddı olan 'adem, Allah için mümkün değildir, muhaldir.*

6 — Allah'ın İlmî Sifâtları da vardır. (*Âlim Sifâtu gibi.*)

7 — Allah'ın İrâdî Sifâtları da vardır. (*Vedûd Sifâtu gibi.*)

8 — Allah'ın Kelâmî Sifâtları da vardır. (*Habîr Sifâtu gibi.*)

9 — Allah'ın mürekkep Sifâtları da vardır. (*Mürîd Sifâtu gibi.*)
Çünkü, Mürîd, mahlûkata da izâfe edilir. Bu yüzden mürekkep denir.

Zikredilen bütün bu sifâtlara Zâtî Sifâtlar da denir.

(7) Allah'ın sifâtları ve isimleri birdir. Ezelî ve ebedîdir. Allah'ın sifâtları kendisi olmadığı gibi, başkası da değildir.

Allah'ın sıfatları kendisidir dersek, o zaman iki ilâh ortaya çıkar. Birisi Sıfat ilâhı, diğeri Zât ilâhı ki bu, Allah (c.c.) hakkında muhaldir.

Allah'ın kudretinin kadîm ve ezeli olduğuna delil nedir? diye bir soru sorulacak olursa, verilecek cevap şudur: Allah'ın kudreti ezeli olmasaydı, Kudret, Semî', Basar v.s. sıfatlarını nasıl yaratırdı? İlim sıfatı ezeli olmasaydı, ilmi nasıl yaratabilirdi? Böyle düşünmek, Allah Teâlâ'ya âcizlik ve cehâlet isnad etmek olur ki bu da Allah (c.c.) hakkında muhaldir. "El-Bahr ve'l-Hulâsa" isimli eserde de böyle zikredilmiştir.

Mevcûdat iki kısma ayrılır: 1 — Kadîm, 2 — Hâdis,

1 — Kadîm, Allah'tır. 2 — Hâdis, mahlûktur.

Kadîm: Herhangi bir şeyden önce meydana gelmiş olmak mânâsını ifade etmez. Allah (c.c.) hakkındaki kadîmlik, başlangıcı ve sonu olmayan bir kadîmliktir. Bunu beşer aklı idrâk edemez. "Mevakıf ve Mekasid" adını taşıyan eserde de böyle zikredilmiştir.

mülkünde ortağı yoktur. Allah (c.c.), cisim⁽⁸⁾ ve cevher⁽⁹⁾ değildir. Şekil, hudut, ölçü, sayı ve parçalanma kabul etmez. Herhangi bir yer işgal etmediği gibi, mürekkebe ve sonu olan bir varlık da değildir. Ölçüde ve taksimde başka varlıklara benzemez. Allah herhangi bir şeye hulûl etmediği gibi, Allah'a da herhangi bir şey hulûl etmez.

ŞERH KISMI

(8) Allah cisimdir, demenin ne gibi bir mahzuru vardır? Cisim, çeşitli şeylerden meydana gelen bir şeydir. Durum böyle olunca Allah'a varlığında bölünme isnad edilmiş olur. O zaman da şu âyet-i celîle inkâr edilmiş olur ki bu da küfürdür. "Hepinizin Tanrısı (Zâtında ve Sıfâtlarında asla benzeri bulunmayan) bir tek Tanrıdır. O'ndan başka hiçbir Tanrı yoktur. O, hem Rahmandır, hem Rahîmdir." (Bakara sûresi, 163).

Şayet, Allah'ın bazı cüzleri ilâhtır, bazı cüzleri ilâh değildir denecek olursa, verilecek cevap şudur: Allah'a cüz' isnad etmek demek, her cüz', yaratmada, rızık vermede ve hâdiseleri tedvîrde ayrı ayrı hareket ediyor demektir ki bu, Allah'ın vahdâniyyetine aykırıdır. Yine, Allah'ın bir kısmı Hâlik, bir kısmı mahlûktur denecek olursa, bu ifâde ile de, Hâlik ile mahlûk, Allah'ın Zâtında birleşmiş olur ki, bu da Allah hakkında muhaldir, Allah böyle bir hâlden münezzehtir.

Peygamber (s.a.v.), Allah Teâlâ'yı Mi'rac'da "En güzel surette gördüm." demiştir. Bu ne demektir? Bu, "güzel bir surette gördüm" demektir. İbn Kemal, "İrşâd" adlı kitabında böyle zikretmiştir. "Bahr" kitabındaki Cibril te'vili uzak bir ihtimaldir. Tasavvuf erbâbı ise buradaki "sureti", "sıfat" olarak anlamışlardır.

(9) Kâinata baktığımız zaman görürüz ki, kâinat ya cevherdir. (Cevher parçalanma kabul etmeyen bir parçadır. Diğer cisimler bu cevherden meydana gelir.) Veyahut da kâinat a'razdır. (A'raz kendi başına var olmayan, ancak, başkası ile birleştiği zaman var olabilen bir şeydir.) Renk, tad, koku, ses vs. gibi. Allah Teâlâ bu ikisinden de (cevher ve a'razdan da) münezzehtir. Allah (c.c.) bunlardan münezzehe olduğuna göre, Allah, cisim, cevher, ceset, suret, cüz', mürekkebe ve a'raz da değildir. Allah her ne kadar bir şey ise de, Allah bizim bildiğimiz şeylere benzemez. "Mevakıf" kitabında böyle zikredilmiştir.

Allah, araz değildir ve arazlardan uzaktır. Ne kendisi mevcûda benzer, ne de mevcûd O'na... O'nun benzeri yoktur. O da başkasına benzemez⁽¹⁰⁾. Ölçüye sığmaz. Ne herhangi bir bölge ne de yönler O'nu ihâta edemez. Yer, gök O'nu içine de alamaz. Zaman ve mekândan münezzehtir. Bir mekânda sabit olması düşünülemez. Zaman, an, gece ve gündüz, O'nun üzerine cereyân etmez. Hâdiselerden müteessir olmaz. Bütün sıfatları zevâlden münezzehtir. Sıfatlarının kemâle ermeye ihtiyacı yoktur. Âcizlik ve kusurluktan uzaktır. Uyuklama ve uyku O'nu tutamaz. Ölüm ve yokluk O'nun hakkında vârid olmaz. Bütün hâdiselerin tasarrufu Yed-i Kudretindedir. Malûmatının ve kudretinin nihâyeti yoktur.

Keyfiyyet, cinsiyyet, hâl, ahvâl, gülmek, üzüntü, tebessüm, güler-yüzlülük, keder, sevinç, hüzn, ıztırap çekmek ve acı duymak gibi şeylerle sıfatlanamaz...⁽¹¹⁾ Gelmek, gitmek, ileri veya geri gitmek⁽¹²⁾, bitişmek, ayrılmak, toplanmak ve dağılmak gibi şeylerle tavsif olunmaz. İnmek, çıkmak, bir yerde karar kılmak, oturmak, kalkmak, yatmak, hareket etmek, sâkin durmak, artmak, eksilmek, büyüme ve kü-

ŞERH KISMI

(10) Allah Teâlâ kemâl sıfatlarla muttasıftır. Noksanlık ve zevâlden münezzehtir. *Mahlûkatından hiçbirine asla benzemez. Sıfatları Zâtı ile kâimdir. Hiçbir yönü ile yarattıklarının sıfatlarına benzemez. Yok olmak ve var olmak gibi a'razlardan münezzehtir. Zâtı ve isimleri gibi, Sıfatları da ezelîdir, evveli yoktur. Ebedîdir, sonu yoktur.*

(11) *Elem, neş'e ve lezzet duymak. mürekkebin cismin sıfatlarıdır. Cisim ise ziyâdelik ve noksanlık kabul eder, Allah bundan münezzehtir. "Ukad" (Akd) kitabında da böyle zikredilmiştir.*

(12) *Gelmek ve gitmek gibi yaratıklara ait olan sıfatlar, Allah (c.c.) hakkında câiz değildir. İbrahim (a.s.), gökte bir yıldızın bir yerden bir yere intikalini görünce, "Bu benim rabbim olamaz." demiş ve bu husus Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle zikredilmiştir: "...o sönüp gidince ise şöyle demişti: "Ben sönüp batanları sevmem..." (En'am sûresi,76).*

Fecr sûresinin 22'nci âyet-i celîlesinde zikredilen "ve câe=geldi" ifadesinden maksat Allah değil, Allah'ın emridir. Âyet-i celîlenin meâlî şöyledir: "Rabb(in emri) geldiği, melekler saf saf (indiği zaman)..." (Fecr, sûresi. 22)

çülmek gibi şeylerle de vafedilemez.

Unutmak, hatâ etmek, dehşete kapılmak, bir illet veya hastalığa dûçar olmak, zâfiyet, musibet, meşakkat, fütur (iş yapma arzusunun yok olması), zillet, sabırsızlık, korku gibi haller Allah'a isabet etmez.

Allah (c.c.), inatçılık, alçaklık, başıboşluk, acelecilik, kabalık, suç işlemeye meyletmek, cehâlet, geri zekâlılık, bir şeyi gizlemek, cimrilik, tamahkârlık ve hırsa kapılmak gibi beşerî sıfatlardan münezzehtir. Çoğalmak, uzamak, sayılmak, parçalanmak, uzuv sahibi olmak⁽¹³⁾, çeşitli maddelerden meydana gelmiş olmak, var olmak için herhangi bir

ŞERH KISMI

Haşr sûresinin 2'nci âyet-i celîlesinde ise "gelen" Allah değil, Allah'ın azabıdır: "İşte onlara hesaba katmadıkları cihetten Allah(ın emr ü) azabı geliverdi." (Haşr sûresi, 2).

Nemrud hakkında nâzil olan şu âyet-i celîledeki "gelmek" tâhiri "helâk" mânasında kullanılmıştır: "Allah onların (kurdukları} binayı tâ temelinden yıkıp, tavanını tepelerine çöktürdü; azab onların farkında olmadıkları taraftan geldi." (Nahl sûresi, 26).

Bakara sûresinin 210'uncu âyet-i celîlesinde ise "gelmek" tâbiri, gene (helâk) mânasındadır. "Onlar (İslâma girmeyenler) ille Allah'ın, buluttan gölgeler içinde meleklerle birlikte kendilerine gelivermesine ve işlerinin bitirilivermesine mi bakıyorlar? Halbuki (hütün) işler Allah'a döndürülür."

Allah (c.c.) her Şaban'ın 15'inci gecesi gökten yere iner ve "tevbe eden var mıdır, kabul edeyim" buyurur. Hz. Ali'den rivâyet edilen bu hadîs-i şerîfte vârid olan "yere inmek" tâbiri ise, Allah'ın kullarının hâllerine muttali olup onlara rahmet nazarı ile bakmak mânasındadır.

(13) Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde, Allah Teâlâ hakkında zikr edilen, yüz, el, ayak, göz, nefis, parmak, suret, yan, sağ, oturmak, istivâ (yer işgal etmek), avuç, istihza, gülmek, sevinmek, cefa, unutmak, inmek, yakınlık, uzaklık gibi sıfatların aslına inanırız, keyfiyeti hakkında fikir yürütmeyiz. Dalâlette olan mezhebler gibi, âyetler müteşabih olduklarından dolayı zâhiri ile hükmedemeyiz. Bu hususta müteahhirîn âlimleri şeriata uygun, güzel izahlarda bulunmuşlardır. Bu mevzua tekrar temas edilecektir.

unsura muhtaç olmak Allah (c.c.) hakkında düşünülemez.

Karakter⁽¹⁴⁾, huy, uzama, kısalma, daralma, genişleme, derinlik gibi şeylerden uzaktır. Bir şeyi içine almak veya bir şeyin içine girmek, bir şeye hulûl etmek⁽¹⁵⁾ veya birleşmek Allah (c.c.)'a isnâd edilemez.

Maddî yakınlık ve uzaklık, perde arkasında olmak, uçmak, tırmanmak, havada veya bir eşya içinde olmak, âlemin içinde veya dışında bulunmak, onu geziyor, dolaşılıyor kabul etmek de Allah (c.c.) hakkında mümkün değildir.

Allah (c.c.) hakkında mağlub olmak, bir şeye tutkun olmak, yardımcı bulunmak, istişâre edecek birine ihtiyaç duymak gibi şeyler de

ŞERH KISMI

(14) Allah, cisim olmadığı gibi, bazı maddelerin karışımından meydana gelmiş de değildir. O mizac, karakter sahibi olmaktan da münezzehtir. Bazı bid'at erbâhı Allah'ın cisim olduğunu iddia etmişler, lüzumsuz ihtilâf ve izahlara girmişlerdir. Halbuki Allah'ın cisim olmadığı aşikârdır. Allah cisim olsaydı bir yer işgal etmesi ve çeşitli şeylerden meydana gelmiş olması ve birtakım şekillere hürünmesi icâb ederdi ki, Allah bu gibi hâllerden münezzehtir.

(15) Allah (c.c.) başkası ile birleşmekten ve bir başka şeye hulûl etmekten münezzehtir.

1 — Bir şeye hulûl etmek demek, o şeye tâbi olmak demektir ki bu Allah'ın "Kaim Binefsihi" sıfatına aykırıdır.

2 — Hulûl eden şey, hulûl edilen şeye ihtiyaç duyduğundan dolayı hulûl eder. Bu da Allah'ın "Kaim Binefsihi" sıfatına aykırıdır. Ayrıca hulûl edilen şey, hulûl edenden önce var olması gerekir ki bu da Allah'ın "Kıdem" sıfatına aykırıdır.

3 — Hulûl edilen şey, ya parçalanma kabul eden bir şeydir. Ki o zaman hulûl edenin de parçalanma kabul etmesi gerekir. Bu da Allah (c.c.) hakkında hâtırdır. Veyahut da hulûl eden, parçalanma kabul etmeyen bir şeye hulûl eder ki o da maddenin en küçük parçasıdır (zerrecikler veya atomlar gibi). Böyle bir zerreye Allah'ın hulûlü düşünülemez.

Hulûl mevzuunda, bizim görüşümüze (Ehl-i Sünnet görüşüne) aykırı olanlar da vardır. O görüşler de bunlardır:

düşünülemez. Herhangi bir şey ile ünsiyet peydâ etmeye ihtiyacı yoktur. Noksanlık, hayret etmek ve hasret duymak gibi şeylerden berîdir.

Hatıralara ve hâfızaya ihtiyacı yoktur. Vehimler, şüpheler, zanlar, düşünceler, hayâller ve a'razlar Allah (c.c.)'a isnâd edilemez.

Başlangıç, sonuç, gâye, zaman, yokluk, değişme, şekillenme, herhangi bir şeye benzeme, kalıba bürünme, renk alma, vecde gelme, zevk alma O'nun hakkında muhaldir.

Künye, lâkab, zıddiyet, bir işi beşere has bir şekilde yapmak ve halletmek Allah (c.c.) hakkında düşünülemez.

O, doğurmadı, başkasından da doğmadı, O'nun dengi ve benzeri yoktur⁽¹⁶⁾.

Ne verdiği ne mâni olunabilir, ne de vermediğini kimse verdirebilir. Hiç kimse O'nun takdirini red, kudretini tebdil edip hükmüne karşı gelemez. O, zulüm, gadr ve cefâdan münezzehtir. Kötü ve çirkin

..... ŞERH KISMI
.....

1 — *Hıristiyanlardan bazıları, Allah'ın Zâtının Hz. İsa ile birleştiğini veya ona hulûl ettiğini, diğer bazıları da Allah'ın sıfatlarının Hz. İsa'ya hulûl ettiğini iddia ederler.*

Bir başka grup ise, Allah (c.c.)'ın Hz. İsa'ya yaratma gücü verdiğini ve kendisini hususî mucizelerle takviye ettiğini, Hz. İbrahim'e halilim (dostum) dediği gibi, Hz. İsa'ya da teşriften "oğlum" diye isim verdiğini iddia ederler ki bunların hepsi hâtıldır. Bu hususta, Fahrüddin-i Râzî'de ve Mevakıf'ta geniş izahat vardır.

2 — *Şiîlerin, İshakiyye gibi ileri gidenlerine göre, Allah herhangi bir şekilde tecelli edebilir. Şer cihetini ele aldığımızda, şeytan nasıl insan suretine; hayır cihetini ele aldığımızda da melekler yine nasıl insan suretine girebiliyorsa, tıpkı bunun gibi Allah da bazı kâmil insanların suretinde zâhir olabilir. Ve onlarda tam bir kudret husule gelir. Şiîler, buna kendi imâmîlerini misâl göstermişlerdir.*

3 — *Tasavvuf erbâhının bazılarının sözlerinden hulûl ve ittihad mânâsı anlaşılmalıdır. Fakat bu yanlış bir anlamadır: Allah'ın bazı dostlarına (velîlerine) kerâmetler vermesinin ne ittihad ve hulûl ile ve ne de vahdet-i vücud ile herhangi bir alâkası vardır.*

(16) İhlâs sûresindeki "Hüve" (O) lâfzı Allah'ın var olduğuna işaret etmektedir. Bu da hâtinî mezhebinin görüşünü çürütmektedir. "Ehad" lâfzı ise, Allah'ın birliğine delâlet eder ki, bununla da müş-

fiillerden, ezâ vermekten de münezzehtir.

Zâtı⁽¹⁷⁾, diğer varlıkların zâtına benzemediği gibi, sıfatları da diğer yaratıkların sıfatlarına benzemez. O, Arş üzerinde kendisinin beyan ve murâd ettiği şekilde müstevîdir⁽¹⁸⁾. Bununla beraber orada cis-

----- ŞERH KISMI -----

rikleri reddetmektedir.

Herkes kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan mânasını ifade eden "Samed" lâfzı ise, Müşebbihe mezhebinin görüşünü reddetmektedir.

"O doğurmadı ve doğurulmadı" meâlindeki âyet-i celîle ise, Mecûsîlerin inançlarını çürütmektedir. "Bahrû'l-Kelâm", "Mevâkıf ve Mekasid" kitaplarından alınmıştır.

(17) Mütেকaddiminden bazı kelâmcılara göre, zâtiyet izâfe edilmesi itibarı ile, Allah ile diğer zâtlar arasında bir benzerlik mevcuttur. Ancak, Allah'ın Zâtı diğer zâtlardan dört yönü ile ayrılır:

1 — Vücûb, 2 — Hayat, 3 — Tam ilim, 4 — Tam kudret. Kelâmcılardan Ebû Hâşim, bunlara bir de "Ulûhiyet"i ilâve etmiştir.

Bize yâni Mâtürîdîlere göre, Allah'ın Zâtı kendisine has bir zâttır ve diğer zâtlara benzemez. İsim benzerliği bir mâna ifade etmez.

(18)Tâhâ sûresinin 5'inci âyet-i celîlesinde meâlen "Rahman Arş'ı istivâ etmiştir." deki "istivâ" kelimesine, Keramiyye mezhebi mensupları "istikrar" yâni Arz üzerine oturup yerleşme mânası vermektedir.

Bize göre buradaki istivâ, istilâ, yâni Allah'ın kuvvet ve galebesi ile Arş'ı istilâ etmesi mânasındadır.

Keramiyye'nin görüşünü reddeden diğer görüşler şunlardır:

1 — Enes b. Mâlik, istivânın mânası meçhul değildir, keyfiyyetini idrâk etmeye de aklın gücü yetmez. Bu şekilde imân etmek vâcib, soru sormak ise hatâdır.

2 — Allah Teâlâ Arş'ı yaratmadan önce vardı. Arş'ı yarattıktan sonra oraya intikal etti demek câiz değildir. Çünkü intikal mahlûkatın sıfatıdır. Allah ise yaratıkların sıfatlarından münezzehtir.

3 — Eğer Allah (c.c.) Arş üzerinde istikrar etse idi, o zaman şöyle denilmesi gerekirdi: Allah (c.c.) Arş büyüklüğündedir. Veya Allah

O, Arş, yer, gök⁽²⁰⁾ her şeyin üzerindedir. Bu üzerinde olmak, O'nu Arş ve semâ üzerine yaklaştırıp, yerden uzaklaştırmak mânasında değildir. Bununla beraber O her varlığa yakındır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: “**Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.**” (Kaaf sûresi: 16).

..... ŞERH KISMI
Arş'tan hüyüküdür. Her iki görüş de küfürdür.

4 — Hz. Ali (k.v.)'ye “Allah Teâlâ Arş'ı yaratmadan önce nerede idi?” diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Nerede kelimesi mekân ifade eder, Allah (c.c.), mekândan münezzehtir.”

5 — Câfer-i Sâdık, Allah'ı hilmek üç kelime ile olur diyerek, o kelimeleri şöyle sıralamaktadır:

a — Allah bir şeyden yaratılmadı.

b — Bir şeyin içinde de değildir.

c — Bir şeyin üzerinde de değildir. Çünkü bu sıfatlar, kulların sıfatlarıdır. Bu hususlar “Bahrû'l-Kelâm” ve “Hulâsa” isimli kitaplardan nakledilmiştir.

Arş'ın yaratılış sebebi üzerinde çeşitli ihtilâflar vardır. Bazılarına göre meleklerin duâ kıblesidir. Duâ ettikleri zaman Arş'a doğru yönelirler. Bazılarına göre ise meleklerin aynasıdır. Orada hütün semâvatı ve arzı görürler.

(19) Bahrû'l-Kelâm, Mevâkıf ve Mekasıd isimli eserlerde Mutezile mezhebinin görüşlerini ihtiva eden ve o görüşleri reddeden hususlara dair geniş malûmat vardır.

(20) İsim, müsemmânın aynı mıdır, gayrı mıdır konusu ihtilâflıdır. Bu ihtilâf isim kelimesini meydana getiren harflerde değil, kelimenin delâlet ettiği mânadadır.

İsim, zâtın aynı mıdır, gayrı mıdır mevzuunda, Ebû'l-Hasen Eş'ârî'nin görüşü şöyledir:

1 — İsim, bazan müsemmânın aynıdır. Yâni doğrudan doğruya zâta delâlet eder. Nitekim Allah lâfzı böyledir.

2 — İsim, Zâtın gayrıdır. Allah'ın Hâlik ve Râzık sıfatlarında ol-

B — Sübûtî Sıfatlar: Sekiz adettir.

1 — HAYAT: Allah'ın ezeli sıfatlarındandır. Bu sıfatla muttasıf olmak, ilim sahibi olmayı icâb ettirir. Allah'ın hayatı ezeli ve ebedi olarak zâtındandır. O'ndan bir an bile ayrılmaz. O'nun hayatı, başkalarından faydalanarak da meydana gelmemiştir. Etlere, damarlar ve çeşitli maddelerden meydana gelmiş olmaktan da münezzehtir.

ŞERH KISMI

duğu gibi. Bu başkalarına da nisbet edilebilir.

3 — İsim, Zâtın ne aynıdır, ne gayrıdır. Alîm ve Kaadir sıfatlarında olduğu gibi. Bu sıfatlar, Allah'ın hakikî sıfatlarıdır. Zâtı ile kaaimdir, fakat zâtın aynı da değil, gayrı da değildir. Mevâkif şerhi ile Fahrüddin-i Râzî' de bu hususta geniş izahat vardır.

Allah hakkındaki isimler tevfiğidir. Yâni Allah'a bir isim ıtlak edilmesi izne tâbidir. Mâtüridî mezhebinden Kadı Ebû Bekir: "Bir lâfız ki Allah Teâlâ için sâhit bir mânaya delâlet ediyor ve Allah'ın zat ve sıfatlarına halel getirmiyor; işte bu lâfzın Allah (c.c.)'a isim olarak verilmesi câizdir. Allah Teâlâ'yı, O'nun büyüklüğüne lâayık olmayan veya bunu imâ eden bir lâfızla isimlendirmek câiz değildir. Meselâ; Ârif, fakih, âkil ve zeki gibi. Çünkü bu isimler, cehalet sonunda hâsıl olan isimlerdir. Allah'a "tabib" ismi de verilmez. Çünkü tıbb, bazı tecrübeler neticesinde elde edilen bir ilimdir. Allah hakkında bu isimler kullanılmaz." demiştir.

Allah (c.c.) hakkında söylenmesi câiz olan; söylenmesine izin verilmiş olan isimler 99 [Allah lâfz-ı celîli ile 100] isimdir ki bunlara da Esmâ-i Hüsnâ denir.

Resûlullah (s.a.v.), Buharî ve Müslim'in rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Allah'ın 99 ismi vardır. Kim bunu sayarsa (okur, anlar ve imân ederse) Cennete girer."

Allah Teâlâ'nın, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen isimleri şunlardır: Mevlâ, Nasîr, Gâlib, Kaahir, Karîb, Rabb, Nâsır, A'lâ, Ekrem, Ahsenü'l-Hâlikin, Erhamü'r-Râhimin, Zi't-Tavi, Zi'l-Kuvve ve Zi'l-Me'âric...

Allah (c.c.)'ın hadîs-i şerîflerde vârid olan isimlerine gelince; bunlar Hannân ve Mennân'dır.

Meşhur olmayan bir başka rivayette ise şu isimler geçmektedir: Tâm, Kadîm, Vitir, Şedîd ve Kâfi...

Şimdi, Allah'ın rızâsını tahsil ve Cennetine nâil olmak niyyet ve

2 — **KUDRET:** Kudret sıfatı mümkünâta taallûk eder. Muhâle taallûk etmez. Kudret sıfatı ezelîdir, mümkünü var ve yok etmeye tesir eder.

..... ŞERH KISMI

arzusu ile Esmâ-i Hüsnâ'yı yazıp, izah etmeye çalışalım:

1 — Allah (c.c.) Allah'ın zâtına has bir isimdir. Başka bir şey asla O'nunla sıfatlanamaz.

2 — Rahman: Dünya hayatında mahlûkatın hepsine merhametle muâmele etmesidir.

3 — Rahîm: Âhîret hayatında sadece mü'minlere in'am etmesidir.

4 — Melik: Mülk kendinindir. İsteddiğini aziz, istediğini zelil kılar. Bu ismin kaynağı, fiilî ve selbî sıfatlardır. Mercii'nin Kudret sıfatı olduğunu söyleyenler de vardır.

5 — Kuddûs: Bütün kusurlardan heri olmak mânasını ifâde eder. Bu ismin kaynağı selbî sıfatlardır.

6 — Selâm: Zâtı, sıfatları ve fiilleri bütün noksanlıklardan uzaktır. Mercii selbî sıfatlardır.

7 — Mü'min: Allah, zâtını, verdiği haberleri, peygamberlerini tasdik edendir. Kaynağı fiilî sıfatlardır. Kulları hakkında emniyet ve sükûnet yaratıcıdır mânası da vardır.

8 — Müheymin: Her şeyin muhafız ve murakıbidir. (Beydâvî bu mânayı vermiştir.)

9 — Aziz: En üstün ve en şerefli olan demektir. Kaynağı, selbî sıfatlardır.

10 — Cebbâr: Yaratıkların işlerini ıslah eden, noksanlarını düzelten mânasına gelmektedir. Menşei fiilî sıfatlardır.

11 — Mütekebbir: İmam-ı Gazâlî bu isme "Her şey O'nun nezinde hakirdir." mânasını vermiştir.

12-13 — Hâlık, Bâri: Bu iki ismin mânası birbirinin aynıdır. eşyayı yoktan var eden, ona şekil veren anlamındadır. Kaynağı fiilî sıfatlardır. Yaratmayı takdir etmesi Hâlık ismine, yaratması Bâri ismine, yaratılanı tasvir ve tezyin etmesi de Musavvir ismine râcidir.

14 — Gaffâr: Azabı hak edenleri affedicidir. Kaynağı, irâde sıfatıdır.

15 — Kahhar: Bütün mevcudata galiptir. Her şey O'nun taht-ı kudretindedir. Hiç bir şey O'nun hükmünüün dışına çıkamaz. Menşei.

Allah, Hayy, Kaadir, Cebbâr ve Kaahirdir. Mülk ve Melekût O'nundur. İzzet ve Ceberût O'na aittir. Mutlak otorite, kahr ve emretme de O'nundur. Semâvat ve arz ve bütün mahlûkat O'nun yed-i kudretindedir.

Bütün eşyaya Kâdir oluşu herhangi bir ilâç veya sanat yolu ile değildir. O, her şeyi yapar, niçin yaptığı sorulmaz.

3 — İLİM: Bu sıfat, vâcib, câiz ve muhâl olan şeylere taallûk eder. Allah'ın ezeli sıfatlarındandır. İlim sıfatının taallûk ettiği şey in-

----- ŞERH KISMI -----

fiilî ve selbî sıfatlardır.

16 — Vehhâb: *Kullarına karşılıksız in'am ve ihsan eden mânasına gelir. Mercii fiilî sıfatlardır.*

17 — Rezzâk: *Canlı yaratıkların rızkını dilediği şekilde ve dilediği gibi verendir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

18 — Fettah: *Zorlukları kolaylaştıran ve zaferleri yaratan, rahmet ve rızık kapılarını açan demektir. Menşei fiilî sıfatlardır.*

19 — Alîm: *O'nun ilmi, küll, cüz', mümkün, muhal, gizli, aşikâr, mevcut olan ve olmayanı, yâni her şeyi ihata eder. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

20 — Hâfid: *Kâfirleri zelil kılan, mütekebbirleri dünyada kendisinden uzaklaştırıp, âhirette de onlara ceza ile mukabele edendir. Menşei, zâtî ve fiilî sıfatlardır.*

21 — Râfi': *Mü'minleri kendisine yaklaştırarak yükselten ve onlara ulvî mertebeler verendir. Kaynağı, fiilî sıfatlardır.*

22 — Mu'izz: *Dilediğine izzet ve kuvvet veren, dilediğini de ilimle yükseltendir. Mercii, irâde ve fiilî sıfatlardır.*

23 — Müzill: *Dilediği kimseleri zelil kılıp, rahmetinden uzaklaştıran demektir. Kaynağı, zâtî ve fiilî sıfatlardır.*

24 — Semi': *Gizli, aşikâr her şeyi işitendir. Kaynağı, zâtî ve sübhâtî sıfatlardır.*

25 — Basir: *Aydınlık, karanlık, gece, gündüz, uzak, yakın, küçük, büyük her şey O'nun müşahedesi altındadır. Menşei, zâtî ve sübhâtî sıfatlardır.*

26 — Hakem: *Hükümiün reddi mümkün değildir. Hükümetlerinde zulüm ve cefâ vâki olmaz. Kaynağı, selbî sıfatlardır.*

27 — Adl: *Var ettiği veya yok ettiği her şeyde âdildir. Mercii fiilî sıfatlardır.*

kişaf eder. Aksi mümkün değildir. Allah Teâlâ, bütün mevcûdâtı bilir. O'nun ilminden zerre miktarı da olsa hiçbir şey kaybolmaz.

O, karanlık gecede yürüyen karıncayı, havada uçuşan zerrecikleri, kalblerin derinliklerinden geçenleri, hâfızada cereyan eden şeyleri,

----- ŞERH KISMI -----

28 — Lâtif: Kulları farkında olmadıkları hâlde onlara yumuşaklıkla muamele edendir. Kaynağı, fiilî sıfatlardır.

29 — Habîr: Eşyanın hakikatini ve gizliliklerini bilendir. Menşei ilmî sıfatlardır.

30 — Azîm: Büyüklük mertebelerinin zirvesinde olan demektir. Kaynağı mânevî sıfatlardır.

31 — Gafûr: Kullarının küçük ve büyük günahlarını affedicidir. Menşei, fiilî sıfatlardır.

32 — Şekûr: Şükürü mükâfatlandırır, kendisine yapılan şükre çok ecirle mukabele edendir. Kaynağı mânevî veya fiilî sıfatlardır.

33 — 'Alîy: Zât ve sıfatlarının yüksekliğini idrak etmekten akıl âciz kalır. Menşei tenzihî sıfatlardır.

34 — Kebîr: Büyüklükte, kendisinden daha büyüğü düşünülemez varlıktır. Kaynağı tenzihî sıfatlardır.

35 — Hafîz: Mevcudatı, murad ettiği âna kadar zevâle uğramaktan korur. Kaynağı tenzihî sıfatlardır.

36 — Mukît: Vakitleri yaratandır. Kaynağı mânevî veya fiilî sıfatlardır.

37 — Hasîb: Kulların yaptığı her şeyi muhasebeye tâbi tutandır. Kaynağı fiilî sıfatlardır.

38 — Celîl: O'nun heybeti akılları dehşette bırakır. Menşei tenzihî ve fiilî sıfatlardır.

39 — Kerîm: Cömerttir ve cömertliği daimîdir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.

40 — Rakîb: Kullarının, nefes alıp vermesine varıncaya kadar bütün hâl ve hareketlerini murakabe eder. Menşei fiilî, zâtî ve ilmî sıfatlardır.

41 — Mücîb: Duâ ve istekleri kabul edendir. Kaynağı fiilî ve zâtî sıfatlardır.

42 — Vâsi': Cömertliği bütün kâinatı, ilmi bütün malûmatı, kudreti bütün kuvvetleri ihata eder. Menşei zâtî sıfatlardır.

43 — Hakîm: Hüküm ve hikmet sahibidir. Her şeyi olduğu gibi

gizliyi ve en gizliyi bilir.

O'nun ilmi, bütün olsun veya bütünden bir parça olsun, mevcûd olsun veya mevcûd olmasın, mümkün olsun veyahut da mümkün olmasın; her şeye taallûk eder.

O, mahlûkatın başlangıcını ve sonunu bilir. Zât ve sıfatlardan her şeyi, ezeli ve ebedi ilmi ile bilen O'dur.

4 — İRÂDE: Allah Teâlâ'nın İrâde sıfatı vardır. İrâde, bir şeyin şöyle olup da böyle olmamasını dilemek ve dilediği gibi tâyin ve tahsis etmektir. Dünyada olmuş ne varsa hepsi Allah'ın dilemesi ile ol-

----- ŞERH KISMI -----

bilir, gerekeni en güzel şekilde yapar. Kaynağı ilmî sıfatlardır.

44 — Vedûd: *Dostlarının kalbini işgal eden müstesna bir sevgidir. Mercii mânevî sıfatlardır.*

45 — Mecîd: *Zâtı, şerefi, ef'ali güzel, vermesi, ihsanı boldur. Kaynağı, fiilî sıfatlardır.*

46 — Bâ'is: *Peygamberlerini, dostlarına hidâyet, düşmanlarına hüccet (delil) olarak gönderendir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

47 — Şehîd: *Bilinenin ve bilinmeyenin şâhididir. Kaynağı zâtî ve ilmî sıfatlardır.*

48 — Hakk: *Zâtı vâcibdir, vücûdunun başkasına ihtiyacı yoktur. Menşei zâtî sıfatlardır.*

49 — Vekîl: *Yaratıklarının bütün işlerine kefildir. Mercii fiilî sıfatlardır.*

50 — Kaviy: *Kudreti tamdır. O'nun hakkında âcizlik düşünülemez. Menşei fiilî sıfatlardır.*

51 — Metîn: *Kudreti sonsuzdur. Kaynağı Kudret sıfatıdır.*

52 — Velî: *Kullarına yardım edip, onları koruyan ve işlerini tedvir edendir. Menşei fiilî sıfatlardır.*

53 — Hamîd: *Hamde lâyük olandır. Kaynağı izafî ve fiilî sıfatlardır.*

54 — Muhsî: *Sayılan her şeyin sayısını bilir. Kaynağı ilmî sıfatlardır.*

55 — Mübdî: *Daha önce emsâli olmaksızın, mevcûdatı ilk yaratan O'dur. Menşei fiilî sıfatlardır.*

56 — Mu'îd: *Mahlûkatı, ölümünden sonra diriltendir. Kaynağı, fiilî sıfatlardır.*

muştur. Mümkün olan her şeyin hangi şekil ve zamanda olmasını dilemiş ise, zamanında ve öylece olur. Her şey O'nun irâdesi ile olur.

Allah Teâlâ, irâdesi ile hâdisleri tedvir eder. Varlık âleminde, az-çok, küçük-büyük, hayır-şer, fayda-zarar, imân-küfür, itiraf-inkâr, başarı-başarısızlık, artma-eksilme, itaat ve isyân O'nun ilmi, irâdesi, takdiri, hüküm ve arzu etmesi ile cereyan eder. Dilediği olur, dilemediği olmaz. Murad ettiğini mutlaka yapar. Emrini ve hükmünü asla kimse reddedemez. İnsanoğlu günahlardan da ancak Allah Teâlâ'nın rahmetinin tecellisi ile kurtulabilir. O'na bihakkın itaat edebilmek de O'nun tevfikına muhtaçtır. Kurtuluş ancak O'na dönmekle mümkündür. Kulları ancak O'na ilticâ edebilirler. Bütün insanlar toplanıp, bir zerreyi hareket ettirmeye veyahut hareket edeni durdurmaya kalkışsalar, Allah'ın İrâde sıfatı tecelli etmedikçe buna asla güçleri yetmez. Allah

ŞERH KISMI

57 — Muhyî: *Hayatı yaratandır. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

58 — Mümît: *Ölümlü yaratandır. Kaynağı, fiilî sıfatlardır.*

59 — Hayy: *Ezelî ve ebedî diri olandır. Menşei tenzihî sıfatlardır.*

60 — Kayyûm: *Başkasını ayakta tutan O'dur. Kendisi Zâtı ile kâimdir. Kaynağı zâtî sıfatlardır.*

61 — Vâcid: *Asla muhtaç olmayan zengindir. Kaynağı selbî sıfatlardır.*

62 — Mâcid: *O muazzam, mükerrem, ulvî, keremi bol olandır. Menşei izâfî sıfatlardır.*

63 — Vâhid: *O, ezelî ve ebedî hirdir. Dengi ve benzeri yoktur. Kaynağı zâtî, mânevî ve selbî sıfatlardır.*

64 — Ehad: *Zâtı hirdir. Terkih kabul etmez. Menşei zâtî sıfatlardır.*

65 — Samed: *Her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Mercii izâfî sıfatlardır.*

66 — Kaadir: *Kudret sahibidir, dilediğini yapar, dilemediğini yapmaz. Kaynağı, zâtî ve izâfî sıfatlardır.*

67 — Muktedir: *Kudretini izhar edicidir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

68 — Mukaddim: *Eşyaları lâyük olduğu yere koyandır. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

Teâlâ'nın İrâde sıfatı ezeldir. Tâ ezelden eşyanın vücûdunu murat etmiş ve murad ettiği şeyleri de takdîm, tehir, tebdîl ve tağyîr etmeksizin vaktinde halk etmiştir.

Allah, yapılmasını murad ettiği işleri tedvirde, fikrî tertibe ve zaman ayarlamasına muhtaç değildir. Bunlardan dolayıdır ki, hiçbir iş, O'nun diğer bir işi yapmasına mâni olamaz.

5-6 — SEMİ'-BASAR: Bütün mevcûdata taallûk eden sıfatlardır. Bu sıfatlar tecelli ettiğinde, işitilen ve duyulan şeyler inkişaf eder. O gizli veya saklı olan her şeyi işitir, büyük veya küçük olan her şeyi de görür. O'nun işitmesine uzaklık, görmesine de karanlık mâni olamaz. Hiç şüphesiz O, karanlıkta yürüyen karıncayı dahi görür. Fakat O'nun görmesi göz, işitmesi kulak ile değildir. O'nun görme ve işitmesi hiçbir yönü ile bizimkilere benzemez. Yeni, eski, cüz', küll, her varlığı işitir ve görür.

Ezelî Zâtı ve vücudî sıfatları ile işitir ve görür. Sesler, harfler, kelimeler, cisimler, renkler, hava, rüzgârlar, tadlar, şekiller, hareket, sükûn, toplanma, ayrılma, hâtıralar gibi varlıkların sayılan bu sıfatlarını ve zâtlarını ezeli olarak görür ve işitir.

7 — KELÂM: Ahkâma taallûk eder. Bu ezeli sıfattır. Harf ve sesle meydana gelmediği gibi susmaktan ve kelâma mâni hâllere maruz kalmaktan da uzaktır.

..... ŞERH KISMI
.....

69 — Muahhir: *Dilediğini öne alıp, dilediğini geri bırakandır. Menşei fiilî sıfatlardır.*

70 — Evvel: *O, başlangıcı olmayandır. Kaynağı selbî sıfatlardır.*

71 — Âhir: *O, sonu olmayandır. Kaynağı selbî sıfatlardır.*

72 — Zâhir: *O, kar'î delillerle bilinendir. Menşei izâfî sıfatlardır.*

73 — Bâtın: *Duyu organları ile idrak edilemez. Mercii selbî sıfatlardır.*

74 — Mevlâ: *Her şeyin yegâne mâliki ve mutasarrıfıdır. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

75 — Müte'al: *Şanına lâyık olmayan vasıflardan uzaktır. Menşei selbî sıfatlardır.*

76 — Berr: *İn'am ve ihsan edendir O... Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

Allah Teâlâ'nın emri, nehyi, va'd ve vaîdi Zâtı ile kaim olan ezeli kelâmının tecellisi iledir ki, bu da muciz kitabı Kur'ân-ı Kerîm ile tezahür etmektedir. O'nun kelâmı mahlûkatın kelâmına benzemez. Allah'ın kelâmı hava titreşimlerinden veya zerrelerin çarpışmasından meydana gelen bir ses olmadığı gibi, dudakların açılıp kapanması veya dilin hareket etmesi ile husûle gelen bir harf de değildir.

Allah'ın kelâmı, yokluk, susmak, ba'ziyet, takdîm, tehîr, ayrılma, hulûl, intikal, evraka muhtaç olmak gibi şeylerden berîdir.

8 — TEKVİN: Cenâb-ı Hak'ın bilfiil yaratmak sıfatı demektir. Tekvin sıfatı, İrâdenin muktezasına göre ve mümkünse tesir ve icâd eder. Bütün bu varlıkların hakiki yaratıcı Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ, âlemlerin zâtlarını, sıfatlarını, parçalarını yaratandır. Bütün mükevvenât hâdistir. Hâdis olan bu mükevvenâtı en güzel, en mükemmel ve en âdil bir şekilde tekvin eden O'dur. Yaptığı işlerde hikmet sahibi, hükümlerinde de âdildir. İnsan, cin, yer, gök, melek, şeytan, hayvan, bitki, cansız varlıklar, cevher, mâden, idrâk edilen ve hissedilen şeylerin hepsi hâdistir. Cenâb-ı Hak bunları hiç yoktan var etmiştir. Hiçbir şey yok iken, yalnız O vardı. Sonra mevcûdâtı yarattı. Allah'ın onları yaratması, onlara muhtaç olduğundan dolayı değil, rahmet ve irâdesini gerçekleştirmek, hikmet ve kudretini izhar etmek içindir.

ŞERH KISMI

77 — *Tevvâb: Kullarının tevbesini kabul edendir. Menşei, fiilî sıfatlardır.*

78 — *'Afuvv: Günahları affedicidir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

79 — *Muzîl: Amel defterlerindeki günahları izâle edendir. Mercii fiilî sıfatlardır.*

80 — *Raûf: Kulları hakkında kolaylık murad edendir. Kaynağı irâde sıfatıdır.*

81 — *Mâlik: Yarattığı şeyler üzerinde dilediği şekilde tasarrufa sahiptir. Menşei fiilî sıfatlardır.*

82 — *Zü'l-Celâli ve'l-İkram: Celâl ve Cemâl sıfatlarının sahibidir. Kaynağı zâtî veya tenzihî sıfatlardır.*

83 — *Muksit: Âdildir, mazlumun hakkını zâlimden alandır. Menşei selbî sıfatlardır.*

84 — *Câmi': O, Kıyâmet gününde hasımları toplayandır. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

C — Fiilî Sıfatlar:

Bu sıfatların sayılması mümkün değildir. Yaratma, rızıklandırma, inşâ, emsalsiz bir şekilde yaratma, yapma, öldürme, diriltme, yok etme, bitirme, büyütme, rahmet, gadab, eşyaları tasvir v.s. fiilî sıfatların tezahürü, mahlûkatın mevcûdiyetine bağlıdır.

----- ŞERH KISMI -----

85 — Ganiy: *Herkes O'na muhtaçtır. Fakat O, kimseye muhtaç değildir. Menşeî selbî sıfatlardır.*

86 — Muğnî: *O, dilediğine zenginlik verir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

87 — Mâni': *Dilediğinin de zengin olmasına mâni olur. Mercii fiilî sıfatlardır.*

88 — Dârr: *Dilerse kullarına zarar verir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

89 — Nâfi': *Dilediği kullarına da fayda verir. Menşeî fiilî sıfatlardır.*

90 — Nûr: *Yeri göğü aydınlatandır. Mercii izâfî ve fiilî sıfatlardır.*

91 — Hâdi: *Mü'minlerin kalbine hidâyeti ilham edendir. Kaynağı fiilî sıfatlardır.*

92 — Bedi': *Eşyayı, emsâlşiz olarak yaratandır. Menşeî fiilî sıfatlardır.*

93 — Bâkî: *Bütün mahlûkat yok olduktan sonra da O vardır. Mercii izâfî sıfatlardır.*

94 — Vâris: *Yer ve yerin üzerindeki her şeyin tek vârisi O'dur. Ve her şey O'na dönecektir. Kaynağı izâfî sıfatlardır.*

95 — Reşîd: *İnsanları, hayırlı yollara irşad edicidir. Menşeî fiilî ve selbî sıfatlardır.*

96 — Sabûr: *Hilim sahibidir. Azab etmekte acele etmez. Cezayı kendisinin tâyin ettiği bir vakte tehir eder. Kaynağı selbî sıfatlardır.*

97 — Rab: *Karşılık beklemeden hüyüten, hesleyen, yaşatan ve terbiye edendir.*

98 — Musavvir: *Yarattığı her varlığa ayrı şekil verir. Hiçbiri diğerine benzemez.*

99 — Müntekim: *Dininin düşmanlarından zulm etmeden adâletle intikam alır.*

100 — Ferd: *Allah Eşi ve benzeri olmayan tek ve bir olan varlık-*

Fiilî sıfatların kaynağı, Tekvin sıfatıdır⁽²¹⁾.

D — Mânevî Sıfatlar:

Bu sıfatlar, sübûtî sıfatlarla beraber tahakkuk eder. Bu sıfatlar se-kizdir:

1 — Hayy, 2 — Kaadir, 3 — Âlim, 4 — Mürîd, 5 — Semi', 6 — Basîr, 7 — Mütakellim, 8 — Mükevvin.

E — Zâtî Sıfatlar:

Altıdır. Bunlar Zâta delâlet eder.

1 — Vücûd, 2 — Kıdem, 3 — Bekaa, 4 — Vahdâniyyet, 5 — Kıyâm Binefsihî, 6 — Muhalefetün li'l-havâdis⁽²²⁾.

..... ŞERH KISMI

tır.

Allah'ım, bütûn sıfatların ve isimlerin hürmetine, bizlere, rızâna nâil olmayı, Seni kemâli ile tanımayı müyesser eyle...

(21) İfdal, İn'am, İhsan, İkrâm, Mağfiret ve Hidâyet Allah'ın ezeli ve ebedî sıfatlarıdır. *Eş'arî bu sıfatların hâdis olduğunu ileri sürmektedir. Aklî delili şudur: Allah mahlûkatı yaratmadan önce Hâlik, rızıklandırmadan önce de Râzık değildi. Bizim (Mâtüridî) bu görüşe karşı cevabımız iki noktada toplanmaktadır:*

1 — Yaratmadan önce Hâlik olması gayet tabiidir. Aklî delil: *Bir kimse dikiş dikmeyi bildiği halde dikiş dikmeyebilir. Ama ona yine de "terzi" denir. Naklî delil: "Kur'ân-ı Kerîm'de Fatiha sûresinde meâlen "Kıyâmet gününün mâliki" buyurulmaktadır. Halbuki Kıyâmet daha yaratılmamıştır. "Bahrü'l-Kelâm".*

2 — Kıdem: *Varlığının evveli olmayan, ebediyyen devam eden bir zâtî sıfattır, ebedî olmasaydı, hâdise mahal olurdu. Bu ise Allah hakkında muhaldir.*

(22) Bazı âlimler, Allah'ın bu sıfatlardan başka Zâtî sıfatı olmadığını ileri sürerek, eğer olsa idi bilmemiz gerekirdi derler.

Mâtüridî mezhebinin bu görüşe cevabı şu şekildedir: Allah, kendisini mükemmel bir şekilde bilmeyi bize havale etmiştir, yâni kullarına hırakmıştır. Her mükellef bu sıfatları tam olarak bilemez. Bu sıfatları mükemmel bir şekilde bilmek, ancak peygamberlere ve onlara tâbi olan kâmil insanlara mahsustur.

İKİNCİ KISIM

Allah Hakkında Muhâl Olan Şeyler:

Yukarıda zikredilen sıfatların zıddı ve aksi olanlardır.

Allah birdir. Bu bir oluş sayı ve azlık ile değil, ortağı ve benzeri olmamakladır. Bütün isim ve sıfatları ezelîdir. Ne isim ve ne de sıfatlarında sonradan meydana gelme diye bir şey yoktur. O her şeyi ilmi ile bilir. İlmî ise ezelî bir sıfatıdır. Kudreti ile Kaadirdir. Kudret sıfatı ise ezelîdir. Yaratması ile Hâlik'tir. Yaratma ise ezelî bir sıfatıdır. O fi'lî ile fâil, fiil sıfatı ise ezelîdir. Bütün fiiller mahlûk, Allah'ın fiili ise mahlûk değildir. O'nun sıfatları ne hâdis (sonradan olma) ne de mahlûktur. Kim ki onlara hâdis, mahlûk derse; inkâr eder ve şüpheye düşerse veya tarafsız kalırsa kâfir olur. O'nun hiç bir sıfatı, yaratıkların sıfatlarına benzemez.

----- ŞERH KISMI -----

Bazı kelâmcılara göre, Allah'ın başka Zâtî sıfatları da vardır ve şunlardır:

1 — Bekaa: *Kendisine yokluk ulaşmaksızın, varlığının ilelebed devam etmesidir.*

2 — Kıdem: *Varlığının evveli olmayan, ehdiyyen devam eden bir zâtî sıfattır.*

3 — Vahdaniyyet: *Zâtında, sıfatında ve ef'alinde ikincisi olmayan bir selbî sıfattır.*

4 — Kıyâm Binefsihî: *Bir mekâna ihtiyacı yoktur. Zâtî sıfattır.*

5 — Muhalefetün li'l-havâdis: *Zâtında, sıfatında ve ef'alinde benzeri yoktur.*

6 — Vücûd: *Yokluğun zıddıdır. Eş'ârîye göre bu sadece bir sıfattır. Delili ise: Allah mevcuttur dediğimiz zaman vücûdiyet ile sıfatlanmış olduğunu görürüz. Bize göre bu müsamahalı bir görüştür. Vücûd, zâtî bir sıfattır.*

7 — İstivâ: *Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "O çok esirgeyici (Allah'ın emr ü hükmü) arşı istilâ etmiştir." (Tâhâ: 5).*

İstivâ kelimesinde ihtilâf vardır. Bazılarına göre, mânası, "istilâ" olup "Kudret" sıfatına aittir. Diğer bazılarına göre de

O'nun bilmesi bizim bilmemize, O'nun kudreti bizim kudretimize, görmesi bizim görmemize, işitmesi bizim işitmemize, konuşması bizim konuşmamıza benzemez. O'nun rızâsı, gadabı ve bütün sıfatları, keyfiyyet, âlet, harf ve ses gibi şeylerden mücezzektir. Bizim sıfatlarımız hâdistir. Yâni, âlet, harf, keyfiyyet, hâl ve ses gibi şeylerden meydana gelir.

Allah, mahlûkatı maddeden yaratmamıştır. O, mahlûkatı yaratmadan önce de Hâlik idi. Mahlûkat vücûd bulmazdan önce de onu ezeli ilmi ile bilirdi. Dünya ve Âhirette hiçbir şey, O'nun ilim, irâde, hüküm

..... ŞERH KISMI

"kasd" olup "İrâde" sıfatına taallûk etmektedir.

8 — Ayn (Göz): *Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "Ki (o gemi; hakkında) nankörlük edilmiş bulunan (o zât)a bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu." (Kamer: 14). Eş'arî'ye göre bu sıfat ya "zâid" sıfattır. Ya da mecâzî mânada "muhafaza" mânasınadır. Gözler diye cemi' olarak gelmesi ta'zim içindir.*

9 — Vech (Yüz): *Bu mevzudaki âyet-i celîleler şöyledir: "(Ancak) azamet ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâki kalacaktır." (Rahman: 27). "Allah ile birlikte diğer bir ilâh daha (edinip) tapma (ona). O'ndan başka hiçbir Tanrı yok. O'nun zâtından başka her şey helâk olucudur. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürül(üp götürül)eceksiniz." (Kıyas: 88).*

Eş'arî'nin bu hususta iki görüşü vardır: 1 — Sühûtî sıfatlarındadır. Zâiddir. 2 — Vücûd mânasınadır.

10 — Cenb (Yan): *Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "(O azab günü) her nefsin "Allah yanında işlediğim taksirlerden dolayı vay hasret (ve nedâmet) ime! Hakikat, ben (O'nun diniyle, kitâbiyle) eğlenenlerdendim" diyeceği..." (Zümer: 56).*

Bazılarına göre bu zâid sıfattır. Diğer bazılarına göre de Allah'ın emri mânasıdır.

11 — Kadem (Ayak): *Bir hadîs-i şerîfte şöyle vârid olmuştur: "Allah ayağını koyuncaya (emrini verinceye), Cehennem de "yeter-yeter" deyinceye kadar dolmaz."*

Bazılarına göre, Zât üzerine zâid bir sühûtî sıfattır. Diğer bazılarına göre de emirdir.

12 — Isba' (Parmak): *Bir hadîs-i şerîfte şöyle huyurulmuştur:*

kaza ve kaderinden dışarı çıkamaz. Her şey Levh-i Mahfuz'da kayıtlıdır. Yok olan şeyi yokluk hâli ile bildiği gibi, onun nasıl vücûd bulacağını da bilir. Var olan şeyi de varlık hâli ile bildiği gibi, onun nasıl yok olacağını da bilir. Küfredenin, küfür hâlini bilir ve ona buğz eder.

----- ŞERH KISMI -----

“Mü'minlerin kalbleri, Allah'ın iki parmağı arasındaki tek bir kalb gibidir.”

Bazılarına göre, zâid bir sıfattır. Bazılarına göre de mecâzî mânada Kudret'tir.

13 — Yed (El): *Bu husustaki âyet-i celîleler şöyledir: “Allah'ın eli, onların elleri üstündedir...” (Feth: 10).*

“Ey İblis, iki elimle (yâni bizzat) yarattığıma secde etmeden seni hangi şey men etti?..” (Saad: 75).

Sühûfî sıfatlardandır. Birçok âlimler de Kudret'ten mecâzdır demişlerdir. Âyet-i celîledeki iki el Kâmil bir Kudret'ten mecâzdır. İki Kudret demek değildir. Nasıl ki, Allah'ın ismi, Kâbe'ye “Beytullah” şeklinde izâfe edildiğinde Kâbe'nin şerefine delâlet ediyorsa, O'nun Kudretinin Hz. Âdem'e izâfe edilişi de onun şerefine delâlet etmektedir.

Bu âyet-i celîledeki elin ni'met olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu hüyük bir hatadır. Zira ni'metle yaratmayı te'lif mümkün değildir. İmam-ı Âzam'a göre, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen el, nefis gibi Allah'a izâfe edilen isimler, keyfiyyet kabul etmeyen sıfatlardır. Bunlara Kudret, ni'met gibi mânalar vermek sıfatiyyetine hâlel getirir ki, bu da Kaderiye ve Mu'tezile mezhebinin görüşü ile bir olur...

14 — Yemîn (Sağ): *Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: “Gökler de O'nun sağ eli ile (toplanyl) dürülmüşlerdir (dürüleceklerdir).” (Zümer: 67). Bu âyet-i celîledeki Yemîn, tam bir Kudret mânâsını ifade etmektedir.*

15 — Tekvin (Yaratma): *Hanefî mezhebine göre yedi sıfat üzerine zâiddir. Yaratma mânâsındadır.*

16 — Keff (Avuç): *Mi'rac hakkındaki bir hadîs-i şerîflerinde Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: “(Mi'rac gecesinde) Allah Teâlâ avucunu iki omuzumun arasına koydu. Serinliğini kalbimde hissettim.”*

Bazılarına göre, buradaki “keff” sıfattır, avuç demek değildir. Diğer bazılarına göre de tedbir mânâsındadır. Resûlullah (s.a.v.)'ın

Sonra imân ederse, onun mü'min olduğunu bilir ve onu sever⁽²³⁾. İşte böylece bütün âlemin hâlini bilir⁽²⁴⁾.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Allah Hakkında Câiz Olan Şeyler:

Allah Teâlâ'nın , her mümkünü yapması, terk etmesi, sevab vermesi ve azab etmesi, Âhirette Cemâlini göstermesi, peygamber göndermesi, mahlûkatı ıslah etmesi câizdir.

Allah insanları yaratırken küfür ve imandan sâlim olarak yaratmıştır, yâni mes'ul tutmamıştır. Âkıl bâliğ olduktan sonra, emir ve nehiyelerine muhatab kılmıştır. Küfr eden kendi irâdesi ile kâfir olmuş, küfür ve inkârında Allah ona yardımcı olmamıştır. İmân eden de kendi irâdesi ve Allah'ın tevfiği ile imân etmiştir. Allah, hiç kimseyi küfür ve imâna zorlamamıştır⁽²⁵⁾. Küfür ve imân, -yukarıdaki mânada- kulun fiil ve irâdesi ile olmuştur.

----- ŞERH KISMI -----

kalhimde hissettim, ifadesi de sükûnete, rahata kavuştum demektir.

(23) Allah her şeyi, ilminde, bir yenilik, değişme ve ihtilâf olmadan bilir. İlmi birdir, malûmatı müteaddittir.

(24) Allah Teâlâ, yok olan şeyi, yaratılmadan önceki hâli ile bilir. Cehmiyye mezhebi, bu görüşe karşıdır. Onlara göre, bir şeyi yaratmadan önce Allah onu bilmez. Bu görüş bâtıldır. Allah, yok olan şeyi yaratmadan önce bildiği gibi, yarattıktan sonra da nasıl vücut bulacağını bilir. O'nun ilminde bir değişiklik olmadığı gibi, bir yenilik de olamaz. Bu gibi hâller, ancak hâdis olan varlıklarda hulunabilir. "Fıkhu'l-Ekber".

(25) Cebriyye mezhebine göre, Allah, kâfiri kâfir, mü'mini de mü'min olarak yaratmıştır. Peygamberler de vahiyden önce yine peygamberdiler. H. Ebû Bekir ve Hz. Ömer İslâm olmazdan önce imânlı idiler. Hz. Yûsuf (a.s.)'un kardeşleri günah işlemeyen önce nebi idiler. Onlara göre mü'min tâata, kâfir küfre, cebr-i ihtiyârî ile meçurdurlar. Bize göre bunların hepsi bâtıldır.

Peygamberler, vahiyden sonra peygamber olmuşlardır. İblis, secde etmediği için kâfir oldu. Bir insan, tâat ve ma'siyete meçur değildir, serbest bırakılmıştır.

Allah Teâlâ, Hz. Âdem'in sulbünden çıkardıktan sonra, insanoğluna⁽²⁶⁾ akıl vermiş, emir ve nehiyelerini bildirmiştir. Bunlar da Allah Teâlâ'nın rubûbiyyetini ikrar etmişlerdir. Bu ikrar imân sayılmış ve İslâm fitratı üzerine doğmuşlardır⁽²⁷⁾. Mükellefiyet çağına geldikleri zaman da küfür edenler, bu ikrarı değiştirmişler, imân edenler de bu ikrarı devam ettirmişlerdir.

ŞERH KISMI

(26) Allah Teâlâ'nın insanoğlundan aldığı misak (söz) hakkında ki âyet-i celîle şöyledir: "Hani Rabbin Âdemoğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkarıp kendilerine nefslerine şahid tutmuş, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (demişdi). Onlar da "Evet (Rabbimizsin), şahit olduk" demişlerdi. (İşte bu şahitlendirme) kıyâmet günü "Bizim bundan haberimiz yoktu" dememeniz içindi." (A'raf: 172).

Müfessirler, bu âyet-i celîlenin mânası ile ilgili olarak şöyle demişlerdir: Allah Teâlâ, Hz. Âdem (a.s.)'in sırtının sağ tarafını sıvadı, beyaz renkli küçük tohumlar; sol tarafını sıvadı, siyah renkli küçük tohumlar çıktı. Ve Allah Teâlâ: "Ey Âdem, bunlar senin zürriyetindir" buyurdu. Sonra da o tohumlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sordu. "Evet sen bizim Rabbimizsin" diye cevap verdiler, tekrar Hz. Âdem (a.s.)'in sulbüne döndüler. Bu tohumların yaratılışı, Hz. Âdem'in Cennetten çıkıp, dünyaya gelişinden sonra olmuştur. İlk dünyaya geliş yerleri hakkında ihtilâf vardır. Bazılarına göre, Arafat dağının eteğinde Numan ovasında, diğer bazılarına göre de Tâif ile Mekke arasındadır.

Zürriyetler dünyaya geldikten sonra, tekrar Allah onlara: "Şunu iyi bilin ki benden başka ilâh yoktur. Ben sizin Rabbinizim, bana şirk koşmayın, şirk koşanlardan ve inanmayanlardan intikam alırım. Önceden vermiş olduğunuz sözü hatırlatmak için size peygamberler göndereceğim." dedi. Onlar da cevap olarak şöyle dediler: "Sen bizim Rabbimizsin, senden başka ilâh yoktur." Allah Teâlâ, bu şekilde ikinci misâkı (sözü) de aldıktan sonra, ecellerini, rızıklarını, başlarına gelecek olan şeyleri Levh-i Mahfuz'da kaydetmiştir.

(27) Bu hususta Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her doğan çocuk İslâm fitratı üzere doğar. Ebeveyni onları ya yahudi, ya hıristiyan veya mecusî yapar. Bülûğa erdiklerinde ya şekûr (müslüman) olurlar, ya da kâfir olarak kalırlar..."

Bu hadîs-i şerîf, şu âyet-i celîlenin mânasını açıklamaktadır:

Farsça (Türkçe) olarak Allah Teâlâ'nın sıfatlarının zikri câizdir⁽²⁸⁾. Ancak yed, ricl gibi uzvî sıfatları başka dile çevirmek câiz değildir.

Allah'a uzaklık, yakınlık izâfe edilmesi, mesafe uzaklığı yakınlığı değildir. O'nun yakınlığı kerâmet ve esrâra nâil olmaya, uzaklığı da zillet ve isyâna dûçar olmaya delâlet eder. İtaatkâr, Allah'a yakındır. Âsî ise O'na uzaktır. Yalnız bu uzaklık ve yakınlıkta keyfiyyet düşünülemez. Allah'ın yakın ve uzak olması, O'nun yönelmesi sırta taallûk eden bir meseledir. Keyfiyyet kabul etmez. Cennette O'na komşu olmak ve O'nun önünde durmak gibi ıstılahlar da yukarıda zikredilen mânâyı ifade ederler.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Peygamberler Hakkında Vâcib Olan Sıfatlar:

Sıdk, Emânet, Fetânet, İsmet, Nezâfet, Tebliğ⁽²⁹⁾, Hıfz.

..... ŞERH KISMI

“Gerçek biz ona (*doğru*) yolu gösterdik. İster şükredici (*mü'min*) olsun o, ister nankör (*kâfir*).” (*Dehr*: 3).

Netice şudur: Ashab-ı Kiram, Tâbiîn ve Müfessirler Âdemoğlundan böyle bir misâkın (sözün) alındığında birleşmişlerdir.

Bu mevzudaki delilleri, yukarıda zikredilen hadîs-i şerîf ile, daha yukarıda mevzu-ı bahs edilen A'râf sûresinin 172'nci âyet-i celîlesidir.

Eğer, yukarıda zikri geçen sözleşmeyi, insanlar kıyâmet gününde “Biz böyle bir va'dde bulunduğumuzu hatırlamıyoruz.” diyerek inkâra kalkıştırlarsa durum ne olur? Buna verilecek cevap şöyledir: Dünya bir imtihan yeridir. O va'di hatırlarsak imtihanın hikmeti ortadan kalkar. En mühimi hatırlamamak, onlar için ne bir delil, ne de bir özür değildir. Zira Allah Teâlâ, va'dini hatırlatmak için kitaplar ve peygamberler göndermiştir.

(28) Arapça olmayan isimlerle Allah'ı zikretmek: Allah'ı, “Ye-dullah” ve buna benzer isimler ile zikretmek keyfiyyet isnâd etmeksizin câizdir. “Dest-i Huda=Allah'ın eli” gibi, zâhirde Allah'a uzuv isnâdına matuf Arapça olmayan isimle Allah'ı zikretmek câiz değildir.

(29) Taftazanî, Mekasîd şerhinde şöyle demiştir: Nübüvvetin şartı şunlardır: Erkek olmak, akl-ı kâmile, zekâyâ, fikrî kuvvete sahip ol-

Peygamberler hakkında muhâl olan sıfatlar da yukarda zikredilen sıfatların zıddı olan şeylerdir.

Peygamberler Hakkında Câiz Olan Şeyler:

Hastalık, yemek, içmek ve bunların icâb ettirdiği hâller, uyku, nikâh, alış-veriş, meşrû ticaret, binmek, yolculuk yapmak ve savaşmak gibi onların yüksek mertebelerine noksanlık getirmeyen beşerî hâllerdir.

Onlara; musibet, değişme, acı, hastalık, soğuk, sıcak, açlık ve susuzluk isabet edebilir. Öfke, sıkıntı, yorgunluk, zayıflık ve ihtiyarlamak gibi hâllere de maruz kalabilirler. Onlara zehir ve sihir de tesir edebilir.

Nitekim bazı peygamberler, öldürölme, testere ile biçilme, ateşe atılma gibi daha büyük felâketlere de maruz kalmışlardır. Diğer bazıları da, muayyen vakitlerde Allah tarafından korunmuşlardır. Bizim Peygamberimiz ise daima Allah Teâlâ'nın muhafazası altında kalmıştır.

BEŞİNCİ KISIM

Melekler Hakkında Vâcib Olan Şeyler:

Daima Allah'a itaat üzere olmak, erkek ve dişi olmamak, yiyip içmemek, küçük ve büyük abdest yapmamak, sümkürme ve yellenmeden uzak olmak, hasta ve kötürüm olmamak, zayıflık ve ihtiyarlığa maruz kalmamak, âfetlerden ve kötü huylardan berî olmak, a'zâlardan ve diğer karışimlardan meydana gelmiş olmamak, melekler hakkında

----- ŞERH KISMI -----

mak; haba ve anneleri aşığı kimselerden olmak gibi nefreti celbeden hâllerden uzak olmak; galat (şaşkınlık), doğruyu bilmemek, kabalık, baras ve cüzzam gibi nefret verici hastalıklar, yolda bir şey yemek gibi şahsiyeti küçük düşürücü davranışlar peygamberliğin hikmetine hâlel veren hâllerden de uzak olmaktır. Tecrid kitabında da şunlar ilâve edilmiştir: Unutkan olmamak, şeytan ve insan şerrinden korunmuş olmak, hatıralar ve vesveseden uzak olmak...

Allah Teâlâ, Peygamberimiz hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah, seni insanlar(ın şerrin)den korur." (Maide sûresi; 67).

vâcibdir. Melekler nûrânî birer varlıktır ve elbette yukarıda zikredilen hâllerden uzaktır.

Melekler hakkında muhâl olan şeyler ise yukarıda geçen hâllerin zıddıdır.

Allah ile sevdiği kulları arasında elçilik yapmak, mü'minler için duâ ve istiğfar etmek gibi çeşitli şeyler de melekler hakkında câizdir.

Melekler, terkiib kabul etmeyen rûhânî ve nûrânî bir cevherdir. Şehvî karanlıklara sürüklenmekten münezzehtirler. Yiyecekleri tesbih, içecekleri takdistir. Sevinç duymaları ve ünsiyet etmeleri Allah iledir. Yerleri, Allah'ın müşahedesi altındadır. O'na yakın ve emirlerine âmâdedirler. Onlar itaat etmek üzere yaratılmışlardır. İtaatin dışına çıkamazlar.

ALTINCI KISIM

İmâm Mâtürîdî'nin İ'tikad Hususundaki Geniş İzâhatı⁽³⁰⁾

En öz ifadesi ile imânın şartları altıdır: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaza ve kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmaktır⁽³¹⁾.

----- ŞERH KISMI -----

(30) *İmâm Mâtürîdî'nin künyesi şöyledir: Muhammed Ebû'l-Mansur el-Mâtürîdî... Kendisi Hanefî mezhebindedir. Nitekim İmâm Eş'arî de Şâfiî mezhebine mensuptur. Ancak Eş'arîler iki fırkaya ayrılmıştır: Bir fırka sapık fırkalar tarafını, diğeri de Hanefî mezhebi tarafını tutmuştur. Bu zâtın ismi de Şâfiî mezhebi imâmlarından Ebû'l-Hasen el-Eş'arîdir. İ'tikadda, Hanefî mezhebi ile Şâfiî mezhebi arasında 73 meselede ihtilâf vardır.*

(31) *Ehl-i Sünnete göre hayır ve şerrin hâlikı Allah'tır. Mutezile'ye göre ise, Allah şerri ne takdir ve ne de onunla hükmeder. Eğer şer ile hükmeder de sonra azab ederse, zulm etmiş olur ki Allah Teâlâ zulümden münezzehtir. Ehl-i Sünnetin Mutezile'ye verdiği cevaplardan biri ve en mühimi şöyledir: Allah şer ile hükmedeceğini hiç kimseye bildirmemiştir. Emr ve nehiyleri ise apaçıktır. Buna uymayanlar da elbette azab göreceklerdir.*

Kur'ân-ı Kerîm⁽³²⁾, Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. O, mus-haflarda yazılı, kalblerimizde mahfuzdur. Dilimizle okur, kulağımızla işitiriz. Kur'ân-ı Kerîm'in tamamı büyüklük ve fazilette müsâvidir. Ancak, bazı âyet-i kerîmeler zikir bakımından yâni, lâfız bakımından fazîletlidir. Kâfir ve fâcirlerin kıssalarını beyan eden âyet-i celîleler gibi. Bazı âyet-i kerîmeler de, mezkûr yâni; hem lâfız ve hem de mev-zuu bakımından fazîlet taşımaktadır. Âyete'l-Kürsi ve İhlâs sûreleri gibi.

Allah'ın isim ve sıfatları da fazîlet ve büyüklükte müsâvidir. Ara-larında fark yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'de zikr edilen, peygamberler, sâlih kimseler, İblîs ve Fir'avn gibi isimlerin hepsi Allah'ın kelâmıdır, onlardan haber ve-ren âyetler onların sözü değil, Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Allah'ı göz ile görmek⁽³³⁾, aklen câiz naklen de sâbittir. Mekân, cihet, karşılaşma, bitişme, mesafe ta'yini, ışık, benzetme, keyfiyyet ve ihâta olmaksızın Allah görülür.

----- ŞERH KISMI -----

(32) Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın kelâm sıfatıdır. *Mahlûk ve hâdis değildir. Kur'ân-ı Kerîm harf, ses ve parçalardan da müteşekkil de-ğildir. O bir mânadır. Allah Teâlâ sesleri ve harfleri yarattıktan son-ra, bu mânayı Cebrâil (a.s.) perde arkasından dinlemiş ve hıfz etmiş-tir. Sonra o Peygamberimize, Peygamberimiz (s.a.v.) ashab-ı kirâma, anlar tâbiîne, tâbiînden de bize kadar nakledilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm İbrânice ve Süryânice değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olarak in-dirilişi, Allah'ın kelâmına delâlet etmesi içindir. Kur'ân-ı Kerîm'in harfleri ve sesleri mahlûktur. Yazılı olan şey ise mahlûk değildir. Kur'ân-ı Kerîm'e mahlûk diyen kâfirdir.*

(33) Allah Teâlâ'nın kulları tarafından görülmesi ve tecelli etme-si bize göre birdir. *Dünyada, Tûr-i Sina'da Hz. Musa'ya gözüktüğü gibi Âhirette de mü'minlere gözükecektir. Çünkü Cenâb-ı Hak mev-cuttur. Mevcudun görülmesi de muhal değildir. Bu mevzudaki âyet-i celîle şöyledir: "Yüzler (vardır) o gün ter ü tâzedir. Rablerine baka-caktır." (Kıyâme sûresi: 22-23).*

Dünyada mü'minler ay'ı nasıl görüyorlarsa, âhirette de, şeksiz şüphesiz Allah'ı öylece göreceklerdir. Kim ki Allah'ı göz ile değil de

Kâinâtı⁽³⁴⁾ meydana getiren bütün parçalar ve sıfatlar, hattâ hayır veya şer bütün kulların işleri, Allah'ın yaratması, irâdesi, takdiri, ilmi, kaza ve kaderi iledir. Yalnız kulların, sevab ve azab icab ettiren ihtiyârî fiilleri vardır. Küfür, imân, tâat, hareket, sükûn, hayır, şer ve isyan hakikî mânasiyle kulun fiillerindedir⁽³⁵⁾. Bu fiillerin işlenmesinde zorlama yoktur.

Ancak, bu fiillerin hâlikı Allah'tır. O'nun irâdesi, kaza ve kaderi ve hükmü ile var olmuştur. Levh-i Mahfuz'a yazılmıştır. Fakat bu yazılma kat'î bir hüküm⁽³⁶⁾ değil, değişebilen bir vasıftır.

İtaat etmek, herkesin üzerine vâcibdir. Bu da gene Allah'ın emri; sevmesi, rızâsı, irâdesi, kazası, hükmü⁽³⁷⁾, ilmi, yaratması, ve tevfiği

----- ŞERH KISMI -----

kalb ile göreceğini iddia ederse dalâlete düşmüş olur. Şu âyet-i celîledeki: "İyi iş, güzel amel yapanlara (ihسان mertebesine erenlere) daha güzel iyilik, bir de ziyâde vardır." (Yunus sûresi: 26). Ziyâde kelimesi Allah'ı göz ile görmek mânası ile tefsir edilmiştir.

(34) Allah kadîmdir. O'ndan başkaları ise hâdistir. *Kadîm ile hâdis var olmada birleşirler. Ancak kadîmin vücûdu vâcib, hâdisin vücûdu ise câizdir ve vücûdu bir sebebe dayanmaktadır. İnsanın varlığı hâdistir. Varlığı hâdis olduğu için de bir sebebe dayanmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm bu hususu şöyle beyan etmektedir: "Ben cinleri de insanları da (başka bir sebeple değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyat sûresi: 56).*

(35) Kabih yâni kötü, Allah'ın nehyettiğine denir. *Bu kötülüğün yapılmasında Allah'ın isteği ve rızâsı yoktur. Hasen yâni iyi, yapılması şeriat tarafından iyi görülen şeylerdir. Bu ise Allah'ın rızâsı ile olur.*

(36) *Küçük veya büyük hiçbir şey Allah'ın hükmünden dışarı çıkmaz. Her şey Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Bu görüşün naklî delili şu âyet-i celîledir: "Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun bir tane, yaş ve kuru (hiçbir şey) müstesnâ olmamak üzere hepsi açık bir kitaptadır." (En'am sûresi: 59).*

(37) Allah Teâlâ'nın hükmü dörttür: Tâatla hüküm, ma'siyetle hüküm, ni'metle hüküm, şiddetle hüküm... *Allah Teâlâ, kuluna itaat ile hükmederse, kul da ihlâs ile bu hükmü karşılarsa, Allah ona yardım eder. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Bizim uğrumuzda*

ile olur. İsyân etmek de Allah'ın ilmi, kazası, takdiri, yaratması ve hükmü ileidir. Sevmesi, rızâsı ve emri ile değildir.

Nâfileler de Allah'ın emri değildir. Ancak O'nun sevgisi, rızâsı, irâdesi, kazası, ilmi, yaratması, tevfikı ve hükmü ileidir.

Sevab Allah'ın bir lûtfudur.

Azab ise O'nun adâletidir.

Bunun böyle olması, kul bunu hak ettiğinden veya Allah'ın üzerine vâcib⁽³⁸⁾ olduğundan dolayı değildir. Allah kullarına, iyi amelinin karşılığı olan sevabı kat kat verir. Bu, Allah'ın kullarına olan bir lûtfudur⁽³⁹⁾.

----- ŞERH KISMI -----

mücâhede edenler(*e gelince*): Biz onlara elbette yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah her hâlde ihsan erbabı ile beraberdir.” (*Ankehut sûresi: 69*).

Allah Teâlâ, kuluna ma'siyetle hükmederse, kul da hunu, tevbe ve pişmanlık ile karşılarsa affa mazhar olur. Bu mevzudaki âyet-i celîle şöyledir: “Her hâlde Allah hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever.” (Bakara sûresi: 222).

Allah Teâlâ, kuluna ni'metle hükmederse kul da bu ni'mete şükür ile mukabele ederse Allah ihsan ve ikramını artırır. Bu husustaki nakli delil şöyledir: “Hatırlayın ki Rabbiniz (size) şunu bildirmişti: Andolsun, şükrederseniz elbette sizin ni'metinizi artırırım. Andolsun nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz benim azabım cidden çetindir.” (İbrahim sûresi: 7).

Allah Teâlâ, kuluna şiddetle hükmederse, kul da rızâ ve sabırla mukabele ederse ecrini âhirette alır. “Ancak sabredenlere ecirleri hesapsız ödenecektir.” (Zümer sûresi: 10) meâlindeki âyet-i celîle, bu hususa naklî delil olarak getirilmiştir.

(38) İmân ve hidâyet Allah'ın fadlından, küfür ve dalâlet ise adlindendir. Fadl ve Adl, Allah'ın sıfatlarındandır. Hiçbir kimse, Allah Teâlâ'yı zulüm ve hata ile vasıflandıramaz. Böyle bir davranış hama-kattır. Kullara düşen, teslimiyettir. Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: “O, yapacağından mes'ul olmaz, fakat onlar mes'ul olurlar.” (*Enbiya sûresi: 23*).

(39) Allah Teâlâ, kulların yaptığı iyiliklere kat kat fazlası ile mu-

İSTİTÂ'AT (Bir işe gücün yetmesi): Kulun bir işi yapmaya gücü yetmesi, sebeplere, vasıtalara ve teklif edilen işin yapılıp yapılamayacağına bağlıdır. Kul, gücünün yetmediği şeyden mes'ul değildir.

Dövdükten sonra meydana gelen acı, bir cama çarptıktan sonra meydana gelen kırılma, birini darb ettikten sonra meydana gelen ölüm ve buna benzer hâdiseler Allah'ın yaratması ile vuku bulmuştur. Bunları yaratmada kulun hiçbir payı yoktur. Kul, fiilleri, yapması, ikrarı, mârifeti⁽⁴⁰⁾ ve tasdiki ile mahlûktur⁽⁴¹⁾.

ŞERH KISMI

kabele eder. Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur:

“Kim Allah'a bir iyilikle, güzellikle gelirse, işte ona bunun on katı var. Kim de kötülükle gelirse bu, o miktardan başkasıyla cezalanmaz. Onlar (yâni iyilik edenler de fenalık yapanlar da) haksızlığa uğratılmazlar.” (En'am sûresi: 160).

Peygamberimiz (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur: “İnsanoğlunun iyi amelleri 10'dan 700'e kadar derecelendirilir.”

(40) Kudret ikiye ayrılır:

1 — Uzun, ameli yerine getirebilmek için kudreti kabul edebilecek sıhhatte olması ki bu fiil meydana gelmeden önceki hâldir. Bize göre mükellef olmanın şartıdır. Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: “... Ona (hacca) bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) Beyti hacc (ve ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” (Âl-i İmrân sûresi: 97).

2 — Fiille beraber bulunan kudrettir ki, Allah bunu canlılarda fiilin yapılış ânında meydana getirir.

Şöyle bir sual sorulacak olursa:

Kudreti, fiil ânında kula veren Allah olduğu gibi şer, hayr, küfr, imân da Allah'ın takdiri, tevfikî ve hızlânı iledir. Öyle ise insan niçin sevaba veya azaba müstehak oluyor?

Verilecek cevap şudur: Emir, nehiy, kuvvet, kudret Allah'tandır.

Emre icâbet edip, nehiyden kaçınmak, çalışmak, kazanmak ve azmetmek kuldandır. Kulda gayret, azim, kasd, iktisab bulunur, Allah da ona fiili yapma kudretini verir.

Allah, kula kudreti, onda gayret, azim, kasd, iktisab bulunduğu zaman verir ve böylece fiil meydana gelir. (Bahru'l-Kelâm).

(41) Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Halbuki sizi de

Hiç bir şeye Allah'tan başkası tesir edemez.

Bir şeye kuvvetle yapışmak, dövmek, kırmak ve buna benzer acı duymak, anahtarı çevirmek gibi fiillerde, kulun irâde ve hâdis kudretinin⁽⁴²⁾ doğrudan doğruya bir tesiri yoktur. Kâinattaki⁽⁴³⁾ diğer varlıklar da; herhangi bir şeye, ne tabiatındaki kuvvet ve ne de kendine verilen bir kudrete tesir edemez. Ateşin yakması, pişirmesi ve ısıtması gibi. Allah Teâlâ, yakma, pişirme ve ısıtma gibi şeyleri ateşin yanında var etmiştir. Yoksa bu kuvvet ateşte değildir. Bıçağın kesmesi, yemezden önce açlık, yedikten sonra da tokluk, sulandıktan sonra bitkilerin çıkması, güneş doğduktan sonra aydınlık olması, duvar ve ağaç gibi şeylerin gölgesi, elbisenin sıcak ve soğuktan koruması, her şeyin zıddı ile kaim olması ve buna benzer sayılamıyacak kadar çok olan şeylerin hepsi, yukardaki ateş misaline kıyâs edilebilir. Kesinlikle bunların hepsini vasıtasız olarak Allah yaratmıştır. Bu sayılan şeylerin,

----- ŞERH KISMI -----

(elinizle) yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır.” (Saffat: 96).

Allah'ın bu yaratması, Kudretini ve sun'unu izhar etmek içindir. Yoksa onlara ve onların yardımlarına muhtaç olduğu için değildir.

(42) Felsefecilere göre fiili icad etmede kulun tesiri vardır. Eş'arîlere göre ise kulun kudretinin, fiili icad etmede hiçbir tesiri yoktur. Mâtürîdî'ye göre, kulun kudretinin bir fiile tesiri, vasıta olmak sureti ile vardır. Yâni bu tesir doğrudan doğruya icad etmek sureti ile değildir.

(43) Kaderiye mezhebine göre, insanın dışındaki diğer varlıkların kudretlerinin, fiili icad etmede doğrudan doğruya tesiri vardır.

Tabiatçılar da, tabiattaki karışımların kudretinin, fiilin meydana gelişinde tesiri olduğunu ileri sürerler. Tesir derecesinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazılarına göre bu tesir onun aslında vardır ve hakikîdir. İbni Dahhâk bunların kâfir olduğunda ihtilâf yoktur demiştir. Diğer bazılarına göre ise, Allah'ın kendisine vermiş olduğu kudret neticesinde tesiri vardır. O kudret alınırsa tesir edemez. Bu görüşte olanlar hid'at üzeredirler.

Mâtürîdî'ye göre, kulun dışındaki varlıkların fiilin meydana gelmesinde dolaylı ve dolaysız hiçbir tesiri yoktur. Onlara, Allah tarafından bir kudret de tevdi edilmemiştir. Ancak, Allah kudreti, fiil ânında

hâdiselerin vukuuna ne başında ve ne de devamında tesiri vardır. Tevfik-i ilâhî⁽⁴⁴⁾ itaat ile beraber, ma'siyette hızlân (yardım etmemek, rüsvay etmek) ile zâhir olur.

Maktul, eceli ile ölmüştür. Ölüm ölenle beraberdir. Ölümün hâliki Allah'tır. Ölümünü yaratmak kulun işi değildir. Ecel ise birdir⁽⁴⁵⁾.

Haram, rızıktır. Helâl veya haram olsun herkes kendi rızkını alır. Başkasının rızkını yiyemez.

Allah dilediğini hidâyete, dilediğini de dalâlete⁽⁴⁶⁾ sevk eder. Dalâleti demek, onun doğru yola gitmesine yardım etmemesi demektir. Bunların hiçbiri Allah için vâcib değildir.

ŞERH KISMI

yaratmıştır.

(44) Muvaffakiyet tâatla beraberdir. *Kaderiyyeye göre, fiilden evvel, Cebriyyeye göre ise fiilden sonradır.*

Kaderiyeciler, hayır ve şerrin kulun işi olduğunu, bunda Allah'ın herhangi bir dahli olmadığını ileri sürerler. Böylece kula rubûhiyet izâfe etmiş olurlar.

Cebriyeciler ise bunun tam aksini iddia ederler. Bunlar da bu görüşleri ile -hâşâ- Allah'a uhûdiyyet izâfe etmiş olurlar.

En doğru görüş ise şudur: Bir kimsenin maksadı, isteği, Allah'a itaat ise, Allah'ın tevfikini yanında bulur. Eğer gayesi isyan etmek ise, Allah ona yardım etmez. Rezil olur. Bu görüşün delili şu âyet-i celîledir: "Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere gelince: Biz onlara elbette yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah her hâlde ihsan erbabı ile beraberdir. (Ankehût sûresi: 69).

(45) *Bir kimse hangi çeşit ölümle ölürse ölsün eceli ile ölmüştür. Ecel ne vaktinden önce ve ne de vaktinden sonra vuku bulur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur. "Her ümmetin (mukadder) bir eceli vardır. Binaenaleyh o müddetleri gelince ne bir an geri bırakılırlar, ne de bir an öne alınırlar."*

(46) *Îmân, Allah Teâlâ'nın kullarına bir fadlı ve rahmetidir. Bu hususta çeşitli âyet-i celîleler vardır. Bunlardan birisi şöyledir: "Bu , Allah'ın kime dilerse ona vereceği, bir fazl (u inâyet)dir. Allah, büyük fazl (u kerem) sahibidir." (Cuma sûresi: 4).*

Sekrât-ı mevt, kabir azabı⁽⁴⁷⁾, rûhun kabirde cesede dönmesi, kâfirler ve müslümanlardan günahkâr olanlara yapılan kabir işkencesi; kabirde itaat ehli, Allah Teâlâ'nın dilediği ve bildiği şekilde ni'met vermesi, Münker ve Nekir⁽⁴⁸⁾ meleklerinin suali, öldükten sonra dirilme, mîzan⁽⁴⁹⁾, amel defteri⁽⁵⁰⁾,

----- ŞERH KISMI -----

(47) Kıyâmet günü haktır. Onu tasdik etmek ise vâcibdir. *Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Ve çünkü o saat (kıyâmet) elbette gelecektir. Onda hiçbir şüphe yoktur."*

Bütün yaratıklar Arasat' da toplanacaklardır. Elli yerde bekleyeceklerdir. Her bekleme yerinin müddeti bin senedir. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "... Bir günde ki (o günün) mesâfesi (dünya seneleri ile) elli bin yıldır." (Meâric sûresi: 4). Mutezile, Cehmiyye, Neccâriyye mezheplerine göre, kabir azabı, mîzan, havz ve şefaât yoktur. Bunların görüşleri hakkındaki tafsilât "Bahru'l-Kelâm" isimli kitapta mevcuttur.

Bu hususta Ehl-i Sünnetin görüşü ise şudur: Kabir azabı, mizan, münker nekir ve kabir şiddeti, mü'minler, kâfirler, fâsıklar ve itaatkârlar için haktır.

Kâfirlerin kabir azabı, kıyâmete kadar devam eder. Yalnız cuma ve ramazan günleri kalkar. İtaat erhabı için kabir azabı yoktur. Ancak kabrin şiddet ve azametini hisseder. Âsilere gelince, bunlar için kabir azabı vardır. Ancak kıyâmete kadar devam etmez. Cuma günleri kalkar. Hattâ cuma gecesi ölen âsî, bir saat kabir azabı görür. Kabir azabının hak olduğunun delili şu âyet-i celîledir: "Biz onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir onlar."

Bütün müfessirler, âyet-i celîledeki "iki azab" dan birinin kabir azabı olduğunda müttefiktirler.

(48) Münker nekir sualleri haktır. Münker nekir iki melektir. Kul kabre konduğu zaman gelirler. Rabh'in kim, peygamberin kim ve dinin ne diye sorarlar.

(49) Kulların amelleri, Allah'ın kudreti ile mîzâna konur. İyilerin sevabı, kötülerin de günahı ağır gelir. *Bu husustaki âyet-i celîleler şunlardır: "Artık kimin (sevab) tartıları ağır gelirse onlar korktuklarından emin, umduklarına nâil olanların tâ kendileridir." "Kimin de tartıları hafif gelirse onlar kendilerine yazık edenlerdir. (Onlar) Cehennemde ebedî kalacaklardır." (Mü'minûn sûresi: 102- 103).*

(50) İnsanlara amel defterleri değişik yerlerden verilir. Bir kıs-

sual⁽⁵¹⁾, havz, sırat⁽⁵²⁾, peygamberlerin ve sâlih kimselerin büyük günah sahiplerine şefaati⁽⁵³⁾ haktır.

Cennet⁽⁵⁴⁾ ve Cehennem mevcuttur ve ebedîdir. Ne onlar, ne de

ŞERH KISMI

mına sağdan, diğer bir kısmına soldan, bir başka kısmına da arkadan verilir. *Bu hususları şu âyet-i celîlelerden öğreniyoruz:* “Artık kitabı sağ eline verilmiş kişiye gelince, der ki: “Alın okuyun kitabımı.” (*El-Hakka sûresi: 19*). “Kitabı sol eline verilmiş olan kişiye gelince, o da der ki: “Ah keşki benim kitabım verilmeseydi.” (*Hakka sûresi: 25*). “Amma kitabı arkasından verilen kimse, derhal helâkini temenni edecek.” (*İnşikak sûresi: 10-11*).

(51) İnsanların hesaba çekilişleri çeşitlidir. Bazılarının hesabı şiddetli olur. Bazılarına müsamaha gösterilir. Bazıları da hesaba çekilmeden Cennete girer. Bu husus ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur: “Bugün herkes ne kazandıysa onunla karşılanacak. Bugün haksızlık yok. Şüphesiz ki Allah hesabı çarçabuk görendir.” (*Mü’min sûresi: 17*).

(52) Sırat, Cehennem üzerinde kurulmuş bir köprüdür. Mahiyetini ancak Allah Teâlâ bilir. İnsanlar bu köprüünün üzerinden amellerine göre geçeceklerdir. Kimisi yavaş, kimisi hızlı, kimisi de yıldırım sürati ile...

Bu husustaki âyet-i kerîme şöyledir: “Sizden hiç biriniz müstesnâ olmamak üzere ille oraya (*Sırata, Cehenneme*) uğrayacaktır. Bu, Rabbinin üzerine kat’î olarak aldığı, kazâ ettiği (*bir şey*)dir.” (*Meryem sûresi: 72*).

(53) Mü’minlerin âsilerine kıyâmet gününde, Peygamberimizin (s.a.v.) şefaati haktır. Şefaati hakkındaki âyet-i celîle şöyledir: “... Ümid edebilirsin, Rabbin seni bir Makam-ı Mahmud’a gönderecektir.” (*İsrâ suresi: 79*).

Bütün müfessirlere göre, bu âyet-i celîlede zikredilen “Makam-ı Mahmud” şefaati makamıdır. Ayrıca, diğer peygamberlerin, âlimlerin, sıddıkların, şehidlerin ve sâlih kimselerin şefaati de haktır. Bir hadis-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: “Benim ümmetimin sâlihlerinin şefaati derecesi, İsrail oğullarına gelen peygamberlerin şefaati derecesi gibidir.”

(54) Cennet ve Cehennem haktır. Mahlûktur, yâni yaratılmıştır.

içindekiler fânî olurlar. Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de bize haber verdiği hûriler, köşkler, nehirler, ağaçlar ve meyveler haktır ve Cennet ehli içindir.

Zakkum, hamîm (kaynar su), zincirler, tasma haktır ve Cehennem ehli içindir. Allah'ın sevab ve ikabına fânîlik isâbet etmez.

Peygamber Efendimizin mi'râcı, uyanık iken rûhu ve bedeni ile Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, sonra semâya, daha sonra da Allah'ın dilediği yere kadar çıkması ile tahakkuk etmiştir. Haktır.

Resûlullah (s.a.v.)'ın bizlere bildirmiş olduğu **Kıyâmet alâmetleri** ikidir: **1 — Büyük alâmetler, 2 — Küçük alâmetler.**

1 — Büyük alâmetler şunlardır: Dâbbetu'l-Arz'ın meydana çıkması, Ye'cüc ve Me'cüc'ün dünyaya yayılması, Hz. İsa (a.s.)'nin nüzûlü, Arap yarımadasında güneş tutulması, duman, Deccal'in çıkması, üç hasef hâdisesi (biri şarkta, biri garpta ve diğer Arap yarımadasında olmak üzere üç yer batmasının vukua gelmesi)... Bu cins alâmetlerin en son olarak zuhur edecek olanları şunlardır: Yemen tarafından neş'et edecek olan bir ateşin, insanları toplanacakları yere doğru kovalaması, Kur'ân-ı Kerîm'in insanların kalplerinden ve mushaf-lardan silinmesi ve Kâbe'nin yıkılması...

----- ŞERH KISMI -----

*Cennet ve Cehennem*in yaratıldığının delili şu âyet-i celîledir: "Kâfirler için hazırlanmış olan o ateşten sakının." (Âl-i İmrân sûresi: 131). "Rabbinizin mağfiretine nâil olup takvaya ulaşanlar için hazırlanmış olan Cennete -ki eni göklerle yer (kadardır)- koşuşun." (Âl-i İmrân sûresi: 133).

*Bu iki âyet-i celîlede zikrolunan "hazırlanmıştır" kelimeleri, Cennet ve Cehennem*in yaratılmış olduğunun açık delilidir.

Mü'minler Cennette ebedî kalacaklardır. Bu husustaki âyet-i celîle ise şöyledir: "... Onlar Cennetin yârânıdırlar. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar." (Â'râf sûresi: 42).

Kâfirler de Cehennemde ebedî kalacaklardır. Bu hususu açıklayan âyet-i celîle ise şöyledir: "İşte bunlar Rablerini tanımayanlardır, işte boyunlarında lâleler bulunanlar bunlar ve işte içinde müebbed kalacakları ateşin yârânı da yine bunlar, bunlardır." (Ra'd sûresi: 5).

2 — **Küçük alâmetler ise şunlardır:** Âlimlerin ölümü ile ilmin kalkması, cehâletin yayılması, zinanın ve içkinin intişârı, erkeklerin azalıp kadınların çoğalması, mescidlerin çoğalıp cemaatin azalması, binaların yükselmesi, fâizin yenmesi, gıybetin çoğalması, iyiliği emir ve kötülüğü nehyin terk edilmesi, şerli insanların lider olması, erkeklerin erkeklerle sapık ilişkiler kurması, kabirlerin müstahkem bir şekilde yapılması, fâsığın saygı, mü'minin hakaret görmesi, adlî hükümlerin (rüşvet yolu ile) satın alınması, kan dökülmesi, akraba ziyâretinin kesilmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in ticaret metaı hâline gelmesi ve mûsiki zevkinin tatmin vasıtası olarak kullanılması. Bunlar ve bunlara benzeyen bütün alâmetler haktır...

Büyük Günahlar

Büyük günahlar, mü'mini imândan çıkarmaz, kâfir olmaz, iyi amelleri zâyî olmaz. Kendisine hakikî mü'min veya fâsık⁽⁵⁵⁾ mü'min denebilir. Mâtüridî mezhebi, Mürcie mezhebinin dediği gibi: "İyi amellerimiz makbul kılınmış, kötü amellerimiz affedilmiştir" demez. Bize göre ifsâd ve ibtâl edici hâllerden uzak ve mükemmel bir şekilde

Ş E R H K I S M I

(55) *Ebû Hanife'ye göre günahkâr bir müslümâna, bu günah değildir demedikçe kâfir denmez. Haricîlere göre küçük veya büyük her günah işleyen kimse kâfirdir. Cehennemde ebedî kalacaktır. Mutezilenin görüşü ise şöyledir: Büyük günah işleyen kimse ne kâfirdir ne de mü'min. İmân ile küfür arasındadır. Tevbe etmeden ölürse, Allah onu affetmez. Cehennemde ebedî kalır. Mürcie mezhebine göre ise, günah işleyen kimse, mü'mindir, muttakidir. Âhirette azab görmez. İyi amel küfürle beraber fayda vermez. Kötü amel de imâna zarar vermez.*

Bize göre, günah işleyen kimse mü'mindir, fakat âsîdir. Fâsık da denilir. *Kıyâmet günü Allah dilerse, onu, şefaât veya sâlih bir ameli ile veyahut da kendi lutfu ve keremi ile affeder. Allah dilerse, cezasını çektirdikten sonra Cennetine koyar. Bu hususlar "Ukad" isimli kitaptan alınmıştır. Şirkten başka hütün günahların affedildiğinin delili şu âyet-i celîledir: "Şüphesiz ki Allah, kendisine eş tanınmasını yarlığamaz. Ondan başkasını, dileyeceği kimseler için, yarlığar. Kim Allah'a eş tutarsa muhakkak pek büyük bir günah ile iftira etmiş olur." (Nisâ sûresi: 48).*

yerine getirilen iyi amelleri Allah zâyi etmez, kabul eder.

Kötü amellere gelince; küfür ve şirk kokusu olmaksızın işlenmiş ve sahibi tevbe ederek imân ile ölmüş ise Allah'ın irâdesine kalmıştır. Dilerse affeder, dilerse etmez. Allah (c.c.) şirkin dışındaki günahları affeder.

Riyâ⁽⁵⁶⁾: Bir amele riyâ karıştığı zaman sevâbını yok eder. Ucub, yâni kendini beğenme de böyledir.

Büyük günah işlememiş bir insanın küçük günahları sebebi ile hesaba çekilmesi câizdir. Şayet kul hakkı olmazsa, tevbe etmeksizin Allah'ın büyük günahları affetmesi de câizdir. Hasımlar arasında Kıyâmet günü, hesap neticesinde hak verip almak⁽⁵⁷⁾, borçlunun sevabı yok ise, alacaklının günahını ona yüklemek haktır.

Allah Teâlâ, kulları ile kendi arasındaki hesabı, vasıtasız olarak yapar⁽⁵⁸⁾. Allah Teâlâ duâları kabul eder. Kullarına muhtaç olduğu şeyleri kendi lûtfu ile, istenmeksizin de verir. Bunun mânâsı kâfirin dûası da kabuldür demek değildir. Kâfirlere verilen ni'met, yukarıda da zikredildiği gibi, Allah'tan istenmediği hâlde, Rahman sıfatının te-

----- ŞERH KISMI -----

(56) Riyâ ve Ucub; kendini beğenme, tek tek veya beraberce bir amele karıştıklarında onu ifsad ederler.

Ucub hakkındaki âyet-i celîle şöyledir: "... Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenene kimseyi sevmez." (Nisâ sûresi: 36).

Riyâ hakkındaki âyet-i celîle ise şöyledir: "Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları hâlde mallarını insanlara gösteriş için sarf edenler (i Allah sevmez)." (Nisâ sûresi: 38).

Resûlullah (s.a.v.) de bir hadîs-i şerîflerinde, "Sizin hakkınızda en fazla korktuğum şey küçük şirk, yâni riyâdır" buyurmuşlardır.

(57) Bir kimse bir başka kimseye borçlu olarak âhirete irtihâl ederse, Allah onun iyiliklerinden, öbürünün hakkı kadarını alır ve alacaklıya verir. Bu bir zulüm değildir, adâlettir. Dünyada bir başkasının hakkını yediği hâlde, âhirette Allah benim hasenatımı ona vermez diyenler hid'at üzerindedirler.

(58) Allah Teâlâ, kıyâmet gününde, kullarını vasıtasız olarak hesaba çeker. Allah sorar, kullar cevap verir. Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: "İşte Rabbine andolsun ki onlara, topuna yapmakta oldukları

cellisi olarak verilmiştir.

Kâfir olan cinler Cehennemde azab göreceklerdir. Günahkâr mü'minler ise günahları nisbetinde Cehennemde yanacaklardır. Şeytanların insanlar üzerinde tasarrufu vardır⁽⁵⁹⁾.

İmân ve İslâm birdir. Lûgat mânası itibariyle aralarında büyük bir fark vardır. Karın ile sırt nasıl birbirinden ayrılmazsa, imân ile İslâm da birbirinden ayrılmaz. Bunun ikisinin icablarını yerine getiren, Şeriatın tamamını yerine getirmiş olur.

İmân, Allah'ı ve Resûlullah (s.a.v.)'ın tebliğ ettiği şeylerden zarurî olarak bilinmesi gerekenlerin hepsini kalb ile tasdik, dil ile ikrar⁽⁶⁰⁾ etmektir. Amel, imândan bir cüz' değildir. Bu ikrar ve tasdikten sonra bir kimse "ben mü'minim" diyebilir. Fakat "in-

----- ŞERH KISMI -----

şeyleri elbette soracağız." (*Hicr sûresi: 92-93*).

(59) Mutezile mezhebine göre, şeytanın insana hiçbir tesiri yoktur. *İnsanlara vesvese vermez. İnsana vesveseyi nefis verir. Cin de şeytan gibi olup vesvese vermeye gücü yetmez.*

Bize göre ise, şeytanın insan üzerinde gizli ve açık tesiri vardır. *Şeytanın gizli vesvese verdiği delili Peygamberimizin şu hadîs-i şerîfidir: "Şeytan insanın damarlarında kanın yürüdüğü gibi yürür." Açık tesiri ise, günahları süsleyerek insanların kalbini onlara yöneltmesidir.*

Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "... Şeytan onların yaptıklarını kendilerine süsleyip hoş göstermiştir. İşte o, bugün de onların velisidir..." (Nahl sûresi: 63)

(60) *Sevadü'l-A'zam kitabının müellifi şöyle demiştir: Bir kimse, "İmân kalb iledir dil ile değildir." derse, Cehmiyye mezhebine göre hareket etmiş olur. Eğer "İmân dille değil kalb iledir." derse, Kera-miyye mezhebinin görüşünü kabul etmiş olur. "İmân kalb ile bilmektir, lisan ile ikrara ve kalb ile tasdike lüzum yoktur." diyenler, Kur'ân-ı hilip tathik etmeyen kimselerdir. Eğer bir kimse "İmân, dil ile ikrar, kalb ile bilmek ve a'zâlarla amel etmektir." derse bid'at eh-linden olur.*

Şimdiye kadar zikredilen görüşlerin hepsi yanlıştır. En doğru görüş şudur: "İmân, dil ile ikrar, kalb ile tasdik etmektir."

şaallah⁽⁶¹⁾ müslümanım” diyemez. Bütün mü'minler, imânda⁽⁶²⁾ ve tevhidde müsavidir. Ancak amelî bakımdan farklıdırlar. Yerdeki ve göktekilerin imânları, dünya ve âhirette imân edilmesi gereken şeylere, iman etmeleri bakımından eksiklik ve fazlalık kabul etmez. Ancak tasdikte, mârifette, yakînde, tevekkülde, sevgide, rızâda, korku ve ümidde imân, noksanlık ve fazlalık kabul eder. Allah bütün isim ve sıfatlarını Kur'ân-ı Kerîm'de nasıl zikretti ise onları o şekilde bilmemiz ve inanmamız gerekir. Hiç kimse Allah'a, Allah'ın lâıyk olduğu şekilde ibâdet yapamaz. Ancak Allah'ın emrettiği şekilde ibâdet yapabilir. Günahsızın günahkâr olması mümkün olduğu gibi, günahkârın günahsız olması da mümkündür. Bunun böyle olması iyilik ve kötülüktedir. Yoksa iyi yapmak ve kötü yapmakta değildir. Çünkü bunlar Allah'ın sıfatlarıdır. Allah'ın sıfatlarında ise değişme câiz değildir.

Allah Teâlâ'nın peygamberler göndermesinde büyük hikmetler vardır⁽⁶³⁾. Allah onları, insanlara kendileri gibi bir beşer olarak

----- ŞERH KISMI -----

(61) İmânda istisna olmaz. Bir kimse Allah dilerse mü'minim derse imânı sahih değildir. Bu bir şüphedir. İmânda şüphe câiz değildir. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “Mü'minler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Resûlüne imân ettikten sonra şüpheye sapmayıp, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşırlar. İşte onlar (imânlarında) sadık olanların tâ kendileridir.” (Hücurât sûresi: 15).

Rubûhiyyet, yaratma, ezeliyet, ehediyet ve ortak koşmamak gibi Allah Teâlâ'nın birliğine taallûk eden hususlar ziyadelik ve noksanlık kabul etmez. Ancak mukallidin imânı ile, kat'î delillerle tevhide vasıl olanın imânı bir değildir. Ayrıca, kat'î delillerle tevhide ulaşanların imânı ile, dinî ve ilâhî keşiflere gönülleri açık olan âriflerin imânı da değildir.

(62) Şu âyet-i celîledeki “.. (bu), onların imânını artırır...” ifadesi imânın ziyadeleşmesi değil, yakîn ve tasdikin kuvvetlenmesi demektir.

Allah resûlünün şu hadîs-i şerîfindeki: “Kalbinde zerre miktarı imânı olan Cehennemden çıkacaktır.” Zerre ziyadelik ve noksanlık mânâsında değildir. Çünkü Kelime-i tevhidden küçük imân yoktur. Kelime-i tevhid ise zerreden çok büyüktür. Hadîs-i şerîfteki kullanılışı takribî bir ıstılahtır.

(63) Allah Teâlâ'nın resûl ve nebileri göndermesindeki çeşitli

göndermiştir. Onlar korkutucu, müjdeleyici, insanlara dünya ve âhîret hayatında muhtaç olduğu şeyleri beyan edicidirler. Beraberlerinde Allah Teâlâ tarafından gönderilmiş bir kitap vardır. Benzerini, diğer insanların meydana getirmekten âciz kaldığı mucizeler, Allah'ın kudreti ile onların ellerinden zuhur etmektedir. Onlar küfür, büyük günah ve yalancılıktan kesinlikle uzaktırlar. Küçük günahların⁽⁶⁴⁾ nefret verenlerinden münezzehtir oldukları (bir lokmacık hırsızlık, ölçüde bir tane 'habbe' eksik vermek) gibi, nefret vermeyenlerini de bilerek yapmazlar. Köle ve kadından peygamber olmaz. Peygamberler uzlete çekilmezler. Peygamberlerin evveli Hz. Âdem (a.s.); âhîri, en faziletlisi ve Allah'a en yakın olanı ise Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'dır. O hem insanlara ve hem de cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. O, imân, sâlih amel ile dünyayı nûra gark etmiştir. Dini, bütün dinlerden üstün, şeriatî ise bütün asırlarda geçerli ve kıyâmete kadar bâkîdir. Peygam-

..... ŞERH KISMI

hikmetlerden bazıları şunlardır:

1 — Allah'ı yâni yaratıcı bulmakta akla yardımcı olmak. *Böylece insanların "bize gelip haber veren olmadı" şeklindeki mâzeret beyan etmeleri önlenmiş olur.*

2 — Aklın yalnız başına bilemeyeceği hükümleri bildirmek.

3 — Aklın idrak edemeyeceği bazı iyi ve kötü amelleri öğretmek.

4 — Çeşitli ve uzun tecrübelerden sonra zararları anlaşılacak gıda maddelerini ve ilâçları tanıtmak.

5 — Nefisleri çeşitli ilmî ve amelî şeylere hazırlamak.

6 — İnsanların muhtaç olduğu bazı önemli sanatları öğretmek.

7 — Fertlere güzel ahlâkı, idarecilere de cemiyeti mükemmel bir şekilde idare edebilmeleri için siyaseti öğretmek.

8 — İtaat edenin sevabını, isyan edenin cezasını bildirmek.

9 — Geçmiş ve gelecekte haberler ve misaller vermek.

10 — Peygamberlerin, cemiyetin içinde bulunması, o cemiyet için rahmettir. Ve daha sayılamayacak kadar birçok hikmetler vardır... *"Mekasid ve Mevakif" şerhlerinden alınmıştır.*

(64) Peygamberlerin mucizelerinden birisi de onların, bütün ayıplardan uzak olmalarıdır. *Onlar insanların en güzeli, en mükerremi, en güzel ahlâklısı, en karakterlisi, en akıllısı ve en adaletlisidirler.*

berlerin adedi kesin olarak bilinmemektedir⁽⁶⁵⁾. Öldüklerinde peygamberlik vasfını kaybetmezler, fakat şeriatları kaldırılır. Şeriatlarının kaldırılması insanlara⁽⁶⁶⁾ kolaylık olması içindir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in şeriatı ise asla nesh olmaz, kaldırılmaz. Hz. İsa (a.s.) Kıyâmet kopacağına yakın yeryüzüne indiğinde bizim Peygamberimizin şeriatı üzerine hükmedecek ve insanları bu şeriata dâvet edecektir. Kendisi bir peygamber olarak değil, müslümanların bir âlimi olarak bu vazifeyi icra edecektir. Peygamberlerin birbirinden faziletli olduğu kat'îdir. Onlar meleklerden de faziletlidir. Melekler Allah'ın mükerrem kullarıdır. O'nun sözünden çıkmazlar. Emrini yerine getirirler. Ma'siyet, erkeklik, kadınlık, yemek, içmek ve bunların icab ettirdiği hâller ile vasıflandırılmazlar. Meleklerin büyükleri, insanların avam kısmından, insanların avam kısmı da, meleklerin avamından hayırlıdır. Allah Teâlâ, peygamberlere kitap gönderip, emir, nehiy, va'd ve va'îdini beyan etmiştir. Üzeyr, Lokman ve Zülkarneyn'in peygamberlikleri ihtilâflıdır⁽⁶⁷⁾.

----- ŞERH KISMI -----

(65) Bize göre peygamberlerin sayısı kesin değildir. *Biz hepsine birden imân ederiz. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "Andolsun ki senden evvel de peygamberler gönderdik. Onların içinden sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, sana bildirmedığımız kimseler de var..." (Mü'min sûresi: 78).*

(66) Yahudilere göre, peygamberlerin şeriatı nesh olmaz, kaldırılmaz. *Allah bir peygambere bir şeyi doğru veya yanlış olarak bildirdi ise o öyledir.*

Bize göre, bir şeyin bir zaman için uygun olması diğer zamanlar için de uygundur demek değildir. *Bu, bir doktorun hastasına çeşitli zamanlarda çeşitli ilâçları tavsiye etmesi gibidir. Bu aklî delildir.*

Naklî delil ise şu âyet-i celîlede: "O hâlde (hütün ehl-i kitab) aralarında Allah'ın (sana) indirdiği ile hükmet, sana gelen hakikatten (dönüp de) onların hevâ (ve heves)lerine uyma. (Ey Musa'nın, İsa'nın, Muhammed'in ümmetleri) sizden her biriniz için bir şeriat, bir yol tâyin ettik. Eğer Allah dileseydi (topunuzu bir şeriata tâbi) bir tek ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği (muhtelif şeriatlar dairesi)nde sizi imtihan etmek için (ayırды)..." (Mâide sûresi: 48).

(67) *Kur'ân-ı Kerîm'in bize bildirdiği peygamberlere inanmamız*

Velîlerin Kerâmetleri:

Uzak mesafeleri⁽⁶⁸⁾ kısa bir zamanda katetmek, istediği anda yiyecek, içecek ve giyecekleri hazır kılmak, su üzerinde yürümek, cansız varlıklarla konuşmak, uzak mesafelerden görmek ve işitmek, velîler hakkında kerâmet⁽⁶⁹⁾, peygamberler hakkında da mucizedir. Bunlar ve benzerleri haktır ve gerçektir.

İblis, Fir'avn, Deccal v.b. gibi Allah Teâlâ'nın düşmanlarından zuhur eden hâller, ne mucizedir ve ne de kerâmettir. Sadece Allah onların isteklerini yerine getirmiştir. Bu bir istidrac ve cezâdır.

----- ŞERH KISMI -----

vâcibdir. Kur'ân-ı Kerîm'in dışındaki tarih ve diğer kitaplarda ismen peygamber olarak zikredilenler hakkında vardır veya yoktur şeklinde bir hüküm verilmez.

(68) Mutezile, Cehmiyye, Râfızıyye mezheplerine göre, velîlerin kerâmetleri bâtıldır. *Evliyanın kerâmeti hak olsaydı, mucizelerin olmaması gerekirdi derler. Hz. Meryem'in kerâmetinin zikr olunduğu şu âyet-i celîleye, Hz. İsa'nın mucizesi diyorlar: "Aşağısından ona şu nidâ geldi: "Tasalanma, Rabb'in senin alt (yan)ında bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir." (Meryem sûresi: 25).*

Bize göre velîlerin kerâmeti, peygamberlerin mucizelerine bir hâlel getirmez. Hattâ onları takviye eder.

1 — Mucizeleri, kâfir, fâsık veya mü'min olsun herkes görür. Evliyâların kerâmetini ise, bir başka velî veya itaatkâr müslümanlar görür.

2 — Peygamberler istedikleri zaman, Allah'ın izni ile mucizeleri icad ederler. Kerâmetler ise muayyen vakitlerde ibâdete teşvik için Allah'ın velîlere bahş ettiği hâllerdir.

(69) Kerâmet harikulâde bir şeydir. *Kerâmet sahibi ise, peygamberlik iddiasında bulunmaksızın, mü'min, müttaki, Allah'ı ve O'nun sıfatlarını idrak etmiş ve kalbini hütünü ile Allah'a bağlayan bir kimsedir. "Hâdimî" isimli eser...*

Kerâmet ehli, tatlı sözlü, güzel ahlâklı, güler yüzlü, cömert, itirazı sevmeyen, şehvî arzuları bir kenara iten, her türlü özrü kabul eden, ma'siyet ve hid'atten sakınan kimsedir.

Yâni bu hâllerin onlardan zuhuru, gururlanarak, tuğyan ve küfürlerinde⁽⁷⁰⁾ daha da ileri gitmeleri içindir.

Dinin emirlerini noksansız olarak yerine getirmeyen kimseye velî denemez. Bir velî⁽⁷¹⁾ asla peygamber mertebesine yükselemez. Hiçbir velîlik mertebesi, o velîyi emir ve nehiylerle⁽⁷²⁾ mükellef olmaktan kurtaramaz. Velîlerin en üstünü, Hz. Ebû Bekir, sonra Hz. Ömer, daha

ŞERH KISMI

(70) Harikulâde şeyler, tamamen Allah'ın kudreti ile olur. Kulun herhangi bir tesiri yoktur. *Çalışmak veya gayret sarfetmekle elde edilmez.*

Harikulâde hâller dörttür:

1 — Mucize: *Dâvasını, inkârcılara isbat etmek için peygamberler tarafından gösterilen bir hâldir.*

2 — Kerâmet: *Şeriata uyan, Allah'tan korkan velîler tarafından gösterilir.*

3 — Maûnet: *Avamdan olan bir kimseden zâhir olur. Bir sebebe müstenid değildir.*

4 — Mekr ve istidrac: *Îlâhlik iddia eden kâfir, hid'at ehli ve Decal'in ellerinden zuhur eden şeylerdir. Bunlar ne mucize ne de kerâmettir. Onların ihtiyaç duyduğu şeylerin verilmesinden ve isteklerinin kabulünden ibarettir. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "O küfredenler kendilerine zaman (ve meydan) vermemizi nefisleri için zinhâr hayırlı sanmasın(lar). Onlara fırsat verişimiz, ancak günahlarını artırmaları içindir. Onlara hor ve hakir edici bir azab vardır." (Âl-i İmrân sûresi: 178).*

(71) Peygamberlik mertebesi, velîlik mertebesinden çok yüksektir. *Çünkü velîler, kerâmet mertebesine, ancak Allah'a ve Resûlüne itaat ettikten sonra varırlar. Bu mevzu hakkındaki âyet-i celîle şöyledir: "İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamberlerine itaat ederse (Allah) onu, altından ırmaklar akan cennetlere sokar ki onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu, en büyük bir kurtuluş (ve saâdet)dir." (Nisâ sûresi: 13).*

(72) Allah'ın emir ve nehiyleri, velîlerden ve Allah'ı büyük bir bağlılıkla sevenlerden sâkit olmaz. Allah'ı seven kimselerde şu dört hasletin bulunması gerekir:

sonra Hz. Osman Zinnûrcyn ve daha sonra da Hz. Ali (radıyallahü an-hüm)'dir. Halifelik de bu tertip üzerinedir. Bu dört zâtın hilâfetleri otuz sene devam etmiştir.

Bunlardan sonraki fazilet dereceleri şu şekildedir: Aşere-i Mübeşşere, Ashâb-ı Kirâm⁽⁷³⁾, Tâbiîn, Tebe-i Tâbiîn, din büyükleri, selef âlimleri, ilim, irfan ve takvâda bunlara yakın olanlardır. Bunların nesli de aynı tertib üzeredir. Ancak Hz. Fâtıma'nın soyu hepsinden üstündür. Meryem binti İmrân, Âişe (r.a.), Fâtıma (r.a.) Hadîce (r.a.) ve Fir'avn'ın karısı Hz. Âsiye dünyadaki kadınların en faziletlieleridir. Aşere-i Mübeşşere⁽⁷⁴⁾, Hz. Fâtıma, Hz. Hadîce, Hz. Hasan, Hz. Hüse-

..... ŞERH KISMI

- 1 — Allah'a karşı olan vazifelerinde kusur etmemek.
- 2 — Allah'ın emir ve nehiyelerinde kusur etmemek.
- 3 — Allah'ın bütün hükümlerine râzı olmak.
- 4 — Allah'ın yaratıklarına karşı merhametli olmak.

Allah'ı sevenlerden ibâdet sâkıt olur demek sapıklıktır. *Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “(Habîhim) de ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.” (Âl-i İmrân sûresi: 31).*

Eğer bir kimseden ibâdet düşecek olsa idi Halil İbrahim (a.s.)'den düşmesi gerekirdi. O namaz kılariken Allah'ın heybetinden kalbindeki titreyişler bir millik mesafeden duyulurdu.

Şayet ibâdet düşecek olsa idi. Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'den düşerdi. O namaz kılariken, içinden kazan kaynamasını andıran bir ses çıkarırdı... Uzun müddet kıyamda kalmaktan ayakları şişerdi.

(73) Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebine göre, bütün sahabeler, Resûlullah (s.a.v.)'in övdüğü gibi, tezkiye edilir ve övülürler. Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında meydana gelenler bir ictihad meselesidir. Bunun aksini iddia edenler, doğru yoldan sapmış olurlar. “Şifâ” ve “İhyâ” dan alınmıştır.

(74) Cennetle müjdelenen sahabeler şunlardır: 1 — Hz. Ebû Bekir, 2 — Hz. Ömer, 3 — Hz. Osman, 4 — Hz. Ali, 5 — Hz. Talha, 6 — Hz. Zübeyr, 7 — Hz. Sa'd, 8 — Hz. Said, 9 — Hz. Abdurrahman b. Avf, 10 — Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah. Bunları kötöleyen kimse sapık-

yin, Bedir ehli, Uhud ehli ve Beyatu'r-Rıdvan ehline cennetlikler diye şehâdet ederiz. Verilen hükümleri infaz etmek, hadleri ikame etmek, sınırları korumak, ordu hazırlamak, zekât almak, âsî, hırsız ve yol kesenleri yok etmek, cuma ve bayram namazlarının kılınmasını temin etmek, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek, hukukî meselelerde şahitleri dinlemek, bülûğ çağına ermiş sahipsiz kimseleri evlendirmek ve ganimetleri taksim etmek için müslümanların muktedir bir halifeye (din ve devlet adamına) şiddetle ihtiyaçları vardır.

Halifede aranan şartlar şunlardır: Müslüman olmak, hür olmak, mükellef olmak, zâhir (hayatta ve meydanda)^(*) olmak ve Kureyş kabîlesinden olmak. Hâşimî, masum ve zamanın en faziletlisi olması şart değildir. Halifenin, yukarıda zikredilen hususları mükemmel bir şekilde ifa edebilecek güç ve siyâsete sahip olması şarttır.

(*) Halife hayatta ve meydanda olacaktır. Gizli bir kimse, sonra meydana çıkacak diye i'tikad edilen kimse halife olamaz.

Haksız yere müslümanlara silâh çekilmez, müslüman cemaatine aykırı hareket edilmez⁽⁷⁵⁾. Kible ehli tekfir edilmez⁽⁷⁶⁾. İyi ve kötü

----- ŞERH KISMI -----

lardan olur.

(75) Cemaatle beraber olmak sünnettir. Sünneti korumak ise farzdır.

Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "... Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasak etti ise ondan da sakının. Allah'dan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir." (*Haşr sûresi: 7*).

Bir hadîs-i kudsîde de şöyle buyurulmuştur: "Ey kullarım, Muhammed (s.a.v.)'in söyledikleri kendi heva ve hevesinden değildir. Konuştuğu ve emrettiği her şey muhakkak Allah'ın vahyidir."

Allah'ın Resûlü bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurmuştur. "Bir kimse cemaatle çalışır ve doğru neticeye vâsıl olursa ameli makbul olur. Doğruya vâsıl olmazsa Allah tarafından affedilir. Bir kimse tek başına çalışıp isabet kaydederse ameli makbul değildir. İsabet etmezse Cehennemdeki yerine hazırlansın." *Cemaatten ayrılmak dalâlet ve hid'attir.*

(76) Bir mü'min ne kadar günah işlerse işlesin kâfir olmaz. Eğer

kimsenin arkasında namaz kılınır. Kötü kimselerin cenaze namazları da kılınır. Mukîm veya seferî olarak mest⁽⁷⁷⁾ üzerine mesh edilir. Mestler çıkarıldıktan sonra, tekrar giyilmeden önce ayakların yıkanması lâzımdır. Abdest bozulduktan sonra tekrar mesh yapılır. Pis⁽⁷⁸⁾, donmuş ve az su ile abdest alınmaz. Bir organdan kan, irin ve bunlara benzer şeyler akarsa abdest bozulur ve yeniden abdest almak gerekir.

ونرى ان حدث الامام حدث للقوم

..... ŞERH KISMI
.....

günah işleyen kâfir olsa idi, aşağıda zikredeceğimiz âyet-i celîlede Allah Teâlâ “Ey mü’minler” diye hitap etmezdi. Âyet-i celîle şöyledir: “Ey imân edenler, tam bir sıdk u hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah’a dönün. Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter...” (Tahrîm sûresi: 8).

(77) Mestler üzerine mesh etmenin meşru olduğuna inanmak farzdır. *Bu, seferde olan için de, mukim olan için de böyledir. Bu hususta mütevatir hadîs-i şerîfler vârid olmuştur. İnkâr edenin küfründen korkulur.*

Râfızîler, Haricîler, Şiîler, meshin câiz olmadığını iddia ederler.

Bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyurulmuştur: “Yedi şeyde hidâyet ve cemaatle olmak vardır. Bunlardan çıkan cemaatten çıkar.

1 — Ehl-i kible üzerine, küfür, şirk ve nifak ile şehadet etmeyin. Sırlarını Allah’a bırakın.

2 — Ehl-i kiblenin cenaze namazını kılın.

3 — Beş vakit namazı kılın.

4 — Cemaatle beraber namaz kılın.

5 — Lideriniz nasıl olursa olsun, düşmana karşı onunla beraber savaşın.

6 — Lideriniz zâlim de olsa kılıçla karşı koymayın.

7 — İyi veya fâsık bir kimsenin arkasında namaz kılın. “Sevâdü’l-A’zam” dan alınmıştır.

(78) İçinde pislik görülen az ve durgun sudan abdest alınmaz. Akarsuya gelince, eğer içinde necaset, pislik zâhir olursa ondan da abdest alınmaz. *Bunu böyle kabul etmeyenin arkasında namaz kılınmaz. Bize göre, insanın vücuduna giren şeyler orucu bozduğu gibi dışına çıkan şeyler de abdesti bozar. Bu durumda tekrar abdest alma-*

İmama hades vâki olması, cemaate de hades vâki olması gibidir⁽⁷⁹⁾.

Seferde namaz kısaltılır. Oruç tutulmayabilir. Duânın mutlak tesiri vardır. Dirilerin, ölüler için yaptığı duâ ve verdiği sadaka faydalıdır⁽⁸⁰⁾.

Yeryüzündeki bazı yerler, diğer bazı yerlere göre faziletlidir. Mekke-i Mükerreme, Medine-i Münevvere ve Kudüs şehri gibi...

Dinî ilimler akıldan üstündür. Kâfirlerin aklı mü'minlerin aklı gibi, velîlerin aklı peygamberin aklı gibi, peygamberin aklı da bizim

----- ŞERH KISMI -----

yan bid'at ehlinde olur.

(79) İmâmın abdestinin bozulması, cemaatin de namazının bozulması demektir. Bunu böyle kabul etmeyen kimsenin arkasında namaz kılınmaz. Çünkü Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "İmâm zâmin, müezzin mu'temendir." buyurmuştur. Bir kimse "Ben kendi namazımı, imâm da kendisinin namazını kılıyor." derse ona şu cevabı veririz: Cemaat hangi şeyle imâma iktida etmiş oluyor ve cemaatin sevap ve fazileti neyle oluyor? [İmâm metbû', cemaat tâbi'dir. Metbû'un abdesti bozulursa, tâbi'in hükmen abdesti (ve dolayısıyla namazı) bozulmuş olur.]

(80) Ölüler, dirilerin duâ ve sadakasından faydalanırlar. İnkâr edenler mütezile ve bid'at yoluna sapmış olurlar. Bir gün Resûlullah (s.a.v.), Ashab-ı Kirâm ile beraber mezarlıktan geçerken bir kabrin yanında durdu. Şiddetli bir şekilde ağladı, sahabe-i kiram da ağladılar. Ve Resûlullah şöyle buyurdu: "Keşke şu kabirde yatanın hâlini bilseydim." O zaman Cebrâil (a.s.) şu âyet-i celîle ile geldi: "(Hâhim) şüphe yok ki biz seni (rahmetimizin) kâmil bir müjdecisi ve (azabımızın) gerçek korkutucu(su ve habercisi) olarak o Hak (Kur'ân) ile gönderdik. Sen cehennemden arkadaşlarından (cehennemlik olanların küfürde ayak diremelerinden) mes'ul olacak değilsin." (Bakara: 119) Bir hadîs-i şerîflerinde de Resûlullah (s.a.v.): "Ölülerinize hediye bulunun" buyurunca, Ashab-ı Kirâm, hediye nedir ya Resûlallah deyince, "duâ ve sadakadır" cevabını vermişlerdir.

Hasan b. Ali'nin rivâyet etmiş olduğu bir başka hadîs-i şerîfte: "Anne ve babalarına duâyı terk edenin rızkı azalır." buyurulmuştur. Bu konuda daha pek çok âyet-i celîle ve hâdis-i şerîfler vardır. "Sevâdü'l-A'zam" dan alınmıştır.

Peygamberimizin⁽⁸¹⁾ aklı gibi değildir. Her âkıl bâliğe, kâinatın yaratıcısını bulmak vâcibdir. Binaenaleyh kendisine vahiy tebliğ⁽⁸²⁾ edilme-
yen bir kimse bu hususta mâzur sayılmaz. Bize göre bilmemek özür
değildir. Akıl bilgiye götüren bir vasıtaadır. Hakikatte her şeyin müseb-
bibi Allah Teâlâ'dır. Ölüm, uyku, gaflet ve baygınlık hâllerinde her ne
kadar mârifet ve tasdik yok ise de iman bâkîdir. Dünya hayatında göz
ile Allah Teâlâ'yı görmek mümkün değildir. Ancak kemâle ermiş
kimseler keyfiyyet olmaksızın rüyada görebilirler. Allah'ın va'idini
yerine getirmemesi O'nun bir lûtfudur. Hayır olsun, şer olsun, insanlar

ŞERH KISMI

(81) Akıl beşe ayrılır:

1 — Tabîî akıl: *Bu akılda kâfir ve müslümanlar müşterektir. İkisi de bununla Allah'ın bir olduğunu bulabilirler.*

2 — Teklifî akıl: *Bu, çok çalışma ve âlimlerle sohbet neticesinde elde edilen bir akıldır.*

3 — Atâî akıl: *Allah vergisi olan akıl. Bu akılda müslümanlar ve peygamberler müşterektir. Kâfirler bu aklın dışında kalırlar.*

4 — Akl-ı nübüvvet: *Bu akıl, sadece peygamberlere tahsis edilmiştir.*

5 — Teşrifî akıl: *Bu bizim Peygamberimize (s.a.v.) teşriften verilmiştir. Bu akıldan başka hiçbir kimsenin nasibi yoktur. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "Hiç şüphesiz büyük bir ahlâk üzerindesin sen." "Kalem sûresi: 4).*

(82) Kendisine vahiy tebliğ edilmeyen hiç kimse, Allah'ı bulmaktan mazur sayılmaz. Ashab-ı Kehf, Allah'ı kendi kendilerine bulmuşlardır. *Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Ve (zâlim hükümdarın önünde) dikilip de; "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına Tanrı demeyiz..." (Kehf sûresi: 14). İbrahim (a.s.) de Allah'ı aklı ile bulmuştur. Önce yıldızı, sonra ay'ı, daha sonra da güneşi Allah zannetmiş, kaybolup gittiklerinde de onların Allah olmayacaklarına ve nihayet onları ve hütün kâinatı yaratan tek bir Allah'ın var olduğuna inanmış, böylece Allah'ı aklı ile bulmuştur. Bu husustaki malûmat, En'âm sûresinin 76, 77, 78 ve 79'uncu âyet-i celîlelerinde mevcuttur. Mu'tezile, Eş'arîler ve Hanbelî mezhebinden bazıları, tebliğ olunmayanlar mazurdur. Aklî istidlâl vâcib değildir derler.*

Bize göre, sanatın varlığı Saniin varlığının delilidir. Bu konudaki

bilsin veya bilmesin Allah dilediğini yapar⁽⁸³⁾. Allah, “zulme, ortağa ve muhâle kaadirdir” şeklinde sıfatlandırılmaz. Her şeyi tedbir eden, kemâl sıfatlarla muttasıf olan O’dur. Allah’ı şey diye isimlendiriliriz, fakat O eşyaya benzemez. İsim, müsemmanın aynı değildir. Kur’ân lâfız ve mânaya verilen isimdir. Zihinlerimizde ise cüzlere ayrılmış bir kitaptır.

Ye’s hâlindeki bir kimsenin imânı makbul değildir. Fâsık dahi olsa Kible ehli olan bir kimseye lânet edilmez. Sarhoş olan bir kimse hakkında küfürle hüküm verilmez. Her ne kadar delilleri terk etmesi sebebiyle günahkâr olsa da, mukallidin imânı sahihtir. Sonunun⁽⁸⁴⁾ kötü gelebileceğinden korkmak haktır. Müşrik çocuklarının cennetlik veya cehennemlik oldukları bilinmez. Bizimle beraber, hafaza meleklerinin dışında başka melekler⁽⁸⁵⁾ de vardır. Kâfirler için ise sadece hafaza melekleri vardır. Ma’dum, bize göre, bir şey değildir. Sihir ger-

----- ŞERH KISMI -----

âyet-i celîle şöyledir: “Arzda birbirine komşu kıtalar vardır. Üzüm bağları ekinler, çatalı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanıyor. (Böyle iken) biz onlardan bazısını, yemişlerinde (ve tadlarında) bazısından üstün kılıyoruz. İşte bunlarda da aklını kullanacak zümreler için elbet âyetler (alâmetler) vardır.” (Ra’d sûresi: 4).

(83) Allah dilediğini yapar. Yaptığı her şeyde de hikmet ve adâlet vardır. *İnsanlar, bu hikmet ve adâleti anlamayarak yapılanların zulüm olduğunu iddia ederlerse kat’î olarak küfre düşmüş olurlar. Bizim sevmediğimiz öyle şeyler vardır ki, bizim için hayırlıdır. Bu mevzu ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “... olur ki bir şey hoşunuza gitmezken o sizin için hayırlı olur, bir şeyi de sevdiğiniz hâlde o da hakkınızda şer olur. Allah bilir ki siz bilmezsiniz.” (Bakara sûresi: 216).*

(84) Ölüm sarhoşluğunda iken şeytan gelip, “Dinini terk et, Allah ikidir de ki, bu şiddet senden kalksın” der. Bu tehlikeden emin olmak için, Allah’tan korkmak, ağlayıp yalvarmak, geceleri ihyâ etmek, şükretmek ve şikâyet yerine sabretmek gerekir.

(85) Bize göre, hafaza meleklerinin kul ile beraber bulunması hiç kimsenin özür beyan etmemesi içindir. *Kul yaptıklarını inkâr ederse, hafaza melekleri derhal aleyhinde şهادette bulunacaklardır. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “Halbuki sizin üstünüzde hakikî bekçiler, hafaza melekleri, (Allah indinde) çok şerefli yazıcılar var-*

çektir. **Nazar haktır.** Delilleri ararken başlangıçta her müctehid hatâ edebilir. Bazan da hükme varırken, sonunda hatâyâ düşebilir. Allah içinde hak birdir ve muayyendir. **Nasslar mümkün olduğu kadar zâhirine göre hamledilir.**

Batınîlerin ve diğer sapık mezheblerin yaptığı gibi, zâhirine göre hüküm vermek mümkün iken başka hükümler vermek ve nassları red-detmek câiz değildir, küfre götürür.

Bir kimse kalbine geleni tahakkuk ettirmek isterse muaheze edilir. Eğer hatırına gelir de tahakkuk ettirmek arzusuna düşmez ise muaheze edilmez⁽⁸⁶⁾. Cennetlikler, cennette yerler, içerler, lezzet duyarlar ve zevk alırlar. Bu durum ebedîdir. Cehennemlikler de, yerler, içerler, azab görürler ve erirler⁽⁸⁷⁾. Bu durum da ebedîdir.

Allah'ın emirlerine muhatab⁽⁸⁸⁾ olanlar dördtür: 1 — Melekler, 2 — İnsanlar, 3 — Şeytanlar, 4 — Cinler.

----- ŞERH KISMI -----

dır.” (*İnfitâr sûresi: 10-11*).

(86) Bazılarına göre, kalbe gelen şeyleri, yapmak kasd edilsin veya edilmesin Allah affeder. Delilleri şu hadîs-i şerîftir: “Ümmetim hatırına gelen şeyleri söylemedikçe affolunur.”

Bize göre, hatıra gelen şeylerde yapılma kasdı olursa cezalandırılır. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: “... Eğer siz içinizdekini açıklar, yahut gizlerseniz Allah onunla sizi hesaba çeker...” (*Bakara: 284*).

(87) Mürcie mezhebine göre kâfirler Cehennemde azab görmezler. Müslümanlarla kâfirler arasındaki tek fark, müslümanlar, yer, içerler ve eğlenirler. Kâfirler ise bundan mahrumdurlar.

Bize göre, bu iddia nâssa aykırıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de, azab göreceklerine dair bir çok âyet-i celîle vardır. O âyet-i celîlelerden birisi şöyledir: “Âyetlerimizi inkâr ile kâfir olanlar (var ya) onları muhakkak ki ateşe atacağız. Derileri piştikçe, azabı tadıp durmaları için, onları başka derilerle (yenileyip) değiştireceğiz. Şüphesiz ki Allah mutlak galiptir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.” (*Nisâ sûresi: 56*). “*Bahrü'l-Kelâm*” dan alınmıştır.

(88) Melekler Cehenneme girmezler. Bazı kimseler, İhlis, Hârût ve Mârût'un melâikeden olduğunu iddia etmektedirler. Bu icmâa aykırıdır. Şeytanlar, cehennemliktir. İnsanoğlunun mü'min olanları cen-

Sabr eden fakir, şükr eden zenginden daha hayırlıdır. Kazanmak kulun üzerine farzdır. Peygamberlere, Aşere-i Mübeşşereye, mü'minlerin çocuklarına, hesap, azab ve kabir suali yoktur. Öldükten sonra işlerinin tanzimi ve borçlarının ödenmesi için vasiyyet farzdır. Mut'a nikâhı (muvakkat evlilik) haramdır. Şıra haram değildir. Yeryüzünün işleri yıldızlara bağlı değildir⁽⁸⁹⁾. Burçlar, yıldızlar, güneş ve ay dünya semâsındadır. Levh-i Mahfuza, Kaleme ve o kalemin yazdıklarına inanırız. Bu kalem Kıyâmete kadar olacak şeyleri Levh-i Mahfuza yazmıştır. Kader, Allah'ın bir sırrıdır, onu Allah'a en yakın olan melek ve peygamber dahi bilemez. Kâhine, müneccime⁽⁹⁰⁾, geçmiş ve gelecekte haber veren arrâfa, falcıya, remmâla inanmayız. Kitab, Sünnet ve İcma-i Ümmetin aksini iddia edenlerin görüşlerini kabul etmeyiz. İmâmlara ve ulu'l-emre karşı gelmeyiz. Kul, göz açıp yumuncaya kadar olsa dahi Allah'ından müstağnî olamaz. Allah işleri kullarına bırakmaz. Cansız varlıkların, Allah'ı tesbih ettiğini ikrar ederiz. İyilikle emir ve kötülükten nehiy vâcibdir. İlim öğrenmek kadın ve erkek her müslümana farzdır. Tevbenin kabul edilmesi câizdir.

----- ŞERH KISMI -----

netliktir. Cinlerin kâfir olanları cehennemliktir. Her tevbe eden Cennete girer.

(89) Müneccimler, "Yeryüzündekilerin işlerini, 12 burç 7 yıldız tedvir etmektedir. Nücûm ilmini bilen doğru yolu seçmiş olur, hayır ve şerri ayırmak ancak bu ilmi bilmekle mümkündür." derler.

Bize göre, burçlar, yıldızlar, ay ve güneş Allah'ın emrine âmâdedirler. Yeryüzündekilerin işlerini tedvirde, onların zerrece payı yoktur. Bu mevzudaki âyet-i celîle şöyledir: "Güneşi, ayı, yıldızları, -hepsi de emrine râm olarak- (yaratan O). Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de, O'na mahsus. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı ne kadar yücedir." (A'râf sûresi, 54).

"Hulâsa" isimli eserde bu hususta şöyle denmektedir: "Burçların, yıldızların, ayın, güneşin, insanların idaresinde payı vardır diyen kâfir olur. Karısı boştur. Bundan sonra gelecek olan çocuklar da zinâ mahsulüdür. O adamın katli vâcibdir."

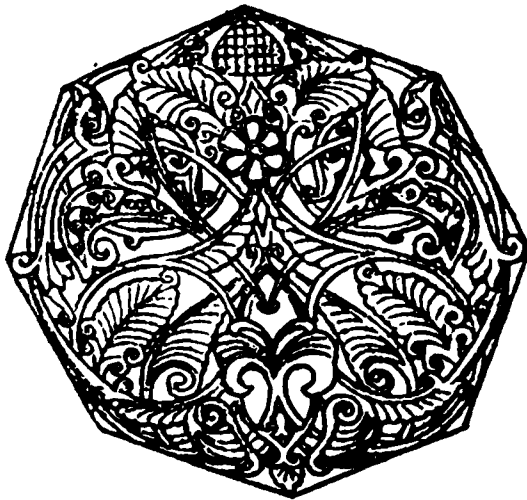
(90) Müneccimlere göre, güneş, ay ve yıldızlar dördüncü kattadır. Bize göre dünya semâsındadır. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "Hakikat biz (size) en yakın göğü bir zinetle, yıldızlarla (donatıp) süsledik." (Saffât sûresi: 6).

Buraya kadar zikredilen bütün meseleler, kâfir olan milletlere ve sapık mezheblere reddiyedir.

Bir kimse tevhid ile ilgili bir meselede tereddüde düşerse, derhal doğruyu kabul ettiğine inanır ve gecikmeden⁽⁹¹⁾ bir âlime giderek gerçeği öğrenir. Özürsüz olarak geciktirirse kâfir olur. Çünkü şüphe üzerindedir. Allah insanı daima doğru yola götürür.

..... ŞERH KISMI
.....

(91) Bilinmesi farz olan ilimleri geciktirmeden öğrenmek vâcibdir. Bu ilimler şunlardır: İmânı, imânı izâle eden şeyleri, küfrü husule getiren şeyleri, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebinin görüşlerini öğrenmek bu cümledendir. Bu ilimleri öğrenmeyi tehir ma'zur görülemez. İnsanı küfre götürür. Bu sebeptir ki Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'inde, bilmediklerimizi bilen kimselerden öğrenmemizi emretmiştir. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Eğer bilmiyorsanız, zikir erbâbına (âlimlere) sorun..." (Nahl sûresi: 43).

A Y D I N L A T M A

Elinizdeki tercümenin aslı olan Arapça "CÂMIU'L-MÛTÛN" adlı eserin 27'nci sahifesinde (Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1273 baskısı) müellif Şeyh Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî hazretleri (kaddesallahu sirrehu'l-aziz) şöyle yazmaktadır: "Ve nerâ enne hadese'l-imamî hadesun li'l-kavmi." Bu ibarenin şerhinde yine o âlim-i rabbanî ve kutb-i samedânî hazretleri şöyle buyurmaktadır:

اعلم ان حدث الامام حدث للقوم فمن لم ير هذا لا يجوز الصلاة خلفه لانه عم قال الامام ضامن
والمؤذن مؤتمن. وان قال انا. اصل صلوتي والامام يصل صلوته فقل باى شئ يصير القوم مقتدين به
وبابى شئ يكون فضل الجماعة

Bedir Yayınevi'nin "Ehl-i Sünnet İ'tikadı" adıyla neşrettiği Câmiu'l-mütûn tercümesinin birinci baskısında yer alan bu fikhî prensibe bazı azbilgililer itiraz edip, "bu kitapta yanlış var!.." yollu yaygaralar kopartmış ve menfî propaganda yapmışlardı. Bu yüzden, bu üçüncü baskıda da ikinci baskıda olduğu gibi, şu sahifede okuyacağınız bilgileri "aydınlatma" başlığı ile neşretmeği zarurî görmüş bulunmaktayız. Şöyle ki:

Câmiu'l-Mütûn'un müellif ve şârihi olan Gümüşhânevî hazretleri yukarıda mezkûr fıkıh kaidesini muteber ehl-i sünnet kaynaklarından almış bulunmaktadır. Bunların başında Hakîm Semerkandî hazretlerinin "Sevad-ı A'zam" adlı muhtasar kitabı gelir. Bu Sevâd-ı A'zam'a "Selâmü'l-Ahkem 'alâ Sevâdi'l-A'zam" adıyla bir şerh yazmış olan Göreleli İbrahim Hilmi Hüseyin, bu şerhinin 182-5'inci sahifelerinde şu açıklamayı yapmaktadır:

وهلولة لثبابة والحسبون انه ينهى له اى يجب للمؤمن انه
بى (بويعتد) ان حدث الامام اى ان عدم الوضوء للامام حدث
للقوم فان القوم تابع والامام متبوع فان نقض وضوء المتبوع يستلزم
نقض صلوة التابع لان الجماعة تابع للامام والامام متبوع فمن لم
ير اى فمن لم يتخذ حقا (حدث الامام حدثا) فعول تان للسور
ويعول الاولى حدث الامام (للقوم) ينقض الوضوء للامام نقض الصلوة
للجماعة لا يجوز الصلوة خلفه جزاء لقوله فمن لم ير لم لا يجوز
الصلوة خلف من لم يتخذ حدث الامام حدثا للقوم لان النى صلى
الله تعالى عليه وسلم علة لقوله لا تجوز الصلوة (قال اى النى
صلى الامام ضامن والمؤذن مؤتمن) لان نقصان القوم يكمل بالامام
فله يقبل الله تعالى صلوة الجماعة بحرمة صلوة الرجل الواحد لقوله
عليه السلام ان ترك ان يقبل الله صلواتكم فلو تمكم فانهم اى
الواسطة والرسول فيما بينكم وبين ربكم امرجه الحاكم لى
صديركم والافضل للامامة العلمائى النقى والورع الحديث من صل
خلف علم نقي فكان اصل خلف نبي (فان قال اى القتال من طرف
للخلف) فان اصل صلوتي والامام يصل صلوته فقل له اهل الجواب
للمحالف اى شئ اى لى شئ (يصير القوم) للقوم جماعة
الرجال دون النساء (مقتدين به) اى بالامام (وان كل واحد منهم) اى
القوم (يصل صلوة نعمه) اى كل واحد ولا يكون حدث الامام حقا
لقوم لى شئ يكون فضل والحال ان فضل الجماعة اكثر من ان
يصى والجماعة

يجب على الرجال البالغين الاحرار القادرين من غير عرج قد سبق
فيما مر من بحثنا فاذا كان كذلك اى ان كل واحد يصل صلوة
نفسه ولا يكون حدث الامام (فيضى على ذلك) جواب فانما كان
بصيغة المجهول اى على كل واحد من القوم (انه) اى الشان فاذا كان
الامام يهوديا) من قوم موسى عليه السلام (لو نصرانيا) من قوم عيسى
عليه السلام (او مجوسيا) لم يؤمن نبيا من الانبياء عليهم الصلوة
والسلام وهو الشرك المطلق (لو امرأة) لا تصح امامه المرأة للرجال
وبكره نحرما لجماعة النساء (لو في التروع لى هو صلوة جنازة لانها
لم تشرع مبكرة قال لى الفتح واعلم ان جاهن لا تكبر لى صلوة
الجنازة لانها فريضة وترك التقدير مبكروه ومثله لى البحر وغيره
وعفاده ان الجماعة لى صلوة الجنازة واحه حسب لم يكن حين
فان فضل اى الجماعة يقف الامام وسطحن فلو تقدمت همت
وفوقها وسطحن واجب كالمرأة جمع العارى وبكره حضورهن
الجماعة ولو الجمعة وعد وعظ مطلقا اى ولو عبوز لو لى
وبار المسأ الزمان (يجوز صلوتك خلفه) فاذا كان الامر كذلك ثبت ان
حدث الامام حدث للقوم وما رآ ذلك فمن اهل البدعة ووجها
يكفى لمن شرح الله صدره للاسلام وفيه كفاية للمقاتل ومن لم
يحل الله نورا فضاله من نور

Hanefî fakihleri burada açıklanan genel fıkıh hükmünü “el-İmamı zâminun ve'l-muczzinu mu'temen...” (Ebû Dâvud, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel ve diğerleri: Ebû Hureyre radiyallahu anhden) hadîsinden çıkartmışlardır.

Bu mevzuda aşağıdaki kaynaklara da müracaat edilebilir:

1 — **Hidâye. Hâşiyesi İnâye** ile birlikte. Cilt: 1, sahife: 265.

2 — **Ramuzü'l-Ehâdis Şerhi: Levami'ul-Ukul**. 2'inci cilt, sahife: 335.

Muhterem müslüman kardeşlerimizin, yersiz tenkidlere kapılmamalarını, ehlullahın te'lif ve tasnif ettikleri böyle muteber kitaplara itimadsızlık etmemelerini ve Bedir Yayınevi'nin neşr ettiği kitapların tercümesinde ve matbaa tashihlerinde elden gelen gayreti sarf ettiğini bilmelerini ehemmiyetle istirham ederiz. **BEDİR YAYINEVİ**

İkinci Bölüm

ELFÂZ-I KÜFÜR

Küfür: Şüphe, cehâlet ve inkâr gibi sebeplerle imân edilmesi gereken şeylere imân etmemektir. Küfür üç nevidir:

- 1 — **Cehlî küfür:** Kâfirlerin ve câhillerin küfrü gibi.
- 2 — **İnkârî ve inâdî küfür:** Fir'avn ve ona benzeyenlerin küfrü.
- 3 — **Hükmî küfür:** Şer'an imân edilmesi gereken şeyleri tahfif etme neticesinde meydana gelen küfürdür.

İşte bizim ele alacağımız küfür mevzuu, sonuncu maddede zikr edilendir.

BİRİNCİ KISIM

Sapık mezheblerin hâlleri⁽⁹²⁾

- 1 — **Kaderiyye Mezhebi⁽⁹³⁾:** Bunlar, “şer, Allah'ın takdiri değil-

----- ŞERH KISMI -----

(92) Dalâlette olan mezhebler yediye ayrılır:

1 — Mutezile mezhebi: *Bu da kendi arasında 20 gruba ayrılmıştır.*

2 — Şia mezhebi: *Bu da 22 gruba ayrılmıştır.*

3 — Hariciyye mezhebi: *20 gruba ayrılmıştır.*

4 — Mürcie mezhebi: *5 gruba ayrılmıştır.*

5 — Cebriyye mezhebi.

6 — Müşebbihe mezhebi.

7 — Neccâriyye mezhebi: *Üç gruba ayrılmıştır.*

Peygamberimizin (s.a.v.), “Onlar benim ve ashabımın yolunda yürüyenlerdir.” buyurarak tebcil ettiği “hak mezhebler” ise üçtür:

1 — Selef muhaddisleri,

2 — Eş'arîler,

3 — Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat.

Bu mezhebler her türlü hâtıldan uzaktır.

(93) Kaderiyye, Mutezile mezhebinden ayrılmış bir fırkadır.

dir ve herkes yaptığığın fâilidir” dedikleri için tekfir edilmeleri vâcibdir.

2 — Keysâniyye Mezhebi⁽⁹⁴⁾: “Allah (c.c.) hakkında pişmanlık ve yanılma câizdir” dedikleri için tekfir edilmeleri vâcibdir.

3 — Râfızîlerin⁽⁹⁵⁾ tekfiri de vâcibdir. Ölüler tekrar dünyaya dönerler. Rûhlar bir cesedden diğer cesede geçmek suretiyle ebedîleşirler. Allah’ın rûhu ise 12 imâma girer, derler. 12 imâmın ilâh olduğunu iddia ederler. Batınî imâmın yâni (Mehdî-i Muntazarın) bir gün çıkacağını iddia ederler. Bekledikleri Mehdî zuhur edinceye kadar emir ve nehiyleri yerine getirmeyi tehir etmişlerdir. Cebrâil (a.s.) vahyi, Hz. Ali’ye getireceği yerde yanlışlıkla Hz. Muhammed (s.a.v.)’e getirmiştir, derler. Bu sebepler, onların tekfirini gerektirmiştir.

4 — Hâricilerin⁽⁹⁶⁾ tekfir edilmesi de vâcibdir. Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Âişe ve kendilerinin dışındaki bütün

ŞERH KISMI

Bunlara göre şer, Allah’ın takdiri ile meydana gelmez. Kulun veya şeytanın işidir. Peygamber (s.a.v.), şu hadîs-i şerîfleri ile bunları işaret etmiştir: “Onlar bu ümmetin mecûsîleridir. Hastalıklarında ziyaret, öldüklerinde de şهادet etmeyin. Onlar kader mevzuunda Allah’ın düşmanlarıdır.”

(94) Keysaniyye, şia mezhebinden bir gruptur.

(95) Râfızîlerin i’tikadına göre rûhlar tenasuh hâlinededirler. Yâni rûhlar bir cisimden diğer bir cisme intikal ederler. Rûhların bu intikali devamlıdır. Ayrıca bunlar Allah’ın rûhunun 12 imâma intikal ettiğine de inanırlar. Zikri geçen 12 imâm Hz. Ali’nin soyundandır ve isimleri şöyle sıralanabilir: 1 — Aliyyü’l-Murteza, 2 — Hasan, 3 — Hüseyin, 4 — Zeynü’l-Âbidin, 5 — Muhammed Bâkır, 6 — Cafer-i Sâdık, 7 — Musâ Kâzım, 8 — Ali Rıza, 9 — Muhammed Ta-kiyy, 10 — Ali b. Muhammed, 11 — Ali Hasen el-Askerî, 12 — Bekledikleri Mehdi. *Bunlara göre, beklenen bu Mehdi geldiğinde hütün kötülükler yeryüzünden silinecek ve emir - nehiy de kalkacak.*

(96) Hâricîler, bunlar Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında meydana gelen “Tahkim meselesinden” dolayı Hz. Ali’ye itaatten vazgeçtiler. Böylece müslümanlardan ayrılan ilk grup oldular. Hz. Ali, bunları ik-

müslümanlara kâfir dedikleri için küfre gitmişlerdir.

5 — Yezîdiler⁽⁹⁷⁾: Acem diyarından zuhur edecek bir peygamberin Muhammed (s.a.v.) ümmetini ortadan kaldırmasını bekledikleri ve buna inandıkları için tekfir edilmeleri vâcibdir.

6 — Neccâriyye Mezhebi⁽⁹⁸⁾: Allah'ın sıfatlarını inkâr, "Kúr'-ân-ı Kerîm yazıldığı zaman cisim, okunduğu zaman da a'razdır" dedikleri için tekfir edilmeleri vâcibdir.

7 — Şeytaniyye Mezhebi⁽⁹⁹⁾: "Allah ancak murad ve takdir ettiği zaman bilir. Ondan önce bir şey bilmez." dediklerinden dolayı tekfir edilirler.

8 — Mûtezileden bir grup: Bunlar "Allah ne görür ne de görülür"⁽¹⁰⁰⁾ dedikleri için tekfir edilmeleri vâcibdir.

9 — Allah'ın zât ve sıfatları hâdise mahaldir. Yâni Allah'ın sıfatları kadîm değildir diyenleri tekfir etmek de vâcibdir.

ŞERH KISMI

na için Abdullah ibn Mes'ud'u gönderdi, fakat bir netice alınamadı. Savaşmak mecburiyetinde kaldı. Hulâsa olarak bunların görüşleri şöyledir: Büyük günah işleyenler Cehennemde ebedî kalırlar. Kendilerinin dışındaki bütün müslümanları kâfir kabul ederler.

(97) Yezîdiyye: Haricîlerden bir fırkadır. Acemden bir peygamber geleceğine, gökten bir kitap ineceğine, Hz. Peygamberin ümmetini yok edeceğine inanırlar. Liderleri Yezîd b. Ünsiyye'dir.

(98) Neccâriyye: Hüseyin b. Neccâr tarafından ihdas edilmiştir. Allah'ın sıfatlarını inkâr ederler. Kur'ân-ı Kerîm, yazıldığında cisim, okunduğunda a'razdır, derler.

(99) Şeytaniyye: Muhammed b. Numan liderleridir. Şianın veya râfizîlerin ileri gidenlerindedir. Allah, eşyanın yaratılmadan önceki durumunu bilmez diyerek, Allah'a cehalet isnad etmektedirler.

(100) Mutezileden bir grup, Allah hiçbir şeyi görmez diyerek, Basar sıfatını inkâr etmektedir. Şu âyet-i celîle onların bu görüşünü reddetmektedir: "(O adam) Allah'ın muhakkak (herşeyi) görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi?" (Alâk sûresi: 14). Yine bunlar, Allah görülmez diyerek de rü'yeti inkâr ederler. Şu âyet-i celîle ise, rü'yetin hak olduğunu bildirmektedir: "Yüzler (vardır) o gün ter ü tâzedir, Rablerine bakacaktır." (Kiyâme sûresi: 22-23).

10 — Allah âlimdir, fakat ilim sıfatı yoktur, Kaadirdir, kudret sıfatı yoktur. Bu minval üzere hareket ederek Allah'ın bütün sıfatlarını⁽¹⁰¹⁾ inkâr ettikleri için tekfir edilmeleri vâcibdir.

11 — “Allah cisimdir⁽¹⁰²⁾, başka cisimlere benzemez” diyenler de kâfirdir. Bazılarına göre de bid'ât ehlidir.

12 — “Allah'ın yaptığı işlerde hikmet⁽¹⁰³⁾ olmayabilir” diyenler de kâfirdir.

13 — Cebriyye⁽¹⁰⁴⁾ mezhebinin tekfiri de vâcibdir. Bunlara göre kulun kudreti, kazanması ve tesiri yoktur, o cansız bir varlık gibidir.

14 — İnsan cesed değildir, o diridir, kaadirdir, ihtiyâr sahibidir, hareket hâlinde olmadığı gibi sâkin de değildir. Başka cisimler için câiz olan sıfatlar onlar için câiz değildir diyenler de kâfirdirler.

15 — Mürci'e Mezhebinin⁽¹⁰⁵⁾ şu görüşlerinden dolayı tekfir etmek vâcibdir: Mü'min ve kâfirleri Allah'a bırakırız. Mü'min cennetlik, kâfir cehennemliktir diyemeyiz. Dünya ve âhiret Allah'ındır; iki

ŞERH KISMI

(101) “Tatarhaniyye” isimli kitapta şöyle denilmektedir:

— Bir kimse, Allah âlimdir, ilim sıfatı yoktur. Kaadirdir, kudret sıfatı yoktur derse, bu adam kâfir olur mu olmaz mı?

— Evet bu adam kâfir olur. Çünkü Allah'ın sıfatını inkâr küfürdür.

(102) Bir kimse, Allah cisimdir, fakat diğer cisimler gibi parçalardan tereküp etmez, derse hid'at ehlinden olur. Şayet maksadı Allah'a mekân ve cihet isnad etmek ise kâfir olur.

(103) Faydası olmayan her iş abestir. Allah'ın yaptığı işlerde hikmet yoktur diyenler, Allah'ı abesle iştigal eder durumda vasfettikleri için kâfir olurlar.

(104) Cebriyye görüşünde olanlar kâfirdir. Kulun, meydana gelen herhangi bir işte dahli yoktur. O cansız varlık mesabesindedir. Hâl böyle olunca, kul emir ve nehye muhatap olmaktan da kurtulmuş olur.

(105) Mürcie mezhebinden bir grup, “Dünya ve âhiret Allah'ındır. istediğini affeder, istediğini de cezalandırır. Kâfir cehennemlik, mü'min cennetliktir denemez.” görüşündedir.

Diğer bir grup, “İyiliklerimiz kabul kılınmış, günahlarımız affe-

âlemde de dilediğini mağfired eder, dilediğini de cezalandırır. Bunlardan bazıları da, “İyi amellerimiz makbul kılınmış, kötü amellerimiz ise affedilmiştir. Ameller farz değil, fazilettir. Yapanlar için iyidir, yapmayanlara bir şey yoktur.” der. Bu görüşte olanlar da kâfirdir. Diğer bazıları da “Mü’minler günahkârlarla dost olamaz.” der. Bunlar bid’at ehlidir.

16 — “Mizan⁽¹⁰⁶⁾ yoktur, o adâlettir. Büyük günah⁽¹⁰⁷⁾ işleyenler Cehennemde ebedî kalırlar. Namaz ve diğer farzları ve itaat edilmesi gereken şeyler imândır. Amel imândandır⁽¹⁰⁸⁾. Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, âhiret gününe imân eden mü’mindir, fakat amel edilmesi gereken şeylerden birini terk ederse kâfirdir. Zina eden, zina ederken; içki içen, içerken; bunun gibi bütün kötü fiilleri işleyenler o fiilleri işlerken kâfirdir.”⁽¹⁰⁹⁾ diyen kimse bid’atçıdır.

ŞERH KISMI

dilmiştir. İmânla beraber günahın zararı, küfürle beraber de iyiliğin faydası yoktur. Yaptığımız ameller farz değil, nâfiledir.” derler.

Üçüncü bir grub ise şöyle demektedir: “Günahkâr bir kimse dost edinilmez.”

Bunların hepsi bid’at ehlidir.

(106) Bir kimse, mizan adaletten ibarettir, ameller tartılmayacaktır derse bid’atçıdır. *Kâfir diyemeyişimizin sebebi, nassın o görüşe hamledilmesi, zayıf da olsa mümkün olduğu içindir.*

(107) Tevbe etmeksizin öldüğü takdirde, günah-ı kebâir işleyen bir kimse, ebediyyen Cehennemde kalır, diyen Mutezile bid’at ehlidir.

(108) Haricîlerden bazıları, amel imândandır. *Bir kimse farzlarından birini terk ederse kâfir olur. Cüz’ yok olunca küll de yok olur, dedikleri için bid’atçidirler.*

(109) Haricîlere göre büyük günah işleyen kâfirdir. *Hz. Ali de Haricîleri katledip büyük günah işlediği için kâfir olmuştur. Onların delillerinden biri şu âyet-i celîledir: “...Filhakika şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına mutlaka telkinlerde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz şüphesiz ki siz de Allah’a eş tanıyanlardansınızdır.” (En’âm sûresi: 121).*

Bize göre, bu itaat, Allah’a şirk koşmakta onlara uymak mânâsındadır.

“Mest⁽¹¹⁰⁾ üzerine mesh yoktur.” diyenler ve cemaatten ayrılanlar...

İşte yukarda zikredilen görüşleri iddia edenlerin hepsi bid'at ehlidir...

17 — Râfızîlerden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e küfredenler ve lânetleyenler kâfirdir. “Hz. Ali bu ikisinden üstündür.” diyenler ise bid'atçidir.

18 — Mücessime⁽¹¹¹⁾ Mezhebini tekfir etmek vâcibdir. Zira bu mezhebi benimseyenler, “Allah'ın hususî mekânı vardır, o da Arş'tır” demektedirler.

..... ŞERH KISMI
.....

Haricîlerin diğer bir delili ise şu âyet-i celîledir: “Kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse şüphesiz onun için Cehennem ateşi vardır, kendileri orada ebedî, dâim kalıcılar olmak üzere.” (Cin sûresi: 23).

Bize göre bu âyet-i celîlenin muhatabı kâfirlerdir.

Haricîlerin bir başka delili ise şu hadîs-i şerîftir: “Zinâ eden, zinâ ânında mü'min değildir.”

Bize göre, zinâ çirkin bir fiil olduğu için, zikredilen hadîs-i şerîf tehdid makamında söylenmiştir:

Bir diğer delilleri de şu hadîs-i şerîftir: “Namaz dinin direğidir. Kim namazı terk ederse dinini yıkmış olur.”

Bize göre, “inanmadığı hâlde” terk ederse dinini yıkmış olur.

(110) Şiîler ve Rafızîler, mest üzerine meshi kabul etmiyorlar. Onlara göre çıplak ayak üzerine mesh meşrudur. Bu görüşleri ile Resûlullah'ın sünnetinden çıkmış oluyorlar ki küfürlerinden korkulur.

(111) Müşebbihe, Kerâmiyye, Mutezile ve Cehmiyye mezhepleri, Mücessime ile aynı görüştedirler.

Cehmiyye mezhebinin delilleri şu âyet-i celîlelerdir:

1 — “O, gökte de Tanrı, yerde de Tanrı olan (bir Allah)dır. O yegâne hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyi hakkı ile bilendir.” (Zuhuruf sûresi: 84).

Bize göre bu âyet-i celîle, Allah'ın takdir ve tedbirine delâlet eder.

2 — “O, göklerde de, yerde de (ibâdete müstehak olan) Al-

İKİNCİ KISIM

Kâfir, Mürted ve Zındıklar Hakkındaki Hükümler

Rubûbiyeti inkâr eden Muattile, vahdaniyeti inkâr eden Vese-niye, Allah'tan başkasına ibâdet edilebileceğini iddia eden İttihadiyye, Allah ile beraber başka bir şeye ibâdet etmenin mümkün olduğunu savunan Hulûliyye kâfirdir.

Ulûhiyeti inkâr eden Dehrîler⁽¹¹²⁾, hayrı yaratan bir ilâh, şerri de yaratan bir ilâh, olmak üzere iki ilâh⁽¹¹³⁾ kabul eden Dîsânîler ve Mânîler, aynı görüşe sahip olan Sâbiîler, Hıristiyanlar ve

ŞERH KISMI

lah'dır. Sizin içinizi de bilir O, dışınızı da. (Hayır ve şer) ne kazana-cağınızı da bilir O." "En'am sûresi: 3).

Bize göre bu âyet-i celîle Allah'ın kudret ve eserlerine delâlet et-mektedir.

3 — "O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra (hükümü) arşı istilâ edendir. Yere giren, oradan çıkan, gökten inen, oraya yükselen şeyleri O bilir. Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir. Ne yapar-sanız Allah hakkıyla görücüdür." (Hadîd sûresi: 4).

Bize göre, bu âyet-i celîledeki "istilâ", Allah'ın "ilmi ile istilâ" etmesidir.

(112) Dehrîler hakkında, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmak-tadır: "Dediler ki: "Bu (hayat) dünya hayatımızdan başka (bir şey) değildir. Ölüyoruz, yaşıyoruz. Bizi o sürekli zamandan başkası helâk etmez." Halbuki onların buna dair de hiçbir bilgisi yoktur. Onlar (başka değil) sâde (öyle) sanıyorlar." (Câsiye sûresi: 24). Dehrîler Allah'ın, her şeyde, yegâne tasarruf sahibi olduğuna inanmazlar.

(113) İki ilâh kabul edenler:

1 — Mânîyye: Bunun kurucusu Mânî isminde bir zındıktır. Pey-gamber olduğunu iddia etmiştir. Erdeşir zamanında yaşamıştır. Bu mezhebe göre, kâinat iki esas üzerine kaimdir:

a) Nûr.

b) Zulmet.

a) Nûr, hayrı yaratır.

b) Zulmet, şerri yaratır.

Mecûsîler de kâfirdir. **Karmatîler**⁽¹¹⁴⁾, **Bâtînîler**, **Tenâsuha** inananlar, **Hulûlü** kabul edenler de kâfirdirler. **Râfızîlerden Cenâhîler**⁽¹¹⁵⁾, Allah'ın birliğini ve ulûhiyyetini itiraf edip, "Allah kadîm değildir, diri değildir, hâdistir ve şekillenmiştir." diyen **Hişâmîler** de küfürdedirler.

Allah'a çocuk ve arkadaş isnad edenler, Allah'ı bir şeyden doğmuş veya meydana gelmiş olarak kabul eden **Hıristiyan** ve **Yahudîler** de kâfirdirler.

ŞERH KISMI

2 — Sâbiîler: *Bunlar Yahudî ve Hıristiyanlardan ayrılmış bir gruptur. Meleklerle ihâdet ederler. Meleklerin bu âlemde müessir olduğuna inanırlar. Hz. Nuh (a.s.)'un dininde olduklarını zannederler.*

3 — Nasrânîler, yâni Hıristiyanlar ki bunlar üç gruptur. *Nâsût ile Lâhût'un yâni insan ile Allah'ın imtizac ettiğine, karıştığına inanırlar. Onlara göre bu karışma içki ile suyun karışması gibidir.*

4 — Mecûsîler: *İki yaratıcı olduğuna inanırlar:*

a) Yezdân, bu, hayrı yaratandır.

b) Ehrimen (şeytan), bu da şerri yaratandır. Bunlar ateşe taparlar.

(114) **Karmatîler**: *Karmat bir köy ismidir. Liderleri Hamadan bu köydedir. İsmail b. Ca'feru's-Sâdık'ın imâm olduğunu iddia ettikleri içindir ki İsmâiliyye mezhebindedirler.*

Bâtînîler, **Vücûdîler**, **Nasîrîler**. *Bunlar Allah'a veled isnad eder ve tenâsuhu kabul ederler.*

Bâtînîler, **Kur'ân-ı Kerîm**'in zâhirini almadıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. *Bunlara göre Kur'ân-ı Kerîm'in zâhiri tekliflerle dolu bir işkencedir. Kur'ân-ı Kerîm'in bâtını ise bu tekliflerin terkinin gerektirir. Bunlara göre, Kur'ân-ı Kerîm'in zâhiri ile bâtını, bir meyvenin kabuğu ile içi gibidir.*

(115) **Cenâhîler**: *Bunlar Abdullah b. Ma'viye b. Abdullah b. Ca'fer'in yolundan gidenlerdir. Bunlar, rûhların tenâsuhunu iddia ederler. Allah'ın rûhunun sırası ile Hz. Âdem, Hz. Şit (a.s.) ve diğer peygamberlere, sonra Hz. Ali'nin çocuklarına ve nihayet liderleri Abdullah b. Ma'viye'ye intikaline inanırlar. Bunlar, peşinden gittikleri imamlarının İsfahan'da bir dağda olduğuna ve bir gün ineceğine inanırlar. Bunlara göre kıyamet yoktur, haram olan şeylerin hepsi helâldir.*

Ezelde Allah ile beraber kadîm olan bir şeyin olduğunu ve Allah'tan başka, kâinatın sâni ve müdebbiri olduğunu iddia edenler İcmâ ile kâfirdirler. İki ilâh olduğunu iddia eden filozoflar, münecimler, varlıkların yaratılmasında ve tedbirinde tabiatın tesiri vardır diyen tabiatçiler de kâfirdir.

Allah ile oturulur, onun yanına çıkılır, konuşulur ve Allah bazı kimselere hülûl eder diyen bazı mutasavvıflar, Bâtınîler, Karmatîler ve hristiyanlar da kâfirdir.

Kâinatın kadîm veya bâkî olduğunu söyleyen veyahut da bu hususlarda şüpheye düşen bazı felsefeciler de kâfirdir.

“Ruhlar, bir kimseden diğer bir kimseye devamlı bir intikal hâlindedir. Rûhların ni'met veya işkence içinde olmaları, onların unsurlarının iyi veya kötü olmasına bağlıdır.” diyenler kâfirdir.

Topyekûn Nübüvveti, sadece bizim Peygamberimizin nübüvvetini veya başka peygamberlerden birinin nübüvvetini inkâr eden, Berahimîler⁽¹¹⁶⁾, Yahudiler, Hristiyanlardan Arûsîler, Gurabîler

ŞERH KISMI

Aliyyu'l-Karî'nin, “Şifâ-i Şerîf Şerhi'nden” alınmıştır.

Hişâmiyye: *Bunlar, Hişâm b. Hakem ve Hişâm b. Sâlim'in ashâbıdır. Bunlara göre Allah cesedir. Bu cesedin bir tarafı beyaz bir gümüş parçası gibi parlar. Oturur, kalkar, diğer cisimlere benzer. Kendinden doğan bir ışıkla yerin altındakini dahi bilir. Ve buna benzer saçmalıklar.*

Bütün bunlar şu âyet-i celîle ile reddedilmektedir: “Onun (Benzeri olmak şöyle dursun) benzeri gibisi (dahi) yoktur. O, hakkı ile işiten, kemâli ile görendir.” (Şûra sûresi: 11).

(116) Berahimîler: *Hindistan'da bulunan bir kavimdir. Allah üzerine peygamber göndermek câiz değildir derler.*

Ârûsiyye: *Abdullah b. İdris'e tâbi olan bir gruptur. Kendilerine gönderilen peygamberi katl etmişlerdir.*

Gurâbiler: *Bunlar, Hz. Ali ile Peygamberimizin (s.a.v.), iki karganın birbirine benzeyişi gibi benzediklerini, bu yüzden Cebrail (a.s.)'in vahyi, şaşırarak Hz. Peygambere getirdiğini iddia ettiklerinden dolayı bunlara “Gurâbî” denmiştir. Bu büyük bir yalandır. Hz. Ali ile Peygamberimiz arasında en ufak bir benzerlik olmadığı mü-*

kabul ettiği hâlde, bizim Peygamberimiz için “siyah” derse veya “soyulmadan (temizliği yapılmadan) gömüldü” derse kâfirdir. “Mekke’de cereyan eden hâdiselerin aslı yoktur, o Kureyşli değildir.” diyen de kâfirdir. Peygamberimiz (s.a.v.) ile beraber başka peygamber olabilir veya kendisinden sonra peygamber gelebilir diyen İseviyye⁽¹¹⁹⁾ mensupları da kâfirdir.

İmâm, nübüvvet ve huccet hususunda Resûlullah’ın yerine geçer diyen **Haramîler, Râfızîler, Bezîgîler, Beyânîler, Bezîğ ve Beyan** isimindeki şahıslara peygamber diyen kâfirdir. Peygamberlik iddia eden veya kalbin temizlenmesi ile peygamberlik mertebesine ulaşılır diyen **filozoflar**, haddi tecavüz eden **sofiler** ve bunlardan bana vahiy geliyor, (isterse peygamberlik iddia etmesin) ben bulutlara çıkıyorum, cennete gidip meyve yiyorum ve hûrilerle kucaklaşıyorum diyenler kâfirdir⁽¹²⁰⁾.

Cennet, Cehennem, haşır, neşir, sevab ve ceza bize zâhir olmayan gizli bir mânâ ve rûhanî bir lezzetirler diyen Hıristiyanlar, filozoflar, Bâtınîler ve bazı sofiler de kâfirdir. Ancak kâfirden sudûr⁽¹²¹⁾ edebileceği hususunda, müslümanların ittifak ettikleri bütün fiilleri

ŞERH KISMI

peygamber gelebilir. Delilleri şu âyet-i celîledir: “... Hiçbir ümmet müstesna olmamak üzere içinde (azabdan) bir korkutucu (peygamber gelip) geçmiştir.” (Fâtır sûresi: 24). Bunlara göre, bu âyet-i celîledeki ümmetten maksat bütün yaratıklardır.

Halbuki, peygamberlerin sadece insanlardan gönderildiğini beyan eden sarîh âyet-i celîle vardır. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “Biz senden evvel de kendilerine vahy ettiğimiz erkeklerden başkasını (peygamber olarak) göndermedik. Eğer bilmiyorsanız ehl-i zikre sorun.” (Enbiyâ sûresi: 7).

(119) İsevîlerin lideri, İsa b. İshak b. Ya’kub’dur. Mansur’un halifeliği zamanında yaşamış bir Yahudidir. Peygamberimizin (s.a.v.) yalnız Araplara peygamber olarak gönderildiğini iddia etmiştir.

(120) Bunların hepsi kâfirdir. Zira Peygamberimizin (s.a.v.) son peygamber olduğunu ve bütün insanlara peygamber olarak gönderildiğini inkâr ederler.

(121) Allah’ın sıfatlarından birini inkâr eden icmâ ile kâfirdir. Fakat Allah’a vasıf isnad eder de sıfatı yoktur derse, bu hususta

yapanlar kâfirdirler. Mekke⁽¹²²⁾, Beytullah, Mescid-i Haram ve Haccın rükünlerini inkâr edenler de kâfirdirler. Kat'î icmâî⁽¹²³⁾ ve günahı hafife alanlar, Allah'ın mekrinden emîn ve rahmetinden ümid kesenler de kâfirdir.

Elfâz-ı Küfrün Hükümleri, Kaideleri ve İhtilâfları:

1 — Küfre götürdüğü hususunda ittifak edilen lâfızları söyleyenlerin, amellerinin heder olduğu İcmâ ile sabittir. Meselâ mürted⁽¹²⁴⁾ bunlardandır. Yeniden imân ettiği takdirde, hacc etmiş ise, haccı iâde etmesi gerekir. İrtidad hâlinde iken karısı ile muamelesi zinâ, çocuğu olursa veled-i zinâ olur.

Âdet yerini bulsun diye getirilen şehâdet, İslâmın rûhuna dönmedikçe makbul değildir. Küfrünü ortadan kaldırmaz.

2 — Küfür olduğunda ihtilâf lâfızları söyleyenlere, tecdid-i

ŞERH KISMI

ihtilâf vardır. Bunlara kâfirdir demekten, dememek yeğdir.

(122) Bir kimse hac farzdır, kibleye yönelmek farzdır, fakat bu kible ve hac makamı Mekke mi, Mescid-i Haram mı, yoksa başka bir yer mi? Orasını bilmiyorum derse, kâfir olduğunda şüphe yoktur. “Şifâ-i Şerîf” şerhinden alınmıştır.

(123) Fıkıh ve Kelâm âlimlerinden bir çoğu, şartları tamam olmuş bir icmân dışına çıkanların kâfir olduğunda birleşmiştir. *Delilleri şu âyet-i celîledir:* “Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra Peygambere muhalefet eder, mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu döndüğü o yolda bırakırız. (Fakat âhirette de) kendisini Cehenneme koyarız. O ne kötü bir yerdir.” (Nisâ sûresi: 115).

Delillerinden biri de şu hadîs-i şerîftir: “Bir kimse cemaate bir karış muhalefet ederse İslâmın ipi boynundan çözülmüş olur.”

İcmâdan ayrılanların tekfirine muhalefet edenler olduğu gibi çekimser kalanlar da olmuştur.

(124) “Riddet”, lûgatte dönmek, şer'î istilahta ise İslâm'dan dönmek mânâsınadır.

İrtidâdın şartları:

Akıllı olmak, deli ve çocuk olmamak. Delinin deliliği fasılalarla geliyorsa ve o şahıs irtidâda götürülen lâfzı deliliğin gelmediği zamanda

nikâh yapması, tevbe etmesi ve bu lâfızdan dönmesi emredilir.

3 — Hatâ ile söylenen elfâz-ı küfür, küfre götürmez. Söyleyen mü'mindir. Tecdid-i nikâh ile emrolunmaz. Ancak tevbe ve istiğfar ile emredilir.

Birinci ve ikinci maddelerde zikri geçen elfâz-ı küfrün tevliid ettiği meselelerden biri de erkeğin tecdid-i nikâh ile emrolunması idi. Acaba kadından böyle bir lâfız sudûr ederse durum ne olur? Buhâra ulemâsına göre kadın da tecdid-i nikâha icbar edilir.

ŞERH KISMI

ifade etmişse mürted olur. Deliliği tuttuğunda böyle bir lâfız kendisinden sâdır olursa mürted olmaz. Sarhoşun da irtidâdı câiz değildir.

Mürtedin öldürülmesinin meşru sebebi: *Mürtede verilen cezanın ağır oluşu, İslâma yönelen ifsad edici hareketleri yok etmektir. Bu tıpkı, mülkiyeti muhafaza etmek için hırsızın elinin kesilişi gibidir.*

Mürted hakkındaki hükümler:

1 — Tekrar İslâma dönmezse katli vâcibdir.

2 — Malî ve bedenî bütün amelleri yanar. *Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: "... Eğer (bilfarz Allah'a) ortak tanırırsan, celâlim hakkı için (bütün) amel (ve hareketler)in boşa gider ve muhakkak hüsrâna düşenlerden olursun."* (Zümer sûresi: 5).

3 — İrtidâd hâlinde, karısı derhal boş olur. *Hâkimin boşanma muamelesini yürütmesine lüzum yoktur. İrtidâd hâlinde meydana gelen çocuk da veled-i zinâ olur.*

4 — Bıraktığı vakıflar bâtıldır. *İster Allah rızası için, isterse çocukları için bırakmış olsun fark etmez. Mülkü vârislerine intikal eder.*

5 — İrtidâd üzere ölürse, müslüman kabristanına konmaz. *Köpek gibi bir çukura atılır.*

6 — Kendisine, tevbe etmesi için üç gün mühlet verilir. *Tevbe etmezse öldürülür.*

İrtidâdı sebebi ile öldürülmesi câiz olmayanlar:

1 — İrtidâd eden kadın, tekrar İslâma dönmezse, müebbed hapse mahkûm olur.

Kadınlar iki sebepten dolayı öldürülmez.

a) Peygamberimiz (s.a.v.) kadınların katlini nehyetmiştir.

“Bezzâziyye” isimli kitapta da zikredildiği gibi, her müslüman küfürden korunmak için sabah akşam şu duâyı okumalıdır: “Allah’ım, bilerek şirk koştuktan Sana sığınırım. Bilmediğimden de affını dile-
rim. Gaybı kemâli ile bilensin.” Bu, Resûlullah (sa.v.)’ın duâsıdır.

Bir kimse, elfâz-ı küfürden birini ifâde ettiğini söylese bakılır: O lâfız birçok yönleri⁽¹²⁵⁾ ile küfrü icab ettirmesine rağmen, bir ciheti ile küfrü icab ettirmiyorsa, o kimsenin küfrüne kail olunmaz. Bu, müslümanlara kolaylık olması içindir.

“Bahru’l-Kelâm” kitabında şöyle denmiştir: “Bir kimse elfâz-ı

ŞERH KISMI

b) Kadınlar, İslâma karşı silâhlanma gücünden mahrum oldukları içindir.

2 — Müslüman bir çocuk, mürted olarak bülûğa ererse öldürülemez. *kıyasen öldürülmesi gerekir ise de, çocuğun bülûğdan önce müslümanlığının sahih olup olmadığı hususunda ihtilâf olduğundan öldürülmez.*

3 — Zor (ikrah) ile müslüman olan bir kimse mürted olursa öldürülmez.

4 — Bir çocuk, anne ve babasını taklid ederek müslüman olur da, mürted olarak bülûğa ererse öldürülmez. *Bunun müslümanlığı taklidî bir müslümanlık olduğundan mürted olmadan önceki müslümanlığında şüphe hâsıl olmuştur. Bu yüzden öldürülmez.*

5 — İslâm ülkesinde kayıp bir çocuk bulunursa, müslüman olmaya mahkûmdur. Bülûğa ererken müslüman olmaya zorlanır. İrtidâd ederse öldürülmez.

6 — Bir kimsenin müslüman olduğu bir erkek iki kadının şehadeti ile sabit ise, ve bu kimse irtidâd ederse, bu kimse öldürülmez. Çünkü katil hususunda kadının şehadeti câiz değildir.

7 — Bir kimsenin müslümanlığı iki adamın şehadeti ile sabit olur da sonra o adamlar şahitliklerinden vaz geçerlerse o adam öldürülmez.

(125) Bir kimsenin sarfettiği bir söz, birçok yönleri ile küfrü gerektiriyor da bir yönü ile küfürden kurtarıyorsa, müftünün onu tercih etmesi gerekir. Zira müslümanlar hakkında hüsn-i zan esastır. Şu var ki bu adamın niyeti küfür değilse müslümandır. Fakat niyeti küfür

küfrü şaka veya oyun olsun diye söyler ve buna inanırsa, bütün âlimlerce kâfirdir.⁽¹²⁶⁾

“Yine bir kimse elfâz-ı küfrü hatâ veya icbar edilmek sureti ile söylerse kâfir değildir. Bunda da ittifak vardır.”

İmâm Muhammed’e göre, bir kimse bir başka kimseye, eğer küfretmezsen a’zâlarından birini yok ederim der de, o kimse de kalbi imân ile dolu olduğu hâlde sırf a’zâsının kesileceğinden dili ile küfür ifâde eden o lâfzı söylerse kâfir olmaz.

Bir kimse elfâz-ı küfürden birini söyler de, ben bununla istikbâli değil, geçmişteki küfür hâlimi kasd ettim derse, zâhirine bakılarak bu adam hakkında küfür ile hükmedilir.

Bir kimse elfâz-ı küfrü kasden söylerse ittifak ile kâfirdir.

ŞERH KISMI

ise, müftünün fetvası onu kurtaramaz. Tevbe etmesi ve nikâhını tazelenmesi gerekir.

(126) Bir kimse küfür lâfzını kullanırken ne demek olduğunu bilir, fakat inanmazsa en doğru görüşe göre kâfirdir. *Çünkü imân, tasdik ve ikrarın birleşmesi ile tamamlanır. Küfredince ikrar ortadan kalkmış olur. Şayet küfreder de, mânasının ne demek olduğunu bilmezse “Kadıhan” a göre kâfir olmaz. Diğer bir görüşe göre kâfirdir. Lâkin doğru olan evvelkidir.*

Küfrü icabettiren bir lâfzı herhangi bir zorlama olmadığı hâlde bilerek kullanırsa, bütün âlimlerce kâfirdir. Bilmeyerek kullanırsa ekseriyete göre kâfir, bazılarına göre değildir.

Elfâz-ı küfür, bazan, zarâfet, akıllılık, edebiyat taslamak isteyen kimselerin sözlerinde de zuhur edebilir. *meselâ, sevgilisini gören bir kimsenin: “O tektir, ortağı ve benzeri yoktur” demesi gibi. Bazan garih şeylerden bahsedip yanında bulunduğu kimseleri güldürmek, şaka yapmak, kızgınlığını ifade etmek, sinirlenmek, dil ve azalarını korumamak ve din işlerine önem vermemek gibi şeylerden meydana gelir. Elfâz-ı küfrü zorlama olmadan ve bilerek kullanan kimsenin: amelleri yanar, nikâhı düşer, kanı helâl olur, kestiği yenmez, kâfir olacağından ismi değiştirilir. Tevbesiz ölcek olursa Cehennemde ebedî kalır.*

Müslümanın dilini küfre ve hataya götürecek şeylerden koruması

Bir kimse, zorlama olmaksızın küfür lâfzını söyler ve bunun küfür olduğunu bilmezse ne olur? Bu hususta ihtilâf vardır. Bizim için ölçü şudur: Bir müslümanın sözünü, zayıf bir rivâyet olsa dahi mümkün olduğu kadar iyiye yormak gerekir⁽¹²⁷⁾. Bu kaideye göre birçok lâfızların küfür olduğu hususunda fetvâ verilmediği için ben de fetvâ vermekten kaçındım.

Bir kimse kendi isteği ile elfâz-ı küfürden bir söz sarfeder de, bu sözün küfür olduğuna inanmadığını veya bilmediğini söylerse, bütün âlimlerce kâfirdir. Zira bilmemek özür değildir. Şayet bir söz söylerken, dil sürçmesi neticesinde ağzından küfür ifade eden bir söz çıkarsa, kâfir olmaz. Fakat bu mahkeme için inandırıcı değildir.

..... ŞERH KISMI

gerekir. Bunun için de, susmak, dilini a'zâlarını ve düşüncelerini muhafaza etmek, ciddî olmak, şakadan uzak durmak, âyet-i kerîmeleri, hadîs-i şerîfleri ve âlimlerin sözlerini düşünmek, mü'minlerin nasihatını kabul etmek, Allah'a yalvarmak; ayrıca Ebû Musa'l-Eş'ârî'nin rivayet ettiği şu hadîs-i şerîfdeki duâyı okumak: Resûlullah (s.a.v.), bir gün Ashab-ı Kiram'a: Ey insanlar, karıncanın yürüyüşünden daha gizli olan "hafî şirkten" korunun, buyurdu. Ashab-ı Kiram, Bu kadar gizli şirkten nasıl korunalım ya Resûlallah deyince, Resûlullah (s.a.v.), Şu duâyı okuyun, buyurdu: "Ey Allah'ım, bildiğimiz gizli ve açık şirkten Sana sığınırız. Bilmediklerimizin de affını isteriz."

(127) Kadi Ebû Bekr'in, Şifâ kitabında şu sözü naklolunmuştur: "Allah'a küfretmek, O'nu bilmemektir. İmân ise bilmektir. Bir kimse sözleri ve görüşleri ile Allah'a küfrediyorsa câhildir."

Allah'ın zâtî sıfatlarını inkâr eden kimse Mâlikî imâmlarının tamamına göre kâfirdir. Allah'ın zâtî sıfatlarından birini bilmeyen bir kimse hakkında ihtilâf vardır. Ebû Ca'ferü't-Taberî, Ebû Haseni'l-Eş'ârî, cehaleti onu imânsız kılmaz demişlerdir. Bunlara göre tam itikadla inkâr etmemiştir. Delilleri şu hadîs-i şerîftir:

"Ümmü İbn Süveyd, oğluna bir köle azad etmesini vasiyet etmişti. İbn Süveyd Resûlullah'a Habeşli câriyesi ile beraber geldi. Annesinin vasiyetini Resûlullah (s.a.v.)'a naklederek bu câriyeyi azad etmek istediğini söyledi. Resûlullah (s.a.v.) câriyeye:

— Allah nerededir? diye sordu. Cârîye:

İmânın mahiyetini ve Ehl-i Sünnet yolunu öğretmek çok mühim bir meseledir. Selef-i Sâlihîn bu mevzuda pek çok eser vermişlerdir. Hülâsa olarak, bir kimse “ben Allah’ın emrettiğini kabul eder, nehyettiğinden kaçınırım” diyerek, bunu dili ile ikrar ve kalbi ile de tasdik ederse, imânı sahihtir, mü’mindir.

Bir müslümanın, acaba benim imânım sahih mi yoksa değil midir, demesi hatalı bir harekettir. Bundan maksadı şüpheyi izâle etmek ise mahzuru yoktur. Bu tıpkı, nefis bir şey için, buna rağbet edilir mi, edilmez mi suali gibidir.

Bir kimse imânından şüphe eder de, inşaallah mü’minim, müslümanım der de bir tevilde de bulunmazsa kâfirdir. Şayet bu söz, son nefesimi imân ile verebilir miyim, veremez miyim korkusundan doğarak söylenmişse kâfir değildir. Bir kimse küfrü gizler veya küfrü kasdederse kâfirdir. Bir kimse, zorlama olmadığı halde, dili ile küfrü icab ettiren bir söz söyler ve kalbi de iman ile mutmain olursa yine kafirdir. Zira bize göre bir kimsenin kâfir veya mü’min olduğu ancak sözü ile anlaşılır.

Bezzâziyye kitabında nakledildiğine göre, bir kimsenin kalbine küfrü icab ettiren şeyler gelir de, dili ile söylemezse, bir hadîs-i şerifin de delâletiyle bu kimse mü’mindir. Fakat kalbine geldikten sonra küfre azmederse kâfir olur. Zira devamlılık isteyen tasdik zâil olmuştur.

“Küfrü inkâr, tevbedir”, “Nefsinin küfrüne rızâ, ittifakla küfürdür.” Fakat başkasının küfrüne rızâ göstermek hususunda ihtilâf vardır. Bu hususta bir şeyhülislâmın (Ebussuud Efendi) görüşü şöyledir:

----- ŞERH KISMI -----

— *Semâdadır, diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.):*

— Ben kimim, deyince:

— *Sen Allah’ın Resûlüsün diye mukabele etti. Bunun üzerine Resûlullah:*

— Onu azad edebilirsin, o mü’mindir, buyurdu.”

Bu görüşü savunanlar, Allah’ın bütün sıfatlarını bilenler azdır demektedirler. Bunlara muhalefet edenler ise:

— *O fetret devri idi. Mücerret tevhîd fayda verirdi... derler.*

Allah’ın vasfı var, fakat sıfatı yok diyen Mutezile, Müşebbihe,

Eğer küfrün câiz ve güzel olduğunu kabul ederse kâfirdir. Fakat şerir ve zâlim bir kimsenin kâfir olarak ölmesini ve Allah'ın bundan intikam almasını istediğinden küfrüne rızâ gösteriyorsa kâfir olmaz. Bu görüşe göre, zâlim bir kimseye, "Allah seni küfür üzerine öldürsün", "Senden imânı alsın" şeklinde bedduâ etmekten kasıt, millete eziyet ve zulmünden dolayı Allah'ın intikamı ise, mahzuru yoktur. İmâmımıza (İmâm Ma'türîdî) göre, tafsilâta lüzüm hâsıl olmaksızın kâfirdir.

"Bezzâziyye"ye göre bir kimse, bir başkasına şaka kabilinden⁽¹²⁸⁾ de olsa elfâz-ı küfürden bir şey telkin ederse kâfirdir. Bir kimse, bir kadına, kocasından boşanması için kâfir olmasını telkin ederse kâfir olur. Bir kimse, bir başkasına kâfir olmasını emrederse, emrolunan ister o kelimeyi söylesin, isterse söylemesin, emreden kâfir olur. Küfrüne sebep İslâmı hafife almasıdır.

Kelime-i tevhidin mânası olan "Allah'tan başka ilâh yoktur"

..... ŞERH KISMI
.....

Kaderiyye gibi te'vil ehlini tekfir etmemek en uygun olanıdır. Onlar hakkında kısas, verâset, nikâh, diyet, namaz, müslüman kabristanına defn ve diğer muameleler, İslâmî hükümlere göre tatbik edilir. Yalnız bid'ate götüren bu hâllerinden dönmeleri için zecrî tedbirler kullanılmalıdır. Sahabe-i Kiram zamanındaki tatbikat da bu şekildedir. Bu Ehl-i Sünnetin görüşüdür. Bunun aksini savunanlar da vardır. Kâdi Ebû Bekr: "Vaid, rû'yet, mahlûkatın fiilleri, ârazın bekası, tevellüd ve buna benzer incelikler hususunda görüş beyan eden te'vil ehli, tekfir edilmez."

(128) Dilini zaptedemeyerek, düşük sözler sarf eden, Allah'ın azametini ihlâl edici ifadeler kullanan veya bazı şeyleri misallendirirken, Allah katında ehemmiyeti hâiz yerlerden -Falanın evi Kâbe gibidir. Oraya giden dilediğine kavuşur misâlinde olduğu gibi- bahsedilen kimse küfür, ilhad ve fesad kasd etmiyorsa kâfir olmaz. Bu gibi sözlere devam eden kimsenin dini hafife aldığı gerekçesi ile küfrüne hükmedilir.

Endülüs fakihleri Ma'rûf isminde bir şahsın, bu kabil sözler sarfettiği için, idamına fetvâ vermişlerdir.

Mehsûr'un müellifi İbn Kasım'a:

cümlesinin, “ilâh yoktur” kısmını söyleyip, “Allah’tan başka” kısmını kasd ederse kâfir değildir. Zira bu imânının neticesidir. Yukarıda zikredilenin aksini murad etti ise kâfirdir.

“Hâniyye” isimli kitapta şöyle nakledilir: Bir putperest, Allah’ın birliğine inanmadığı hâlde Lâ ilâhe illallah derse müslüman olur. Bu sözünden dönerse öldürülür. Şayet yalnız “Allah” derse müslüman olmaz. Eğer ben müslümanım derse müslümandır. Müslümanım demekten kasdı, hak üzerinde olduğunu ifade etmekse müslüman olmaz. Yahudi ve hıristiyanlar “La ilâhe illallah” der de “Muhammedur-resûlullah” demezlerse müslüman olmazlar.

“Dürer” de zikredildiğine göre, **bugün yahudi ve hıristiyanlar “Lâ ilâhe illallah Muhammedurresûlullah” deseler dahi, müslüman sayılamazlar.** Onlara gerçekten kabul ediyor musunuz diye sorulduğunda, sizin peygamberiniz olarak kabul ediyoruz derler. Bunların imânının kabul edilmesi için, mensub oldukları dinden ayrılıp uzaklaşmaları gerekir. Şayet bir hıristiyan, kelime-i tevhidin sadece “Lâ ilâhe illallah” kısmını söyler ve kendi dininden de uzaklaştığını söylerse, müslümanlığı ile hüküm edilmez. “Ben müslümanım” dese de müslüman sayılmaz. İslâmın lûgat mânası teslimiyet demektir ki, bu söz müslüman olmasını gerektirmez. Ancak, müslümanlara “Ben sizin gibi müslümanım” derse müslümandır.

“Haniyye” isimli kitapta bazı âlimler şöyle demektedirler: Bir yahudi, ben İslâma girdim derse, müslümanlığı ile hükmedilir. Kendi dininden teberri ettiğini açıklamasına lüzum yoktur. Zira onun İslâma girdim demesi ikrardır. Diyâr-ı İslâmda, günümüze kadar bu şekilde fetvâ verilmiştir.

Bir mecusî, ben “müslüman oldum” veya müslümanım derse, müslümandır. Yine bir mecusî “sallâllahu aleyhi ve sellem” dese müslüman değildir. Bir kâfir, ben Peygamberin (s.a.v.) imân ettiğine imân ettim derse, müslümandır. Bir kâfir Allah birdir dese müslüman olmaz. Bir kâfir, bir müslümana senin dinin haktır diyecek olsa müslüman olmaz. Müslüman olur da denmiştir. Dinin haktır, ama ben imân etmiyorum derse kâfirdir. Hasan b. Zeyyâd şöyle demiştir: Bir adam bir zimmîye “müslüman ol” der de o da “oldum” derse müslüman olur. Zira mükellef olduğu bir şeye müsbit cevap vermiş oluyor... “Fusûlu’l-İmâdî” isimli eserinde şöyle vârid olmuştur: Bir hıristi-

yan ve yahudiye dinini târif et dense ve “bilmiyorum” şeklinde cevap verse, İmam Muhammed’e göre bu kimse mürted hükmündedir. Bir kimse küçük bir hıristiyan kızla evlenir de, o kız bülûğa erdikten sonra, herhangi bir dine inandığını söylemezse; dili ile ikrar, kalbi ile tasdik etmezse ve aklî bir noksanlığı da yoksa kocasından boş olur. Müslüman ve bülûğa ermemiş bir kız için de durum aynıdır.

“Mecmau’n-Nevâzil”de şöyle nakledilir: Namaz vakti girdiğinde ezan okuyan bir kâfir müslüman sayılır. Öğrenmek gayesi ile okursa müslüman sayılmaz. Bir kâfir, bir müslümana İslâmı telkin edecek olsa müslüman olmaz. Bir kâfir, bir müslümana gelip, bana İslâmı öğret der de, o da bir başkasına gönderirse kâfir olur, bazılarına göre kâfir olmaz. Şayet bir kâfir, İslâmı ikrar etmediği hâlde, müslümanlarla beraber cemaatle namaz kılsa, müslüman olduğuna hükmedilir. Tek başına kılsa müslüman olmaz. İmâm Muhammed’e göre ise, namazı müslümanların kiblesine yönelerek kılsa müslüman olur.

Natîfî de şöyle demiştir: Bir kâfir, münferid, fakat Kâbe’ye yönelerek namaz kılsa, müslüman olur. Bir zimmî, bir müslümanın arkasında namaz kılsa, Ebû Bekir Muhammed b. Fadl’a göre İslâmı ile hükmedilir. Fakat zimmî, müslümanlara imâm olursa, müslüman olmaz. Bir kimse bir zimmîyi, büyük camide namaz kılariken gördüğünü söyler, bir başkası da mescidde namaz kılariken gördüğüne şahadet

..... ŞERH KISMI

— *Bir kimse, bir başkasını çağırdığında çağırılan ona:*

— *Lebbeyk diye cevap verirse, bu adam hakkındaki hüküm nedir? diye sorulmuştur. İbn Kasım cevaben:*

— *Câhil ve sefih bir kimse ise kâfir olmaz, te’ dih edilir. Eğer bilerek ve çağıran adamı Rabbinin menziline koyarak bu şekilde muhabelede bulunursa kâfir olur, demiştir.*

Aliyyü’l-Kârî, Şifâ kitabında şöyle demiştir:

— *Bazı Vücûdîlerin, kelbe cevâben Lebbeyk dediklerini duydum. Bunların kâfir olduğunda hiç şüphe yoktur. Bu cevap insana verilirse müstehabdır. Bu hususta bir hadîs-i şerîf de vârid olmuştur.*

Bazı cahillerin bilmeyerek sarfettikleri sözler ve lüzumsuz yere Allah’ın ismini kullanmaları, doğru bir şey değildir. Böyle kimselerin tecziyesi gerekir. Kâdi Ehû’l-Fadl, “Bizim hocalarımız Allah’ın ismi-

ederse, müslüman kabul edilmez, fakat islâma icbar edilir.

“Bezzâziyye”de şöyle denilmektedir: Bir müslüman, bir hıristiyan hakkında ölmeden önce müslüman oldu diye şهادette bulunursa, müslümandır. Mürted olarak öldü derse, mürted değildir. Âdil bir müslüman, bir hıristiyan hakkında şهادette bulunursa, onun cenaze namazı kılınır. İki hıristiyan, bir başka hıristiyanın müslüman olduğunun söyler, o da kabul etmezse müslüman değildir. Bir erkek ve iki kadının müslümanın, bir hıristiyan hakkındaki şهادeti de aynıdır. İki hıristiyan erkek, bir hıristiyan kadına müslüman oldu derlerse, kadın İslâma icbar edilir. Buraya kadar söylenenler “İmâm”ın görüşleridir.

“Nevâdir”de ise şöyle denilmektedir: Müslüman bir erkek ile müslüman iki kadının ve yine iki hıristiyan erkeğin bir kimsenin müslümanlığı hakkındaki şهادetleri makbuldür.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Elfâz-ı küfrün çeşitleri

1 — Allah Teâlâ’ya, O’nun sıfatlarına ve ef’aline taallük eden küfür lâfızları.

Bir kimse, Allah’ı lâyük olmadığı bir şey ile vasf⁽¹²⁹⁾ eder veya

ŞERH KISMI

ni gelişi güzel kullanmaktan şiddetle kaçınırlardı”. İmâm Ehû Bekr Şâsi ise, bazı ehl-i kelâmın Allah’ın zât ve sıfatlarını tahlil ve izahta ileri gitmelerini hoş görmemiştir. İmâmın, Allah’ın sıfatlarını tahlil ve tâbirde ileri gitmeyi istememesi, Allah’ın tâzimine hâlel getireceği korkusundandır.

(129) Küfür kasdı olmaksızın, bir ictihad hatası olarak, Allah’a mekân izafe etmek, Allah’ı bir şeye benzetmek, O’na a’zâ isnad etmek gibi hususlara yer vermeleri sebebi ile Kur’ân-ı Kerîm’deki müşebbi-hata tâbi olan ehl-i te’vili, tekfir hakkında ihtilâf vardır:

Mâlikîlere göre, bu te’vil bir topluluk tarafından yapılmışsa hepsi kâfir olur. Tevbe etmeleri istenir. Tevbe etmezlerse öldürülürler. Bir kimse tek başına böyle bir te’vilde bulunursa, âlimlerin çoğuna göre tekfir edilmez. Tevbe edinceye kadar hapsedilir. Nitekim Hz.

Ömer (r.a.) Sebiğ b. Âsel'e bu şekilde muamelede bulunmuştur. İbn Kasım'a göre, Ehl-i Heva, İbâhiyeciler ve Kaderiyeciler gibi cemaate muhalif bid'at ehli, Kur'ân-ı Kerîm'de keyfî te'vil yoluna gittiklerinden tevbe etmeleri istenir. Tevbe etmedikleri takdirde öldürülürler. Yine İbn Kasım'a göre, Hz. Mûsâ ile Allah konuşmadı diyen hakkındaki hüküm de yukardaki gibidir.

Ebû Hanife'ye göre, ehl-i kıbleden hiç kimseyi tekfir etmek doğru değildir. Fakihlerin çoğu da bu görüştedir. "Müntekâ" dan alınmıştır.

(130) Bir kimse Allah'a küfrederse yâni söverse kâfirdir. Kanı helâldir. Tevbesinin istenip istenmemesi hakkında ihtilâf vardır. İbn Kasım, İmâm Muhammed, İmâm Mâlik, İbn Yahya, tevbe etmesi istenmeden öldürülür demişlerdir. Mahzûmî, Muhammed b. Seleme, İbn Ebi Hâzım ise mürted hükmündedir demişlerdir. Yâni tevbesi istenir. Tevbe etmezse öldürülür.

Bir adam, bir başka kimseye lânet ederken, Allah'a da lânet etmiş ve bununla şeytana lâneti kastedtiğini söylemiş. Kâdi Ebû Muhammed b. Ebû Zeyd, bu adam hakkında söylediği sözün zâhirine göre hüküm vermiş ve niyeti kendisi ile Allah arasındadır demiştir.

Harun b. Habib çok sinirli ve sabırsız bir adamdı. Bir gün hastalanınca şöyle dedi: "Hz. Ebû bekir ile Hz. Ömer'i öldürseydim bu hastalığa yakalanmazdım." Kurtuba âlimleri bu adam hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları katline fetvâ vermiş, bazıları ise katline fetvâ vermemişlerdir. Devrin kadısı ise, öldürülmesine değil, şiddetli bir şekilde cezalandırılmasına hükmetmiştir. Gerekçesi ise bu adamın sözünün şikâyet mahiyetinde olması olmuştur. Allah'a sövenin tevbe etmesi istenir, tevbe etmezse öldürülür, diyenlerin gerekçesi şudur: Bu kimse irtidâd etmiştir. Bunun hakkında mürtedde uygulanan hükümler tatbik edilir.

Allah'a söveni, tevbe etmesini istemeden öldürmek lâzımdır, diyenlerin gerekçesi de şöyledir: İslâmı kabul eden bir kimse, bu kadar ağır bir küfrü, ancak inanmadığı için yapabilir. Gerçek mü'minin söyleyeceği bir söz değildir. Zındık hükmündedir. Zındıkların ise tev-

va'îdini⁽¹³¹⁾ inkâr ederse, ortağı, karısı, çocuğu var derse, O'na cehâlet, âcizlik ve noksanlık nisbet ederse, Kuddûs, Kayyûm ve Rahman gibi Allah'a mahsus olan isimleri mahlûkata takarsa kâfir olur⁽¹³²⁾.

ŞERH KISMI

besi kabul edilmez, katli vâcib olur.

Allah'a söven zimmî hakkındaki hükme gelince, şöyledir:

Bir gün bir zimmî Allah'a sövdü, bunu gören ve duyan Abdullah b. Ömer kılıcını çekti ve onu öldürmek istedi. Adam kaçarak kurtuldu.

İmâm Mâlik, "İbn Habib'in kitabında", Kâdi İbn Kasım da "Mebûsât" da İmâm Muhammed de kendi kitabında, yahudi ve huristyanlar, kendi dinlerinde sövmenin yeri olmadığı hâlde Allah'a söverlerse tevbe ettirilmeden öldürülür, demişlerdir.

Muhammed b. Seleme, Mahzumî, İbn Hâzım, müslüman olsun kâfir olsun tevbesi istenmeden öldürülmezler, görüşündedirler.

Zındık olan bir zimmî hakkında da ihtilâf vardır: İmâm Mâlik, İbn Hakem ve Eshağ, küfürden küfre girdiği için öldürülmez demişlerdir. İbn Mâcisûn'a göre ise öldürülür. Çünkü zındıklık hiç kimsenin kabul etmeyeceği bir dindir.

(131) Felsefeciler, bazı Bâtınîler, Vücûdîler, Râfızîler, haddi aşan mutasavvıflar ve İbâhiyeciler vaidi, azabı, kıyamet ahvalini ve şeriatın bazı kısımlarını inkâr ederler. Onlar her ne kadar, insanları Allah'ı sevmeye dâvet ediyorlar ise de, kendilerinde bu sevgiden eser yoktur. Bir insan sevginin son haddine vardığında teklif düşer. İbâdetleri sadece tefekkür olur derler. Bunlar en şerli bir tâifedir. Tutum ve durumları şu âyet-i celîleye aykırıdır: "Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibâdet et." (Hicr sûresi: 99).

(132) Allah veya peygamber olduğunu iddia eden, benim yaratacım yoktur diyen bir kimsenin, sarhoşluk veya baygınlık hâlinde dahi olsa akl-ı selim sahibi olduğu biliniyorsa küfründe ihtilâf yoktur. Bu gibi kimseler tevbe edip yeniden dine dönerlerse ölümden kurtulurlar, fakat cezadan kurtulamazlar. Bu hâl tekerrür ederse, tevbelerinde samimî olmadıkları kanaati hâsil olur, zındık olduklarına hükme-

Bir kimse, Allah bana şunu emretse yapmam derse veya falan adam benim ve Allah'ın nezdinde yahudi gibidir derse, bütün âlimlere göre kâfirdir. Bazılarına göre o adamın fiillerini kötölemek gayesi ile söylemişse kâfir değildir. Bir kimse Farsça olarak şu ifadeleri kullanırsa "Dest-i Hudâ der dest-i o dirâzest: Allahü Teâlâ'nın eli, onun elinden uzundur." kâfir olur.

Bir kimse, Kur'ân ve hadîsde geçen haberlerin zâhirini kasederek Allah fi's-semâ (Allah göktedir) derse kâfir olmaz. Eğer maksadı Allah'a mekân nisbet etmek olursa kâfirdir. Âlimlerin çoğuna göre kasdı nazar-ı itibara alınmaksızın kâfirdir. Fetvâ da bu vech üzeredir. "Bahru'l-Kelâm"dan alınmıştır.

Bir kimse, Allah'ı Cennette görüyorum derse kâfirdir. Cennetten görüyorum derse kâfir değildir. Zira birincisinde Allah mekâna nisbet edilmiştir. "Cennetten görüyorum" sözündeki maksat, "Allah Cennete olacağı için, O'nu Cennette görürüm" ise yine kâfirdir. "Fusûleyn"de böyle vârid olmuştur. Bir kimse, Allah kulları muhake-me etmek için oturur, kalkar derse, O'na yukarda olmak veya aşağıda bulunmak gibi şeyler izâfe ederse kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak şöyle derse: "Merâ ber âsumân-i Hudâ est ve ber zemin-i filân: Biz Allahü Teâlâ'nın âsumânı üzerindeyiz ve filânın da zemini üzerinde-

..... ŞERH KISMI

dilir ve öldürülürler.

Hz. Ali'ye (k.v.), Abdullah b. Sebe': Sen gerçekten Allah'sın dediği için, Hz. Ali onu Medâyin şehrine gönderdi. Bu sözünde de ısrar edince yakarak öldürmüştür.

Abdullah b. Sebe'nin yolundan gidenler, "Hz. Ali'yi öldüren İbn Mülcem değildir. Onun şekline hürünmüş bir şeytandır. Hz. Ali bulutların arasındadır. Şimşek, onun kamçısı, gök gürlemesi ise onun sesidir. Bir gün incek ve yeryüzünü adâletle dolduracaktır" derler. Âlimler, bu görüşte olan birçok şeytan (tıynetli adam)ların katli için hüküm vermişlerdir. Bir kimse, bunlar küfrettiklerinden dolayı niçin asıldılar derse kâfir olur. Mâlikî kâdilerinden Ehû Amr, Hüseyin b. Mansûru'l-Hallâc'ın, ulûhiyyet iddia edip hulûlü kabul ettiği için idamına karar vermiştir. Aynı görüşte olan bazı kimseler de katledilmişlerdir.

yiz” kâfir olur.

Bir kimseye, “Allah’tan kork” denildiği zaman, “korkmuyorum” derse kâfirdir. Sınırlı bir hâlde de bulunsa durum aynıdır. Bu sözden başka bir mâna kastedildiyse kâfir değildir. Bir kimse Farsça olarak şöyle derse: “Ez Hudâ’yı hiç mekân hâli nîst: Allahü Teâlâ’dan hiçbir mekân hâli değildir.” hatâdır. Yine bir kimse Farsça sözlerle şöyle derse: “Sensiz hiçbir mekân yok ve sen hiçbir mekânda yoksun.” kâfirdir⁽¹³³⁾. Hasta olan bir adam için, bir kimse, “Bu adamı Allah unutmuştur” veyahut da “Allah’ın unuttuklarından” derse kâfir olur. Bir kimse Allah’ı rüyamda gördüm derse kâfirdir. Yok olan şey, Allah’ın malûmu değildir derse kâfirdir. Zâlim bir kimse, ben yaptığım bir işi Allah’ın takdiri olmadan yaparım derse kâfirdir. Bir kimse karısına, “sen bana Allah’tan daha sevgilisin” der ve bundan itaati kasederse kâfirdir. Kasdı şehvet olursa kâfir değildir. Bir kimse, ismi Abdullah olan birini çağırırken kasden “Abdullah” kelimesinin sonuna muhatab zamiri olan “kef” harfini koyarsa -ki o zaman mâna “se-

ŞERH KISMI

Ebû Hanîfe’nin bu husustaki görüşü, bu gibi kimselerin mürted hükmünde olacakları şeklindedir.

Eğer Allah’ı inkâr eden deli veya yarım akıllı bir kimse ise, aklı başına geldiğinde böyle bir hataya düşmüyorsa te’dib edilir.

(133) Hüseyin b. Mansûru’l-Hallâc’ın “Ben Hakkım, Hakk’sız vücûd yoktur.” demesi gibi bazı mutasavvıflar da, “Sâlik hedefe varınca, yaş bitkiye suyun hulûl edişi gibi, Allah da ona hulûl eder, ayırmak mümkün olmaz, o zaman ben O’yum, O bendedir demek mümkündür. Onlara göre bu karışma, ya ittisâl, ya ictimâ, ya istihâle yolu ile olur. Allah bu gibi hâllerden münezzehtir. Bunların iddia ettikleri ittisâl ve ictimâ gibi hâller, Allah’ın nûrunun sâlikin kalbinde aks etmesinden ibarettir. Onlar bunu hulûl zannederler. Suyu bakan bir çocuğun güneşin aksini suyun içinde gördüğünde bu güneştir dediği gibidir o... Bu gibi kimselere, bu husustaki hükümler tatbik edilir. Tevbe ederlerse, tevbeleri makbuldür. Bu söyledikleri söz vecd hâlinde söylenmiş ise âhirette necâttadırlar. Dünyada yine zâhirine göre hüküm verilir.

Hallâc-ı Mansûr’un, şeriati zâhiren ve bâtinen tatbik ettiği hâlde

nin Allah'ının kulu" olur- kâfir olur. Şayet bir kimse Abdullah ismini söylerken, Allah lâfzını, "uleyh" diyerek tasgîr ederse, Hâlik'ı da Huleyk olarak tasgîr ederse kâfir olur. Şayet bunu kasid olmaksızın ve bilmeyerek yaparsa kâfir olmaz.

Bir kimse, eğer dün ben bunu yaptıysam kâfir olayım derse ve yaptığını da biliyorsa kâfir olur. Zira burada küfre rızâ vardır. Yine bir kimse yapmadığını bildiği hâlde: "Allah biliyor ki bunu yaptım" derse bütün âlimlere göre kâfirdir. Bir kimse, bir başkasına "Allah biliyor ki ben seni daima hayır duâ ile hatırlarım" derse, bazılarına göre kâfirdir.

Bir kadın kocasına Farsça olarak: "Tû sırr-i Hudâ'y mi dâni: Allahü Teâlâ'nın sırrını biliyorsun derse", kocası da "Evet" diye cevap verirse kâfirdir. Çünkü gayb ile sırr aynı şeydir. Bezzâziyye'ye göre kâfir değildir. Gaybı biliyorum diyen kâfirdir. Bir kadına, gaybı biliyor musun diye sorulduğunda, evet derse nikâhı bâtil olur. Bir kimse, şeyhlerin rûhları benim yanımdadır derse kâfirdir. Bazı âlimlere göre, bir hasta hakkında, "bu adam bu hastalıktan ölür" diyen kâfir olur. Bir kuş öttüğünde, "falan adam ölecek de onun için öttü" diyen kimse, bazı âlimlere göre kâfir, bazılarına göre değildir. Doğru olan kâfir olmamasıdır.

ŞERH KISMI

öldürülmesi, çok geniş tartışmalara yol açmıştır. Bazıları bu zâtın geceleri bin rekât namaz kıldığını ve buna hapiste iken de devam ettiğini söylemişlerdir. *Öldürülürken akan kanın, yerde Allah Allah nakışları meydana getirdiği de rivâyetler arasındadır. Böyle bir kimsenin ölümüne fetva vermek bir iftiradır. Bu zâta isnad edilen hulûl meselesi, yahudi ve hıristiyanların kasedettiği mânadaki hulûl değildir. Kendisi hulûlü şöyle anlatmıştır: "Bir insan kendisini olgunlaştırır, lezzet ve şehvetlere sabreder ve beşerî zaafılarından uzaklaşarak herraklaşır, sa ilâhî rûh ona hulûl eder, yaptığı işlerin hepsi Allah'ın işi olur."*

Şu hadîs-i kudsîde izah edilen bu mânaya yakındır: "Kul bana nâfilelerle yaklaşır. Bana yaklaşınca onu severim. Sevdiğim zaman da onun işiten kulağı, gören gözü ve tutan eli olurum..."

Tilmisânî'nin rivayetine göre, Hallâc-ı Mansûr tâbilerine yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir: "Rablerin Rabbinden kulu filân

Ayın çevresinde⁽¹³⁴⁾ meydana gelen ışık halkalanmasını gördüğünde “yağmur yağacak” şeklinde bir iddiada bulunan ve saksagan öttüğünde, “yolcu gelecek” diyen, bazı âlimlere göre kâfirdir.

Kehânette bulunanlar; çalınan malları bulurum, cinlerden haber veririm diyenler ve onları tasdik edenler kâfirdir^(135-136a).

ŞERH KISMI

oğlu filâna.”

Tâbileri de mektup yazdıklarında ona şu ibârelerle hitap ederlerdi: “Ey zâtların zâtı, sen her şekle girersin, sen şu anda Hüseyin b. Mansûr’un şeklindedin, sen Allâmu’l-Guyûhsun, senin rahmetini istiyoruz.” Eğer bu nakil doğru ise, tartışmaya lüzûm yoktur. Katli vâcibdir.

(134) Münecimlerin bildiklerini iddia ettikleri şeyler umumiyetle şunlardır: *Cinlerden, ana rahmindeki çocuğun kız mı erkek mi olduğundan, bolluk ve kıtlıktan, ölüm ve sağlıktan, yağmurdan, kışın şiddetli olacağından, fakirlik ve zenginlikten ve herhangi bir kimse-nin yüksek mevki sahibi olacağından bahsetmeleridir. Bunlar ve bunlara tâbi olanlar dalâlettedir ve câhildirler. Bir gün İskender-i Rûmî’ye şöyle denildi: “Biz bir münecimle hostanda konuşurken bize yıldızlardan bahsetti. Gündüzdü. Yıldızları sayarken kuyuya düştü.” Bunun üzerine İskender-i Rûmî: Gökyüzündekini bilen nasıl oluyor da yerdekini bilemiyor? dedi.*

Tilmisânî, “Yeryüzünü tedbirde yıldızların rolü olduğunu iddia eden kâfirdir. Çünkü Allah’a şirk koşmuştur. Mürted hükmündedir.” demiştir.

(135) Muhammed ibn Fadl şöyle demiştir: Bir kimse kâhini tasdik ederse kâfir olur. *Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: “Bir kimse kâhini getirir de söylediğini tasdik ederse, Muhammed (s.a.v.)’e inene (Kur’ân-ı Kerîm’e) küfretmiş olur.” Gaybı Allah’tan başka, ne insan, ne cin hiç kimse bilemez. Bu husustaki delilimiz şu âyet-i celîledir: “Bu suretle yere kapanıp yıkıldığı zaman besbelli oldu ki eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı öyle horlayıcı bir azab içinde kalıp durmazlardı.” (Sebe’ sûresi: 14).*

Velîlere zâhir olan keşifler ise câizdir.

(136 a) İmâm Nevevî, göklerde olup biteni işittiğini iddia eden, yerdeki gizlilikleri bildiğini ileri süren ve buna benzer münecim ve

Melekler gaybı bilir⁽¹³⁶⁾, Allah bize gökten veya Arş'tan bakıyor veya görüyor diyen kimse kâfirdir⁽¹³⁷⁾. Eğer muttali'dir derse kâfir olmaz. Ben bu zulme râzı değilim derse hatâdır. Doğru görüşe göre beis yoktur. Allah'a karşı insafı ol ki Allah da sana karşı Kıyamette insafı olsun diyen kâfir olur. Bir zâlim, bir kimseye zulmettiğinde, o kimse ya Rabbi, sen bu zulme râzı isen ben râzı değilim derse kâfirdir. Bir kimse, kendisine zulmedene, şüphe ederek "eğer Kıyamette Allah'ın hükmü varsa, senden hakkımı alırım" derse kâfir olur. Bir adam öldüğünde, bir başkası, Allah Âdemoğlunun (Âdemî) iradesini tercih etti derse kâfir olur.

Bir kimse, Allah falanın rûhunu kâfir olarak aldı, derse kendisi kâfir olur. Bir kimse, falan adama kötü kader isabet etti derse, büyük hatâ işlemiş olur. Yalnız duâ ederken, "Ya Rabbi, bu kötü kaderi ben-

----- ŞERH KISMI -----

sihirbazların hareketleri "kehânetin" şumûlü içine girer demiştir.

Peygamber (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde: "Yıldızlarla meşgul olan kimse sihirbazdır. Bu meşguliyetini artırdıkça günahı da artar." buyurmuşlardır.

Çalınan şeyleri, defineleri, insanların ömrünü, kıtlığı, bolluğu, harışı, savaşı, rüzgârı, karı, yağmurun hol yağacağını, ayın ve güneşin tutulacağını, zelzeleyi ve gayba taallûk eden bütün şeyleri haber veren kimseler kâhindirler. Şeriat kehâneti menetmiştir. Öğrenmesi ve öğretmesi haramdır. Dine zararlıdır. Kalbi hasta eder. İ'tikadı çöktür. Camiu's-Sagir'de kâhini getirip ona soru soran kimsenin kırk gün tevbesi kabul olmaz, denmiştir. Eğer sorduğu suale, kâhinin verdiği cevabı tasdik ederse kâfir olur.

(136) Melekler, ancak Allah'ın izni, ilhâmı ve bildirmesi ile gaybı hilebilirler.

(137) Kur'ân-ı Kerîm'deki müteşâbih âyet-i celîleler ile, Peygamberimizin hadîs-i şerîflerinden müteşâbih olanlar mecâzdır. Meselâ şu hadîsi şerîfde vârid olan: "Allah Teâlâ her gece dünya semâsına iner, gecenin son üçte birinde orada kalır ve "duâ eden yok mu, kabul edeyim, isteyen yok mu vereyim, af dileyen yok mu affedeyim," buyurur." Bu mâna, rahmetinin nüzûlünden, inişinden mecâzdır.

den uzaklaştır” denmesi kaderin kötülenmesi mânasında değildir. Başına gelen musibetin def edilmesi mânasındadır. Bir kimse, Allah’tan, Kur’ân’dan ve Peygamber (s.a.v.)’den uzağım, yahudiyim, hıristiyanım derse, kâfir olur. Ben şu işi yaparsam Allah’tan uzağım diyen bir kimse, o işi yaptığı zaman, yemin sayılacağından keffâret vermesi icab eder. Senin yemininle, eşeğin anırması birdir diyen kâfir olur. Allah bilir senin sevinç ve hüznün, benim sevinç ve hüznüme benzer diyen zâhiren kâfirdir. Bu hüznün ve sevinç malı ve bedeni ile ilgili ise kâfir olmaz denmiştir.

Hasmına, “Sana Allah’ın hükmü ile düşmanlık ediyorum.” diye ne, “Allah’ın hükmü burada geçmez, senin gibi deyyusun olduğu yerde Allah’ın hükmünün ne işi vardır, burada Allah’ın hükmü yoktur.” diyen kâfir olur.

“Allah bir şey değildi ve bir şey olmaz.” Bu ilhâda sapanların görüşüdür. Bazılarına göre bu küfür değildir, büyük hatâdır. Bir kimse sevgilisine, sen bana Allah’tan daha sevgilisin derse kâfir olur. Düşmanına, “Sen âlemin ilâhı olsan, kahredip senden borcunu alacağım.” diyen kâfir olur. “Allah, herkes için iyidir amma bana kötülük etti.” diyen kâfir olur. Zulmeden bir kimseye Allah’tan kork veya Allah’tan korkmuyor musun dendiğinde “korkmuyorum” derse kâfir olur. Bu sözü, zulüm hâlinde söylemediği gibi, yaptığı işte hakkı yerine getirdiğini ifade etmek maksadı ile söylerse kâfir olmaz. Bir kimse, işte sen, işte Allah derse kâfir olmaz, fakat çirkin bir sözdür. Bir kimse bir başkasına, eğer beni dinlemezsene veya şu işimi yapmazsan, göklere çık Allah ile harbet derse kâfir olur.

2 — Peygamberlere taallük eden küfür lâfızları:

“Bezzâziyye” kitabında şöyle vârid olmuştur: Peygamberin Allah’ın emir ve nehiyelerini bildiren bir kimse olduğunu öğren-

ŞERH KISMI

Te’vili icab eden bütün âyet-i celile ve hadîs-i şerîfler böyledir.

İmâm Mâlik, bu gibi âyet-i celile ve hadîs-i şerîflerin te’vili yapılmadan halka anlatılmasına karşı çıkmıştır. *Selef-i sâlihîn de, içinden şer’î hüküm çıkmayan müteşâbih âyet-i celile ve hadîs-i şerîflerin halka anlatılmasını mahzurlu bulmuşlardır.*

Bizim Peygamberimize imân etmek demek şu demektir: Onun peygamberlerin sonuncusu olduğuna, şeriatının Kıyamete kadar bâkî kalacağına imân etmektir. Peygamberin (s.a.v.) peygamber olduğuna inandığı hâlde, onun peygamberlerin sonuncusu olduğuna inanmayan mü'min sayılmaz⁽¹³⁹⁾. "Fusûli'l-Îmâdi" kitabında da şöyle denmiştir: Bir kimse peygamberlerin bazılarına inanmaz, peygamberlerden birini ayıplar veya sünnetinden birini beğenmezse kâfir olur. Peygambere

..... ŞERH KISMI
.....

(138) "Eşbah" isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: *Peygambere (s.a.v.) imân ederken, habasının ismini bilmek şart değildir. Kendi ismini bilmek kâfidir.*

(139) Kadî Ebû'l-Fadl şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)'a küfreden katli icmâ ile vâcibdir. *Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Hakikat, Allah ve Resûlüne ezâ edenler (yok mu) Allah onları dünyada da, âhirette de rahmetinden koğmuş, onlara horlayıcı bir azab da hazırlamıştır." (Ahzâb sûresi: 57).*

Resûlullah (s.a.v.)'a ta'riz de haramdır. *Şu âyet-i celîle buna işaret etmektedir: "Ey imân edenler, "Râinâ" demeyin, "Unzurnâ" deyin, (söze iyi) kulak verin. Kâfirler için çok acıklı bir azab vardır." (Bakara sûresi: 104).*

Yahudiler "Râinâ" demek sureti ile Peygamberimize ta'rizde bulunuyorlardı. *Allah müslümanları onlara benzemekten nehyetmiştir. Allah müslümanları bundan menetmek sureti ile kâfirlerin daha ileri gitmelerine mâni olmayı murad etmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) "Çocuklarınıza, isim olarak ismimi verin, fakat künyemi vermeyin." buyurmuşlardır. Bu hadîs-i şerîf, şu hâdisi sebebi ile söylenmiştir: Bir gün bir adam "yâ Eba'l-Kasım" diye seslendiğinde Resûlullah icâbet etmiş, bunun üzerine o adam sana demedim, başkasına seslendim demiştir. Münafıkların bu hâdiseyi örnek alarak Resûlullah'ı rahatsız etmelerini önlemek için de, müslüman çocuklarının kendi künyesi ile isimlendirilmelerine izin verilmemiştir. Cumhûr-ı ulemâ bu yasağın Resûlullah (s.a.v.)'in hayatı ile mukayyed olduğunu, vefatından sonra, yâni sehep ortadan kalktığı için künyesinin isim olarak verilebile-*

söven kâfirdir⁽¹⁴⁰⁾, Yûsuf (a.s.) ve diğer peygamberlere zina ve fuhuş isnad eden kâfir olur. Bir kimse herhangi bir peygamber hakkında, peygamberlikten önce de sonra da o asî oldu derse kâfir olur. Bu görüşte olanlar nassı reddetmiş olurlar. Âdem (a.s.), peygamber midir, değil midir sualine bilmiyorum diyen kimse kâfirdir. Filân eğer peygamberse ben ona inanmıyorum diyen kâfir olur. Ekseri kitaplarda vârid olan görüş budur. “Kınye” buna muhalefet etmiştir. Bir kimse, filân adam peygamber olsa, ben onun emirlerini yerine getirmem derse kâfir olmaz. Hızır (a.s.) ile Zülkifl (a.s.)’in peygamberliğini inkâr

ŞERH KISMI

ceğini söylemişlerdir. Fakat, Resûlullah’ı künyesi ile çağırma yasağı ebedîdir. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “... Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın...” (Nûr sûresi: 63). Bir müslüman, Resûlullah (s.a.v.)’a hitap etmek istediğinde “yâ Resûlallah”, “yâ Nebiyyallah” gibi ifadelerle hitap etmelidir.

Enes (r.a.) Peygamberimizden şöyle bir hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir: “Çocuklarınıza Muhammed ismini takıp, sonra lânetliyor musunuz?” Bu hadîs-i şerîfe göre, bir kimse çocuğuna Resûlullah’ın ismini koyar da o isme hürmet etmezse, bu ismin konması mekruhtur. Bu ismi, o isme hürmet edecek olanlar, çocuklarına koymalıdırlar. Hz. Ömer (r.a.), bir gün Muhammed isminde birisine, bir başkasının, Allah seni dilediği gibi yapsın dediğini duyunca, Hz. Ömer kardeşinin oğlu Muhammed b. Zeyd’e, seni bundan sonra hayatım boyunca Muhammed ismi ile çağırmayacağım dedi ve ismini Abdurrahman olarak değiştirdi. Daha sonra da Kûfe ehline bir mektup yazarak, bundan sonra hiç kimse çocuğuna Muhammed ismini takmasın diye emretti. Doğru olan Muhammed ismini takmanın câiz olduğudur. Nitekim Ashab-ı Kiram’dan pek çoğu bu ismi çocuklarına vermişlerdir.

(140) Tевbe eden kâfirin tevbesi dünya ve âhirette makbuldür. Sadece Peygamberimize (s.a.v.) küfredenin, sövenin tevbesi ebediyen makbul değildir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’e sövenin katli vâcibdir. Ancak tevbe edip islâma dönerse, tevbesinin kabul olup olmayacağı meselesi vardır. “Sadru’s-Şehid”, “Ebû l-Leys” ve “Ebû Nasr” tevbesi kabul olmaz demişlerdir. Fetvâ da bunun üzerinedir. Sihirbazın tevbesi de kabul olmaz. Tевbesi kabul edilmeden öldürülür. Kendiliğinden teslim olup tevbe ederse, tevbesi kabul edilir. Küf-

eden kimse kâfir olmaz. Zira bunların peygamber olduğu hususunda İcmâ vaki olmamıştır. Peygamberlerin dediği doğru ise kurtulduk diyen kâfir olur. Ben resûlüm diyen kâfirdir. Peygamberlik taslayan bir kimseden mucize talep etmek küfürdür. Müteahhirin âlimleri, mucize talep etmekten kasıt onu rahatsız ve rezil etmek ise mahzuru yoktur demişlerdir. Bir kimse Peygamber Efendimizin saçından bahsederken “saçcık” der ve bununla ona hakaret kasd ederse kâfirdir. Kasdı ta'zim ise mahzur yoktur. Peygamber (s.a.v.) hakkında insan mıdır, cin midir bilmiyorum diyen kâfirdir. Bir kimse Resûlullah (s.a.v.)'ın sünnetini, hadîs-i şerîflerinden birini hafife alır veya mütevatir hadîslerden birini reddeder veya ben böylelerini çok işittim diye istihza ederse kâfirdir. İsmi Muhammed veya lâkabı Ebulkasım olan bir kimseye Peygamberi (s.a.v.) hatırlayarak söven kimse kâfirdir. Bir kimse, Peygamber (s.a.v.), bir saat deli oldu derse kâfir olur, bayıldı derse olmaz. Bir kimse Peygamber (s.a.v.) kabağı severdi der de, bir başkası da ben sevmiyorum⁽¹⁴¹⁾ derse, sevmiyorum diyen kâfirdir. Niyeti böyle değilse kâfir olmaz. Bir kimse Âdem (a.s.) Cennette buğ-

ŞERH KISMI

rünü gizleyip, müslüman olduğunu izhar eden münafiğa gelince, zındık muamelesi görür, yâni tevbesiz öldürülür. Münafiğın küfrünü anlamak, onu ya suç üstü yakalamak ya da güvendiği bir kimseye açıklaması ile mümkün olur. Sarhoşun irtidâdı sahih değildir. Fakat bu Peygambere (s.a.v.) küfretmek şeklinde tebellür ederse tevbesi kabul edilmeksizin öldürülür. Ancak kelime-i şehadet getirirse Müslümanların ölüsü gibi yıkanır ve yine Müslümanların kabristanına defnedilir. Peygamberimize (s.a.v.) sövdüğü için öldürülen kimsenin mirası hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. “Sahnun” mirası müslümanlarındır. “İsbah”, eğer küfrünü gizliyorsa kendi vârislerinin; izhar ediyorsa müslümanlarındır demişlerdir. Kabisî, şehâdeti ikrar ede ede öldürülürse mirası kendi vârislerininindir. Sövdüğünü ikrar, tevbesini izhar eder de öldürülürse mirası İslâmî hükümlere göre taksim edilir. Küfrünü ikrara devam eder, tevbe etmezse öldürülür, mirası müslümanlarındır. Yıkanmaz, kefenlenmez, namazı kılınmaz, kâfirlerin leşi gibi bir çukura atılır ve üstü örtülür. Tafsilât “Şifâ”, “Hâniyye” ve diğer kaynaklarda mevcuttur.

(141) İmâm Ebû Yûsuf, bir gün halifenin yanında iken, bir adam Resûlullah (s.a.v.), kabağı severdi dedi. Bir başkası da, ben sevmem dedi. Bunun üzerine İmâm Ebû Yûsuf, idam edilenlerin kanununun etrafı

day yemeseydi, böyle olmazdık derse küfründe ihtilâf vardır. fakat eşkiya olmazdık derse kâfirdir.

“Bezzâziyye”de şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, Hz. Âdem elbise dokurdu der de, bir başkası da, istihza ederek, öyle ise biz elbise dokuyucunun çocuklarıyız şeklinde ona mukabelede bulunursa kâfir olur. Benim seninle karşılaşmam, Azrâil (a.s.) ile karşılaşmam gibidir diyen kimsenin kasdi, ölümü kerih görmekse kâfir değildir, maksadı Melekü'l-mevti kerih görmekse kâfirdir. Meleklerden birini ayıplar veya hafife⁽¹⁴²⁾ alırsa veyahut da Azrâil (a.s.) filânın canını yanlışlıkla aldı diyen kimse kâfirdir. Bir kimse diğerine, başını traş et, tırnaklarını kes, zira bu sünnettir der de, diğeri sünnet de olsa yapmıyorum derse kâfirdir. Çünkü burada niyeti inkârdır. Diğer sünnetler için de durum aynıdır. Özellikle misvak gibi tevatür yolu ile sâbit olan ve bilinen sünnetler... Bir kimse, bilmiyorum Resûlullah (s.a.v.) kabirde mü'min midir, kâfir midir veya Peygamberin gönderilmesi ni'metlerin en büyüğü olduğu hâlde, bizim için ni'met değildir derse kâfirdir.

ŞERH KISMI

saçılmasını önleyen muşambanın ve kılıcının getirilmesini emretti. Adam bu sefer “Estağfirullah, hen böyle bir şey hatırlamıyorum.” diyerek kelime-i şehadet getirdi. Bundan sonradır ki İmâm Ebû Yûsuf onun katlini emretmekten vazgeçti. Bu hâdisenin te'vili şöyledir: Bu “sevmeme” istihfaf mânasını ifade ederse katline hüküm verilir. Yaradılışı icabı onu gerçekten sevmiyorsa, bunun üzerine şer'î hüküm câri olmaz.

(142) Kâdi İyad, Şifâ isimli kitapta şöyle demektedir: Peygamberlere, meleklerle sövmek, onları hafife almak, yalanlamak ve inkâr etmek hususundaki hüküm, Peygamberimiz hakkında beyan edilen hükümler gibidir. Bir âyet-i celîlede bu hususta şöyle buyurulmuştur: “... (Onlardan) her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. O'nun (Allah'ın) peygamberlerinden hiç birini diğerlerinin arasından ayırmayız (hepsine inanırız), dinledik (kabul ettik, emrine) itaat ettik. Ey Rabbimiz, mağfiretini (isteriz). Son varış(ımız) ancak Sanadır dediler.” (Bakara sûresi: 285).

İmâm Mâlik, İmâm Muhammed, İbnu'l-Kâsım, İbn Macişûn, İbn Abdi'l-Hakem, İsbâğ ve Sahnûn, peygamberlerden birine söven, tev-

**H. Âişe'ye iftira eden, H. Ebû Bekir ve H. Ömer'in⁽¹⁴³⁾ sa-
habeliğini ve halifelliğini kabul etmeyen kimse de kâfirdir.**

**Resûlullah (s.a.v.)'a söven⁽¹⁴⁴⁾ ne azab görür ve ne de kâfirdir
diyen kimse kâfirdir.** Bir kimse Resûlullah (s.a.v.)'ın a'zâlarından
birini istihza yolu ile küçültürse kâfir olur. Peygamberlerden birine

----- ŞERH KISMI -----

be ettirilmeden öldürülür. Eğer söven zımmî ise, müslüman olursa öl-
dürülmez demişlerdir. *İmâm Mâlik, Nevâdir isimli kitapta, Cebrâil*
(a.s.) vahiyde hata etti, Hak H. Ali'nindir diyen kimse, tevbe etmedi-
ği takdirde öldürülür, demiştir. İmâm-ı Âzam ve ona tâbi olanlar, bir
kimse peygamberlerden birine söverse mürted hükmündedir demiş-
lerdir. Kâdi Ebû'l-fadl şöyle demiştir: Kur'ân-ı Kerîm'de, mütevâtir
hadîs-i şerîflerde ve icmâda katıyyet kesheden, Cebrâil (a.s.), Mikâil
(a.s.), Cennet melekleri, Cehennem zebânileri, Arşı taşıyan melekler,
Azrâil (a.s.), İsrâfil (a.s.) Rıdvan, hafaza, Münker Nekir ve peygam-
berlere sövenler kâfirdir ve katli vâcibdir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm,
mütevâtir hadîs-i şerîfler ve icmâ ile sâhit olmayan melekler ve pey-
gamberlere Harut ve Mârut, Hızır, Lokman ve Zülkarneyn, Meryem,
Âsiye vb. küfredenler hakkındaki hüküm yukardaki gibi değildir. Söy-
ledikleri sözün ehemmiyetine göre cezalandırılırlar.

(143) H. Ebû Bekir ve H. Ömer'e sövenler ve lânet edenler
kâfirdirler. H. Ali'yi bunlardan üstün tutan ise bid'at ehliendir.
"Menâkıhu'l-Kürdî" de şöyle vârid olmuştur: "H. Ebû Bekir ile H.
Ömer'i Peygamberimiz (s.a.v.) çok sevdiğinden onların hilâfetini
inkâr edip, onlara buğz etmek küfürdür. Yalnız H. Ali'yi onlardan
biraz daha fazla sevenler muaheze edilmez."

(144) Peygamberimize (s.a.v.) söven, onu ayıplayan, şahsına,
dinine veya bir huyuna noksanlık nisbet eden, küçültmek kasdı ile
başka bir şeye benzeten, ona sözlerle hakaret eden ve bunlara benzer
sözler sarfeden kimse, Ashab-ı Kiram'dan günümüze kadar yaşayan
bütün âlimlerin ittifakı ile kâfirdir ve katli vâcibdir.

İmâm Mâlik ve İshağ, Peygamberimizi (s.a.v.) çöhanlık, sihir-
bazlık, unutkanlık, yaralı olmak, askerinin hezimete uğramış olması,
düşmanın ona eziyet etmesi, kadınlara meyilli olmak gibi kusurlarla
ayıplayan kimse, kâfir olsun, müslüman olsun tevbe ettirilmeksizin

düşmanlık kasdı ile keşke peygamber olmasaydı diyen kimse kâfirdir. Resûlullah (s.a.v.)'ı kastederek **Ebu'l-Kasım'a Allah rahmet etsin diyen kâfirdir.**

İyi bir adama, o peygamberdir veya peygamberden hayırlıdır ve yahut da filân velî peygamberden hayırlıdır diyen kimse kâfirdir. Filân peygamber gibidir diyen kimse kâfir olmaz. Peygamberimizin sözünden bahsederken, şu adam şöyle-şöyle diyor diyen kimse kâfirdir. Bir kimse bir başkası için, filân peygamber de olsa ondan hakkımı alırım der de, gerçekten o adamda hakkı varsa kâfir olmaz. Fakat yoksa kâfir olur. Bir kimse hafife alarak Peygamberimizin tırnakları uzun ve elbisesi eski idi derse kâfir olur. Bir kimse bir başkasına, koltuk altını temizle, bıyıklarını kırp, çünkü bunlar sünnettir der de, diğeri yapmıyorum diyerek inkâr ederse kâfirdir. Bir kimse bir başkasına, Resûlullah (s.a.v.) "Benim kabrimle minberimin arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir." buyurmuştur der de, diğeri, istihfaf ederek, ben orada hasırla minberden başka bir şey görmüyorum derse kâfir olur. Küçük görerek peygamberler fakirdi diyen kimse kâfirdir. Onların fakirlikleri ihtiyârî idi⁽¹⁴⁵⁾. Yâni Allah'tan zengin olmayı istememişlerdi. Her ma'siyet küfürdür, peygamberler de ma'siyette bulunur diyen kimse kâfirdir.

ŞERH KISMI

öldürülür.

(145) Peygamberimize (s.a.v.) "bu adam" diye hitap eden kimse hazırlarına göre kâfir, hazırlarına göre ise kâfir değildir.

Kâfir değildir diyenler, Peygamberimiz (s.a.v.) ahabdan bir grubu Ka'b b. Eşref'i öldürmek için gönderirken, gidecek olan sahabeler onu aldatmak için bir şey söylemek hususunda Peygamberden (s.a.v.) izin istediler. Resûlullah (s.a.v.) da onlara izin verdi Ka'b b. Eşref'e geldiklerinde ona; "Bu adam" (yani Resûlullah) bizim üzerimize bir beladır." dediler. Eğer "Bu adam" demek küfür olsa idi bunu ahab-ı kiram söylemezdi. Kâfirdir diyenler, bu, izinle olmuştur, delil olamaz demektedirler.

Peygambere (s.a.v.) yazıklar olsun diyen kimse, hütiin âlimlere göre tevhesiz olarak öldürülür. Ebû'l Hasani'l-Kabîsî, Peygamberimize (s.a.v.) Ebû Tâlib'in yetimi diyenin ölümüne fetvâ vermiştir. Bir

Bir kimse: “Çi bekâr âyed sünneti şânihi: Sünnet ne işe yarar.” dese kâfir olur. Bir kimse karısına “Merâ sîm nist: Param yoktur.” dediğinde karısı “Yalan söylüyorsun” dese ve adam da: “Merâ sîm nîst: Param yoktur, diye peygamberleri ve melekleri şahit göstersem, onları tasdik etmezsin” dese kadın da “Evet!” dese kâfir olur. Bir kadınla bir erkek şâhidleri olmadığı hâlde birbiriyle nikâhlansalar ve “Hudây râ ve Resûl râ güvâh kerdem: Allah ve Peygamberini şahid tutarım” veya “Hudây râ ve ferîştegân râ güvâh kerdem: Allah ve meleklerini şahid tutarım.” deseler kâfir olurlar.

Bir kimse filân peygamber olsa ona imân ederdim derse kâfirdir. Bir adam mahkemeye bir şahit getirse, dâvalı da, bu şahidin şهادeti kabul olsa idi, peygamberin şهادeti de kabul olurdu derse kâfir olur. Eğer maksadı Peygambere (s.a.v.) hakaret değil de, sadece bir kişinin şهادetinin dinen geçerli olmadığını izah etmek ise kâfir olmaz.

ŞERH KISMI

topluluk, Resûlullah (s.a.v.)'in evsafından bahsederken, oradan çirkin bir adam geçiyordu, içlerinden biri, Resûlullah'ın vasfını görmek isteyen şu adama baksın deyince, Ebû Muhammed b. Ebî Zeyd, o adamın ölümüne fetvâ vermiştir. Endülüs fakihlerinin, bir münazara esnasında Resûlullah (s.a.v.)'a yetim dediği ve zâhidliğinin gerçek olmadığını iddia ettiği için, İbn Hâtim hakkında verdikleri fetvâ ölüm olmuştur.

Kâdi Ebû'l-Abbas b. Tâlib'in bulunduğu bir mecliste münazara yaparken Resûlullah (s.a.v.) hakkında istihzâ kabilinden hoş olmayan bazı sözler sarfeden İbrahim isminde bir şâir hakkında Kayravan âlimleri katline fetvâ vermişlerdir. İnfâzı, Kadı Yahya b. Ömer ve bazı fakihlerin huzurunda yapılmıştır. Asılırken karnına bir bıçak saplanmış, yere dökülen kanını köpek yalamış, seyredenler hayretler içerisinde kalarak tekhîr getirmişlerdir. Zira Resûlullah (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde, “Mü'minin kanını köpek yalamaz.” buyurmuşlardır. Öldükten sonra millet ayrılırken kendiliğinden kıbleden dönmüştür. Bunlar da kâfir olduğunun alâmetidir.

Ebû Abdillah, bir kimse Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında “o hezimete uğradı” derse, tevbe etmesi teklif edilir, kabul etmezse öldürülür. Böylece görülüyor ki Peygamberimize (s.a.v.) hakaret ve noksan-

3 — Kur'ân-ı Kerîm'e, namaza, zikre ve buna benzer diğer hususlara taallûk eden küfür lâfızları:

Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet-i celîleyi inkâr eden, Kur'ân-ı Kerîm'i, mescidi ve dinen hürmet gösterilmesi gereken yerleri hafife alan, Kur'ân-ı Kerîm'den bir yeri beğenmeyen, alaya alan ve hatâlıdır diyen kimse kâfirdir.

Muavvezeteynin (Felâk ve Nâs sûreleri) inkârında ihtilâf vardır. Doğru olan kâfir olmasıdır. Bazı ulemaya göre avamdan biri ise kâfir olur. Âlim ise kâfir olmaz. Bazı fakihler de kâfir olmak görüşündedirler⁽¹⁴⁶⁾. Kur'ân-ı Kerîm'in ve imânın mahlûk olduğunu iddia eden kimse kâfirdir. Kur'ân-ı Kerîm yazılırken cisim, okunurken ârazdır diyenleri tekfir etmek icab eder.

ŞERH KISMI

lık izâfe eden kimsenin öldürülmesi hususunda, mütekaddimîn ve müteahhirîn âlimleri ittifak etmişlerdir.

(146) Bir kimse Kur'ân-ı Kerîm'i hafife alırsa, söverse, inkâr ederse, yalanlarsa, hükümlerinden veya haberlerden birisini inkâr veya şüphe ederse, -bir âyet veya harf olsa dahi- âlimlerin ittifakı ile kâfirdir. Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur: "Ki ne önünden ne ardından ona (Kur'ân-ı Kerîm'e) hiçbir bâtil (yanaşıp) gelemez. (O), bütün kâinatın hamdettiği, O yegâne hüküm ve hikmet sahibi (Allah)dan indirilmedir." (Fussilet sûresi: 42). Ahmed b. Hanbel'in Ehû Hüreyre'den naklettiği bir hadîs-i şerîfte Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân-ı Kerîm'de mira' yâni şüphe ve cidâl küfürdür."

Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle buyurulmuştur: "Allah'ın âyetleri hakkında küfür (ve inkâr) edenlerden başkası mücâdele etmez..." (Mü'min sûresi: 4).

İbn Abbas (r.a.)'ın rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet inkâr edenin boynunun vurulması helâldir." Allah tarafından indirilmiş kitapların tahrif edilmeden önceki hâlleri hakkındaki hüküm de yukardaki gibidir.

Müslümanlar arasında, Kur'ân-ı Kerîm'in Fatıha sûresi ile başlayıp, Nâs sûresi ile bittiğine, bu iki sûrenin arasındaki bütün sûrelerin Allah'ın kelâmı olduğuna ve O'nun Peygamberi Resûlullah

“Fusûlu'l-İmadî”de şöyle vârid olmuştur: Kur'ân-ı Kerîm'i musikî âletleri ile beraber okumak, okunurken alkışlamak ve buna benzer davranışlarda bulunmak küfürdür. Bir kimse, Kur'ân-ı Kerîm okuyan bir kimsenin Kur'ân okumasını, okuyacağını hatırlamasını istemediğini imâ etmek maksadı ile, Kur'ân-ı Kerîm'den şu âyeti okursa kâfirdir: **“Bacak da bacağa dolaştı mı”** (Kıyâme: 29).

Yine bir kimse, Kur'ân-ı Kerîm okunurken, okuduğu yerde geçen mânaya uygun davranışlarda bulunur ve bunu istihza ederek yaparsa kâfir olur. Bu gibi davranışta bulunanların misalleri şöyle sıralanabilir: Meselâ kadehi kaldırırken **“temiz bir şarap”, “dolu kadeh”, “bir serab hâline gelmiştir”** âyetlerini okumak, insanları bir yere toplarken: **“Bu suretle hepsini derleyip toparlamışızdır.”** (Kehf: 99), **“Biz onları nezdimizde topladık”, “İçlerinden hiçbirini bırakmamışızdır”** âyetlerini okumak. Yine bir kimseye istihza yolu ile **“Vennâzi'âti nez'an”**i, üstün mü esre mi okursun diye sormak. Yine bir kimseye, senin ismin keldir. Benim sana sövmeye hakkım vardır. Çünkü Allah **“kellâ...”** buyurarak kele sövmüştür demek. Bir kimse bir başkasına cemaatle namaz kıl der de, öbürü de ben yalnız kılarım, çünkü Allah Kur'ân-ı Kerîm'de **“İnnessalâte tenhâ”** buyuruyor,

----- Ş E R H K I S M I -----

(s.a.v.)'a indiğine, bundan bir harf eksiltenin veya ona bir harf ilâve edenin kâfir olduğuna icmâ vâki olmuştur.

Buna göre ifk hâdisesinde Hz. Âişe vâlidemizi suçlayan veya Hz. Mûsa Allah ile konuşmadı, Hz. İbrahim'i Allah dost edinmedi diyen kâfir olur. Abdullah İbn Mes'ud, Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyeti inkâr tamamını inkâr hükmündedir. Bunu yapanın katli vâcibdir. İmâm Kâbisi'ye şöyle soruldu:

— Bir kimse yahudi ile kavga ederken Allah, Tevrat'a lânet etsin derse hükmü nedir? Şöyle cevap vermiştir:

— Yahudilerin Tevrat'ını kasederse, katli icab etmez. Çünkü yahudiler Tevrat'ı tahrif etmişlerdir.

Bağdat âlimleri, kurradan İbn Şenhûz'un tevbe etmesi hususunda ısrar etmişlerdir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'i şâz harflerle okumuştur. Bir adam, bir çocuğa Allah sana da, sana öğretilene de lânet etsin demiş, bununla onun kötü ahlâkını kasedtiğini ifade etmiş, buna rağ-

diye cevap verirse... Bir adam, diğer bir adama “tefşîle”yi (hayvanı sağdıktan sonra memesinde kalan sütü) ye çünkü o “riha” yâni havaya gider diyerek, “Fetefşelû ve tezhebe rihukum” âyetini okursa... Bu zikredilen davranışlarda bulunanlar, küfrün gayyasına batmış olurlar.

Netice şöyle özetlenebilir: Kim Allah’ın kelâmını, kendi kelâmı yerine koyarsa kâfirdir. Bir kimse Kur’ân-ı Kerîm’i Farsça olarak nazm ederse, yemin ederken istihza kasdı ile ayağını Kur’ân-ı Kerîm’e koyarsa, “Kur’ân-ı Kerîm acemcedir”⁽¹⁴⁷⁾ derse kâfir olur. Acemce kelimeler var derse, hakkında ihtilâf vardır. Zikirle istihza eden, içki içerken, zina ederken ve haramlığı kesinleşmiş fiilleri yaparken “bismillâh” diyen kâfirdir. Zar ve remil atarken, küçük taşlarla fal bakarken ve oyun oynarken “bismillâh” derse kâfir olur. Bir şeyi, sayarken, ölçerken, tartarken bir yerine “bismillâh” der ve 2, 3, 4 diye saymaya başlarsa kâfirdir. Bismillâh der ve hemen sonra 1, 2, 3, 4 diye saymaya başlarsa mahzuru yoktur. Haram bir şeyi bitirdikten sonra “elhamdülillâh” diyen kimse, bazılarına⁽¹⁴⁸⁾ göre kâfir, bazılarına göre değildir.

Bedrû’r-Reşhid bazı büyüklerden şunları işittim demiştir: “Bir kimse emretme veya izin verme yerine “bismillâh” kullanırsa kâfir olur. Şu misallerde olduğu gibi: Birisi oturayım mı, kalkayım mı, çıkayım mı dediğinde, diğeri, otur, kalk, çık yerine “bismillâh” derse, yukarıda da belirtildiği gibi kâfir olur⁽¹⁴⁹⁾.

ŞERH KISMI

men kadı Ebû Muhammed onu te’ dib etmiştir.

(147) Şifâ kitabında şöyle denmiştir: Kur’ân-ı Kerîm, delil, mucize değil, helâl, haram ve ahlâktan da bahsetmiyor diyen, Hişâmu’l-Fûfî ve Muammeru’z-Zamerî gibiler kâfirdirler.

(148) Bezzâziyye kitabında Bedrur’r-Reşid şöyle demiştir: Bir kimse haramı yedikten sonra “Elhamdülillah” derse, bunu helâl rızık kabul ederek demişse, kâfirdir. Eğer haram hatırına gelmeksizin mutlak mânada rızık olarak kabul etmiş ve hamdetmişse kâfir olmaz.

Mutezile mezhebinden olanlar buna karşı çıkmışlardır. Zira onlara göre haram, rızık değildir. Bize göre ise rızık harama da helâle de şâmil olur.

(149) Bir şeyi emrederken “bismillâh” demek günümüzde çok

Bir hastaya namaz kıl dendiğinde, ebediyyen namaz kılmayacağım demesi küfürdür. Küfür değildir diyenler de olmuştur. Yine bir kimseye namaz kılması emredildiğinde kılmıyorum derse kâfirdir. Bazıları ancak namazın farz olduğunu inkâr ederse kâfirdir demiştir⁽¹⁵⁰⁾. Bir kimse fâsık bir adama namaz kıl ki namazın tadını bulasın dediğinde, fâsık ona, sen de namaz kılma ki, namazı terk etmenin tadını bulasın derse kâfir olur. Bir köle ben namaz kılmam, namaz kılsam onun sevabı efendime gider derse kâfir olur. Bir kimseye namaz kıl dendiğinde, Allah benim malımı noksan kıldı, ben de onun hakkını noksan kılıyorum derse kâfir olur⁽¹⁵¹⁾. Kible şu cihette olsaydı, ben namaz kılmazdım diyen kimse kâfir olur. Bir kimse Farsça

..... ŞERH KISMI
.....

vuku bulan hâdiselerdendir. Bu gibileri tekfir etmek zordur. Maksatları da Allah'ın ismini hafife almak veya Allah'ın kelâmını kendi kelâmı yerine koymak değildir. Belki de onun maksadı yemeye başlarken "bismillâh" de de, öyle ye demektir. Müftü zâhirine bakarak bu hususta fetvâ vermekte acele etmemelidir. Bezzâziyye'de Harzem âlimlerinden şöyle nakledilmiştir: Tartanların ve ölçenlerin, sayarken veya ölçerken bismillâh 2, 3, 4 diye saymaları veya ölçmeleri yukardakine benzemez. Eğer bunların maksadı besmele çekmek olsa idi, bismillâhdan sonra 1, 2, 3, 4 diye sayarlardı.

(150) İmâm Muhammed'e göre, namaz kılmıyorum sözü dört ihtimâl taşır:

1 — Çünkü ben namazımı kıldım.

2 — Senin emrinle kılmam. *Çünkü senden daha hayırlısı bana namaz kılmayı emretti.*

3 — Fâsık olduğum için kılmıyorum.

Bu üç hâl küfür değildir.

4 — "Kılmıyorum. Benim üzerime farz değildir. Ben namazla emrolunmadım." *Bu hâl küfre götürür.*

(151) *Bir kimse, Allah benim malımı noksan kıldı, ben de onun hakkını noksan kılarım, namaz kılmam, derse, bu küfür olur. Zira bu hâl Allah ile muaraza etmektir. Namazı terk etmek böyle değildir. Her ne kadar itaatte muhalefet var ise de imândan çıkarmaz.*

olarak “Ben namazın başını bağladım” derse kâfir olur. Bir kimse, kendisine namaz kıl diyene, bekle ramazan gelsin de kılarız derse kâfir olur. Bir kimse, kendisine namaz kıl diyene, bu işi kim sonuna kadar götürebilir veya sen kıldın da ne kazandın, ne kâr ettin derse kâfir olur. Namaz kıl dendiğinde, ramazanda kılarız, çünkü o zaman bir namaz yetmiş namaza bedeldir diyen kimse kâfir olur. Bir kimse namazı kasden terkeder de, kazaya hiç niyet etmez, azabdan korkmaz, namaz kıldığında yönünü kasten kıbleden başka tarafa çevirirse kâfir olur. Bir kimse bilerek necis elbise ile veya abdestsiz⁽¹⁵²⁾ olarak namaz kılsa kâfir olur. Rükû ve sücûdun farz olduğunu inkâr eden, ezanı alaya alan, istihza yolu ile ezanı tekrar eden veya bu ne acıip sestir, bu ne biçim bilinmeyen bir sestir, bu yabancı bir sestir veyahut da bu çan sesidir diyen kâfir olur. Ezan sesi duyduğunda “Bu gardiyanın bağırması gibidir” der ve bununla okunanı kastederse kâfir olur. Okuyanı kastederse kâfir olmaz⁽¹⁵³⁾. Zekât vermekle mükellef olduktan sonra vermiyorum derse bir görüşe göre kâfir olur... Allah, orucu

ŞERH KISMI

İmâm Razî, Allah’a Cennet ve Cehennem korkusu ile ibâdet eden kimse bununla “Cennet ve Cehennem olmasa idi Allah’a ibâdet etmezdim” mânasını kasdediyorsa kâfidir, demiştir. *Çünkü, Allah’ın zâtı ve rızâsı için ibâdet yapılır. Biz ramazanda namaz kılarız. Çünkü ramazandaki bir vakit namaz yetmiş vakit namaza bedeldir, diyen kimse kâfir olur. Çünkü hem namazı çok görüyor ve hem de muayyen bir vakte tahsis ediyor.*

(152) Fusûlu’l-İmâdî isimli kitapta şöyle denilmiştir: Bir kimse cemaatten utanarak, veya düşmandan kaçarak, abdestsiz olarak namaza durursa kâfir olmaz. Böyle bir mecburiyet altında kalan kimse kıyam, kıraat, rükû ve sücûdu şeklen yapar, fakat hiçbir şey okumaz. Küfre gitmemesi için böyle hareket etmesi gerekir. *Kıbleden başka bir yöne kasden dönen bir kimsenin, bunu istihzâ yolu ile yapıp yapmadığı araştırılır. İstihzâ yolu ile yapmışsa kâfir olur.*

(153) “Hâvi” isimli kitapta, bir kimse bir müezzinin ezanını dinlerken, yalan söylüyorsun derse kâfir olur. “Muhit” te de bu acâip bir sestir, bu çan sesidir derse kâfir olur.

“İhyâ” da ezan ve kamet esnasında konuşmanın haram olduğu

bir aydan fazla emretseydi tutmazdım, zekâtı beş dirhemden fazla emretseydi vermezdim, zekât için, bu cezayı daha ne zamana kadar ödeyeceğiz, yine zekât, öşrün dörtte birinden fazla olsaydı vermezdim diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, ramazanın olmamasını temenni etse, kâfir olmaması niyetine bağlıdır. Ramazan girdiğinde, bu ağır ay veya bu ağır misafir gene geldi derse veya Recep ayı girdiğinde Farsça olarak şöyle derse: “Bifitnehâ ender üftadîm = Biz fitneye düştük yine” ve Recep ayı girdiğinde veya çıktığında yine düştük der ve bununla ramazan ayını hafife almayı kasederse kâfir olur. Eğer zayıflık ve açlığa tahammül edemediğinden dolayı diyorsa kâfir olmaz. Bu ibâdetleri Allah bize azab olarak emretti der ve herhangi bir tevhitte bulunmazsa veya bu ibâdetler emredilmese idi bizim için daha hayırlı olurdu derse kâfirdir⁽¹⁵⁴⁾.

Bir kimse, kelime-i tevhidi getir der de, diğeri getirmem derse kâfi

..... ŞERH KISMI
.....

ve icâbeti terkettiğinde de küfründen korkulduğu kaydedilmiştir.

Bazılarına göre, ezan ve kamet yapılırken selâm verilmez ve alınmaz. İcâbetten başka bir şeyle meşgul olunmaz. Elle veya ayakla yapılan işler terk edilir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm okunuyorsa dinlenir.

(154) “Hülâsa” isimli kitapta, ramazan için “şu uzun ay yine geldi” demek, “Muhîr”te de “bu ağır ay geldi” veya recep ayı girerken bu aylara yine düştük” demenin küfür olduğu zikredilmektedir. Çünkü bu mevsimler, mübarek ayları içine almaktadır. Şer’an sevilmesi gerekirken nefret etmek küfürdür. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadîs,i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır: “Allah’ım, recebi ve şabanı bize mübarek kıl ve bizi ramazana ulaştır.”

Ramazanın güçlüğüne, zorluğuna düştük derse kâfir olur. Fakat bununla açlığa tahammül edememeyi kasediyorsa kâfir olmaz.

“Muhîr” isimli kitapta, Allah bize bu ibâdetleri azap olarak gönderdi der ve herhangi bir te’vilde bulunmazsa kâfir olur. Çünkü Allah bu ibâdetleri insanların saâdeti için emr etmiştir. Âhirette azaptan kurtulup sevaba, mükâfata nâil olmaları için farz kılmıştır. Yoksa Allah, onların ne ibâdetine, ne sevabına, ve ne de yardımına muhtaçtır.

“Hülâsa” isimli kitapta, bu meseledeki azabdan muradı yorgun-

getirmem demekse kâfir olmaz. Ölüm ânındaki ve kabirdeki⁽¹⁵⁵⁾ şiddeti inkâr eden kâfir olur. Mutezile, kabir azabını inkâr etmiştir. Fakat sahih görüşe göre onları tekfir etmek doğru değildir. Kıyâmeti, ba'si⁽¹⁵⁶⁾, Cenneti, Cehennemi, mîzânı, hesâbı, sırâtı ve kulların

ŞERH KISMI

luk ise kâfir olmaz denmektedir. Bir kimse, bu ibâdetler bize farz olmasaydı daha hayırlı olurdu der ve te'vilde bulunmazsa kâfirdir. "Hayırlı olmaktan" maksadı "daha ehven olur" mânası ise kâfir olmaz.

(155) "Mevakıf" ve "Tehzibu'l-Kelâm" kitaplarında şöyle denilmektedir: Kabir azabı hakkındaki hadîsler, mânevî tevâtür derecesine ulaşmıştır. Yine bu kitaplara göre, "Kitap ve Sünnete dayanarak, kabir azabının hak olduğunda icmâ hâsıl olmuştur. Sonradan meydana çıkan veya çıkacak olan ihtilâf, geçmişteki bu icmâa zarar vermez."

Bu kaideye göre, kabir azabını inkâr eden kâfirdir.

(156) Ba's demek, öldükten sonra dirilmek demektir. Buna inanmak dinî bir zarurettir. Ba's hakkındaki görüş beştir:

1 — Sadece cismin dirilmesi: Bu, kelâmcılardan birçoğunun görüşüdür.

2 — Sadece rûhun dirilmesi: Bu da felsefecilerin görüşüdür.

3 — Rûhun ve cesedin beraberce dirilmesi: Birçok muhakkikînin görüşü böyledir.

4 — Hiçbirinin dirilmeyeceği görüşünde olanlar da tabiatçılardır.

5 — Bu hususta susanlar, fikir yürütmeyenler. (Câlinûs).

Ehl-i sünnetin görüşü ise: Te'vil kabul etmeyen âyetlerdir. Bunlardan ikisi şöyledir: "Sonra siz kıyamet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız." (Mü'minûn sûresi: 16).

"(Habîbim) de ki: Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir." (Yâsin sûresi: 79)

İmâm Mâtürîdî bu hususta şöyle demiştir: Resûlullah'ın getirdiklerine imân edip de, haşri inkâr etmek akıl kârı değildir. Böyle bir kimsenin kâfir olduğuna şüphe yoktur.

amellerinin amel defterlerinde yazılı olduğunu inkâr eden kâfir olur. Bir adamın ba'sini inkâr ederse kâfir olmaz. Cennete girdikten sonra Allah'ı görmeyi⁽¹⁵⁷⁾, kabir azabını inkâr eden kâfirdir. Allah bana Cenneti verse, sensiz istemem, filân ile beraber Cennete girmem, senin işin veya şu işi yaptığımdan dolayı Allah bana Cenneti verecekse istemem. Cenneti değil, Allah'ı görmeyi istiyorum⁽¹⁵⁸⁾ diyen kâfirdir. Hıristiyanların ve yahudilerin dirildikten sonra Cehennemde azab görüp görmeyeceklerini bilmiyorum, insanoğlunun haşredileceğine⁽¹⁵⁹⁾ inanmıyorum, günahın karşılığında ikaz olduğunu, isyanın çirkin olduğunu, itaatin güzelliğini, itaat edenin sevaba nâil olacağını ve itaat⁽¹⁶⁰⁾ farz olduğunu kabul etmiyorum diyen kâfirdir.

Bir kimse, haramı helâl, helâli de haram kabul eder de, "haram liaynihî" olursa kâfir olur. Haram ligayrihî ise kâfir olmaz. Haramlığı kat'î delil ile sâbit ise yine kâfirdir⁽¹⁶¹⁾. Bir kimse imân ile küfrün bir

..... Ş E R H K I S M I
.....

(157) *Rü' yetullah'ın dünyada iken vukuu, "ehad" tariki ile gelen hadîs-i şerîf ile sâbit olduğundan, inkâr eden kâfir olmaz. Fakat Cennete girdikten sonra görmeyi, inkâr eden kesinlikle kâfirdir. Çünkü bu, Kitap, Sünnet ve İcmâ ile sâbittir.*

(158) *Cenneti istemiyorum, Allah'ı görmek istiyorum diyen kimsenin kâfir olmaması gerekir. Çünkü o daha yükseğini istemiştir. "Dünya, âhiret ehline; âhiret, dünya ehline; ikisi de Allah ehline haramdır." sözü yukardaki görüşü te'yid etmektedir.*

(159) *"Hâvi" isimli kitapta şöyle denilmiştir: Âdemoğlundan başka varlıkların, hayvanların haşrolunmayacağını iddia etmek küfürdür. Bu, hadîs-i şerîf ile sâbittir. Bunlar kısas için haşrolunacaklar, "toprak ol" emrinden sonra toprak olacaklar, bunu gören kâfirler de "ne olurdu biz de toprak olaydık" diyeceklerdir.*

(160) *Hülâsa, şeriatı ve şeriata taallûk eden şeyleri hafife alan, istihzâ eden kimseler kâfirdir. "Bahru'r-Râfik" isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Namazı kasden terk edip, kazasına niyet etmeyen ve âkibetinden de korkmayan kimse kâfirdir.*

(161) *"Haram liaynihî" : Bazı fetvalara göre kat'î delil ile sâbit olursa inkârı küfürdür. "Haram ligayrihî" olursa: Delil-i kat'î ile sâbit olsa dahi küfürü gerektirmez. Bazılarına göre, delil-i kat'î ile*

olduğuna i'tikad ederse kâfir olur. İmâna rızâ göstermeyen de kâfirdir. İmânın vasfını bilmiyorum diyen kâfirdir. Bir kimseye yarın şöyle olursa, ben kâfirim derse kâfir olur. Yarın filân iş olursa ne âlâ, olmazsa ben kâfirim derse derhal kâfir olur. Başkasına küfrü emretmeyi azmederse kâfir olur. Bir kimse, bir kavme kâfir olmayı kabul edin dese, onlar da kabul etseler icmâ ile kâfir olurlar. Allah'ın küfre rızâ gösterdiğine inanan kimse kâfirdir. Bir kimse Farsça olarak "İnşaallah ki filan kâriy bikunî... İnşaallah ne kunam = İnşaallah filân işi yapar. (O da dedi) İnşaallah yapmam" dese kâfir olur. Allah'ın kitaplarından birine inanmayan kimse kâfirdir. Bilmem ki, Allah Kur'ân-ı Kerîm'de niçin zikr etmiş diyen kimse kâfirdir. İmam Fudaylî'ye şöyle soruldu: Bir kimse "Dad" yerine "Za" okursa veya "Eshabu'l-cennet" yerine "Eshabu'n-nâr" veya aksini okursa durumu ne olur?⁽¹⁶²⁾

Fudaylî şöyle cevap vermiştir: İmâmlığı câiz değildir. Kasten okursa kâfirdir. Bir kimseye, niçin Kur'ân-ı Kerîm okumuyorsun dendiğinde, doydum veya ikrah ettim derse kâfir olur.

Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet-i celîleyi alaya alarak okuyan kimse

ŞERH KISMI

sâbit olduktan sonra "haram liaynihî" olsun, "haram ligayrihî" olsun inkârı küfürdür.

Birinci görüşe göre, bir kimse hayızlı karısına yaklaşır ve helâl kabul ederse kâfir olmaz. Çünkü "haram ligayrihî" dir.

İkinci görüşe göre kâfirdir. Haramlığını tasdik etmeyi gerekirken tekzip ettiğinden dolayı kâfir olmuştur. "Hâdimî".

(162) İbn Hümâm şöyle demiştir: İki harfin arasındaki fark açık ve bilmekte güçlük çekilmiyorsa, meselâ namaz kılan bir kimse "sâlihât" yerine "tâlihât" okursa namazı fâsid olur. Eğer "Zı" ile "Dad" harfleri gibi, iki harfin arasını ayırmak zor ise bazılarına göre fâsid, çoklarına göre de fâsid değildir. Bu görüşü Muhammed b. Seleme şöyle izah etmiştir: Fâsid olmaması, bu iki harfi acemlerin birbirinden ayıramamasındandır. Zâhidî "Fetevâ el-Hücce" de şöyle kaydedildiğini nakletmektedir: Eğer bunu okuyan fakih ise, namazı iade etmesi emrolunur. Avam hakkında ise câizdir. Bu hususta söylenen en güzel söz de budur. Kadıhan, "veledallin"deki "Dat" harfi yerine "Zı" ve "Dal" olarak okunsa namaz fâsid olmaz demiştir.

kâfir olur. Bir kimse Kur'ân-ı Kerîm okurken, diğeri Farsça olarak, "Bu bir tufan gürültüsüdür" derse kâfir olur. Bir kimse diğesine, evini "Vessemâi vettâriki" gibi yapmışın derse kâfir olur. Bir kimse evini temizle veya kubbe yap "mislu's-semâi vettâriki" gibi, derse kâfir olur. Bir kimse, diğesine tencereyi "kulhüvallah" ile pişir derse kâfir olur. Tenzîl sûresini çok okuyan bir kimseye, Tenzîl sûresini cebine aldın veya aldım diyen kimse kâfir olur. İnşirâh sûresi için de durum aynıdır. İnşirâh sûresini başına sarık yaptım diyen kâfirdir. Başkasına ey "innâ a'taynâke"den kısa adam veya ben "innâ a'taynâke"den kısayım diyen adam kâfirdir. Hastaya "Yâsîn" sûresini okuyan kimseye, Yâsîn'i hastanın ağzına lokma gibi koyma diyen adam kâfirdir. Muallim, talebelerine, Allah Kur'ân-ı Kerîm'i yarattığından beri "perşembe"⁽¹⁶³⁾ gününü de yaratmıştır derse kâfirdir. Bir kimse tencerede ne vardır diye sorulduğunda, "bâkiyatı's-sâlihât" vardır derse kâfir olur.

Bir kimse, diğesine "al mushafın ücretini" derse kâfir olur. Birbiri ile kavga eden iki hasımdan biri diğesine "Lâ havle velâ kuvvete

ŞERH KISMI

(163) Bir kimse Allah'ın kelâmından bir kelime veya mütevâtir kıraatten birisini inkâr ederse veya Allah'ın kelâmı değildir derse kâfir olur. *Neml sûresindeki "besmele" için Allah kelâmı değildir derse kâfir olur. Fakat sûre başlarındaki besmeleler için Allah kelâmı değildir derse, kâfir olmaz. Zira Hanefî ve Mâlikîlere göre Kur'ân'dan değildir.*

Bir kimse, Kur'ân-ı Kerîm'in okunduğunu işitir de, istihzâ ederek, bu ne biçim nağmedir der ve bununla okunanı kasederse kâfirdir. Okuyanın çirkin sesini ve acâip edâsını kasederse kâfir olmaz. "Zâhiriye" isimli kitapta şöyle denilmiştir: Bir kimse Kur'ân-ı Kerîm'i alay ederek okursa kâfirdir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: "Hakikaten o (Kur'ân) hak ile (hâtulı ayırdeden) kat'î bir kelâmdır. O, bir şaka değildir." (Târik sûresi: 13-14).

"Fevzu'n-Necât" da şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, bir başkasına evini, "vessemâi vettâriki" gibi yap veya "kul hüvellah"ı tencerede pişir, veyahut da sen "innâ a'taynâ"dan kısasın ve huna benzer sözlerle Kur'ân-ı Kerîm'i alaya alır mahiyette hirtakım tasarruflarda bulunursa kâfirdir.

illâ billâh” der de, diğeri ona, “o” bir şey değil “onunla” ben ne yapayım, “o” ne aç olanı doyurur ne de ekmeğın yerine geçer, “ondan” bir şey beklemek, “o” tencereyi doldurmaz, “o” ne fayda verir, ne işime yarar “o” benim, sen benim hakkımı ver şeklinde mukabelede bulunursa kâfir olur. Zikir yapan, tesbîh ve tehlîl eden bir kimseye de aynı şeyleri derse kâfir olur. Bir kimse “sübhanallah” diyen bir kimseye, ben Allah’ın ismini soydum veya ne kadara kadar veyahut da nereye kadar “sübhanallah” diyeceksin derse, Allah’ın ismini hafife aldığı için kâfir olur. Bir kimse muharebeye gidenlere, bunlar piriñç yiyicilerdir derse küfründen korkular denmiştir⁽¹⁶⁴⁾. Bir kimse Farsça olarak, sabah namazını küçümseyerek “sabahçık namazını kıldım” derse kâfirdir⁽¹⁶⁵⁾. Zâlim bir sultanın teb’asına koyduğu vergi gibi, ben de bu namazı eda ettim diyen kimse kâfirdir. Allah’a yemin ederim ki

ŞERH KISMI

“Al Kur’ân’ın ücretini” sözünü söyleyenin maksadı okuttuğu veya yazdırdığı Kur’ân ise, bunun mahzuru yoktur. Müteahhirin âlimleri, Kur’ân-ı Kerîm’i ücretle okutmayı ve yazmayı basmayı tecvîz etmişlerdir.

(164) Muhit kitabında şöyle denmiştir: Cihad eden kimselere “piriñç yiyicileri” diyen kimsenin maksadı, onların cihad edişlerini itaatlarını aşığılamağa kâfirdir. Fakat onların niyetlerinin aslında cihad olmadığını, ganimet v.s. olduğunu kasederse kâfir olmaz.

(165) Bir kimse kasden namazı terkederse kâfirdir diyen sahabe-ler şunlardır: Ömer b. Hattab, Abdullah İbn Mes’ûd, Abdullah b. Abbas, Muaz b. Cebel, Câbir b. Abdullah, Ebû’-d-Derdâ (radıyallahü anhüm) dir. Sahabe olmayanlar da şu âlimlerdir: Ahmed b. Hanbel, İshak, Ebû Dâvud, Abdullah b. Mühârek, Nehâî, Hakem ve Eyyûbu’s-Sahtiyânî dir.

“Hulâsa” kitabında, namazı ve cemaati terk edenin şehâdeti kabul edilmez, denmiştir.

Namaz kılmayan bir kadını boşamak en uygun davranıştır.

Bazı kitaplarda da şöyle vârid olmuştur: Namazı terk eden kâfirdir. Katli vâcibdir. Bunu söyleyenler Hammad b. Zeyd, Mekhûl, Mâlik ve Ahmed İbn Hanbel’dir. Fakat Ahmed b. Hanbel’e göre kâfirdir. Diğçerlerine göre hadd tathik edilerek öldürülür.

namaz kılmam, eğer namaz kılırsam kaltabanım diyen kimse kâfirdir. Bir kimse namazı çok ağır, zor ve uzun bir şey olarak görürse, inkâr edip, hafife alarak kılmıyorum derse, ben namazla emrolunmadım, bana namaz farz değil derse, bu hâllerinden hepsinden dolayı hiç şüphesiz kâfir olur⁽¹⁶⁶⁾. Bir kimse reddederek bugün namaz kılmıyorum, hiç namaz kılmayacağım, Allah bana on vakit namaz emretse idi kılmazdım, yalnız ramazanda namaz kılarım, bu bile çok ve ziyadedir, insanlar benim için namaz kılıyor⁽¹⁶⁷⁾, bu namaz daha ne kadar devam

ŞERH KISMI

İmâm Ebû Hanife'ye göre, namaz kılincaya kadar hapsedilir. *Namaz kılmazsa müehbeden hapiste kalır, orada ölür. Bu hükümleri ihtiva eden birçok hadîs-i şerîfler vardır. Bu hadîs-i şerîflerden ikisi şöyledir: "Üç şey vardır ki, İslâm onun üzerine tesis edilmiştir. Bunlardan birini terk eden kâfirdir, kanı helâldir: 1 — Kelime-i şehadet, 2 — Farz namazlar, 3 — Ramazan orucu."*

"Menâvî" , bu, oruçla namazın terkini helâl kabul edenler içindir, der.

Sahih-i Müslim'in rivâyet ettiği hadîs-i şerîf ise şöyledir: "Namazı terk eden şirk ile küfür arasındadır."

"Menâvî" , "namazı terk etmekle, insanla küfür arasında bir kavuşma meydana gelir" demektedir.

(166) Şer'î kaidelerden birisini yalanlayan, Resûlullah'ın fiilinden yakinen bilinen ve bize tevâtür yolu ile naklolunan, icmâ vâki olmuş bir şeyi inkâr eden kâfirdir. Namazın farziyyetini, rekât ve secdenin adedlerini, Allah'ın bize Kur'ân-ı Kerîm'de namazı toptan farz kıldığını iddia edip beş vakte ayrılıp hirtakım şartları olduğunu bilmiyorum, bu konuda açık nass da yoktur, zikredilen hadîs ise "ehad" dır derse kâfir olur.

Namazın sadece sabah ve akşam farz kılındığını iddia eden hâriciler de kâfirdir. Çok ihâdet ve çok cihad etmekle nefisleri olgunlaştığı için namazın kendilerinden sâkit olduğunu iddia eden mutasavvıflar da kâfirdirler.

(167) "Yetime" isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: *İnkâr ederek veya hafife alarak, namaz kılmıyorum veya namazla emrolunmadım,*

edecek ben sıkıldım, usandım derse kâfir olur. Ben niçin namaz kılayım? Ne karım ne de çocuğum var, ben bu namazdan doydum, ondan ikrah ediyorum, bu namaz işini yürütmeye kimin gücü yeter. Akıllı kimseler, yürütmeyeceğin işe girme derler. Böyle bir imtihana giremem ben, niçin boşuna vakit geçirelim. Bu çok ağır ve zor⁽¹⁶⁸⁾ bir iş, ben kimin için namaz kılayım, anam öldü, babam hâlâ yaşıyor, öyle

ŞERH KISMI

hana vâcib değildir diyen kimse kâfirdir. Ben bugün namaz kılmıyorum veya hiç namaz kılmayacağım diyenin küfründen korkulur. Zira, tamamen itaati terk etmek ve günah irtikâp etmek mü'mini imândan çıkarmaz.

Zâhiriye kitabında şöyle vârid olmuştur: "Bir kimse yalnız ramazanda namaz kılar da, bu da çok veya ramazandaki namazın diğer zamanlardaki namazın 70'ine bedel olduğu ileri sürerse kâfirdir. Çünkü bu kimse sevabın ramazanda çok oluşunun namazın aslını ve adedini düşürdüğünü iddia etmektedir. Bu ise küfürdür. Bir kimse, bizim için, başkaları namaz kılıyor derse kâfirdir. Bunu söyleyen kimse ya namazın farz-ı kifâye olduğunu iddia ediyor veyahut da alay ediyor. Her iki hâlde de kâfirdir.

(168) "Fevzü'n-Necât" kitabında şöyle denmiştir: Niçin namaz kılayım, ne karım var ne çocuğum diyen kimse kâfirdir. Çünkü bu adam, ya namazın sadece karısı ve çocuğu olana farz olduğunu iddia ediyor veyahut da Allah ile, kendisine çocuk vermediği için muâraza yapıyor.

Bu ne bitmez namazdır, daraldım diyen kimse kâfirdir. Çünkü bu adam namazın farziyyetine itiraz etmektedir.

Kim bu emri, namazı sonuna kadar devam ettirebilir. Bu adam yine namazı takatın fevkinde bir külfet telakki etmektedir. Halbuki Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır: "Biz hiçbir nefse gücünün yetmediğini yüklemeyiz." (En'âm sûresi: 152).

Bir kimse, diğerine namaz kıl dediğinde, o da ramazanı bekle o zaman kılarım derse kâfir olur. Çünkü bu adam, namazın sadece ramazanda farz olduğunu iddia etmektedir.

Bir kimse, ben böyle bir belâyâ giremem derse kâfir olur. Bu

ise niçin namaz kılayım? Namaz kılmakla terk etmek arasında bir fark yok, daha ne kadar ben bu işi yapacağım diyen kimse kâfir olur. Namaz kılmamak ne güzel bir şeydir diyen kimse kâfir olur. Bir kimse riya olsun diye abdestsiz secde eder veya namaz kılsa kâfir olur. Bir kimse kasden kible tarafına kılmayacağım der de, kıldığı taraf kibleye tesadüf ederse Ebû Hanife'ye göre kâfirdir. Çünkü kibleyi hafife almış oluyor. Bu, düzeltmeye gücü yettiği hâlde taharetsiz ve necis elbise ile namaz kılmaya benzer. Bir kimse namazları toptan kılar, birisi de ona itiraz eder de, ona cevaben, her alacaklı alacağını bir defada almayı ister⁽¹⁶⁹⁾, namazın başını yıkamadım; yıkamayacağım, namaz kılınmazsa ne olur yâni, yer mi yararılır. Korkar mıyım derse kâfir olur.

Elimi veya başımı namazdan yıkadım, namazı eksin diye çiftçiye verdim, kılıyorum kılıyorum bir şeyim artmıyor, kendisine namaz kıl denildiği zaman, eğer namaz kılsam gavat olayım, bu iş nefsimde çok uzun geliyor diyen kimse kâfirdir. Daha zamanı var, henüz ben bekârim, namazı terk etmek iyi bir şeydir, namaz büyüklerin işidir benim değil, namaz kaçınılması gereken bir iştir, bu bir şey değildir di-

..... ŞERH KISMI

kimse tâatı belâ kabul etmiştir. Halbuki belâ olan ma'siyettir. Ancak tâate "hasen" yâni "iyi belâ" denebilir. Peygamber Efendimiz, "İyi belâyı bana verdiğin için sana hamd ederim." diye duâ etmiştir. Namaz kılmakla, daha ne zamana kadar vakit öldüreceğim diyen kimse kâfirdir. Namaz ağırdır veya çok zordur diyen kimsenin sözü, Allah'a itiraz mahiyetini taşıyorsa kâfirdir.

(169) "Yetime" isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Abdestsiz bir kimse, riyâ olsun diye namaz kılsa kâfirdir. Riyâ niyeti ile değil de utandığından kılsa kâfir değildir.

Bir kimse kasden kibleden başka bir cihete dönse o da kibleye tesadüf etse, imâm Ebû Hanife'ye göre kâfirdir. Necis bir elbise ile namaz kılanın durumu da aynıdır. Bu hüküm, temizlemeye gücü yettiği hâlde, elbisesini temizlemeyen ve helâl kabul eden içindir.

Namazı kasden geçirir sonra birden kaza eder de, bu böyle olmaz diye itiraz eden kimseye, alacaklı alacağını, bir defada ister derse kâfir olur. Çünkü ihâdeti borç, Allah'ı da alacaklı kabul etmektedir.

yen kimse kâfir olur⁽¹⁷⁰⁾.

Çok namaz kıldım, çok Kur'ân-ı Kerîm okudum felâketler benim üzerimden kalkmadı, diyen kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak "Çendân namaz güzârdem dilem girift: O kadar namaz kıldım ki bıktım." derse kâfir olur.

Bir kimse, diğere namazı terk etme, Allah seni cezalandırır der de, öbürü de ona cevaben Allah beni hastalıkla ve evlât acısı ile muâheze ederse, bana zulmetmiş olur derse kâfir olur.

Oruç zararlıdır, hem de çok zararlıdır diyen kimse bazılarına göre kâfir, bazılarına göre kâfir değildir. Bir kimse, ramazan farz olmasaydı ne olurdu?! derse kâfir olur. İslâmı kabul edip, İslâm memleke-

ŞERH KISMI

(170) *Namazın terki ile ilgili bazı hadîs-i şerîfler:* "Namazı kasden terk eden kimse açıkça küfretmiş olur." *Taberânî "Câmi" de rivâyet etmiştir.*

"Kim ikindi namazını terk ederse bütün amelleri silinir." *Buharî.*

"Namazı terkedenden kimse, Allah'a, Allah kendisine kızdığı hâlde mülâki olur." *Taberânî rivâyet etmiştir.*

"Namaz dinin direğidir, namazı ikame eden dinini ikame etmiş olur. Terk eden de dinini yıkmış olur." *Beyhekî rivâyet etmiştir.*

Sâbit b. Eslem elli sene gecelerini namaz kılmakla geçirmiştir. Seher vaktinde şu duâyı yapmıştır: "Ya Rabbi, bir kimseye kabrinde namaz kılmayı nasip etti isen bana da nasip eyle." Bu zât ölüp defn işi bittikten sonra, mezarındaki duvarın bazı kerpiçleri dökülmüş ve ayakta namaz kıldığı görülmüştür. Bu zât hayatta iken şöyle derdi: *Namaz yeryüzünde Allah'a bir hizmettir. Eğer namazdan daha efdâl bir şey olsaydı, Allah Teâlâ şöyle buyurmazdı:* "O, mihrabda durup namaz kılarken melekler ona (şöyle) nidâ etti..." (*Âl-i İmrân sûresi: 39*).

Yine bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Kıyamet gününde kul ilk önce namazın hesabını verecektir. Eğer namaz ibâdeti fâsid olursa diğere amelleri de fâsid; sâlih olursa diğere amelleri de salih olacaktır." *Taberânî rivâyet etmiştir.*

tinde bir ay kaldıktan sonra, bir kimseye namaz, oruç ve zekâtın sorulursa, o da ben farz bilmiyorum derse kâfir olur.

Namaz, oruç, zekât, hac, gusül, cihad, öğrenme, öğretme, itaat, sabır, şükür, helâl yemek, kanaat, tevekkül, kadere rıza, tevbe, ihlâs, şeytana düşmanlık, Kur'ân'ı delil kabul etmek, Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, mümkün olduğu miktarda iyiliği emr, kötülüğü nehy etmek, sıla-i rahm, Allah'tan korkmak, doğruluk, iyi niyet, şefkat, hayâ, istikamet ve yakîn⁽¹⁷¹⁾ gibi farz olduğu hususunda icmâ vaki olmuş hususları inkâr eden veya onlardan şüphe eden kimse

..... ŞERH KISMI
.....

Hadîs-i şerîflerde geçen "Küfürler" her ne kadar te'vil götürüyorsa da terkteki günahın büyüklüğüne delildir.

(171) Feyzî'l-Kadir'de, ahlâk-ı hamîde (övuilmiş huylar) 160 kadardır: İhlâs, isar: başkasını kendine tercih etmek, kötü işten sonra derhal iyi bir iş yapmak, ihâdetde haddi aşmamak, iâşeyi temin için çalışmak, başkasının değil kendi ayıbı ile meşgul olmak, teslimiyetle beraber i'tikad etmek, zengin de olsa fakir yaşamak, cimrilik yapmadan harcamak, malı nâmusunu korumak için harcamak, iyiliği emretmek, şüphelerden kaçınmak, zararsız olan şeyden zararlı olabilir diye korkmak, dargınları barıştıрма, yollardaki engelleri (taş, diken v.s.) kaldırmak, istişâre, istihâre, ihtiram, fazilet erbâhına hürmet, faziletli zaman ve mekânlara ta'zim, mü'mini sevindirmek, talim terbiye yolu ile hem kendisinin hem de başkasının irşâdına gayret sarfetmek, selâmı yaymak, selâma önce kendi başlamak, komşuya ikram, muhtaca istemeden önce vermek, başkasının az hayrını çok, kendinin çok hayrını az görmek, tembellikten kaçınmak, güleryüzlü olmak, tevâzu, tevbe, iyilik ve takvada yardımlaşmak, sevgi, bir iş yaparken acele etmemek, yaşayışını ve meskenini tedvir, tefekkür, hüyüklerine karşı kibirlenmemek, insanları hak ettikleri makama koymak, mühim olanı öne almak, başkalarının düşüklüklerine göz yummak, eziyete tahammül etmek, kaderin seyrine teslimiyet, eziyeti terk etmek, boş olmamak, bir işle meşgul olmak, insanlara karşı düşmanlık yapmamak, güçlük çıkarmamak, riyakârlık yapmamak, usanmamak, ni'mete şükür, çok arkadaş ve yardımcı edinmek, zorluğa tahammül, güzel isim takmak, çirkin lâkabdan kaçınmak, fakirlere hol hol yardım etmek,

kâfirdir.

Yine şirk, tekzib, zina, içki içmek, katl, rüşvet, livâta (meşru olmayan yoldan cinsî temas), harbden kaçmak, ana babaya eziyet, sihir, yetim malını yemek, fâiz, evli kadına iftira, ilhad, öfke, tartı ve ölçüyü eksik yapmak, Allah'ın rahmetinden ümid kesmek, Allah'ın azabından emin olmak, deyyusluk, kumar, yol kesmek, sövmek, zihar (karısının a'zâlarından birini, neseb veya süt emme yolu ile kendisine haram olan bir kadının uzvuna benzetmek. Annesi, kız kardeşi ve kızı gibi...), vazifesini yapmaktan kaçınmak, dünyayı sevmek, gıybet, ihanet, bid'at, harama şehvetle bakmak, israf, başkasını alaya almak, lânet etmek, müslümanla konuşmamak, avret yerini açmak, ihtikâr, meşrû olduktan sonra bir ibâdeti iptal etmek, kötü zan, hased, kibirlenmek, kendini beğenmek, riya, müdâhene (karşısındaki insana zâhiri bir sevgi göstermek ve kalben bu sevgiyi göstermemek), ni'mete nankörlük, cehâlet, sabırsızlık, inatçılık, medh olunmak istemek, taklit, kin, gaddarlık, boşluk, uzun emel, aldatmak, münafıklık, fitneçilik, hevâ ve hevesine uymak, Kur'ân-ı Kerîm'i keyfine göre tefsir etmek, günaha izin vermek, gulûl (ganimet malına ihanet etmek), zulmü def'e çalışmamak, misafirin utanmaması, besmelesiz yemek yemek, hayızlı karısına yaklaşmak, ücret alan kimsenin lâyıkı ile çalışmaması, kölelerin isyanı, komşuya eziyet, harama el sürmek, haram evde oturmak, zevce haklarına riayet etmemek, vermesi gereken hakları tehir etmek, süslü kabir yapmak, haram elbise giymek, zâlim ve şerli kimselerle arkadaşlık kurmak, yalancı şahitlik yapmak, şehâdeti gizlemek, yalan yere yemin etmek, Resûlullah'a kasden iftira etmek,

ŞERH KISMI

töhmət yerlerinden, zulümden, çirkin sözden kaçınmak, Allah'ı tanımak, Peygamber kokusu ile kokulanmak, işlerde sebat etmek, Allah'a güvenmek, nefisle mücâhede etmek, iyi şeyleri yapmak, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek, yumuşak davranmak, hatâ, emaneti, anlaşmayı, şerefi korumak, susmasını bilmek, akıllıca konuşmak, hüsn-i zan, âdâb-ı muâşeret, hamiyet, salihlere, fakirlere, âlimlere, kardeşlere, misafirlere hizmet etmek, huşû, Allah'dan korkmak, kötülükleri def etmek, tefekküre ve ibret almaya devam etmek, ilim talebinde devamlı olmak, Allah için icabında zilleti kabul etmek, yumuşak huylu olmak, küçüklere, miskinlere, yetimlere, hayvanlara ve has-

zulmen adam dövme, hayvan yakmak, küçük günah işlemeye devam etmek, başkalarına türkü söylemek, verdiği bir şeyi başa kakmak, kâhin, müneccim ve benzerlerini tasdik etmek, kaderi yalanlamak, teccüss, adâletten uzaklaşmak, hayvanla cinsî münasebette bulunmak, yemeği ayıplamak, herhangi bir şahsı ayıplamak, vefâ ve emâneti terk etmek, haram olduğunda icmâ vaki olan her oyun, yukarıda zikredilen farzlardan birini terk etmek ve bunun gibi haram olduğu hususunda icmâ vaki olmuş hususları inkâr eden veya şüphe eden kimse kâfirdir.

ŞERH KISMI

talara karşı merhametli olmak, ümitli olmak, başkalarına karşı ince, nâzik davranmak, zühd, cömertlik, müsâmaha, bilmediğine dahi selâm vermek, şehâmet; haysiyetli olmak, şecaat, şefaât, aza ve çoğa şükür, her hâl ve duruma sabır, doğru konuşmak, sulh, sadakat, hoş sohbet olmak, sıla-i rahim, susmak, nefsinin dağınıklığından korumak, iç temizlik, iffet, adalet, afv, uzlet, himmet sahibi olmak, güzel kıskançlık, gıpta, şiddet ânında namaza koşmak, ferâset, gerekeni yapmak, başkasının hakkını vermek, kimden olursa olsun hakkı kabul etmek, insanların ihtiyacını temin etmek, sinirlenmemek, yetime kanat germek, seferden geleni karşılamak, temiz olmak, teheccüd ve diğer nâfile namazları kılmak, faydalı şeyleri yapmak, idare etmek, yumuşak sözlülük, nefsi hesâba çekmek ve ona karşı gelmek, güzel davranış, hak sahibini bilmek, ehl-i beyti sevmek, meşru -doğru lâtife yapmak, kötülükten uzaklaştırmak, nasihat- etmek, nezih olmak, vera', yakın ve buna henzer şeylerdir. Bunlar âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerden alınmıştır. Herkesin bilmesi gerekir. "İhyâ" da şöyle vârid olmuştur: Medh edilen huylar şunlardır: Sabır, şükür, korku, ümid, rızâ, zühd, takva, kanaat, cömertlik, her halde Allah'a minnet duymak, ihsân, hüsn-i zan, güzel huy, âdâb-ı muâşeret, sıdk ve ihlâs...

Zemmedilen, kötülen huylar da şunlardır: Fakirlikten korkmak, aldatmak, kin, hased, gözü yükseklerde olmak, övülmeyi sevmek, eğlenmek için dünyada çok yaşamak istemek, kibir, riyâ, sinirlenmek, düşmanlık, tama', cimrilik, şerlilik, zulüm, zenginleri ta'zim etmek, fakirleri hor görmek, övünmek, rekabet, kibirli yürümek, hakka boyun eğmemek, kendini ilgilendirmeyen bir şeye burnunu sokmak, çok konuşmayı sevmek, halka iyi görünmeye çalışmak, kendini

4 — İlme ve âlimlere taallûk eden küfür lâfızları:

Bezzâziyye⁽¹⁷²⁾ kitabında şöyle vârid olmuştur: Eşraf ve âlimleri

ŞERH KISMI

beğenmek, başkalarının aybı ile meşgul olmak, kalpten korku ve hüznü çıkarmak, nefsin zilleti halinde ona yardımcı olmak, hakka yardımda zayıf kalmak, alenen dost olduğuna gizlice düşman olmak, Allah'ın mekrinden emin olmak, tâate güvenmek, hile, ihanet, aldatma, uzun emel, katı yüreklilik, kalabalık, dünyayı sevmek, insanlardan ayrılmaktan korkmak, cefa, acelecilik, hayâ ve merhamet azlığı, bunlar ve bunlara benzer şeyler kalbin kötü vasıflarındandır. Yapılmaması gereken amellerin aslı bunlardır.

(172) Kâdi İyaz şöyle demiştir: Peygamberin (s.a.v.) ehl-i beytine, zevcelerine, akrabasına ve ashabına sövmek ve noksanlık izafe etmek haramdır. Yapan mel'undur. Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Ashabım hakkında Allah'tan korkun, Allah'tan korkun, onları kendinize hedef almayın. Kim onları severse beni sevmiş olur, ben de onu severim. Kim onlara buğz ederse bana buğz etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edeni de Allah muâheze eder." Güvenilir kimseler bu hadîs-i şerîfi, Abdullah b. Mugaffel' den rivâyet etmişlerdir.

Bir başka hadîs-i şerîfte ise şöyle buyurulmuştur: "Ashabıma sövmeyin. Kim onlara söverse, Allah'ın, meleklerin ve insanların lâneti onun üzerinedir. Ne farz ne de nâfile namazı kabul olur."

Diğer bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyurulmuştur: "Âhir zamanda bir kavim gelecek ve ashabıma küfr edecektir. Onların ölülerinin namazını kılmayın. Onlarla nikâhlanmayın. Onlarla oturmayın. Hastalarını ziyaret etmeyin."

Bir hadîs-i şerîfte, Peygamberimiz (s.a.v.) kızı Fâtıma (r.a.) hakkında şöyle buyurmuştur: "O benden bir parçadır. Ona eziyet eden bana eziyet etmiş olur." Bir başka hadîs-i şerîfte: "Âişe hakkında bana eziyet etmeyin." buyurmaktadır.

İmâm Mâlik şöyle demiştir: "Sahabeden Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Muaviye ve Amr İbn Âs hakkında, bunlar dalâlettedir diyen kimse, Kur'ân-ı Kerîm'i ve hadîs-i şerîfleri inkâr ettiği için kâfir olur. Katli vâcibdir." Allah Teâlâ, onlar hak-

kında şöyle buyurmuştur: “Muhammed Allah’ın Resûlüdür. Onun maiyyetinde hulunanlar da kâfirlere karşı çetin ve (metin) kendi aralarında merhametlidirler...” (Feth sûresi: 29).

Hadîs-i şerîfler ise şöyledir: “Sahabem yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız, hidâyete erersiniz.”, “Siz Uhud dağı kadar altın infak etseniz, onların (ashabımın) verdiği yarısına da ulaşamazsınız.”

Diğer sövmelerin cezası büyüktür.

İbn Habîb şöyle demiştir: Haricî ve Şiîlerden Hz. Osman’a buğz eden kimseler şiddetle te’ dib edilir. Daha ileri giderek Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’e de buğz eden kimseler ise ölünceye kadar hapsedilir.

İmâm Mâlik’ten şöyle rivâyet edilmiştir: Hz. Ebû Bekir’e küfr edene değnek vurulur, Hz. Âişe’ye söven ise öldürülür. Kendisine, “Niçin bahasına sövüldüğü zaman o icmâen daha faziletli olduğu hâlde sövene değnek vuruluyor da, Hz. Âişe’ye söven öldürülüyor?” denildiği zaman şöyle demiştir: “Hz. Âişe’nin berâeti Kur’ân-ı Kerîm ile sâbittir. Ona iftira eden Kur’ân-ı Kerîm’e muhalefet etmiştir. Onun berâeti hakkındaki âyet-i celîle şöyledir: “Eğer siz imân eden kimselerseniz böyle bir şeye hayatta bulunduğunuz müddetçe bir daha dönmenizi Allah haram kılmıyor.” (Nûr sûresi: 17).

Hz. Ömer (r.a.), Mikdad b. Esved’e küfr ettiği için Ubeydullah b. Ömer’in dilini kesmeyi nezr ederek şöyle demiştir: “Bırakın beni, keseyim şunun dilini ki bundan böyle kimse Peygamberin ashabına küfr etmesin.” Yine Hz. Ömer, bir bedevînin Ensârı hicv ettiğini görünce: “Eğer bu arabî sahabeden olmasa idi öldürürdüm.” demiştir.

İmâm Mâlik şöyle dedi: Ashab-ı Kiramdan birine noksanlık izafe eden kimse, Kur’ân-ı Kerîm’de medh edilen şu üç sınıftan birine dahil olmaktan mahrum olur:

1 — Muhacirîn hakkındaki âyet-i celîle şöyledir: “(Bilhassa o feyi) hicret eden fakirlere aiddir ki onlar Allah’dan fazl (u inâyet) ve hoşnutluk ararlar ve Allah’a ve Peygamberine (mallarıyla, canlarıyla) yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından (mahrum edilmek) çıkarılmışlardır. işte bunlar sâdıkların tâ kendileridir.” (Haşr sûresi: 8).

2 — Ensar hakkındaki âyet-i celîle ise şöyledir: “Onlardan evvel (Medine’yi) yurt ve imân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hic-

hafife almak küfürdür. Bir âlime âlimcik demek veya fazilet erbabından birine istihfaf⁽¹⁷³⁾ kasdı ile ulvîce adam demek küfürdür. Şeriatı ve şeriatdaki mühim meseleleri hafife alan kimse kâfirdir. Sebepsiz olarak bir âlime buğz eden kimsenin küfründen korkulur⁽¹⁷⁴⁾. Bir âlimin, fakihin ve fazilet sahibi birinin ağzına küfür etmek küfürdür, bu adamın karısı icmâen⁽¹⁷⁵⁾ üç talâk ile boş olur. Bir âlim bir meseleden bahsederken veya bir hadîs-i şerîf rivâyet ederken “bu bir şey değildir” veyahut “bu ne işe yarar”, “muhakkak bu para içindir”, “bugün izzet ve hürmet parayadır, ilme değildir” diyen kimse kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak: “Dirhem bâyed ilm ne çi kâr âyed: Para lâzım,

ŞERH KISMI

ret edenlere sevgi beslerler. Kendilerinde fakr u ihtiyaç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa işte muradlarına erenler onların tâ kendileridir.” (Haşr sûresi: 9).

3 — Mü’minler hakkındaki âyet-i celîle de şöyledir: “bunların arkasından gelenler şöyle derler: Ey Rabbimiz, bizi ve imân ile daha önceden bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizi yarlığa. İman etmiş olanlar için kalblerimizde bir kin bırakma. Ey Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.” (Haşr sûresi: 10).

Bir kimse Hz. Âişe’den başka, Peygamberin diğer zevcelerinden hirine de küfr ederse sahih kavle göre öldürülür.

(173) Âlimleri, âlim oldukları için hafife almak, ilmi hafife almak demektir. İlim ise Allah’ın sıfatıdır. Bu sıfatı hayırlı kullarına lutfiyle verir ki bunlar peygamberlerin yerine şeriatın delilleri olsunlar.

(174) Âlimlere buğz etmek küfürdür. Çünkü, hiçbir sebebe dayanmadan onlara buğz etmek, şeriat ilmine buğz etmektir ve küfürdür. Aliyyü’l-Kârî’den naklolunmuştur.

(175) Bir gün bir fakih, bir dükkâna kitabını bıraktı ve gitti. Tekrar dükkâna geldiğinde dükkân sahibi fakihe: “Burada bir testere unuttun.” deyince, fakih “Ben testere değil, kitap bıraktım.” diye cevap verdi. Dükkân sahibi: “Ne fark eder, marangoz testere ile ağacı keser. Siz de insanların boynunu kesersiniz.” dedi.

İbn Fadl, bu kimsenin öldürülmesini emretti. Bunun sebebi,

ilim işe yaramaz” veya “İlim bekâse ender şikest: İlîm, içinde bulunduğu kâseyi kırdı, sahibine zarar verdi” derse kâfir olur.

Bir kimse yüksek bir yere çıkıp kendini zikredenlere benzetirse, bir cemaat de alaylı bir şekilde buna soru sorup gülerlerse, mendille birbirlerine vururlarsa, o adam da kâfir olur, cemaat de kâfir olur. Çünkü bunlar şeriatı alaya almışlardır. Yüksek yere çıkmadan da yukarda zikredildiği gibi bir hâdise vukubulursa durum ve hüküm yine aynıdır, yâni kâfir olurlar. Bir kimse kendisini din muallimine benzetir, eline bir sopa alarak çocukları alay ederek döverse kâfir olur.

Bir kimse, âlim bir adamı alaya alarak, “bıyığını kestir, sarığını⁽¹⁷⁶⁾ da boynuna attın” veya “bıyığını hafifletmekle sarığını boğazının veya çenenin altına attın” veyahut da, “bıyığı kesip kesip de sarkı takmak ne çirkin şeydir” dese kâfirdir. Ne bileyim ben şeriatı veya ne yapayım ben şeriatı veyahut da şeriat ve benzerleri bana fayda vermez diyen kimse kâfir olur. İlim meclisi bana ne kazandırır, fetvâyı ben yere atarım diyen kimse kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak “İn çi şer’ast: Bu nasıl şerîattir” derse kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak:

----- ŞERH KISMI -----

dükkân sahibinin, fıkıh kitabını hafife almış olmasıdır. Bundan da anlaşılıyor ki, şeriat dışı kitapları hafife almak insanı küfre götürmez.

(176) Peygamberimize (s.a.v.) karşı mü’minin vazifeleri: Onu ta’zim etmek, salât ü selâmı ihmal etmemek; ismi, sünneti, vasıfları, âdetleri, şeriatı zikredildiği zaman, dinleyen kimselerin üzerinde edeb alâmetleri zâhir olmalıdır. Tebliğ için başına gelen şiddetler zikredildiği zaman, içinde şefkat, merhamet ve iç sızısı ile beraber onun düşmanına karşı kin ve gerekirse onun uğrunda feda-i can etme duyguları kabarmalıdır. Onun sünnetinden, hâllerinden ve amellerinden ve sözlerinden bahsederken güzel lâfız ve sözleri tercih etmek. Ona ve diğer peygamberlere cehalet, yalancılık ve günah gibi çirkin lâfızları yakıştırmamak. Kur’ân-ı Kerîm’de: “Seni (çocukluğunda) kaybolmuş bulup da yolunu doğrultmadı mı?” (Duha sûresi: 7) buyruluyor. “...Âdem Rabbine karşı geldi de şaşış kaldı.” (Tâhâ sûresi: 121), “... Halbuki (vahiyden evvel) kitab nedir, imân nedir, sen bilmezdin...” (Şûrâ sûresi: 52).

Yukarda zikredilen iki âyet-i celîlede olduğu gibi, Allah (c.c.)

“Men ilm-i hayl(*) râ münkirem: Ben beygir ilminin münkiriyim” derse kâfir olur.

Bir kimse diğere, şeriatla gidelim der de, diğeri de, şeriat her şeyi (her neferi) ile bana gelmezse ona gitmem derse, şeriatla inatlaşmış olduğundan dolayı kâfir olur. Bir kimse diğere, gel âlime veya şeriatla gidelim der de, öbürü de Farsça olarak: “Men ilm çi dânem: Ben ilim tanımam” derse kâfir olur.

Bir kimseye kalk ilim meclisine gidelim denir de, öbürü de, “onların söylediklerini kim yapabilir”, “ilim meclisinden bana ne”, “kimin o âlimlerin dediklerini kemâli ile yapmaya gücü yeter” derse kâfir⁽¹⁷⁷⁾ olur.

(*) Şaka veya istihza yoluyla ilm-i hâl sözünü ilm-i hayl şeklinde söylüyor.

Bir kimse, bir başka kimseye ciddî veya şaka olarak, ilim meclisi-

ŞERH KISMI

peygamberlerine istediğini söyleyebilir. Kullar buna bakarak onlara o şekilde hitab edemezler.

Kötü tâbirlerden şiddetle kaçınmak gerekir. Hattâ bazı şeyleri izah ederken bile çirkin lâfızlardan kaçınmalıdır. Meselâ: “O vahyolunmazdan önce bazı şeyleri bilmezdi.” cümlesindeki “bilmezdi” yerine “câhildi” kelimesini kullanmak yakışık almaz. Bu gibi güzel muamelelerin, insanlar arasında arzu edilen bir durum olduğu bilinen bir gerçektir. Öyle ise bu gibi güzel muameleler, peygamberler hakkında, insanlar için bir vecibedir.

(177) Zâhiriyye kitabında şöyle vârid olmuştur: Bir kimseye kalk ilim meclisine gidelim dense, o da kimin onların dediklerini yapmaya gücü yeter diye mukabelede bulunsa kâfir olur. Çünkü bu adam şeriatte güç yetmeyecek bir teklif olduğunu iddia etmekle şu âyet-i kerîmeye muhalefet etmiştir: “Allah hiçbir nefse gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemez.” (Bakara sûresi: 286).

Kişi, ilim meclisinden bana ne der ve bununla ilim meclisini hiç saymayı kasederse kâfirdir. Şayet bu sözü ile, ben günahkâr bir hayvanım, bu hâlimle ilim meclisine nasıl gideyim mânasını kasediyorsa kâfir değildir.

Yine bir kimse "Fi'l-i dânişmendân hemânest ve fi'l-i kâfirân: Âriflerin (âlimlerin) işi budur ve kâfirlerin de işi" derse kâfir olur.

Bir kimsenin yanında şeriat zikredildiği zaman, kerih, çirkin bir ses çıkararak "işte şeriat budur" derse kâfir olur.

Şeriat ilminde tevhid yoktur diyen kâfir olur. Müsbet ilim, şeriat ilminden daha yüksektir, şeriat ilminde müsbet ilim yoktur, müsbet ilmi, şeriat ilminden daha çok seviyorum diyen kimse kâfir olur. Bir kimse şer'î ilmin bir yönünü beyan ederken, hasmı bana âlimlik taslama, bana yutturamazsın derse küfründen korkulur. Bir kadın, bu âlim kocaya Allah lânet etsin derse kâfir olur⁽¹⁷⁸⁾. Teyemmüm eden bir kimse ile alay eden kâfir olur. Helâl ve haramı bilmiyorum diyen kimse kâfir olur. İyiliği emredip, kötülüğü nehyeden bir kimseye, bir başkası, Allah'ı ve ilmi ne bileyim ben, ben kendimi Cehenneme koy-

..... ŞERH KISMI
(178) Mü'mine lânet haram olduğuna göre, âlime lânetin cürmü elbette çok daha büyüktür. Bu mevzu ile ilgili bazı hadîs-i şerîfler şunlardır: "Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir." Zeyd b. Sâbit rivâyet etmiştir.

"Lânet ediciler, kıyamette ne şefaatçi ne de şahit olacaklardır." Müslim rivâyet etmiştir.

Bilinen bir fâsıka, kâfire, zâlime, mürtede, zındıka, mülhide ve müşrike lânet etmek câiz değildir. Genel olarak bu gibi kimselere lânet etmek câizdir. Yine Şeddâd, İblis ve huna benzeyen ve kâfir olarak ölenlere lânet câizdir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "Haberiniz olsun ki Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir." "Hûd sûresi: 18.).

Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Allah'ım, ben beşerim, herhangi bir müslümana lânet etmiş veya sövmüşsem, bunu ona zekât

dum, yastığımı ve yorganımı Cehenneme attım veya kendimi ona hazırladım derse kâfir olur. Bir dirhemi olmayan bir dirhem etmez diyen kâfir olur. “İlim beşikten mezara kadar” olduğu için ömrümün sonuna kadar ilimle meşgul olmam diyen kimse kâfir olur.

Bir kimse, ibâdet eden bir kimseye, ağır ol Cenneti de geçeceksin veya Cennetin arkasına düşeceksin derse kâfir olur. Filân kible veya Kâbe olsa ona doğru dönmem diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, sâlih bir adama, benim için seninle karşılaşmak, hınzırla karşılaşmak gibidir derse kâfir olmasından korkulur⁽¹⁷⁹⁾.

Şeriatı ne yapayım benim malım ve silâhım var diyen kimse kâfir olur. Bir adam, din âlimlerine, filân kimselerin hocaları safсата ve hikâyeler öğretiyor veya dediklerinin hepsi boş, yalan derse kâfir olur⁽¹⁸⁰⁾. Bir kimse ilim adamlarına, onları hafife alarak ve küçülterek

ŞERH KISMI

ve sevah kıl.”, diğer bir rivâyette, “eğer dövdü isem, bunu zekât ve rahmet kıl.” bu hadîs-i şerîf, mü’minleri, herhangi bir kimseye lânet ettikleri zaman lânet edilen kimse bu lânete müstahak değilse, bu şekilde duâ etmelerini talim için buyurulmuştur.

(179) Zâhiriyye kitabında şöyle denilmiştir: “Dirhemi olmayan, dirhem etmez” sözü, umumî olup, âlim, sâlih, mü’min ve başkalarına da taallûk ettiğinden dolayı söyleyen kâfir olur. Eğer, ben bu sözümle dünya erbabını kasdettim derse kâfir olmaz. Bir kimse, Resûlullah (s.a.v.), “İlmi beşikten mezara kadar tahsil edin” dediği için, ömrümün sonunda ilimle meşgul olmayacağım derse kâfir olur. Bu adam, ya şeriat ilmine ihtiyacı olmadığından veya alaya alarak veyahut da güç yetmeyecek bir teklif olarak kabul ettiğinden dolayı kâfir olmuştur.

Cevahir kitabında şöyle denmiştir: Filân kible olsa ona dönmem diyen kimse kâfir olur. Çünkü bu adam kendini İblis’e benzetmiştir. İblis de, Âdem (a.s.) kibleye benzetilip ona secde et denildiği zaman, ben etmem demişti. Ayrıca bunu söyleyen kimse, kibleye hakaret ettiği için de kâfir olur. Bir kimse, diğer bir kimseye, aralarında dini veya dünyevî bir meselede husumet olmadığı hâlde, benim için seninle karşılaşmak, hınzırla karşılaşmak gibidir derse, küfründen korkulur.

(180) Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflere, icmâ vâki olan

“fakiḥçik” derse kâfir olur. Bir kimse, bir âlime din ilmini kasdederek, merkebin tenâsül uzvu, senin ilminden üstündür derse kâfir olur.

Şer’î hükümlerden birini alaya alan kimse kâfir olur.

— Değişik Mevzulardaki Küfür Lâfızları:

İmân ziyadeleşir ve noksanlaşır diyen adam kâfir olur. Kâfir Cennette midir, Cehennemde midir diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, diğerine âhîret için dünyayı bırak der de, o da, peşin dururken veresiyeyi ne yapayım veya ben Cehennemde ebedî kalacağım derse kâfir olur.

Hıristiyan, yahudiden daha hayırlıdır diyen kimse kâfir olur. Zira bu sözü ile, şer’an ve aklen çirkin olan bir şeyi hayır kelimesi ile vassetmiş oluyor. Yahudilik hıristiyanlıktan şerlidir diyebilir.

Sen müslüman değil misin? diyen kimseye hayır diye cevap veren kâfirdir. Allah’tan kork, yapma diyen bir kimseye, sözünü dinlemeyeceğim ceza olsun diye yapacağım derse kâfir olur. Katlini icab ettirecek bir sebep olmadığı hâlde, filânın kanı helâl veya mübahdır diyen kimse kâfir olur. Böyle diyeni doğrulayan da kâfir olur. Ancak bununla sövme kasdetmişse, doğru olan kâfir olmamasıdır. Filânın malı bana, senin malın ona helâl olmadan önce helâldir diyen kimse kâfirdir.

Haksız yere adam öldüren bir âmire iyi yaptın diyen kimse kâfir olur.

Bir kimse, ne olur şu ana kadar müslüman olmasaydım da, babamın mirasına konsaydım diyen kimse kâfir olur. Ey yahudi, ey mecusî, ey hıristiyan, ey kâfir diye çağırana, “lebbeyk” diyen veya “biz öyleyiz” diye cevap veren kimse kâfir olur. Ben mülhidim diyen kâfir olur. Birisine, kâfirdin müslüman oldun diyen kimse, bazılarına göre

..... ŞERH KISMI

mânalarının dışında mâna veren kâfir olur. Buna göre “recmî” iptâl ettikleri için Hâricîler kâfirdir. İslâm milletinden olup da, bazı hükümlerde başka milletlere uyan kimse kâfir olur. Resûlullah’dan sonra, Hz. Ali’yi hilâfet makamına getirmediklerinden dolayı müslümanların hepsinin dalâlette olduğunu iddia eden Râfızîler kâfirdirler. Çünkü bunlar şeriatı hütünü ile iptâl etmişlerdir.

kâfir, bazılarına göre değildir. Kâfire, ta'zim⁽¹⁸¹⁾ ederek hürmet göstermek veya zimmîyi ta'zim ile selâmlamak veyahut bir mecusiye ta'zim ile ya üstad demek küfürdür. Helâl ye diyene, haramı helâlden daha çok seviyorum diyen kâfirdir. Haram yemek ne güzel bir iştir diyen kimse kâfir olur denilmiştir. İçkiyi çok seviyorum, onsuz yapamıyorum diyen için kâfirdir denilmiştir. İçki haram değildir diyen kâfirdir. Çünkü haramlığı kesin olan bir şeyi helâl kabul etmiştir. Dinde haram olan livatayı⁽¹⁸²⁾ helâl kılmak da küfürdür. Zulmün, zinanın,

ŞERH KISMI

(181) Müslümanlara, iyiliklerinden dolayı ta'zimde bulunmak küfür değildir. Kâfire ta'zimde bulunmak böyle değildir.

Ebû Hafdı'l-Kebîr, şöyle rivâyet etmiştir: Nevruz gününde müşriklere, bir yumurta hediye eden bir adam, o günü ta'zim ettiği için kâfir olmuş ve elli yıl yaptığı ibâdeti mahvetmiştir. Fakat kâfirlerin bazı dâvetlerine icâbet etmekte mahzur olmayabilir. Bununla efendilik yapmış olur.

(182) Livata mutlaka haramdır. Bu ister karısı, ister cariyesi, isterse kölesi ile olsun farketmez.

Ekmeli'l Meşârik kitabında şöyle denmiştir: Livata, aklen, şer'an ve tab'an haramdır. Zina ise, yalnız şer'an ve aklen haramdır. Bu sebeptendir ki livata, zinadan daha büyük bir cürümdür. Dürer kitabında da şöyle denmiştir: Livatada hadd olmamasının sebebi, sahabenin ceza konusunda ihtilâf etmiş olmalarıdır. Bazıları yakalım, bazıları üzerlerine duvar yıkalım, bazıları yüksek bir yerden atıp arkasından taşlar yuvarlayalım demişlerdir. Halifelerden Ebû Bekir (r.a.), Ali (r.a.), Abdullah b. Zübeyr (r.a.) ve Hişâm'ın yaktıkları rivâyet olunmaktadır. Yine Hz. Ebû Bekir'in evini üzerine yıktığı rivâyet edilmiştir. Lût kavmine yapıldığı gibi, yüksek bir yerden başaşağı atılır ve arkasından da taşlar yuvarlanır. Çünkü livatanın haram olduğu, Lût kavminin kıssası ile bildirilmiştir. Onların cezasına uygun olması en münasibidir. "Bizden öncekilerin şeriatı, Kur'ân-ı Kerîm'e uygun olursa bizim de şeriatımızdır." kaidesi de bunu te'yid etmektedir. Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik. Tepelerine de balçıktan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık." (Hicr sûresi: 74). Bir kimse

haksız yere adam öldürmenin haram olmamış olmasını temenni etmek küfürdür. Hiçbir haram helâl olmaz. Ancak içkiye⁽¹⁸³⁾ tuz katılırsa, (içkilikten çıkıp, formülü değişerek sirke olacağından) helâl olur. Bir kimse, bir fakire haram maldan tasadduk eder de sevap umarsa kâfir olur. Fakir de verilenin haram olduğunu bildiği hâlde duâ eder, öbürü de âmin derse kâfir olur.

Bir kimse, bir müslümanın ağzını küfür ederse kâfir olur. Karısı

----- ŞERH KISMI -----

hayızlı karısına yaklaşmayı ve livatayı helâl kabul ederse kâfirdir. Resûlullah (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Karısını arkasından kullanan mel'undur." Kadına arkadan yaklaşmak böyle olunca, erkeğe arkadan yaklaşmak çok daha büyük cürüm olur!..

Bu husustaki hadîs-i şerîf şöyledir: "Bir kimseyi Lût kavminin yaptığı gibi yaparken bulursanız fâili ve mef'ulü öldürün, bir kimseye hayvanı yaparsa, hayvanı da, yapana da öldürün." Kütüb-i Sitte'de rivâyet edilmiştir.

Livata yapana, zinâ gibi hadd yapılır diyenler, imameyn, Şâfiî, Hasanü'l-Basrî, Atâ, Nehaî, Katâde ve Evzaî'dir.

Recm olunur diyenler ise, İmâm Mâlik ile İmâm Ahmed b. Hanbel'dir. (Hâdimî).

(183) Bedru'r-Reşîd şöyle demiştir: Bir kimse, "içki, zinâ, zulüm, kat'î helâl olsaydı ne olurdu," derse kâfir olur. Bir kimse haramlığı hususunda icmâ vâki olan şeyleri inkâr veya şüphe ederse kâfir olur. Bu Cevâhir'de zikredilmiştir. Bedru'r-Reşid ve İmâm Muhammed'e göre, kendisine nikâhı haram olan birisi ile cinsî münasebette hulunmak küfür değildir. Fetvâ, helâl kabul edenin kâfir olduğu cihetindedir.

Muhîr'de şöyle vârid olmuştur: Bir kimse içki haram değildir dese ve haram olduğunu bilmesede dahi kâfirdir. Çünkü nassla haram olduğu kesin olarak bilindiği için özür kabul edilmez.

Ben içkiyi çok seviyorum, onsuz yapamıyorum diyen kimse kâfir olur denmiştir. Bununla nefsinin isteğini kasededer, fakat yapmazsa kâfir olmaz.

boş olur. Yemeğe cimâ kelimesi ile söven kimse kâfir olur. Eti yenen hayvanlardan birine söverse İmam-ı Âzam'a göre kâfir, İmâmeyn'e göre değildir. Eti yemeyen hayvana söven kimse, hepsine göre kâfir olmaz.

Bir kimsenin başına çeşitli musibetler gelir de, malımı, çocuğumu aldın ve yine şunu aldın, daha ne yapacaksın, yapmadığın ne kaldı ki diyen kimse kâfir olur.

Şiddetli bir hastalığa yakalanan kimse, beni ister müslüman olarak öldür ister kâfir derse, kâfir olur.

Bir kimse küçük bir günah işleyip, kendisine tevbe et diyene, ne yaptım ki tevbe edeyim derse kâfir olur⁽¹⁸⁴⁾. Bir zâlime, sen Allah'a ve müslümanlara zulmediyorsun denildiğinde, ne güzel yapıyorum derse kâfir olur.

Bezzâziyye'de şöyle denilmiştir: Zâlime âdil diyen kimse kâfirdir. Zamanımızdaki zâlimlere de âdil diyenler kâfirdirler. Çünkü bunların adaletsizliği yakinen bilinmektedir. Zulmü, adalet diye isimlendiren kimse kâfirdir.

İmâm Ebû Mansur Mâturidî şöyle demiştir: Zamanımızın sultanı âdildir diyen kimse kâfir olur. Çünkü bunların zulmünde şüphe yoktur. Zulmün haram olduğu ise kesindir. Yakinen haram olan bir şeye, helâl veya adalet demek küfürdür.⁽¹⁸⁵⁾ Dinen mübarek bilinen bir ma-

ŞERH KISMI

(184) Bir adam, bir günah işler, diğeri tevbe et der de, ne yaptım ki tevbe edeyim derse Ehl-i Sünnet kaidelerine göre kâfirdir. Mutezîleye göre değildir.

Yetîme kitabında şöyle vârid olmuştur: Bir kimse günah işler de, kaza, kader ve Allah'ın iradesi böyledir, niçin tevbe edeyim derse kâfir olur. "Hulâsa" ve "Muhît" de şöyle denilmektedir: Fâsık ve zâlime, sen her gün Allah'a, yaratıklarına zulmediyorsun, dendiğinde, en iyisini yapıyorum diye cevap verse kâfir olur. Bununla "halka eziyet etmemin bir sebebe dayandığını murad ettim" derse kâfir olmaz.

(185) Adalet, cüz'î bir meselede tathik edilmekle yerine getirilmiş sayılmaz. Şeriatı halk üzerinde tathike devam etmek sureti ile an-

la, çürümüştür diyen kimse kâfirdir. Bir kimse küfür kelimesini telâffuz ederken, diğeri de buna gülerse, gülen kâfir olur. Sözde güldürücü bir taraf var ise ve zarurî bir gülme hâsıl olmuşsa kâfir olmaz. Bir vâiz küfür kelimesi konuşur, dinleyenler de bunu kabul ederlerse

..... ŞERH KISMI

cak adalet yerini bulur. Onun için geçmişteki âlimler, halifelerine zâlimler demişlerdir. Bu hususta Süfyân-ı Sevrî ile Harûnu'r-Reşîd arasında geçen hâdise şöyledir: Bir gün Harûnu'r-Reşîd'den Süfyân-ı Sevrî'ye ta'zim ve tekrîm ifade eden bir mektup gelir. Talebelerine, cevabını aynı mektubun arkasına yazın diye emreder. Ona bu halifedir, temiz bir kâğıda yazsak dediklerinde, şöyle demiştir: O zâlimin mektubunun arkasına yazın, eğer o kâğıdı helâl para ile kazanmışsa mükâfatını görür. Haramla kazanmışsa onunla beraber Cehennemde yanacaktır. Ben yanımda zâlimin elinin değdiği bir şeyi bırakmam. Çünkü dinime hâlel gelir. ona ne yazalım denildiğinde, şöyle yazın demiştir:

"Bismillâhirrahmanirrahim. Allah'ın günahkâr kulu Süfyân b. Sa'd el-Münziri's-Sevrî'den emellerle mağrur, imânın tadı kalbinden silinmiş kul Harûnu'r-Reşîd'e...

Benim yanımda, sevgin, muhabbetin, yerin kalmadı. Beni beytütü'l-mâldeki haksız tasarruflarına, yazdığın mektupla şahit tutmak istiyorsun. Fakat hen ve mektubunu okuyan arkadaşlarım, kıyamette, Allah'ın huzurunda senin aleyhine şahitlik edeceğiz. Ya Harûn, müslümanların rızâsı olmadığı hâlde beytütü'l-mâle hücum ettin. Buna müellefat-i kulûb, zekât toplayan âmiller, Allah yolunda cihad edenler, yolda kalmış olanlar, Kur'ân hâfızları, ilim erhabı, dul kadınlar ve yetimler rızâ gösterdiler mi?! Yoksa idaren altındaki diğer insanlar mı râzı oldu?! Kendini bu soruların cevabına hazırla. Şunu iyi bil ki bir gün âdil-i mutlak bir hâkimin huzurunda hesap vereceksin. Sen rûhundan, ilim, zühd, Kur'ân-ı Kerîm ve iyilerle beraber oturmanın tadını silmiş, zâlim olmuş ve zâlimlere lider olmayı seçmişsin.

Ey Harûn! Tahta oturdun ve ipeği giydin, kapına diktiğin zâlim askerlerinle insanlara zulmettin.

Allah emri ile bir münâdi: "Ey zâlimler ve karıları, ey zâlimler ve yardımcıları, haşr olun, hesaba hazırlanın" dediği zaman, sen ve

kâfir olurlar⁽¹⁸⁶⁾. Bir rivayete göre de, vâiz o küfür kelimesini konuştuktan sonra, onun küfür olduğunu bildikleri hâlde orada oturlarsa kâfir olurlar. Allah onu diriltmezden önce öldürdü diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, diğerine sadaka ver, âhirette para geçmez, hasenatına bakılır der de, diğeri cevaben sen şimdi bana ver, ben sana âhirette öderim derse kâfir olur. Bazılarına göre kâfir olmaz.

ŞERH KISMI

etrafındaki zâlimler, kollarınız boyunlarınıza bağlı olarak Allah'ın huzuruna çıktığınızda, senin hasenâtın başkasının mizanına, başkasının seyyiâtı senin mizanına konduğu zaman günahların artacak, başına gelen belâ daha büyüyecek, daralacak ve boğulacak hâle geleceksin, fakat kimse seni kurtaramayacak... Cehenneme giderken de yine zâlimlerin lideri olacaksın.

Ya Harûn, vasiyetimi ezberle, nasihatime kulak ver. Resûlullah (s.a.v.)'in ümmetine yaptığı muameleyi iyi düşün. Sen de o ümmete iyi davranmaya çalış. Şunu iyi bil ki hilâfet bir gün elinden gidecektir. Dünya zaten böyledir. İnsanlar devamlı olarak yok olup giderler. İyi azıklanan faydalanır. Kötüler ise dünya ve âhiretini kaybeder. Ben seni, her ikisini de kaybetmiş görüyorum. Sakın bana bir daha mektup yazma. Cevap vermem. Selâm..."

Bu gibi mektuplar halifelere çok yazılmıştır. Tafsilât "İhyâ" dadır.

(186) Vâiz, yalancılıktan, avâmın yanlış anlayabileceği hikâyelerden kaçınmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve sahih kitaplarda geçen faydalı kıssaları anlatır.

Bazı kimseler, itaate râğbet olsun diye uydurma hikâyeler anlatmayı câiz görmüşlerdir. Halbuki Allah Teâlâ'nın Resûlüne bildirdiği gerçek hâdiseler, uydurma şeyler anlatmaya ihtiyaç bırakmamıştır.

Zamanımızın vâizleri, kıssalar, şiirler, şatah ve tammât gibi şeylere devam etmektedirler. Bu hususları şu şekilde tenkid etmek mümkündür:

Kıssalar, hid' attir. Selef bunu nehy etmiş ve şöyle demiştir: Bu, ne Peygamberimiz ve ne de Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında vardı. Bu, büyük fitneden (Hz. Osman'ın şehadetinden) sonra meydana

Bir kimse, diğerine burda bana buğday ver, âhirette sana arpa vereyim, veyahut da bunun aksini derse veya mahşerden bana ne, ben mahşerden korkmuyorum, Kıyametten korkmuyorum, ben ölümden uzağım derse bazılarına göre kâfirdir.

Bir kimse, diğerine seninle beraber Cehennemın tırnağına veya kapısına kadar giderim, veyahut da Cehennemın yoluna kadar giderim derse, bazılarına göre kâfirdir. Bir kimse, bir kavmin yanında bir kelime sarfeder, o kavim de onu küfür zannederse ve o da ben küfür ettim diye bağırırsa kâfir olur.

Bir kimse, diğerine sende hamıyyet ve din yoktur der, öbürü de evet bende hamıyyet ve din yoktur derse bazılarına göre kâfir olur. Hayvanına, ey kâfir hayvanı diyen kimse, eğer o hayvan yanında doğmuş büyümüşse kâfir olur. Böyle değilse kâfir olmaz.

Filân bana ne emretse yaparım. Hattâ küfrü de emretse yine yaparım diyen kimse kâfir olur. Filân benden daha kâfirdir veyahut çok

----- ŞERH KISMI -----

na gelmiştir. İbn Abbas (r.a.), kıssa anlatıldığı için mescidden çıkmıştır. Hz. Ali, Basra câmisinden kıssa anlatan bir kimseyi çıkarmıştır, sonra Hasan-ı Basrî'nin vaazını dinlemiş ve memnun olmuştur. O, âhiret hayatı, ölümü tefekkür, şeytan vesvesesi ve buna benzer zarurî şeylerden bahsediyordu. Şer'an istenilen vaaz da budur. Şu hadîs-i şerîfe de uygundur: "Zikir meclisinde hazır olmak bin rekât namazdan efdâldir. İlim meclisinde bulunmak bin hastayı ziyaret etmekten efdâldir. İlim tahsil etmek bin cenâzeye şâhid olmaktan efdâldir." Ebû Zer (r.a.) rivâyet etmiştir.

Şiir mevzuuna gelince: Vaazda şiire çok yer vermek hoş görülmemiştir. Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: "Şairler(e) gelince, onlara sapıklar uyarlar. Onların her vâdide hakikaten ifrata düşeceklerini ve hakikaten yapmayacakları şeyleri söyler (insanlar) olduklarını görmedin mi?" (Şuârâ sûresi: 224, 225, 226).

Şatah, soflilerin icad ettiği iki çeşit konuşma tarzıdır. Allah'a âşık olmak, vuslattan sonra zâhirî ihâdete ihtiyaç duymamak, Allah ile rûhen birleşmek ve Allah ile kul arasındaki perdenin kalkarak, yüz yüze konuşmanın mümkün olduğunu iddia ederler. Bu, vaaz tarzları-

daraldım, hattâ kâfir olmayı istedim, nerede ise kâfir olacaktım, zaman kâfir olmaya daha yakın, diyen kimse kâfir olur. Bir adamın karısının ırzına geçilmesinden, kâfir olması daha hayırlıdır diyen kimse kâfir olur. Yağmurun hikmetini inkâr eden kâfir olur. Yabancı bir karıyı öptükten sonra bu helâldir diyen kimse kâfirdir. Karnını doyurduktan sonra yemek yemenin helâl olmasını temenni etmek küfürdür. Sultan aksırırken, yerhamükellah diyene, sultana öyle denmez diyen, yalan söyleyene, Allah yalanını mübarek kılsın diyen, ehl-i bid'atin⁽¹⁸⁷⁾ bâtil kelâmını güzel gören ve çirkine güzel diyen kâfirdir. Sen İblis gibisin diyen kâfirdir. Allah'ın nazarında İblis ne ise, sen de

ŞERH KISMI

nın ilkidir.

İkincisi ise şöyledir: Mânası anlaşılmayan parlak sözlerdir. Bu da söyleyen ne dediğini bilmediğinden veya anlatmak istediğini anlatamadığındandır. Bu tarz konuşma, zihinleri karıştırmaktan başka bir işe yaramaz.

Tammât: Şatah ile müşterek yönü olduğu gibi, ayrıca şer'î lâfızları, zâhirî mânasından uzaklaştırıp bâtına doğru çekme şeklinde kendini gösterir. Bu tavırları ile bâtınilere benzerler.

(187) Bid'at ve heva ehli hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Selefîn çoğu tekfirini tasvip etmiştir. Birçok fakih ve kelâmcıya göre, onlar fâsık, âsi ve dalâlettedirler. İslâm topluluğundan çıkarmak doğru değildir. Mirastan herkes gibi payına düşeni alırlar ve İslâmî hükümlerle muamele görürler.

Bu hususta, İmâm Mâlik'in sözleri bazı çalkantılar meydana getirmiştir. Bunların hem tekfir edilmesi, hem de edilmemesi hususunda sözleri naklolunmuştur. İmâm Eş'ârî de aynı durumdadır. İmâm Ebû'l-Meali'ye sorulmuş, cevap vermemiş, özür beyan ederek şöyle demiştir: Bu mevzuda hata yapabilirim. Müslümanı kâfir, kâfiri müslüman yapmak kolay bir mesele değildir. Araştırmacılar, te'vil erbabını tekfir etmekten kaçınmak gerektiğini söylemişlerdir. Bunlara göre, namaz kılan bir kimsenin kanını helâl kılmak tehlikelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: "Kelime-i şehadet getirenler, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar..."

Kaderiyeciler hakkındaki, şu hadîs-i şerîf "Onların İslamdan

benim nazarımda öylesin diyen kimse kâfir olmaz. Mecusîlerin Nevruz bayramına çıkmak, o gün onların yaptıklarına muvafakat etmek ve daha önce almadığı bir hediye almak, müşriklere o günü ta'zim ederek yumurta da olsa bir şey hediye etmek küfürdür. Mecûsînin çocuk traş etme dâvetine gitmek küfür değildir. Mecûsînin serpuşunu başına geçiren sahih görüşe göre kâfirdir. Esirlikten kurtulmak veya soğuk ve sıcaktan korunmak için giyerse bazılarına göre kâfir değildir. Kâfirlere benzemek için yaparsa kâfirdir de denilmiştir. Beline zünnar (hıristiyanların taktığı bir cins kemer, kuşak) bağlayanın hükmü aynıdır. Bir kimseye imân nedir dendiğinde, bilmiyorum derse kâfir olur. Müslüman olmak isteyen bir kimseye, İslâmın sıfatını bilmiyorum, sabret, geciktir, filân âlime git İslâmı sana o öğretsin diyen kimse kâfir olur. Eğer hâkime veya müftüye git onun yanında müslüman ol derse bazılarına göre kâfir, bazılarına göre değildir. Tevhîdi biliyor musun denildiğinde, bilmiyorum derse ve maksadı da Allah'ın birliğini inkâr etmekse kâfir olur. Şemsu'l-Eimme şöyle demiştir: "İslâmın vasfını bilmiyorum diyen kimse kâfirdir. Dini, namazı, orucu, itaatı ve nikâhı yoktur. Böyle bir kimsenin çocuğu zina mahsulü'dür." Bir kimse, başkasına beddua ederken, Allah senin canını küfür üzere alsın derse kâfir olur. Kâfire bu şekilde yapılan beddua küfür değildir denmiştir. Bir kimse, bir müslümana, Allah senden İslâmı alsın der de, öbürü de âmin derse ikisi de kâfir olur. Bir kimse, filân müslümanın kâfir olmasını istiyorum veya kâfir olmasından başka bir şey istemiyorum veya Allah onu, dünyadan imânsız çıkarsın veya imânsız öldürsün. Cehennem ateşinde ebedî kalsın, Cehennemden⁽¹⁸⁸⁾ hiç çıkarmasın derse kâfir olur.

..... ŞERH KISMI

payı yoktur" tekfir için değil tağlîz yani suçlarının büyüklüğünü beyan için söylenmiştir. Hariciler hakkındaki "Onları öldürün" hadîsi şerîfi, tekfir cihetine gidenlerin delilidir. Tekfir etmeyenler, onların öldürülmelerinin kâfir olmalarını icabettirmediğini ileri sürerler.

(188) Müslümana bedduâ etmek haramdır. Bilhassa bir müslümana kâfir olarak öl diyen kâfir olur. Bazılarına göre, küfürden şiddetli azab kasederse kâfir değildir. "Fetevâ" kitabında, bir kimse, eziyet eden, şerli bir kimseye, Allah'ın ondan intikam almasını istediğinden dolayı küfür üzere öl derse, kâfir olmaz.

Bir kimse, kendisinin mürted olduğunu bilmediği bir adam için, filânın katli helâl veya mübahtır derse veya kasten bir adamı öldürürse veya evli bir kadınla zina yaparsa, diğeri de doğru yapıyorsun derse ikisi de kâfir olur. Kelime-i tevhîdi yalanlayanı tasdik eden kâfir olur. Bir kimse, diğesine sana ve müslümanlığına lânet olsun derse kâfir olur.

Bir kâfir, müslüman olur, ona bir şeyler verilir, bunu gören bir müslüman, keşke ben de kâfir olup, müslüman olsaydım da bu şeyler bana da verilseydi der veya kalben bunu temenni ederse kâfir olur.

Bir kâfir, müslüman olduğunda, bir müslüman ona mirasını aldıktan sonra müslüman olsaydın derse kâfir olur. Güzel bir hıristiyan kızını gördüğünde, keşke hıristiyan olsaydım da şu kızla evlenseydim diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, ben küçükle oturursam küçük, bü-

ŞERH KISMI

Bu konuda, Kur'ân-ı Kerîm'de Mûsa (a.s.) ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur: "Musa (a.s.) ... Sen onların mallarını yok et ey Rab-bimiz, kalblerini şiddetle sık ki onlar o çetin azabı görecekleri zamana kadar imân etmeyeceklerdir." (Yunus sûresi: 88).

Buna göre, zulümde çok ileri giden ve Allah'a karşı cüretkâr olan bir kimsenin küfür üzere ölmesini istemek küfür değildir. Ebû Hanîfe'ye göre küfre rızâ küfürdür. İmâm bu hususta tafsîle girmemiştir.

Bezzâziyye kitabında şöyle denmiştir: Bir mü'minin, bir başka mü'mine, kâfir olmasını istemeksizin bedduâ etmesi haramdır. Bedduâ edilen, şayet zâlim ise, zulmü kadar bedduâ edilebilir. Haddi aşmamak gerekir. Daha iyi olan ise, zâlime de bedduâ etmemektir. Bu hususta sabır gösterip, onu Allah'a havale etmek en doğru olanıdır. Bir hadîs-i şerîfte: "Zulmedilen muzafferdir." buyurulmuştur.

Menâvî şöyle demiştir: "Bir kimse zâlime bedduâ ederse, zâlimin günahı, mazlumun sevabı azalır." Bilhassa bir müslüman kendi nefesine, ehline ve çocuklarına bedduâ etmemelidir. Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Nefsinize, çocuklarınıza, malınıza bedduâ etmeyin. Duâların kabul olduğu bir saate tesadüf eder, duânız kabul olur."

Kâfir ve zâlim bir kimsenin dünyada bâki kalmasını isteyerek

yükle oturursam büyüğüm, müslümanla oturursam müslümanım, hıristiyan ile oturursam hıristiyan, yahudi ile oturursam yahudiyim derse kâfir olur. Müslümanlığa geçen bir kimseye, önceki dininden ne zarar gördün de müslüman oldun diyen kimse kâfirdir.

Bir kimse, diğerine, sen Harzemli misin, yoksa mecûsî misin der de, öbürü de mecûsîyim diye cevap verirse kâfir olur. Bir kimse, diğerine yâ kâfir der, o da dediğin gibiyim veyahut kâfir olmasaydım seninle oturmazdım veyahut da dediğin gibi olmasaydım seninle oturmazdım diye karşılık verirse kâfir olur.

Bir kimse, diğerine yâ kâfir dediğinde, öbürü öyle kabul et derse ikisi de kâfir olur. Bir kadın kocasına, mecûsî gibi her şeye bahane buluyorsun der de, kocası da bugüne kadar mecûsîlerle oturdum kalktım derse, ikisi de kâfir olur. Aksi olursa, yalnız kadın kâfir olur. Bir kimse, bir adama yâ kâfir der de, diğeri susarsa, Ebû Bekri'l-Belhî kâfir olur demiştir. Bir kimse, münazaa ettiği kimseye günde on tane senin gibilerini çamurdan yapıyorum derse kâfir olur. Kanı ile, eti senin gibisini her gün yapıyorum der ve bununla yaratma kasederse kâfir olur. Vasıf kasederse kâfir olmaz.

Bir kimse, bir başkasına ey kırmızı der de, Allah beni elma unundan, seni ise çamurdan veya siyah çamurdan yarattı, siyah çamur da elma unu gibi değildir derse kâfir olur. Bir kimse, diğerine Allah onu yarattı sonra yanından kovdu derse çoklarına göre kâfir olur. Ben kâinat filân tanımıyorum diyen kâfirdir. Bir kimse, ben Fir'avn'ın veya İblisin i'tikadındayım veyahut da i'tikadım bunların i'tikadı gibidir derse kâfir olur. Bir kimse, ben Fir'avn'ım veya İblisim der ve bununla ismen ortak olmayı⁽¹⁸⁹⁾ kasederse kâfir olmaz. Bir kimse, Allah İb-

----- ŞERH KISMI -----

duâ etmek câiz değildir. Onlara, tevbe etmeleri ve sâlih kimse olmaları için duâ etmelidir.

Hulâsa isimli kitapta şöyle denmiştir: Bir kimsenin, zimmînin ömrünün uzun olması için duâ etmesi câiz değildir. Ancak bu duâyı ömrü uzun olsun da daha fazla cizye versin niyeti ile yaparsa câizdir.

(189) Bir kimse, ben Fir'avn'ım, ben İblis'im der ve bununla, sadece ismen ortak olmayı veya tevazu veyahut da nefsinin küçüklü-

lis'e lânet ediyor der, bir başkası da ben lânet etmem derse kâfir olur.

Put yapan kâfirdir⁽¹⁹⁰⁾. Bir kimse, bırak beni ben kâfir oldum veya bırak beni ben kâfir olayım derse kâfir olur. Bir kimse, bir kadına, kocasından boş olması için mürted olmasını emrederse veya müftü böyle fetvâ verirse, emreden ve müftü kâfir olurlar.

ŞERH KISMI

ğünü, alçaklığını kasederse kâfir olmaz.

Şiblî veliyyullah tevazuunu belirtmek için şöyle demiştir: "Benim zilletim, yahudilerin zilletini geride bıraktı."

Nasıl olur da mü'min bir insan, ben İblis ve Fir'avn'dan daha aşağı olayım diyebilir. Halbuki bunlar hakirliğin ve aşağılığın son haddine varmışlar ve küfürleri de çirkinliğin zirvesine ulaşmıştır. Böyle denilecek olursa, önce şöyle cevap verilebilir: Allah, onlara yardımını kesti, zelil etti, dalâlete düşürdü. Birisi ulûhiyet iddiasında bulundu. Diğeri Hz. Âdem'e secde etmedi. Bana gelince, beni muvafak kıldı, yardım etti. Bendeki imân O'nun inâyeti ile oldu. Eğer Allah beni rüsvay edip, onları muvafak kılsaydı, ben dalâlette olurum, onlar hidâyette olurlardı. Benim nefsimdeki pisliği ve ayıpları, onlarınkinden çok daha iyi biliyorum. Öyle ise, pisliği bilinen nefis, bilinmeyenden daha aşağıdır.

Sonra şunu da ilâve etmek isterim: Onlar Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) şeriatına muhatap olmamışlar ve o hâle düşmüşlerdir. Halbuki benim nefsim şeriata muhatap olmuş ve onunla irşad edilmiştir. Böyle olduğu hâlde nefsimin hâlâ pisliklere düşmeye mütemâyil olması, benim nefsimin onlardan daha aşağı olduğunu göstermez mi?

Tevazu hususunda Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c.) bana mütevazi olmanızı vahyetti. Tâ ki biriniz, diğerinize karşı övünmesin. Yine biriniz diğerine düşmanlık etmesin." Bu hadîs-i şerîfi, Ebû Dâvûd, İbn Abbas'dan nakletmiştir.

(190) Cevâhir isimli kitapta şöyle denmiştir: Hasmına, her saat çamurdan senin gibi birini yapıyorum diyen kimse kâfir olur. Her gün senin gibi nicelerini eti ile kanı ile yapıyorum diyen kimse kâfir olur. Vasfını kasederse kâfir olmaz. Bir kimse, diğerine ey kızıl der,

Bir kimse, başkasına küfür kelimesi telkin ederse, öğretir veya emrederse kâfir olur.

Bir kimse, ben kâfir oluyorum veya olacağım derse, Ebûl-Kasım'a göre anında kâfir olur.

Kadın kocasına veya kocâ karısına eğer benimle hergün gereken işleri yapmazsan kâfir olurum derse kâfir olur. Bir kimse beni çok yordun, kâfir olmak istedim derse kâfir olur. Müslüman veya yahudi olman benim için birdir diyen kâfirdir. Bir kimse, bir müslümana Lâ ilâhe illallah de der, o da demezse kâfir olur. Aynı söze karşı cevabı ebediyyen demem olursa gene kâfir olur. Niyeti, şu anda söylemiyorum demekse kâfir olmaz. Eğer, bu sözü söyledim de ne kazandım derse yine kâfir olur. Bir kadın, kocasına seninle olmaktansa kâfir olmam daha hayırlıdır derse kâfir olur. Çünkü koca ile beraber olmak kadın için farzdır. Kadın ise küfrü farz üzerine tercih etmiştir. Bir kimse, diğerini sulha dâvet etse, o da böyle bir sulhu yapmaktansa kâfir olmak daha iyidir derse, bazılarına göre kâfir, bazılarına göre değildir. Bir kimse ezan okuyan birine yalan söylüyorsun derse kâfir olur. Kur'ân'ı dinlerken, istihza⁽¹⁹¹⁾ ederek bu acaip bir sestir diyen

..... ŞERH KISMI

o da, Allah beni elma unundan seni pis çamurdan yarattı derse Allah'a iftira ettiği için kâfir olur. Sözünde ciddî değilse kâfir olmaz. Kadıhan isimli kitapta şu şekilde vârid olmuştur: Bir kimse, Allah onu yarattı, sonra yanından kovdu derse, âlimlerin çoğuna göre kâfir olur. Benim fikrim ise şudur: Sözünde ciddî değil ise kâfir olmama ihtimali vardır. Yetîme isimli eserde şöyle denmiştir: Benim i'tikadım, Fir'avn ve İblis'in i'tikadı gibidir diyen kimse kâfir olur. Şayet, ben Fir'avn'ım, İblis'im sözü ile ismen bir ortaklık kasederse kâfir olmaz. Şer'î hükümleri bilmeyen bir kimse, ben eskiden kâfirdim. Şimdi müslüman oldum derse, bazılarına göre kâfir, bazılarına göre kâfir değildir. Bir kimse, kendisine şeytana lânet et diyen kimseye, etmem derse kâfir olur. Zira Kur'ân-ı Kerîm'e muarazada bulunmuş, aksine hareket etmiştir. Put yapan bir kimse kâfirdir. Çünkü putu yapmakla, ona râzı olmuş ve gelişmesini istemiştir. Zamanımızdaki pek çok insan bundan gafildir.

(191) Şaka ile de olsa, başkasına küfür telkin eden kâfirdir. Kısa

kimse kâfir olur. Bir kimse ezan okuyan birine, kim bu mahrum derse kâfir olur. Hıristiyan⁽¹⁹²⁾ yahudiden, yahudi mecûsîden daha kötüdür diyen kimse kâfir olur. Bir kimse mecûsî serpuşunu başına koyar veya onların kullandıkları sarı hırkayı boynuna dolarsa veya onların bağladığı bir ipi boynuna bağlarsa, şaka yolu ile kendini, yahudi veya hıristiyana benzetirse, kâfirlerin taktığı kolyeyi göğsüne takarsa, oyun veya başka bir şey olsun kâfirlere kasden benzemek için bir şey yaparsa kâfir olur. Yahudi ve hıristiyan kemerini kullanan kilise ve havraları-

ŞERH KISMI

bir tahsil yaparak memleketine dönecek olan bir talebeye, sana sual sorarlarsa, daima bunda iki görüş vardır şeklinde cevap ver diye telkin edilir. O da memleketine döndüğünde, kendisine "Allah'ın varlığında şüphe var mıdır" denildiğinde, iki görüş vardır diye cevap vermiştir. Âlimler, hem bu talebeyi, hem de ona bu telkinde bulunanları tekfir etmiştir. Bir kimse, bir kadına kocandan boşanmak için mürted ol diye emreder veya fetvâ verirse kâfir olur. Bazı insanların, şahsî menfaatleri için bu gibi şeylere tevessül etmeleri çok çirkin bir şeydir.

Muhît isimli kitapta şöyle denmiştir: Bir kimse, diğerine kâfir ol diye emrederse o adam kâfir olsun veya olmasın emreden kâfir olur. Bir kimse başkasına mürted olmayı öğretirse öğreten mürted olur. Mürted olmasına engel olmak için öğretiyorsa (anlatıyorsa) mahzuru yoktur.

(192) Yahudi, hıristiyan ve yahudi, yahudiden hayırlıdır diyen kimse kâfir olur. İkisi birbirinden şerlidir, ikisinde de hayır yoktur demek câizdir ve mahzuru yoktur. Yukarıda zikredilen hayırlıdır lâfzı ile hıristiyanların İslâm milletine nisbeten yakınlığı kasdederse kâfir olmaz.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "... Onların, imân edenlere sevgisi bakımından, daha yakını da, herhalde, "Biz Nasrânileriz" diyenleri bulacaksınız..." (Mâide sûresi: 82).

Hulâsa isimli kitapta şöyle denmektedir: Mecûsî şapkasını giyen kimse bazılarının göre kâfirdir. Müteahhirîn âlimleri, soğuk veya sıcaktan korunmak için giyen kâfir olmaz demişlerdir.

Muhît kitabında ise şöyle vârid olmuştur: En doğru görüş, hangi

na girmese dahi kâfir olur⁽¹⁹³⁾. Beline bir şey bağlayıp “Bu zünnardır.” diyen kâfir olur. Beline zünnâr bağlayıp dâr-ı harbe ticaret yapmak için giden kimse kâfir olur. Aynı şeyi esirleri kurtarmak için yapsa kâfir olmaz. Hulâsa, beline zünnar takan, onların atkısını kullanan, mecûsîlerin serpuşunu giyen, onların giydikleri siyah şeyi giyen, kasten veya şaka ile de olsa kâfirdir. Ancak bunları harp hilesi olarak kullanırsa kâfir değildir. Yahudiler, müslümanlardan daha hayırlıdır, onlar öğretmenlerin hakkını veriyor diyen bir muallim yâni öğretmen kâfirdir. İsyân eden bir kimseye nasihat edenlere bu asî, kızarak bunlara mecûsîlerin serpuşunu giydirin derse kâfir olur. Bir kimse hıristiyanların bulunduğu muhitten geçerken, onların içki içip, müzik çaldıklarını görür de, burası işret meclisidir, belimize ip bağlayıp bunların arasına girmeli ve dünyanın güzelliklerinden faydalanmalı derse kâfir olur⁽¹⁹⁴⁾.

ŞERH KISMI

hâlde olursa olsun kâfir olur. Bid'at ehlinin kıyafetini giymek, tahrimen mekruhtur.

(193) *Putâ, güneşe, ateşe, aya secde etmek, kiliseye gitmek, onların kıyafetini giymek, saçları topuz yapmak gibi, âlimlerin ancak bir kâfirden sâdir olabileceği hususunda icmâ ettikleri fiilleri yapmak küfürdür. Saçların topuz yapılması ile ilgili olarak, Hz. Ebû Bekir, Şam'a tâyin ettiği valiye şöyle demiştir: “Orada başını topuz yapmış kişiler göreceksin. Onların topuzlarını kılıçla kesin.” Peygamberimiz (s.a.v.), Mute ordusunun kumandanına: “Gideceğiniz yerde başlarında şeytan yuvası olan insanlar göreceksiniz, onların saçlarını kılıçla sökün.” diye emretmişlerdir. Yine müslümanlar, katil, içki içmek ve zinâ etmek gibi haram olan şeyleri helâl kabul edenlerin -müslüman olduklarını söyleseler de- kâfir oldukları hususunda icmâ etmişlerdir. Şifâ'da vârid olmuştur.*

(194) *Zâhiriyye kitabında şöyle vârid olmuştur: Başına mecûsî şapkası giyene kâfir oldun denildiğinde, o da adamın kalbi doğru olmalı derse kâfir olur. Zira, şeriatın zâhirini iptâl etmiş olur. Bir kimse, hıristiyan mahallesinden geçerken onların içki içip, şarkı söylediğini görür ve burası işret meclisidir, belimize ip bağlayıp onların arasına karışmalı ve dünyadan nasihimizi almamız derse kâfir olur.*

“Mecmau’n-Nevâzil” isimli kitapta şöyle denmiştir: Mecûsîlerin Nevruz gününde toplandıklarını gören bir müslüman, ne güzel bir âdet koymuşlar derse kâfir olur. Nevruz gününde müslümanların almadığı bir şeyi alan yine kâfir olur. Bir adama haram yeme denildiğinde, bana bir haram yemeyeni getir veya helâl yiyeni getir ki ona imân edeyim, ona secde edeyim derse kâfir olur. Bir kimse mal bulsun da haram veya helâl olsun derse küfre yaklaşır⁽¹⁹⁵⁾. Bir kimseye helâlin etrafında dolaş dendiğinde, o da haram dururken helâlin etrafında dolaşmam ve ona iltifat etmem derse kâfir olur. Bir kimseye helâl ye dendiğinde, bana, haram câizdir derse kâfir olur. Bir kimseye, helâli mi haramı mı seversin diye sorulsa o da cevaben, bana hangisi çabuk gelirse onu severim derse küfüründen korkulur. Bir kimse içki içerken, İslâmı ilân ediyorum, İslâmı açıklıyorum. İslâm açıklandı derse kâfir olur. Günah işleyen bir kimse, İslâm âşikâre olmalıdır

ŞERH KISMI

Bu ahmak kimsenin müslüman kıyafeti içerisinde iken de aynı hatayı irtikâb etmesi mümkün iken ve cezası da Allah’ın meşiyetine kalmış iken, kâfir kıyafetine bürünerek bu haramı irtikâb etmesinin mânası nedir?

(195) Tenvîru’l-Ehsâr isimli kitapta şöyle denmiştir: Bir müslümanın sözünü, iyiye hamletmek mümkün olduğu müddetçe, onun tekfiri hususunda fetvâ vermemelidir.

Tahavîden şöyle nakledilmiştir: Mürted olduğu tahakkuk etmedikçe, bir müslümanı tekfir doğru değildir. İslâm şüphe ile zâil olmaz. Bir âlim, zorla müslüman olanın müslüman olduğuna dair hüküm verirken, müslüman olan birini kolayca tekfir etmemelidir.

Subkî’den şöyle nakledilmiştir: Lâ ilâhe illallah. Muhammedurresûlullah diyeni tekfire cür’et edilmemelidir. Kâfir olan bir kimseye, kanı ve malının helâl olması, hayatta iken müslümanlara yapılan muamelenin ona yapılmaması, öldükten sonra da Cehennemde ebedî kalması gibi ağır hükümler ve cezalar uygulandığından tekfirden acele edilmemelidir.

Konuşulan sözlerin, mecaz, kinaye, istiare gibi te’villeri vardır. Ancak te’vile kapısını kapayan, küfür lâfzını söyleyen tekfir edilebilir. Bahru’r-Râik isimli kitapta da böyle vârid olmuştur.

derse kâfir olur. İçki meclisinde içki içen bir kimse sâlih kimseler geçerken, onlara ey kâfirler gelin islâmı görün diye bağırırsa kâfir olur. Bu içki (şarap) yere dökülürse Cebrâil (a.s.), onu kanatları ile kaldırır diyen kimse kâfir olur⁽¹⁹⁶⁾. Küçük ve büyük günaha helâldir diyen kâfir olur. İçkinin satışını câiz gören kâfir olur. Bir kimse bir şeyin veya bir işin haram olduğunu bildiği hâlde helâl olduğunu söylerse kâfir olur. Ne bitmez oruçtur bu diyen kimse kâfir olur. Bir kimse oruç için, herhangi bir tevil de yapmaksızın, Allah bunu farz kılmasa idi bizim için hayırlı olurdu diyen kimse kâfir olur. Bir kimse küçük günah işler, diğeri de ona tevbe et der o da, Allah dileyinceye kadar tevbe etmem derse kâfir olur. Bir fâsıka, sen her gün Allah'a ve yara-

..... ŞERH KISMI
.....

(196) Sarhoş bir adamı, mürted kabul etmek doğru değildir. İçki, haram kılınmadan önce sahabelerden içenler vardı. Namaz kılarken, Kâfirûn sûresini yanlış okudular, haklarında şu âyet-i celîle nâzil oldu: "Ey imân edenler, siz sarhoşken, ne söyleyeceğinizi bilinceye ve cünüb iken de -yolcu olmanız müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın..." (Nisâ sûresi: 43). Bunlar sarhoş iken kâfir olsalardı, âyet-i kerîmede onlara "ey imân edenler" diye hitap edilmezdi, Hasan b. Zeyyâd, Ebû Yûsuf dan, sarhoş iken mürted olan birisini öldüren kimseye vebal olmadığını nakletmiştir.

Hulâsa kitabında şöyle vârid olmuştur: Günah işleyen bir kimse, İslâm böyle aşikâr olmalıdır derse kâfir olur. İslâm günaha karşı olduğu hâlde, onu günahı câiz gören bir din gibi göstermek istemiştir. İçki içen bir çocuğun yakınları, onu gördüklerinde, üzerine para veya çiçek atarlarsa veya mübârek olsun derlerse kâfir olurlar. Çünkü bunlar pis ve çirkin olan bir şeyi mübârek sayarak, haramı helâl kabul etmişlerdir. Bir sultan, hatip, imam veya müderrise haram bir elbise giydirir ve arkadaşları ona mübârek olsun derlerse kâfir olurlar. Vazifesini kasederlerse kâfir olmazlar. İçkinin haramlığı Kur'ân-ı Kerîm ile sâbit değildir diyen kâfirdir. Zira şu âyet-i celîleyi inkâr etmiştir: "De ki: Murdarla temiz -murdarın çokluğu hoşunuza gitse de- (hiçbir zaman) bir olmaz..." (Mâide sûresi: 100). Bu âyet-i celîlede ulvî bir mâna ve büyük bir belâğat vardır. Beyinleri hasta olanların huna akli ermez. İçki içmeyen kimse kâfirdir diyen kâfirdir ve te'vili de mümkün değildir.

tıklarına eziyet ediyorsun dendiğinde, iyi yapıyorum derse kâfir olur.

Günaha, bu da bir yoldur veya mezhebdir diyen kimse kâfir olur. Fâsık bir çocuk ilk defa içki içerken, yakınları ve akrabaları onu görür ve mübarek olsun derlerse hepsi kâfir olur. Bir kimse, içki içerken bizimle sevinenler neşe bulsun, bizim sevincimize katılmayanlar hüsrana uğrasınlar derse kâfir olur. İçkinin haram oluşu Kur'ân'da sâbit değildir diyen kâfir olur. İçki içmeyen müslüman değildir diyen kâfir olur. Sarhoşluk veren hurma şirasını içmeyi helâl kabul eden kimse kâfirdir. Oğlunun karısı ile evlenmeyi câiz gören kimse kâfir olur. Bir kimseye zekât ver denildiğinde, bu malî cezayı ne zamana kadar vereceğim derse kâfir olur. Bir kimse, diğerine bana Hak ile yardım et der, o da herkes Hak için yardım eder ama ben haksızlık ve zulm ile yardım ederim der ise kâfir olur. Bir kimse, diğerine git filân adama iyiliği emret dese, diğeri de onun bana ne zararı var, bana ne kötülük yaptı ki ona iyiliği emredeyim derse kâfir olur.⁽¹⁹⁷⁾

ŞERH KISMI

(197) "Yetîme" kitabında şöyle denmiştir: Oğlunun karısı ile nikâhlanmayı helâl kabul eden; zulüm, katil ve yalancı şahadet gibi aklen çirkin olan şeylerin haram olmamasını temenni eden mürtedir. Bir kimseye, niye zekât vermiyorsun denildiğinde, bu cezayı kime vereyim diyen kimse kâfirdir. Çünkü, kalbi, bedeni ve malı temizleyen mübarek ve büyük malî ibâdeti ceza saymaktadır. Bir kimse bana hak ile yardım et diyene, ben haksız ve zâlimce yardım ederim derse, bazı âlimlere göre bunu helâl kabul ederek söylerse kâfir olur. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Ey imân edenler, içki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer muredardır. Onun için bun(lar)dan kaçının ki muradınıza eresiniz." (Mâide sûresi: 90).

Bir kimseye, git filâna iyiliği emret dense, o da bana ne eziyet etti ki ona iyiliği emredeyim derse kâfir olur. Zira bu adam, iyiliği emretmeyi farz kabul etmemekte ve iyiliği emretmeyi, nefsi, şahsî ve dünyevî şeylere bağlamaktadır. Fakat bana ne zararı var derse bazılarına göre kâfir değildir. Zira bir âyet-i celîledé şöyle buyurulmaktadır: "İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşma-

Bir kimse, diğer birine iyiliği niçin emretmiyorsun der, o da o bana ne yaptı ki, ben ondan ne zarar gördüm ki veyahut ben bu işten kendimi sıyırdım veyahut da bu fuzulî bir dâvadır, bundan bana ne derse kâfir olur⁽¹⁹⁸⁾.

..... ŞERH KISMI
.....

yın. Allah'dan korkun..." (Mâide sûresi: 2).

Bu hususta ben kendimi affettim derse ve bununla başına gelmesi muhtemel fitne ve belâdan dolayı sükûtu kastederse kâfir olmaz. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Ey imân edenler, siz nefisleriniz(i) ıslah etmeye bakın, kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez." (Mâide sûresi: 105). Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "İtaat olunan bir cimrilik, tâbi olunan hevâ ve herkesin kendini fikrini beğendiğini görürsen, başkalarının işini bırak, koyununa sarıl dağa çekil."

Bu fuzulî şeyden bana ne derse ve bununla kendini üzerine farz olmadığını kastediyorsa kâfirdir. Şayet bu iş, idarecilerin, hâkimlerin ve âlimlerin işidir derse kâfir olmaz.

(198) İyiliği emr ve kötülüğü nehy etmek farz-ı kifâyedir. İnkâr etmek ve hafife almak küfürdür. Birinin yapması ile diğerlerinin üzerinden sâkit olur. Ehû'l-Leysi's-Semerkandî şöyle demiştir: Söylediklerini başkalarının kabul edeceğini bilirse vâcibdir. Dövülüp sövüleceğini bilirse terki efdâldir. Fakat buna sabreden kimse mücâhittir ve peygamberlerin yolundadır. Emr-i bi'l-ma'rûf, yapılması gereken şeyle aynı değerdedir. Yapılan şey farz ise o da farz, sünnetse o da sünnet, mendup ise o da menduptur. Fakat, nehy-i ani'l-münkerin hepsi vâcibdir. Çünkü o fiili terk etmek vâcibdir. Nehy-i ani'l-münker, kötülükten uzaklaştırmak beş şekilde olur:

1 — Münker olan şeyleri tanıtmak.

2 — Yumuşak bir şekilde vaaz etmek. Bu durumlarda devlet başkanından izin almak şart değildir.

3 — Ya cahil, ya ahmak, Allah'tan kormuyor musun gibi şiddetli kelimelerle ikaz etmek. Bunun için de izin şart değildir.

4 — İçkiyi dökmek, eğlence âletlerini kırmak gibi tasarruflarda bulunmak. Bu da izne tâbi değildir.

İyiliği emreden bir kimseye, bu kavgayı niçin yapıyorsun, bu yorucu iş nedir diyen kimsenin küfründen korkulur. Bir kimse, ilerde şu işi yaparsam, yahudi olayım, hıristiyan olayım, mecûsî olayım veya İslâmdan uzak olayım veyahut da buna benzer şeyler söylesen bize göre bu bir yemindir. Eğer o dediği şeyi yaparsa ve niyeti kâfir olmaksâ kâfir olur. Niyeti kâfir olmamaksa yemin keffâreti vermesi gerekir. Aynı lâfızlarla geçmişteki bir işe yemin ederse ve niyeti kâfir olmamak ise, yemini de yalansa keffâret icab etmez. Kâfir olup olma-

ŞERH KISMI

5 — *Dövmekle korkutmak ve tehdit etmek. Bu izne tâhidir. "Miftâhu's-Seâde" de böyle geçmiştir.*

Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Sizden kim, bir kötülük (yâni söz ve fiilde Allah'ın râzı olmadığı şeyler) görürse eli ile değiştirsin. (Dinen haram olan şeyleri izâle etmek demektir ki nehy-i anî'l-münkerin en tesirli olanıdır.) Eğer gücü yetmezse (Muhatabı kendisinden daha kuvvetli olur da eli ile nehy edemezse) dili ile. (Yâni onça vâcib olan azarlama, başkasından yardım dileme, Allah'ı hatırlatma gibi sözlerle değiştirmek). Eğer buna da gücü yetmezse (malından, canından korkarsa) kalbi ile. (Kalben onu kerih görüp, eğer gücü yetse idi onu men etmeye azmetmek ki bu herkesin üzerine vâcibdir.) Bu (kalbi ile buğz etmek) imânın en zayıf derecesidir. (Bunu da yapmayan kimsede hardal tanesi kadar dahi imân yoktur.)" Bu hadîs-i şerîf kötülüğü nehy etmenin tertibine delildir. Âlimlerin çoğu bu görüşte olduğu gibi fetvâ da bu vech üzeredir.

Âlimler, emr ve nehyettiği şeyi yapan kimselerin bu vazifeyi (iyilikle emr edip, kötülükten uzaklaştırmak vazifesini) yapabileceklerini söylemişlerdir.

H.z. Enes'den (r.a.) rivâyet olunan bir hadîs-i şerîfte şöyle vârid olmuştur: "Biz dedik ki: "Ya Resûlallah, biz söylediğimizi yapmıyorsak, iyiliği emr, kötülükten nehy etmeyelim mi?" Rasûlullah (s.a.v.) bunun üzerine şöyle buyurdu: "Siz söylediklerinizin hepsini yapamıyorsanız da yine iyilikle emredin ve kötülükten uzaklaşın."

Menâvî: Birinin terki ile diğerinin vücûbu yâni farz oluşu düşmez demiştir: Bilhassa bu devirde, nasihat kapısının kapanmaması için, bu şartların aranmaması gerekir. Eğer bu görüş, şu âyet-i celîleye muhaliftir denecek olursa: "Siz, insanlara iyiliği emredersi-

mak hususu ise, yukardaki mesele gibidir. Allah'a, rûhuna ve başına yemin ederim diyen kimse bazılarına göre kâfir olur. Bir kimse Allah ve ayağının toprağı hakkı için derse kâfir olur. Hayatım ve senin hayatının hakkı için diyen kimse kâfir olur. Doğru olarak Allah'tan başkası için yemin etmek, yanlış yere yemin etmekten daha şiddetlidir. Bir kimse, diğerine mânasını bilerek ve kasederek (veya mutlak olarak) "ya rabbi" derse kâfir olur.

----- ŞERH KISMI -----

niz de kendinizi unuttur musunuz?" (Bakara sûresi: 44). Bu âyet-i celîledeki mâna, vaazdan men' değil, nefsi tezkiye etmeye (temizlemeye) teşviktir.

Memur olduğu iki şeyden birini ihlâl etmekle, diğeri de insanın üzerinden sâkit olmaz. Fakat uygun ve matlup olan söylediği yâni menettiği kötülüğü yapmamaktır. Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şerîfnde şöyle buyurmaktadır: "Miraç gecesinde, dudakları makaslarla kesilmiş kimseler gördüm. Cebrâil (a.s.)'e, bunlar kimdir diye sordum. İyiliğı emredip de kendilerini unutan ümmetinin hatipleridir, dedi."

Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkerin gizli yapılması gerekir. Gizlilik fayda vermezse açık açık yapılır. Yaptığını, mal, mevki, medh, övünme ve bunun gibi geçici maksatlara âlet etmemeli, yalnız dinini aziz kılmak ve Allah'ın rızâsını kazanmak için yapmalıdır.

Emr-i bi'l-ma'rûf, en büyük vecibelerdendir. Hiçbir amel, Allah için öfkelenmeye fayda vermez. İbn Abbas (r.a.) şöyle demektedir: "Resûlullah (s.a.v.): "Sâlihler olduğu hâlde yer yarılr mı?" diye sordum. "Evet" diye cevap verdiler. "Günahkârlara sükût ve müdâhane (yaltaklık) edildiğinde yer yarılr."

Nesâb isimli kitapta zikredilen bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Kıyâmet günü ümmetinden bazıları maymun ve hınzır şeklinde kabrinden kalkacak ve mahşere o surette geleceklerdir. Bunlar güçleri yettiğı hâlde kötülükleri nehyetmedikleri gibi günahkârlara müdâhenede bulunmuşlardır."

Bu vazifeyi yapan bir kimse hiç kimseden korkmamalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "... Onlardan korkacak mısınız? Eğer (gerçekten) inanmış kimselerseniz kendi-

Bir kimse, bir kimsenin bir yerden gelişi veya buna benzer hâllerde o kimse için kurban keserse kâfir olur⁽¹⁹⁹⁾. Bir kimse, ibâdet niyeti ile olsun veya olmasın sultana secde ederse kâfir olur. Eğer niyeti selâm ise ihtilâf vardır. Bununla beraber alnını veya yanağını yere koyarsa, küfre yakındır. Biri geçmişte ben kendi isteğimle kâfirdim der sonra da o sözünü yalanlarsa kâfir olur. Kadı onun “yalan söyledim” sözüne itibar etmez.

Hastalıktan kurtulup, sıhhate kavuşan bir kimseye merkebi yine bıraktı diyen veya çocuğu ölen bir kimseye rûhunu senin için verdi diyen veyahut da birini ta'ziye ederken onun rûhu, senin rûhunun ziyadeleşmesi için eksildi diyen kimselerin hepsinin kâfir olmalarından korkulur. Allah rûhunu ziyadeleştirsin demek hata ve cehalettir. Filânın rûhu azaldı, seninki de çoğaldı demek de aynıdır. Bir kimse kendi kendine öldü derse küfründen korkulur. Bir kimse, ölen biri için, bu ölü Allah'ın olmalıydı veya olmamalıydı gibi bir lâf ederse kâfir olur. Bir kimsenin oğlu öldüğünde, diğeri bu Allah'a lâyıktır ve-

ŞERH KISMI

sinden korkmanıza daha çok lâyük olan bir Allah vardır.” (Tevbe sûresi: 13).

Yine bu mevzuda, ilim erbabının mes'uliyeti büyüktür. Bu gibi kimseler, önce bildikleri ile amel edip, sonra aile fertlerine, akrabalarına, komşusuna ve sokaktakilere kötülükten uzaklaşmalarını emretmelidir. Bazılarının kabul etmemesi, kendisini ma'zur gösteremez. Daha sonra köylere, vadilere ve âleme açılmalı, tebliğ sahasını genişletmelidir. Kötülük çoğalır, menetmesi mümkün olmazsa menetmeyebilir. Fakat üzüntülü, hüüzünlü, gamlı ve kederli olması gerekmektedir.

(199) Bir kimse, Allah, rûhun ve başın hakkı için derse, bazı âlimlere göre kâfir olur. Çünkü, ta'zimde onları, Allah'a ortak kılmıştır. Eğer, Allah ve ayağının toprağı hakkı için diye yemin ederse, bütün âlimlerce kâfirdir.

“Muhîr” kitabında, Ali Razî şöyle demiştir: *Senin hayatın hakkı için, Peygamberin hayatı ve Peygamberin rûhunun hakkı için diyen ve buna benzer lâfızlarla yemin edenlerin küfründen korkulur. Bu husus ile ilgili âyet-i celîle şöyledir: “O halde kendiniz bilip dururken, (yaratılan o şeylerle) Allah'a eşler koşmayın.” (Bakara sûresi: 22).*

yahut da Allah onun rûhunu almamalıydı derse kâfir olur. Bir kimse, filân rûhunu efendisine verdi veya kendisine kaldı derse kâfir olur. Bir kimse ölen için, o sizden çok Allah'a lâzımdı derse kâfir olur. Bir kimse Farsça olarak: "Fülân bimürd ü cân be tu siperd: Filân öldü ve canını sana ısmarladı" derse kâfir olur.

Bir kimse, diğerine, Kıyametteki izdihamda beni nasıl bulacaksın derse, bazılarına göre kâfir olur.

Bir kimse, diğerine bugün sen bana hakkını verirsen, kıyamette ben sana daha çok veririm der, öbürü de Kıyamet gününde çok hak olmaz derse kâfir olur. Bir kimse, alacaklısına, dünyada iken borcunu ver, zira âhirette para yoktur derse borçlu da, sen bana daha fazla ver, Kıyamet gününde hepsini sana veririm derse kâfir olur. Bir kimse, 10 lira borçlu olduğu bir kimseye bana 10 lira daha ver, Kıyamette 20 lira alırsın derse kâfir olur. Âdemoğlundan başka canlıların Kıyamet günü dirilmeyeceğini söyleyen kimse kâfirdir. "Allah, bana dünya lezzetlerinden bir şey vermeyecekti de niçin yarattı?" diyen kimse, Ebû Hâmid'e göre kâfirdir. Bir kimse, filânı Allah niçin yarattı derse kâfir olur⁽²⁰⁰⁾. Allah beni filân ile beraber Cennetine koyacak olsa girmem, yahut filânsız Cennete girmem veya sensiz Cennete girmem ve yahut da filânla Cennete girmeye emrolunsam girmem diyen kimse kâfir olur.

Bir kimse dünyada ekmek lâzım, âhirette ne olursa olsun derse kâfir olur. Bir kimse çirkin bir söz söyler, diğeri de ona, ne yapıyorsun, küfre girersin der, öbürü de ne yapıyorum ki küfre gireyim derse kâfir olur. Ben sevab ve azabdan veya ben ölüm ve ikabdan uzağım derse kâfir olur. Bir kimse, diğerine saîre yâni Cehenneme gitmekten başka ne yapabilirsin derse kâfir olur. Bir kimse, bir âlim bir fakire bir dirhem verse (yardım etse) göklerde veya Kıyamet gününde melekler davul çalar derse kâfir olur. Filânın küfür üzere ölmesini isti-

ŞERH KISMI

(200) Bir kimse, Allah, filânı niçin yarattı derse kâfirdir. Çünkü Allah insanları, Allah'ı bilmeleri ve O'na ihâdet etmeleri için yaratmıştır. Bunu söyleyen kimse şu âyet-i celîleye muhalefet etmiştir: "Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât sûresi: 56).

yorum diyen kimse kâfir olur. Bana eziyet ettin, nerede ise küfre gireceğim diyen kimse kâfir olur. Ben kiliseyi, mescidi, papazı ve imâmı sever ve i'tikad ederim diyen kimse kâfir olur. Bir kimse, kâfir bir dostuna daha fazla yaklaşmak için, sen dinini muhafaza et, ben de edeyim, yahut da senin dinin de hak, benim dinim de hak, hepsi Allah'ın dini, hepsi iyidir derse kâfir olur.

İki kişi arasında bir anlaşmazlık devam ederken, birisi, küfür bu bizim yaptığımızdan daha hayırlıdır diyecek olsa kâfir olur. Bir kimse şeriatlerden veya milletlerden biri için bu Muhammed (s.a.v.)'in şeriatından daha hayırlıdır dese veya ilimlerden herhangi biri için, bu şeriat ilminden daha hayırlıdır derse kâfir olur. Bid'at ve hevâ ehlinin sözü için⁽²⁰¹⁾, bu mânevî bir kelimedir veya doğru-

..... ŞERH KISMI

(201) Bid'at; i'tikad, amel ve söz ile Sünnete muhalefet etmek demektir. Âlimlerin târifî şöyledir: Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında olmayan bir şeyi ihdas etmektedir.

Herevî şöyle demiştir: Bid'at, Kitap veya Sünnette, gizli veyahut da âşikâre mesnedî olmayan şeydir.

Bid'at-i hasene ise, Kitap ve Sünnette gizli veya âşikâre mesnedi olan demektir.

En çirkin bid'atler on adettir, denmiştir.

1 — Kur'ân-ı Kerîm okumayı, zikir, duâ, namaz, teshîh v.b. şeyleri para ile yapmak.

2 — Ölü yemeği yapmak ve yemek, kabir üzerinde mum yakmak, gelin ve cenaze önünde âşikâre zikir yapmak, kabir üzerine bina yapmak, o binayı süslemek ve orada yatmak.

3 — Nâfile namazları cemaatle kılmak... Regâib, Kadir, Berat, Teshîh v.b. gibi.

4 — Tâ'dil-i erkânı terk etmek. Karganın gagasını yere vuruşu gibi namaz kılmak.

5 — Namazda imâmı geçmek ve ona muhalefet etmek.

6 — Safları düzeltmemek. (Safları düzeltmek namazın kemâlindedir.)

..... ŞERH KISMI
7 — Türkü dinlemek. Kur'ân-ı Kerîm okuyuşta ve zikirdeki teğanni de buna dahildir. Raks (dans) etmek ve sağa sola sallanmak.
8 — Hutbe okunurken salât ü selâm getirmek, radyallahu anh demek, âmin demek v.b. sözleri söylemek.
9 — İşraf eden kimseye sadaka vermek, mescidde dilenmek, oynamak, dans (raks) için yemek tertib etmek.
10 — Kadınların yabancı bir evde, ta'ziye veya tebrik için toplanmaları, cehren (sesli) tevhiid getirmeleri, mevlid-i şerîfi erkeklerin işiteceği bir şekilde açık okumaları.
Bid'atin reddine delil olan ve Hz. Âişe (r.a.) tarafından rivâyet edilen hadîs-i şerîf şöyledir: “Bir kimse, bizim emrimizde (İslâmda) olmayan bir şeyi icad ederse o merduddur (yâni reddolunmuştur)”. Buharî ve Müslim rivâyet etmiştir. Diğeri bir hadîs-i şerîfte ise şöyle buyurulmuştur: “Allah, bid'at sahibinin amelini, bid'atı bırakmadıkça kabul etmez.” Hadîs-i şerîfi, İbn Mâce, İbn Abbas'dan rivâyet etmiştir.
Bir başka hadîs-i şerîfte ise şöyle buyurulmaktadır: “Allah, bid'at sahibinin orucunu, haccını, umresini, cihadını, farz ve nâfile namazlarını kabul etmez. Ve kılın hamurdan çıkışı gibi İslâmdan çıkar.” Huzeyfe (r.a.) rivâyet etmiştir.
(202) İ'tikadda bid'atin bazı küfürdür. Bunlar, Allah cisimdir

dın veya bana bir tane verdin geri aldın, filâna on tane verdin bir tane-sini bile almıyorsun derse, kâfir olmamasını umarım demiştir.

Bir kimse şaka olarak Farsça “Men hod âyem: Ben kendim geli-rim” yerine “Men Hudâyem. Ben Allah’ım” derse kâfir olur.

Karısını üç defa boşayan bir kimseye, bir diğeri, mürted ol ki ka-rın sana başka bir kocaya varmaksızın helâl olsun diye öğretirse kâfir olur. Böyle bir yola sapıldığında o kadın, o kocaya yine helâl olmaz ve buna fetvâ veren de kâfir olur. Bir kimse karısına ey kâfir der, ka-dın da öyleyim, beni boşa veya ben böyle olmasaydım sana arkadaş olmazdım, beni göremezdin derse kadın kâfir olur ve nikâh bozulmuş olur. Şayet kadın, madem ben böyleyim, beni niçin boşamıyorsun derse kâfir olmaz. Bir kadın, kocasına ya mecûsî veya ya yahudî der, o da ben böyle isem benimle oturma, benimle arkadaş olma derse kâfir olur. Bazılarına göre kâfir olmaz. Bir adam, karısına ey kâfir der, karısı da sensin derse, kadın boş olmaz. Bunun aksi de böyledir. Bir kadın, ben şunu yaparsam, kâfir olayım derse, derhal kâfir olur. Bu bir yemindir, küfür değildir, bozulduğunda keffâret icab eder de denmiştir. Bir kimse kiliseye veya buna benzer ibâdet yerlerine ruh-ban ve papazları ziyaret etmek için veyahut teberrüken girerse veya onlara has bir işi yaparsa veyahut da mecûsîlerin Nevruz gününde onlara elma takdim ederse, bayramlarında onlara muvafakat ederse, bayramlarını ilân etmek için onlarla beraber çıkarsa kâfir olur.

----- ŞERH KISMI -----

diyener, Allah’ın ilminin cüz’e taallûk etmediğini ileri sürenler, ha-şir ve neşri inkâr edenler ve âleme kadîm diyenerlerdir. Bu mezhebler yeni değildir. Bunlar nübüvvetten önce de mevcut idiler.

İ’ tikadda hid’ atin bazıısı ise küfür değildir. Kabir elçisini (Mün-ker -Nekiri) inkâr etmek. Allah’a cisim ıtlak edip, bizim cisimlerimize benzemediğini iddia etmektir. Bunların günahı, diğer büyük günah-lardan daha büyüktür. Çünkü bu i’ tikad bunların içerisine yerleşmiş-tir. Bunlar hakkında Kitap ve Sünnette şiddetli va’dler vardır. Her büyük günahın —haklar yerine getirildikten sonra— tevbesi kabul-dür. Bid’at ehlininki kabul değildir. Çünkü bunlar, bid’ati, taat ola-rak kabul etmektedirler.

Sihirbaz tevbe ettirilmeden öldürülür. Sihri terk ve tevbe⁽²⁰³⁾ edeceğim şeklindeki sözleri de kabul edilmez.

ŞERH KISMI

(203) *Tevbe, masiyetten dönüp, bir daha onu yapmamaya azmetmektir. Bunu da sadece Allah'tan korktuğu için yapmaktır. Herhangi bir maddî veya şahsî bir zarardan dolayı tevbe fayda vermez. Büyük günahlara, tevbeden başka hiçbir şey keffâret olamaz. Küçük günahlara, namaz kılmak, oruç tutmak, tevbe-istiğfar etmek gibi şeyler keffâret olur. Hacc-ı mebrûr, büyük günaha keffâret olamaz. Bazılarının olur demeleri, terk ettiği ibâdetleri kaza etmesine, zulüm ve horçlarını ödememesine keffâret değil, tevbeyi tehîrine keffârettir.*

"Medârik" kitabında şöyle vârid olmuştur: Hacda küçük günahlar affedilmiştir. Amma büyük günahların da affedilmesini umarım. Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "... Çünkü güzellikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür." (Hûd sûresi: 114). Hadîs-i şerîflerde bu hususlarla ilgili olarak şöyle denilmektedir: "Bir kimse hacceder de, hacda günah işlemez ve karısı ile cinsî münasebette bulunmazsa, anasından doğduğu gibi bağışlanmış döner."

"Medârik", bunu şerh ederken, kul hakları buna girmez demiştir. Diğer bir hadîs-i şerîfte şöyle denilmektedir: "Peygamberimiz (s.a.v.), Müzdelife'de hütün hacıların günahlarının affını istemiştir. Duâsına adam öldürme ve zulmü de katmıştır."

Kurtubî, hadîs-i şerîfteki zulümden maksat, yaptığı zulmü ortadan kaldırma imkânına sahip olmayanların zulmüdür demiştir. Tirmizî ise, kul hakkı düşmez. Diğer hakların da tevbesinin tehîri affolunur, kendileri düşmez, demiştir.

Âyet-i celîlede zikredilen, hasenat seyyiâtı giderir lâfzı mutlak değildir. Her kötülüğün karşılığında iyilik vardır demektir. Meselâ: Geçmiş namazı kaza etmek bir hasenedir. Bu hasene, namazı geçirmekteki günahın affına vesile olur.

Şunu bilmek gerekir ki, günah, insanı ya küfre, ya nifaka ya da irtidâda götürür. Bunların tevbesi, tam bir pişmanlık duymak ve samimî bir müslüman olmakla mümkündür. Bu gihiler tekrar İslâma döndükten sonra önceki hasenatının üzerine sevaplarının ilâve edilip edilmediği hususunda ihtilâf vardır.

İ'tikadda, bid'ata sapanların tevbesi de tam bir pişmanlık duymak ve doğru bir şekilde i'tikad etmektir.

Amel ile ilgili ma'siyetlere gelince şöyledir: Farzları terk etmek.

Ben sihirbazım diye kendi ikrar eder veya sihirbaz olduğuna şehadet edilirse kanı helâldir. Bir kimse ben sihirbazdım ama terk ettim,

ŞERH KISMI

Namaz: Terkinde iki günah vardır: 1 — Geciktirme, bunun tevbesi tam bir pişmanlıktır. 2 — Terk tevbesi, ânında kaza etmektir. Kazayı tehir, diğer bir ma'siyettir. Tevbesi gerekmektedir. Ölüm hastalığından dolayı namaz kılmaya gücü yetmeyen bir kimse, yakınlarına, bunun için fidye vermelerini vasiyet eder. Tahrimen mekruh olan bir şey ile eda edilen namazın iadesi vâcibdir. "Hidâye" kitabında da böyle vârid olmuştur.

Zekât, fitre, nezir ve kurbanın tevbesi de kaza etmektir. Haccı da kaza etmek lâzımdır. Hacca gitmeye gücü yetmiyorsa vasiyet eder.

Yasaklarla ilgili günahlar: Kul hakkına taallûk etmeyip kendi ile Allah arasında olursa —cünüp Kur'ân okumak, içki içmek, zina etmek gibi— nasûh tevbesi yapar. İdare Amiri (Vali)'nden cezanın tatbikini isteyip, kendisini rezil etmek istemezse, bu insanın yapacağı şey, günahının affı için Allah'a yalvarmaktır. Hele seher vaktinde Allah'a yalvarması daha uygundur. Cezanın tatbiki için İslâmî İdare Amirine müracaat etmesi daha efdâldir.

Hayvanlara müteallik haklara gelince şöyledir: Onlara tecâvüz etmek, öldürmek, özürsüz dövmek, özürlü de olsa yüzüne vurmak, gücünden fazla yük yüklemek, taşımaya gücü yetmediği halde binmek, yem ve su vermemek ve buna benzer davranışlarda bulunmak çok güç bir durumdur. Bu gibi hareketlerde bulunanların, Allah'a yalvarıp gözyaşı dökmekten başka yapacağı hiçbir şey yoktur.

Kullara taallûk eden haklar ise beştir:

1 — Malî haklar: "Hırsızlık, gasb, aldatmak, sahtekârlık yapmak, başkasının malını telef etmek, yalancı şahitlik yapmak, zâlimce hükmetmek, rüşvet almak ve buna benzer şeylerdir. Bunları yapanların, o kimselerle helâlleşmesi gerekir. Helâlleşmediği takdirde kıyâmette sevabından alınacaktır. Hak sahibi ölmüş olursa, mirasçısına, mirasçısını da bulamazsa, hak sahibinin hayrına fakirlere vermelidir. Bu haklar, kâfirlere ait ise, onları mutlaka râzı etmelidir. Râzı etmezse işi çok zordur. Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanması gerekir.

2 — Bedenî veya cismanî haklar: Kısaca kısasa taallûk eden meselelerdir. Böyle bir suç işleyen kimse önce tevbe etmeli ve hak sahibine teslim olmalıdır. Hak sahibi isterse affeder, isterse hakkını alır. Veyahut da mal hususunda anlaşma yaparak sulh olurlar.

terk edeli de çok oldu diye kendi ikrar eder veya kendisine bu hususta şahadet edilirse kabul edilir, öldürülmez. Kâhin de sihirbaz hükmün-

ŞERH KISMI

3 — Şerefe taallûk eden meseleler ki, bunlar gıybet, hühtan, istihzâ, sövmek ve huna benzer şeylerdir. Bu gibi hâllerde tevbe ve helâlleşme gerekmektedir. Mirasçılarla helâlleşme olmaz. Bühtanın özel bir şartı vardır ki, o da iftira ettiği kimsenin yanında kendini yalanlamaktır.

4 — Namusa taallûk eden meseleler ise şunlardır: Ailesine, çocuğuna ihanet etmek. Böyle bir durum vuku bulunduğunda tevbe etmek ve helâlleşmek gerekir. Eğer, bir fitneye sebep olacaksa, Allah'a yalvarmalı ve hak sahibine duâ etmelidir.

5 — Dinî meselelere taallûk eden haklar: Başkalarını kâfirlik ve fâsıklıkla itham etmek gibi şeylerdir. Bu durumda önce tevbe eder. Sonra onu râzı eder ve kendini yalanlar.

Hulûsa isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Bütün haklarını bana helâl et derse, hak sahipleri de bu hakları biliyorsa ve helâl ederse, borçlu kurtulur. Bilmiyorsa, İmâm Muhammed'e göre kurtulmaz. İmâm Yûsuf'a göre kurtulur. Fetvâ da İmâm Yûsuf'un görüşüne göre-
dir.

Çeşitli eserlerde, günahlardan kurtulmanın sekiz şeyle mümkün olduğu beyan edilmiştir. Dördü kalb ile ilgilidir ve şunlardır:

1 — Tevbe etmek, 2 — Günahı terke azmetmek, 3 — Günahtan sıyrılmak, 4 — Azabdan korkmak.

Diğer dördü de organlarla ilgilidir:

1 — Günahtan sonra iki rekât namaz kılmak, 2 — Yetmiş defa "estağfirullah", yüz defa da "sübhanallahi'l-azîm" demek, 3 — Sada-
ka vermek, 4 — Bir gün oruç tutmak.

Tevbe ile ilgili bazı âyet-i celîleler şunlardır: "Hepiniz Allah'a tevbe edin ey mü'minler. Tâ ki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nâil olasınız." (Nûr sûresi: 31), "Ey imân edenler, tam bir sıdk u hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah'a dönün. Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar..." (Tahrim sûresi: 8).

Nasûh tevbesi ile ilgili olarak 23 önemli görüş vardır. En önemlisi Ebû'l-Leys'in İbn Abbas'dan rivâyet ettiği-
dir. İbn Abbas şöyle demiştir: "Nasûh tevbesi, kalben pişman olmak, dil ile istiğfar etmek ve bir daha ona dönmemeyi rûhunda gizlemektir."

dedir.

Bezzâziyye isimli kitapta şöyle varid olmuştur: Bazı sefil kimse-ler, fetvâlardaki küfür hükümleri korkutmadır, hakikat değildir derler. Bu sözler bâtıldır. Helâli, haramı, küfrü, İslâmı beyan eden âlimler, Allah'ın emin kulları böyle bir durumdan uzaktırlar. Onlar sadece Al-lah'ın Resûlünün tebliğ ettiği hakikatlerden bahsederler.

“Allah, Nebiy-i Muhterem (s.a.v.) hürmetine, sizi ve beni dil kaymalarından, hatâ ve nisyan ile de olsa küfür lâfızlarını kullanmak-tan muhafaza eylesin...”

----- Ş E R H K I S M I -----

Hz. Ali'ye nasûh tevbesi sorulduğunda şöyle demiştir: “Altı şe-yin bir araya gelmesi ile tahakkuk eder: 1 — Geçmiş günahlarna piş-manlık duymak, 2 — Geçirmiş olduğu farzları iade etmek, 3 — Yap-mış olduğu zulmü bertaraf etmek ve hasmı ile helâllaşmak, 4 — Gü-naha, bir daha dönmemeye azmetmek. 5 — Benliğini, Allah'a itaat ederek eritmek, 6 — Günahtaki lezzeti, ibâdet güçlüğü ve yorgunluğu ile gidermek.

Üçüncü Bölüm

ÂMELLERİN DOĞRU YAPILMASI

BİRİNCİ KISIM

Niyet, irâde ve kasd, bunların hepsi aynı mânadadır. Mânası, Allah rızâsını tahsile ve onun hükümlerini tatbika yönelen irâde demektir. Her ihtiyarî fiil ve meşrû itaat; mübah, mendub, sünnet, vâcib veya farz olsun, niyetsiz ne kabul edilir ve ne de sevab kazanılır⁽²⁰⁴⁾.

----- ŞERH KISMI -----

(204) Kur'ân'ın nuru ile nurlanmış, basiret gözü açık gönül ehlinin ittifak ettikleri nokta şudur: Gerçek saadete ancak ilim ve ibâdetle varılır. Âlimlerden başka herkes helâktedir. Âlimler de helâktedir, ilmi ile amel edenler değil. Amel edenler de helâktedir. Ancak hâlisâne ibâdet edenler müstesnâ... Niyet, her şeyin aslı ve özüdür. Niyetsiz amel boşu boşuna yorulmaktan başka bir şey değildir. İhlâssız niyet, riyâdır. Kemâle ulaşmamış ihlâs da heba olur. Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: "Biz onların herhangi bir amel (ve hareket) yaptılarsa (hepsinin) önüne geçtik de bunları saçılmış (ve hiçbir değeri olmayan) zerrelere yaptık." (Furkan sûresi: 23). Allah insana niyetinin sağlamlığı nisbetinde yardım eder. Niyeti tam olursa, Allah'ın yardımı da tam olur. Niyet tam olmazsa, Allah'ın yardımı da noksan olur. Selefîn bazısı şöyle demiştir: Çok küçük amel vardır ki niyet onu büyültür. Pek çok da büyük amel vardır ki niyet onu küçültür. Niyet, samimî olmaz, riyâ olursa, cezaya müstehak olunur. Niyete riyâ karışmış olursa, hükmünün ne olacağı hususunda ihtilâf vardır: Muhakkikler, "Eğer dinî yönü ağır gelirse, o nisbette sevab alır, diğer yönü ağır gelirse, o niyetin faydasını bulamaz, eşit olursa, lehine de, aleyhine de bir şey elde edemez." demişlerdir. Delilleri şu âyet-i celîledir: "İşte kim zerre ağırlığınca bir

İster, namaz, oruç, zekât ve hacda olduğu gibi sıhhatinin şartı olsun; isterse abdest ve gusülde olduğu gibi sıhhatinin şartı olmasın, niyet olmadıkça sevaba ulaşamaz⁽²⁰⁵⁾.

Niyet iki çeşittir:

- a) Âhîret ile ilgili olan niyettir. Bu sevab ve ikaba taallûk eder.
- b) Dünya ve dünya ile ilgili hükümlere taallûk eden niyettir.

Bu niyet, doğruya ve fesada taallûk eder. Niyet, ibâdetlerin hepsinde, sıhhatinin şartıdır. Müslüman olmakta niyet aranmaz. Kâfir olmakta ise aranır. Bütün namazlarda, namazın sahih olması için niyet şarttır. Bunun içindir ki, namazın zorla kıldırılması doğru değildir. İmâma uymakta da niyet şarttır.

Tilâvet secdesi, secde-i sehiv ve şükür namazı, niyet hususunda

..... ŞERH KISMI
hayır yapıyor (idiy) se onu(n karşılığını) görecek.” (Zilzâl sûresi: 7-8).

İhlâsın zıddı şirkdir. Muhlis olmayan müşriktir. Ancak şirkin dereceleri vardır. Tevhidde ihlâsın zıddı, ulûhiyyette şirk koştur. Amelde ihlâsın zıddı, ubûdiyyete şirk koştur. İşte bunun içindir ki, Sehl'e: Nefse en zor gelen şey nedir diye sorulduğunda, ihlâstır demiştir. Bazılarına göre, amelde ihlâs, iki dünyada da karşılık istemektir. İbâdetin arkasından dünya veya âhîret için bir menfaat talep etmek ihlâsa aykırıdır. Hakikî ihlâs, Allah rızası için yapılandır ki bu da siddîkların ihlâsıdır.

Sıdka gelince altı çeşittir: 1 — Söзде doğruluk, 2 — Niyette doğruluk, 3 — Azimde doğruluk, 4 — Vefâda doğruluk, 5 — Amelde doğruluk, 6 — Dinin her meselesinde doğruluk. Bu altı husus ile sıfatlanan kimse “siddîktir”.

(205) Fakihler, niyetsiz sevab yoktur. Niyet isterse, o ibâdetin sıhhatinin şartı olsun, isterse sevaba nâil olmak için şart olsun, netice aynıdır, demişlerdir. Abdest, gusül, mest üzerine mesh gibi hususlarda, niyet sıhhatinin şartlarından değildir. Elbise, beden ve namaz kılınan yerden necâseti temizlemek hususunda niyet, sıhhat şartlarının

diğer namazlar gibidir. Cuma ve bayram hutbelerinin sıhhati için niyet şarttır⁽²⁰⁶⁾. Ezanın sıhhati için niyet şart değildir. Sevaba nâil olmak için şarttır. Kibleye yönelmenin sıhhati için, bazılarına göre niyet farzdır. Doğru olan bunun aksidir. Yâni niyetin şart olmayışıdır⁽²⁰⁷⁾. Setri avretin sıhhati için niyet şart değildir. Zekâtın edâsı niyetsiz sahih değildir⁽²⁰⁸⁾. Orucun sıhhati için her gün niyet şarttır, niyeti, orucun devam etmesine bağlarsa doğru olur. Haccın sıhhati için de niyet şarttır. Niyet hususunda kaza aslı gibidir. **Nezird**e niyet, farzlarda olduğu gibidir. **İtikâfın** sahih olması için, vâcib, sünnet veya nafil olsun, niyet şarttır. **Keffâretin** sıhhati için de niyet şarttır. Keffâret, oruç tutmak, köle azad etmek veya miskinleri doyurmak yolu ile de olsa bu böyledir. Köle azad edebilir. Ancak, Allah'ın rızâsını tahsile niyet ederse, ibâdet sayılır ve sevaba nâil olur. Niyet etmeksizin azad ederse sevab alamaz. Fakat azadı sahihtir. Kinaye yolu ile azad ederse niyet şarttır.

Cihada gelince, bu ibâdetlerin en büyüğüdür. Bunda hâlis niyet şarttır.

Vasiyyet, aynen köle azad etmek gibidir. Allah rızâsını kasederse sevaba nâil olur. Bunu kassetmezse sevabı yoktur.

..... Ş E R H K I S M I

dandır. Teyemmümde niyetin şart olması ise âyet-i celîlenin delâlet etmesi ile dir. Cenazenin yıkanmasında niyet, cenaze namazının sıhhat şartlarından değil, cenaze namazında bulunmayan mükelleflerin üzerinden farzın (farz-ı kifaye) düşmesi içindir.

(206) *Hatip, minbere çıktıktan sonra, cemaatten birisinin, aksıran birine "yerhamükallah" demesi doğru değildir.*

(207) *Bazıları, kibleye dönmek hususunda niyetin şart olmasını, sahrada namaz kılmaya bağlamışlardır.*

(208) *Kadi el-İshicâbî şöyle demiştir: Zekâtı vermeyen bir kimseden, o zekâtı devlet başkanı zorla alır ve ehline verir. Bu adam zekâtı vermiş sayılır. Çünkü imamın (devlet başkanı) alma yetkisi vardır. Bu, mal sahibinin kendi isteği ile vermesi yerine geçer. Bu görüş zayıftır. Doğru ve uygun olan zorla almamaktır. Muhit kitabında şöyle denmektedir: Bir kimse zekâtı edâ etmekten kaçınırsa, zorla alınmaz. Alınırsa zekât yerine geçmez. Zekât alanın yapacağı iş, mal sahibini hapsedip, şahsen zekâtı vermeye mecbur etmektir. Niyetsiz*

Vakıf bırakmak, ibâdet değildir. Çünkü kâfir de bunu yapmaktadır. Ancak, Allah'a yaklaşmaya niyet ederse, sevab alır.

Nikâh, ibâdete yakındır, itidâl hâlinde sünnet-i müekkededir. Bu durumda sevaba nâil olmak için niyete muhtaçtır⁽²⁰⁹⁾.

Öğrenmek, ibâdetlerin başında gelir. İnsanı kurtuluşa götüren çok faydalı bir yoldur. Niyetin mükemmel olması şarttır.

Öğretmek de, ibâdetlerin en şerefli, en mükemmeli ve Allah'a en çok yaklaştıranıdır. Bunda da niyetin tam olması şarttır.

Fetvâ verenin de sevaba nâil olması için niyet şarttır.

Kitap yazmak da, öğretmek gibidir. Hüküm vermek ibâdettendir. Bundan sevap almak niyete bağlıdır.

Hadd cezası vermek, diğer cezaları vali ve hakimlerin yaptıkları işler, şahitlik yüklenmek ve edâ etmek de, hüküm vermek gibidir. Yâni ibâdettir. Sevab almak için niyet şarttır.

Yemek, içmek, uyumak ve kazanmak gibi mübahlara gelince⁽²¹⁰⁾, daha fazla ibâdet edebilmek niyetiyle kuvvet bulmak için yapılırsa, bunlar da ibâdettir.

Muamelelere gelince, alış-verişte, alış-verişi bozmada, kiralama işleminde niyet şart değildir. Âlimler: Eğer, "aldım" veya "ilerde alırım" gibi sözler kullanılırsa niyet şart değildir, "alırım" derse niyet şarttır. Çünkü bu son ifadede kapalılık vardır, demişlerdir⁽²¹¹⁾.

Hibede niyet şart değildir. Şaka ile de hibe etse sahihtir⁽²¹²⁾.

..... **ŞERH KISMI**
.....

olarak nisabın hepsini verirse zekât yerini bulur. Çünkü farz düşer.

(209) Nikâhta itidâlin mânası, iffetini korumak ve çocuk sahibi olmayı istemektir.

(210) Mübah olan şeylerde niyete ihtiyaç yoktur. Sevab kastederse vardır. Sünnet ve mendupların itaat sayılması ve sevap olması için niyet şarttır. Vâciblerin ibâdet olanlarında niyete ihtiyaç vardır. *Gasp ettiğini geri vermek, borcunu ödemek gibi vâciblerde niyete ihtiyaç yoktur.*

(211) Alışveriş niyete tâbi değildir. Geleceği ifade eden kelimeler, emir hükmündedir. *Bu şekilde bir alışveriş doğru değildir.*

Boşanmaya gelince, sarih ve kinaye ile olmak üzere iki çeşittir.

Sarih olanında niyet şart değildir. Gaflet, hatâ ve unutarak da olsa boşanma vuku bulur⁽²¹³⁾.

Kinaye ile boşamada niyet şarttır⁽²¹⁴⁾. İsterse o lâfzı sarfederken,

ŞERH KISMI

(212) Bezzâziyye kitabında şöyle denilmektedir: Başkasının telkini ile hibe ederse, rızâ şartını kaybettiği için câiz değildir. Boşama ve köle azad etmek böyle değildir. Bunlar telkin ile de olabilir. Bu ikisinde rızâ şart değildir.

(213) Bazı kitaplarda şöyle denmiştir: Hataen yapılan boşama, kazaen vâkidir. Mahkeme hükümlerine göre bu adam karısından boşanmış olur. Bundan kazâen boşanmada sarih lâfzın niyete ihtiyacı olmadığı gerçeği ortaya çıkar. Şaka ile de olsa sarih lâfzı ifade ettiğinde karısı boşanmış olur. Zira, talâk hususunda şaka, ciddî sayılmaktadır.

Bu duruma göre, bir adam karısına sen boşsun dediğinde, iki veya üç defa boşanmış olmaya niyet etse, bu sahih değildir. Zira sarih lâfızdır.

(214) Bir kimse, karısına seneye sen boşsun derse, karısı boş olur. Niyeti üç defa içinse de sahihtir. Bir kimse, karısı ile beraber bir adamın yanında bulunurken, ikinizden biriniz boşsunuz derse, İmam-ı Âzam'a göre boş olmaz. İmam Yûsuf'a göre boş olur. Karısı ile beraber bulunurken yanlarında yabancı bir kadın da varsa ve ikinizden birinizi boşadım derse, karısı boş olur. İkinizden biriniz boşsunuz der ve niyet etmez ise, karısı boş olmaz. Hayvanla beraber buldukları zamanda durum aynıdır.

Kinâye üç kısımdır:

1 — Yalnız talâka salih olup redde, tekdire ihtimali bulunmayan lâfızlardır. "Emrin senin elinde", "iddet bekle", "senin üzerinde benim mülküm yoktur", "ehline kavuş" gibi lâfızlardır.

2 — Talâka ihtimalleri olduğu gibi zevce tarafından vuku bulan talâkı, talehin reddine de ihtimalleri bulunan lâfızlardır: "Kalk, çık, git, kaybol" gibi lâfızlardır.

3 — Hem talâka, hem de tekdir ve şetme ihtimali olan

boşanma mevzuunu konuşuyor olsunlar, farketmez. Niyet gene şarttır. Karı ile kocadan birinin boşama hakkını diğerine vermesinde, hale'de (yâni para ile boşamada), i'lâda (yâni karısına dört ay yaklaşmayacağına yemin etmekte), ziharda da (yâni karısının bir uzvunu veya tamamını nikâhı kendisine haram olan bir kadının bir uzvuna veya tamamına benzetmekte de) sarîh olanın da niyet şart değil, fakat kinaye ile olanında niyet şarttır.

Ric'a (yâni, iddet içinde, kocanın karısına dönebilmesi, nikâhın devam etmesidir), **nikâh gibidir**. Sarîh olanında niyet şart değildir. Kinaye ile olanında niyet şarttır.

Yemin, niyete bağlı değildir. Kasden, hatâ ederek, unutarak veya zor kullanılarak yapılan yemin, yemindir⁽²¹⁵⁾. İkrar, vekâlet, emânet

..... ŞERH KISMI

lâfızlardır. "Sen hainsin" tâbiri gibi. Şöyle ki: Bain lâfzı "beynûnet" den alınmıştır. Beynûnet ise, ayrılık mânâsıdır. Bu hâlde, "sen hainsin" tâbirinin hem "vuslat-ı nikâhtan ayrısın" mânâsına, hem de "hayırdan berisin" mânâsına gelme ihtimali vardır.

Kinâî lâfızların kullanılışında üç hal tasavvur edilebilir: a) Rızâ hali, b) Gazab (öfke) hali, c) Talâkın müzâkere edilmesi hali.

a) Rızâ hali, zevcin hiddetli olmadığı ve zevcesi ile aralarında talâka dair bir müzakere cereyan eylediği haldir.

b) Gazab hali, zevcin hiddetli, dargın bulunduğu haldir.

c) Talâkın müzâkere edilmesi hali, zevc ile zevce arasında talâka dair bir müzakere cereyan eylediği haldir.

Rızâ halinde, üç kinâî lâfızdan biri ile talâkın vukuu niyete bağlıdır. Niyet bulunmadıkça talâk vâki olmaz. Çünkü bu lâfızların talâktan başka bir şeye de ihtimalleri vardır.

Gazab halinde, birinci ve ikinci lâfızlardan biri ile talâkın vukuu niyete muhtaçtır. Fakat üçüncü nevi kinâî lâfızlardan biri de talâkın vukuu, niyete muhtaç değildir.

Talâkın müzâkere edilmesi halinde ise birinci nevi lâfızlar ile talâkın vukuu niyete bağlıdır. İkinci ve üçüncü nevi lâfızlar ile talâkın vukuu niyete muhtaç bulunmaz.

(215) Yemin eden kimse mazlum ise, niyetine itibar edilir, zâlim

vermek, âriyet, iftira ve hırsızlık gibi şeylerde niyete ihtiyaç yoktur. Kıyas ise, kaatilin katl hakkındaki kaskına bağlıdır. Yalnız âlimler, kaskın gizli bir husus olduğunu gözönüne alarak da, cinâyet âletini niyet olarak kabul etmişlerdir. Hâdiselerin cereyanına râzı olmak, kaybolan bir adamın veya malın bulunması, nikâh gibidir. Yâni bununla sevab murad ettiğinde, Allah rızâsı için bu işleri yapmaya niyet etmesi şarttır.

Ortaklık, para alış-verişi, kefâlet, mudârebe yâni sermaye birine, emek diğereine mahsus olmak üzere, kârı müşterek olarak paylaşılan bir ortaklık, şüf'a yâni satılan bir yeri öncelikle komşusunun alabilme hakkı, taksimat, muzâraa; arazi üzerinde cereyan eden ortaklık ve mûsâkât yâni mahsul karşılığı bahçeyi sulatmak da bey'de yâni alış-verişte olduğu gibidir. Yâni hangi zamana (şimdiye mi geleceğe mi) taallûk ettiği bilinmeyen kelimeler kullanılırsa niyet şarttır.

Dâva, hicr, izinli köle, ikrah, avlamak, diyet, rehin, mürabaha; (bir şeyi meşrû fiyatından fazlaya satmak) niyet hususunda yukarda zikredilen mübah gibidirler. Kur'ân-ı Kerîm, Kur'ân olmaktan çıkıp, zikir ve duâ hükmüne girebilir. Bunun içindir ki cünüp ve hayızlı olanın duâ niyeti ile Kur'ân okuması câiz görülmüştür⁽²¹⁶⁾.

Tazminatın ödenmesi, fiil vuku bulmaksızın mücerred olarak niyet ile mümkün olur mu? Âlimler şöyle demişlerdir: Haram olan bir elbiseyi giyen kimse, onu sahibine vermek niyeti ile çıkarırsa, ceza taaddüd etmez. Yâni bir ceza ile kurtulur. Aksi hâlde ceza taaddüd eder.

Kendisine emânet olarak bırakılmış elbiseyi giyip sonra çıkararak bir kimsenin niyeti o elbiseyi tekrar giymekse, tazminat ödemekten kurtulamaz.

Terk edilmesi⁽²¹⁷⁾ gereken şeylere gelince, bu yasakları terk et-

ŞERH KISMI

ise itibar edilmez...

(216) Bir kimse, Kur'ân-ı Kerîm'i namazda zikir niyeti ile okursa namazı bozulmaz. Ta'bir isimli kitapta şöyle denilmiştir: Namazda, Fatihâ'yı duâ yerine okumak niyete tesir etmez. Çünkü, namazda, Kur'ân-ı Kerîm yerinde okunmuştur. Hiçbir niyet onu yerinden değiştiremez.

(217) Menhiyâtı terk etmek, niyete muhtaç değildir. Şayet nefsi

mekte niyet şart değildir. Fakat yapılması yasak olan şeyleri nefis istediği hâlde, Allah'tan korkarak onları terk ederse sevab alır. Böyle bir korku olmaksızın terk etmişse sevab olmaz.

Niyetin kaideleri:

1 — İşler kasıdları ile beraberdir⁽²¹⁸⁾.

Şırayı, içki yapan bir adama satarken maksad ticaret ise haram değildir. İçki yapması için verilirse haramdır. Bağ dikmek ve üzüm şirasını satmak da maksada bağlıdır. Sirke için bu satışı yaparsa haram değil, içki için olursa haramdır. Hicr yâni müslüman kardeşi ile üç günden fazla konuşmamak da böyledir. Maksadı dargınlık ise haramdır. Değil ise mahzuru yoktur. Bir kadının kocasından başkasına üç günden fazla yas tutması da kasdına bağlıdır. Koku sürünmemeyi ve süslenmemeyi ölen için yapıyorsa haramdır. Maksadı bu değilse haram değildir.

..... ŞERH KISMI

yasak olan bir şeyi arzu ettiği ve yapmaya da gücü yettiği halde, sadece Allah'tan korktuğu için bu kötülüğü yapmazsa sevap kazanır. Eğer terk sebebi bu değilse, onu terk etmekten sevap alamaz. Namaz kılanın zina etmemesi ve körün harama bakmaması böyledir.

(218) "İşler maksadları iledir." sözü, âlimler tarafından önce kelâm ilmine tatbik edilmiştir. Sibeveyh ve cumhur-ı ulemâ, kelâm da kasıd şarttır demişlerdir. Bunlara göre uyuyanın ve unutarak konuşanın sözleri ve öğretilmiş hayvanların konuşmaları kelâm değildir. Bazıları buna muhalefet ederek, kelâm da kasdın şart olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre konuşmamaya yemin eden bir kimse uykuda konuşursa yemini hozulur. Secde âyeti, cünüp, hayızlı, uyku da olan ve sarhoş tarafından okunur ve işitirse, secde yapılır. Deliden işitilirse yapılmaz.

Tercih meselesine gelince şöyledir: Bizim mezhebimiz bu mevzu da tafsilâta girmemiştir. Şâfiî mezhebinin bu husustaki görüşü şöyledir: *Kurbiyette yâni Allah'a yaklaştıran ihâdet meselelerinde tercih mekruhtur. Bunun dışındaki meselelerde arzu edilen bir durumdur. Bu husustaki âyet-i celîle şöyledir: "Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları öz canlarına üstün tutarlar, tercih ederler."* (Haşr sûresi: 9)

Namaz kılan bir adam, okurken, sual soran birine cevap kasdı ile okursa, namazı fâsîd olur⁽²¹⁹⁾. Namaz kılan bir kimseye, sevindirici bir haber verildiğinde, teşekkür maksadı ile “elhamdülillâh” derse, üzücü bir olaya “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” derse veyahut birisinin ölüm haberi verildiğinde, istirca’ âyetini okursa ve maksadı da istirca’ ise namazı fâsîd olur.

Bir adam, insanları topladığında “insanları toplamakla topladık”, elinde kadeh olduğu zaman “dolu kadeh” meallerindeki âyet-i celîleleri okuyarak, Kur’ân-ı Kerîm’i, konuşma lisanı olarak kullanır ve maksadı istihza ise namazı fâsîd olur.

İçki içen bir adam, içkinin kapağını açarken “sallû alâ Muhammed” derse günahkâr olur denmiştir⁽²²⁰⁾.

ŞERH KISMI

İmam Şâfiî şöyle demiştir: Su kıtlığında temiz su ile abdest almak hususunda, setr-i avrette ve birinci safa geçmekte, insan başkasını değil, kendini tercih etmelidir. Çünkü ihâdet, Allah’ı ta’zim içindir. Başkasını tercih ederek bu ta’zim ihlâl edilmemelidir. Ebû Muhammed, Faruk’da şöyle demiştir: Namaz vakti girdiğinde elinde ancak kendi temizliğine yetecek kadar su bulunan bir kimsenin o suyu, aynı durumda olan bir başkasına vermesi câiz değildir. Fakat aç bir adamın kendi yiyeceğini başkasına vermesinde bir mahzur yoktur. Bu ikisinin arasındaki fark, biri Allah’ın hakkıdır, tercih yapamaz. Diğeri kendi hakkıdır, tercih yapabilir.

İlim talep eden bir kimse, okuma sırasını başkasına veremez. Çünkü ilim tahsil etmek ihâdetdir. “Minyetü’l-Müftî”de şöyle denmektedir: *Paraya muhtaç bir fakir, diğer bir fakire o parayı verip, kendisi sabredebilirse, bu tercihi yapabilir. Sabredemezse kendisi için haracaması daha uygundur.*

(219) Cünüp bir adam Kur’ân-ı Kerîm okurken, hununla Kur’ân kastederse haram, duâ kastederse haram değildir. Bir kimse cenaze namazında, Fatiha sûresini okur ve Kur’ân kastederse mekruh, duâ kastederse doğrudur. Aksi olursa doğru değildir. Zekâtta, zekât vermeye vekil edenin niyet etmesi şarttır. Vekil edilen niyetsiz verse de olur. Niyet, başkasının yerine hacca gidene aittir.

(220) Peygamberimiz (s.a.v.) üzerine salâvat getirmenin

fazilet kazanmış olur. Yine bir kimse sokakta tesbih çekerken, diğer insanlar, dünya ile meşgul olduğu hâlde, kendisinin tesbih ile meşgul olduğunu kastederse, bu evde tesbih çekmekten daha faziletlidir. Eğer, tesbihi, fâsıkın fıskını yapması için getirirse günahkârdır. İbret için tesbih çekerse sevab alır.

Bir kimse sultana secde eder de, niyeti ta'zim ve selâm olursa kâfir olmaz. Çünkü, melekler Hz. Âdem (a.s.)'e, Hz. Yûsuf (a.s.)'un kardeşleri de Hz. Yûsuf (a.s.)'a ta'zim için secde etmişlerdir. Bir kimse bir insana secde etmesi için ölümle tehdid edilirse ve tehdid edenlerin maksadı ibâdet secdesi ise efdâl olan sabredip o emri yerine getirmemektir. Eğer kasıdları selâm olursa secde etmesi yeğdir. Doyduğu hâlde yemek yemeye devam etmekten maksad, nefsânî arzuları tatmin ise haramdır. Şayet maksad, orucu daha rahat tutmak ve misafiri sofrada yalnız bırakmamak olursa müstehabdır. Bir kâfir, bir müslümanı siper alır, diğer bir müslüman da onlara doğru silâhını doğrultur ve ateş etmek ister ve maksadı da kâfiri öldürmek olursa bir mahzuru yoktur, müslümanı öldürmekse haramdır.

Yerde bulduğu bir şeyi sahibine vermek niyeti ile alırsa mahzuru yoktur. Kendisi için alırsa haramdır, isyân etmiş ve günaha girmiş olur. Bir kimsenin Kur'ân-ı Kerîm'e yaslanmaktan kasdı, onu ezberlemekse mahzuru yoktur. Aksi takdirde mekruhtur.

Bir kimse, mescide ağaç dikerse ve bundan maksadı da onun gölgesinde oturmaksa mahzuru yoktur. Niyeti ondan başka bir menfaat sağlamaksa mekruhtur.

Allah'ın ismini para üzerine yazmak, bir alâmet olması içinse mekruh değildir. Maksad hafife almak ve önem vermemek ise mek-

ŞERH KISMI

hiyeden sonra, 11 — Toplanma ve ayrılma zamanlarında, 12 — Abdest alırken, 13 — Kulak çınlarken, 14 — Bir şeyi unuttuğu zaman, 15 — Aksırdıktan sonra, 16 — Vaaz ederken ve ilim öğretirken, 17 — Hadîs rivâyet ederken, evvelinde ve sonunda, 18 — Sual ve cevap yazarken, 19 — Risâle yâni mektup yazarken, 20 — Besmele çektikten sonra, 21 — Mühim olan işte, 22 — Mübarek isimlerini zikrederken, işitirken ve yazarken ve her halde salât ü selâm getirmek müstehaptır.

ruhtur. İçinde Kur'ân-ı Kerîm olan bir çuvala yaslanmaktan kasıd, Kur'ân-ı Kerîm'i muhafaza için olursa mekruh değildir. aksi takdirde mekruhtur.

2 — Bir şey niçin olmuşsa sadece onun içindir.

Bu kaide, ibâdeti, âdetlerden ayırmak ve ibâdetleri birbirinden ayırmak içindir⁽²²²⁾. Oruç; tedavi veya yemek yemeye ihtiyaç duyma-

----- ŞERH KISMI -----

Peygamber Efendimize salâvat-ı şerîfe getirmekte, kurbiyyet, ta'zim ve sevab ümidi vardır. Bu sebeptendir ki maddî menfaat sâiki ile salâvat-ı şerîfe getirilmez.

(222) Bazı fikhî meselelerin birleştiği ve ayrıldığı noktalar:

1 — *Abdest ve gusül: Her meclis değiştirmekte abdest almak sünnettir. Gusül yapmak ise mekruhtur. Abdest alırken mest çıkarılmaz, gusülde çıkarılır. Abdestte, ağza ve buruna su vermek sünnet, gusülde ise farzdır. Abdestte baş mesh edilir, gusülde yıkanır.*

2 — *Abdest ile teyemmüm arasındaki farklar: Teyemmüm, yüz ve ellerle olur. Özürsüz teyemmüm edilmez. Mest üzerine mesh yapılmaz. Niyet farzdır. Yenilemek sünnet değildir. Bozmak sünnettir. Teyemmümde gusül ve abdest aynıdır.*

3 — *Hayız ve nifas arasındaki farklar: Hayızın en kısa müddeti üç gündür, nifasın kısa müddeti yoktur. Hayızın en uzun müddeti 10 gündür, nifasın ise 40 gündür.*

4 — *Ezan ile ikamet arasındaki farklar: Ezandan sonra beklemek câizdir. İkamette ise değildir. Ezanı fasılalı okumak sünnet, ikameti süratli okumak sünnettir. Abdestsiz ikamet mekruh, ezan ise değildir.*

5 — *Tilâvet secdesi ile, sehiv secdesi arasındaki farklar: Tilâvet secdesi bir, sehiv secdesi ikidir. Secde-i sehiv namaz bittikten sonra, tilâvet ise namazın içinde iken de yapılır. Secde-i sehiv tekerrür etmez. Tilâvet secdesi tekerrür eder.*

6 — *İmam ile cemaat arasındaki farklar: Cemaat uymaya niyet eder. İmam ise arkasında kadın olmadıkça niyet etmesi şart değildir. İmamın namazı bozulduğunda, cemaatin namazı da bozulur. Aksi olmaz.*

7 — *Cuma namazı ile bayram namazı arasındaki farklar: Cuma*

mak gibi hâllerde de tutulabilir, fakat ibâdet sayılmaz.

Mescidde istirahat için oturabilir, fakat ibâdet sayılmaz. Bir kimseye mal vermek hibe veya herhangi bir dünyevî maksat için de olabilir, o zaman ibâdet olmaz. Zekât ve sadaka olursa ibâdetdir.

Bir hayvan kesmek, sadece yemek içinse mübahtır. Kurban niyeti ile kesilmişse ibâdetdir. Birisini karşılamak için kesilirse haramdır. Diğer bir görüşe göre ise küfürdür.

3 — Niyet olunan şeyi tâyin etmek veya etmemek.

Niyet olunan şey ya ibâdet olur ya da olmaz. Vakit namazları-

ŞERH KISMI

farzdır, bayram vâcibdir. Cumanın vakti öğledir. Bayram namazının vakti ise güneşin doğup yükselme (işrâk) zamanıdır. Cumada hutbe farz, bayramda ise sünnet-i müekkededir.

8 — Ölü yıkamak ile diri yıkamak arasındaki farklar: *Ölünün başından başlanması müstehaptır. Dirinin ellerinden. Ölüye mazmaz intişak şart değil, diriye şarttır. Ölünün ayağını yıkamak sonraya bırakılmaz, dirinin bırakılır.*

9 — Kira ile alışveriş arasındaki farklar: *Muayyen bir zamana kadar satıyorum demek, alışverişi ifsad eder. Kirada vakit tâyini gereklidir. Alışverişte, bedele yâni ücrete anlaşma olur olmaz mâlik olunur. Kirada, ancak kiracı faydalandıktan sonra mal sahibi bedele mâlik olabilir. kira özürle bozulur. Alışveriş bozulmaz. İkisinden birisinin ölümü ile kira muamelesi fesh edilir. Diğer fesh edilmez.*

10 — Kadın nafakası ile, akraba nafakası arasındaki farklar: *Kadın nafakası, kocanın maddî durumuna göredir. Akraba nafakası ise yetecek kadardır. Akraba nafakasında, akrabanın fakir veya ihtiyar olması gerekir. Kadın nafakasında böyle bir şart yoktur.*

11 — Mürted ile kâfir arasındaki farklar: *Mürted, cizye ödemez, kâfir öder. Mürtedin nikâhı olmaz. Kestiğinin eti yenmez. Kanı hederdir, malı helâldir. Mülk edinmesi ve mülkündeki tasarrufu durdurulur. Mürted esir edilmez. Yemin ettirilmez. Vâris olmadığı gibi, kendisine de vâris olunmaz. İslâm kabristanına gömülmez. İrtidâdda, çocuk habasına tâbi değildir. Kâfir ise bunların hepsinin aksinedir.*

Hac ise, senede bir defa yapılan bir ibâdet olduğu için, vakit ona ayarlanmıştır. Bu durumda mutlak niyet kâfidir. Tâyin yapılmayabilir. Fakat haccın menâsiki haccın bütün vaktini işgal etmediğinden nafîleye niyet edilirse nafîle hac olur. Çünkü bu durum başka ibâdetlerin yapılmasına da müsaittir⁽²²⁵⁾.

Niyet olunan şey haram olursa, onu insan kendisi tâyin edemez. Yapmış olduğu fiil tâyin eder. Yeminini bozan bir kimsenin keffâretini, ancak yeminini bozması tâyin eder.

Kazaya gelince, namaz, oruç⁽²²⁶⁾ veya hac olsun tâyin şarttır.

..... ŞERH KISMI
.....

(223) *Namaz, "öğlen namazına" veya "ikinci namazına" diye tâyin edilir. Fakat, "bugünün öğlen namazına" veya "bugünün ikinci namazına" diye tâyin etmek daha uygundur.*

(224) *Eğer oruç tutan bir kimse hasta ise, niyetinde iki rivâyet vardır. Doğru olan neye niyet etse ramazana vâki olmasıdır. Misafir ise ve başka bir vâcibe niyet ederse sahihtir. Nâfîleye niyet ederse doğru olan görüşe göre ramazan orucuna sayılır.*

(225) *Vakit daraldığından dolayı namazın tâyin edilme mechuriyeti düşmez.*

(226) *Bir kimse orucunu bozduğundan dolayı, 61 gün hem kaza hem de keffârete niyet eder de, kaza gününü tâyin etmezse câizdir. Kaza çok olduğunda, birbirinden ayırmak güç olduğundan dolayı, tâyin şart olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Doğru olan şudur: Bir kimse, ramazan orucundan bir günü kazaya bırakmış ve kaza ederken o günü tâyin etmeksizin o ramazandan bir güne niyet ederse câizdir. Şayet hangi senenin ramazanına ait olan orucu kaza*

Teyemmümde, namaz abdesti veya gusül diye bir tâyin yapılmaz.

Nezir ve vitir namazı gibi vâcibler, İmâm-ı Âzam'a göre, bayram namazı ise sahih kavle göre, iki rekât tavaf namazı ise muhtar olan kavle göre tâyinde farz gibidirler⁽²²⁷⁾.

Nafileler, bizim mezhebimize göre ancak mutlak niyetle sahih olur.

Revâtip sünnetlerinde niyette tâyinin şart olup olmadığı hususu ihtilâflıdır. Doğru olan tâyinin şart olmamasıdır. Nafile niyeti veya mutlak niyet ile kılmak mümkündür⁽²²⁸⁾. Bir cinste-

ŞERH KISMI

ettiğini tâyin etmezse câiz değildir.

Namazı kaza ederken, filân günün öğlen namazı diye tâyin etmesi şarttır. Şayet, namazı kaza edecek olanın kazası çoksa, "en evvel" veya "en son" olarak kazaya bıraktığım filân namaza diye niyet etmesi kolay olması hakımından câizdir.

Teyemmüme gelince, abdest veya gusül diye tâyin etmeye lüzum yoktur. *Çünkü onun bir sıfatı vardır. İhtiyaç duyulan şey temizliktir. Temizlendikten sonra dilediği ibâdeti yapabilir.*

Tâyinden maksat, cinsleri ayırmaktır. Bir cinsi tâyin etmek lüumsuzdur. Namazların cinsleri, sebeplerin değişmesi ile ortaya çıkar. Namazın sebepleri ise vakitleridir.

(227) Vitre, yalnız "vitir" diye niyet edilir. "Vitir vâcib" diye niyet edilmez. Çünkü vâcib olduğunda ihtilâf vardır.

Cenaze namazında, "Allah için namaza", "meyyit için duâya" diyerek niyet edilir. Tilâvet secdesinde tâyin şart değildir.

(228) *Bir kimse, gece zannederek iki rekât teheccüd namazı kılsa, sonra da fecir vaktinin girdiğini farkederse. kıldığı bu namaz sabah namazının sünneti yerine geçer.*

Bir kimse, öğle namazının sünnetini kılarırken 4'üncüde selâm vermeyi unutup 5'inci rekâta kalkar ve 6'ncıyı da tamamlayarak selâm verirse, tâyin olunsun veya olunmasın, öğle namazının son sünneti yerine geçmez.

Teravîh namazında, tâyinin şart olup olmadığı hususu

Zekâtta, nisaba mâlik olan bir adam sene dolmadan zekâtını vermiş olur, fakat yine sene dolmadan zekâtını vermiş olduğu mal helâk olabilir. Aynı adam sene dolarken tekrar aynı nisaba mâlik olursa, önce vermiş olduğu malın zekâtı, sonradan sahip olduğu malın zekâtı yerine geçer. Tekrar zekât vermesine lüzum yoktur.

Namazda, namazın yeri ve rekâtları gibi tâyin edilmemesi gereken şeyleri, hatâ ederek⁽²³⁰⁾ tâyin ederse, tâyin sahihtir. Yine namazı

..... ŞERH KISMI
ihtilâflıdır. Doğru olan revâtip sünnetlerinde olduğu gibidir, tâyin şart değildir.

(229) Keffâretlerin cinsleri ayrı olursa tâyin şarttır.

(230) Namaz kılan bir kimsenin, doğruyu yanlıştan ayırabilmesi için. namazın çeşitlerini, rekâtlarını, vakitlerini, sıfatlarını ve isimlerini bilmesi lâzımdır.

Bilinmesi gereken bu hususlar şunlardır:

1 — Farz namazlar: *Bu namazlar, her hâl ü kârda her müslümana farzdır. İstisnalar şunlardır: Hayız ve nifas hâli, baygınlık, delilik, kâfirlerin elinde bağlı olarak hapsedilmiş olmak, imâ ile kılamayacak derecede hasta olmak.*

Namaz vakitleri beştir. Rekât sayısı 17' dir. Sefer halinde 11' dir. Bunların kazası da, edası gibidir.

2 — Cenâze namazı: *Mükellef olan her erkeğe farz-ı kifâyedir. Bu namaz, hür, erkek, kadın, köle ve çocuk yâni her müslüman üzerine kılınır. Mekruh vakitler hariç, her vakit onun vaktidir.*

3 — Cuma namazı: *Mükellef, erkek, hür, sıhhatli, mukim, gözleri ve ayakları tam, akıllı, müslüman ve emin kimselerin üzerine farzdır. Şehir veya şehir hükmünde olan yerlerde kılınabilir. Devlet başkanı (sultan) yardımcısı veya onun emri ile başkası kıldırır. Öğle vaktinde hutbe ve cemaatle kıldırılır. Farzı her hafta 2 rekâttir.*

4 — Ramazan bayramı namazı: *Bu namaz vâcihtir. Vakti güneş doğup iki mızrak hoyu yükseldiği zaman girer. Şartları ve rekâtları cuma namazı gibidir. Sadece hutbe sünnettir.*

tâyin etmiş olur.

Tâyini şart olan iki şeyde hatâ etmek câiz değildir. Öğle namazı yerine ikindi namazını veya oruç yerine namazı tâyin etmek gibi...

Zeyd'e niyet eder de karşısına Amr çıkarsa niyet sahih değildir. Fakat ihtiyara niyet edip de karşısına genç çıkarsa niyet sahihtir.

Abdest ve gusülde, Hanefî mezhebine göre, abdestsizlik ve cünüplük halinin kaldırılmasına veya ancak temizlendikten sonra yapılabilen ibâdete niyet edilmemelidir. Bazılarına göre temizliğe niyet kâfidir.

ŞERH KISMI

5 — Kurban bayramı namazı: *Sıfat, vakit, rekât ve şartları hakımından Ramazan bayramı namazı gibidir. Tekbir her ikisinde de getirilir.*

6 — Sünnet, müstehap ve nâfileler kılınırken bozduğu namazların tekrar kılınması vâcibdir.

7 — Vitir namazı, her hâl ü kârda herkese vâcibdir. *Vakti, yatsı namazından sonradır ve üç rekâttir.*

8 — Nezir namazı, her mükellefe vâcibdir. *Sıfat, vakit, rekât ve mekân tâyin etmişse, tâyin ettiği şekilde yapar. Tâyin etmemişse, en az iki rekât olmak şartı ile dilediği kadar kılar.*

9 — Tavaf namazı: *Mükellef, hür, akıllı ve sıhhatli olan herkese vâcibdir. Tavâf-ı kudümden sonra kılınır. İki rekâttir.*

10 — Revâtip sünnetleri: *Her müslüman için sünnet-i müekkededir. Vakitleri, farz namazlarının vakitleridir. 12 rekâttir. Müstehap revâtipler ise, her mü'mine müstehaptır. İkindiden önce 4, yatsıdan önce de 4 olmak üzere 8 rekâttir.*

11 — Teravîh namazı: *Her mü'mine, sünnet-i müekkededir. Vakti, ramazan ayında yatsı namazından sonradır. 20 rekâttir.*

12 — Teheccüd namazı: *Mü'minlere, sünnet-i müekkede, Peygamberimize (s.a.v.) ise vâcibdir. Vakti, yatsıdan sonra fecrin doğuşuna kadardır. Rekâtı her gece 12'dir. En azı iki rekâttir.*

13 — İşrak namazı: *Her mü'mine müstehaptır. Vakti, güneş doğduktan sonra kuşluk vaktine kadardır. Her gün iki rekât kılınır.*

4 — Niyet olunan şeyin sıfatları (Farz-nafile, eda-kaza):

Namazda üç niyet şarttır.

a — Farza niyet,

b — Namaza niyet,

c — Namazın vaktini tâyin.

..... **ŞERH KISMI**
.....

14 — Duha (kuşluk) namazı: *Vakti, gündüzün dörtte biri gittikten sonradır. En çoğu 12, en azı 2 rekâttir.*

15 — Evvâbin namazı: *Her mü'mine müstehaptır. Akşam ile yatsı arasında kılınır. 6 rekâttir.*

16 — Nâfile namazlar: *Bu namazlar, hiçbir vakte, sıfata, isme, rekâta bağlı değildir. İstenildiği yerde ve istenildiği kadar kılınır.*

17 — Kusûf namazı: *Her mü'mine sünnettir. Vakti, güneşin tutulmasından açılmasına kadardır. 2 rekâttir.*

18 — Husûf namazı: *Sünnettir. Vakti, ayın tutulmasının başlangıcından bitişine kadardır. 2 rekâttir.*

19 — Şiddet namazı: *Sünnet-i müekkededir. Vakti, şiddet başladığı zamandır. Bu namaz, semâvî ve arzî her şiddet halinde kılınır ve 2 rekâttir.*

20 — İstiska namazı: *Mü'min erkeklere sünnettir. Vakti yağmurun yağmasının devam etmesidir. 2 rekâttir.*

21 — Abdest aldıktan sonra kılınan şükür namazı: *Her mü'mine müstehaptır. Vakti abdestin bitimine kadardır. 2 rekâttir.*

22 — Tahiyetü'l-mescid namazı: *Vakti camiye ilk giriştir. 2 rekâttir.*

23 — İstihâre namazı: *İhtiyaç duyulduğunda her mü'min için sünnettir. Vakti istihare duâsından öncedir. 2 rekâttir.*

24 — Yolculuğa çıkarken kılınan namaz: *Müstehaptır. Yola çıkarken kılınır. 2 rekâttir.*

25 — Kudüm yâni eve dönüldüğünde kılınan namaz: *Müstehaptır. Her yolculuktan dönüşüpte kılınır. 2 rekâttir.*

26 — Tesbih namazı: *Her mü'mine müstehaptır. Regaih, Berâet*

Vâcibler de farz gibidirler. Sünnet ve nâfileler, mutlak niyetle de, zıd niyetle de doğrudur. Oruç, mutlak niyetle de, zıd niyetle de sahihtir.

ŞERH KISMI

ve Kadir gecesi gibi mübarek gecelerde kılınır, 4 rekâttir. Her rekâtinde 75 tesbih yapılır. Tesbihin toplamı 300 yapar. Tesbih şöyledir: "Sühhanallahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illallahü vellahü ekber". İhyâ'da mübarek geceler 15'dir denilmiştir.

a — Ramazanın son on gününün tek günleri,

b — Ramazanın 27'nci gecesi,

c — Kadir gecesi,

d — Muharrem'in ilk gecesi,

e — Aşûrâ gecesi,

f — Recebin ilk gecesi,

g — Recebin 15'inci gecesi,

h — Recebin 27'nci gecesi,

ı — Şabanın 15'inci gecesi,

i — Araf gecesi,

j — Bayram geceleridir.

27 — Hâcet namazı: Her zaman müstehaptır, 2 rekâttir.

28 — İstiğfar namazı: Tевbe etmeden önce kılınır ve müstehaptır. 2 rekâttir. Bundan sonra 70 defa istiğfar edilir, 100 defa tesbih çekilir. İstiğfar: "Estağfirullah el-azîm ve etûhü ileyh" dir. Tesbih de "Sühhanellahi ve bihamdihi sühhanellahi'l-azîm" dir. Bundan sonra sadaka verir ve bir gün oruç tutar.

29 — Ezan ile ikamet arasında kılınan namaz: Her mü'mine müstehaptır. 2 rekâttir. Kerâhet vaktinde kılınmaz.

30 — İhram giyerken kılınan namaz: Her ihram giyene sünnettir. 2 rekâttir.

31 — Evden çıkarken kılınan namaz: Her mükellefe müstehaptır. 2 rekâttir.

32 — Eve girerken kılınan namaz: Her mükellefe müstehaptır. 2

Ramazan orucunun farziyetine niyet şart değildir. Şabanın son gününe yevm-i şek diye niyet eder, sonradan o günün ramazının birinci günü olduğu anlaşılırsa niyet kâfidir, sahihtir.

..... ŞERH KISMI
.....

rekâttir.

33 — Mühim işlere başlarken kılınan namaz: *Her mü'mine müstehaptır. 2 rekâttir.*

34 — Vuku bulan her hâdisede kılınan namaz: *2 rekâttir.*

35 — Kurban kestikten sonra kılınan namaz: *Müstehaptır. 2 rekâttir. Senede bir defa kılınır.*

36 — Sürur ve ni'mete şükür namazı: *Müstehaptır. 2 rekâttir. Vakti yoktur.*

37 — Ramazan ve Kurban bayramı namazlarından sonra kılınan namaz: *2 rekâttir. Müstehaptır.*

38 — Haftalık namazlar:

a — Pazar günü kılınan namaz: *4 rekâttir. Her rekâtte "Fatiha" ile "Âmenerresûlî" okunur.*

b — Pazartesi günü kılınan namaz: *2 rekâttir. Her rekâtte "Fatiha", "Âyete'l-kürsî", "İhlâs" ve "Muavvezeteyn" okunur. Bunları okuduktan sonra 10 defa istiğfar, 10 defa salât ü selâm getirilir.*

c — Salı günü kılınan namaz: *10 rekâttir. Her rekâtte "Fatiha" ve "Âyete'l-kürsî" birer defa, "İhlâs" 3 defa okunur.*

d — Çarşamba günü kılınan namaz: *12 rekâttir. Her rekâtte "Fatiha" ve "Âyete'l-kürsî" birer defa, "İhlâs" ve "Muavvezeteyn" 3'er defa okunur.*

e — Perşembe günü kılınan namaz: *2 rekâttir. Birinci rekâtte "Fatiha" ve "Âyete'l-kürsî" okunur. İkinci rekâtte "Fatiha" ve 100 defa "İhlâs" okunur. Daha sonra 100 defa salât ü selâm getirilir.*

f — Cuma günü kılınan namaz: *4 rekâttir. Her rekâtte bir "Fatiha" ve 50 defa "İhlâs" okunur.*

g — Cumartesi günü kılınan namaz: *4 rekâttir. Her rekâtte birer defa "Fatiha", 3 defa "İhlâs" okunur. Namaz bittikten sonra dilediği kadar "Âyete'l-kürsî" okur.*

Zekâta farziyete niyet şarttır.

Hacda mutlak niyet sahihtir. Keffâretin farziyetine niyet etmek lâzımdır. Eda ve kazaya gelince, eda niyeti ile kaza, kaza niyeti ile de eda câizdir. Abdestle gusül bu mevzuya dahil değildir.

Teyemmümün farziyetine niyet şart değildir. Hutbe de teyemmüm gibidir.

5 — İhlâs⁽²³¹⁾:

Namaz kılan insan, ihlâsla niyete muhtaçtır. Farzlarda riya yoktur denmiştir. Bazılarına göre, üzerinden farzın sâkit olması bakımından riya yoktur.

Bir kimse namaza ihlâs ile başlasa ve sonra riya karışsa, itibar başlangıcıdır. Bir kimse insanlar varken namaz kıldığı halde, insanlarla beraberken, güzel kılar, yalnızken buna dikkat etmezse, güzel kılmasının kendisine bir faydası yoktur. Namazı sahihtir.

Oruçta riyanın yeri yoktur.

Bir kimse riya ile namaz kılsa, ne sevabı ve ne de günahı vardır denilmiştir. Bazılarına göre ecir yok günahı var ve kâfir olur da denilmiştir. İbâdetler hep böyledir.

Huşû, zâhiren de olsa, bâtinen de olsa müstehabdır.

6 — İki ibâdeti cem etmek:

Bu, ya bir takım vesileler veya kasıtlarla olur. Vesilelerle olursa sahihtir. Meselâ: Cünüp bir kimse, cuma günü gusül yaparsa, hem cünüplüğü ortadan kalkar, hem de cuma guslünü yapmış olur. Sevab alır. Kasıtlarla olursa ya iki farza niyet eder, ya iki nafıleye, ya da bir

ŞERH KISMI

(231) 7 kişi kurban kesseler, içlerinden biri et için keserse, hiçbirinin kurbanı sahih olmaz. *Hacca, hac niyeti ile gider de, yolda ticaret yaparsa, ecir noksanlaşmaz. Ticaret niyeti ile çıkarsa ecir almaz.*

Bir kimse imamdan evvel namaza başlarsa namazı hâtıldır. Şâfiîlere göre, bir kimse, diğer bir kimseye, öğle namazını kıl sana para vereyim derse, namazı sahihtir, parayı alamaz.

Sirâcu'l-Vehhâc isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, bir anda öğle ve ikindi namazının farzına niyet ederse, ikisi de sahih olmaz.

Namazın dışındaki farzlar: Oruçta hem kaza hem keffârete niyet ederse, kazaya sayılır. İmâm Muhammed'e göre nafile olur. Keffâret-i zıhar ile keffâret-i yeminde ise, niyeti yapan hangisini isterse ona sayılır. İmam Muhammed'e göre hiçbirinin yerine geçmez. Nafile olur.

Zekât ile keffâret-i zıhara niyet ederse, hangisini isterse onun yerine geçer. Zekât ile keffâret-i yemine niyet ederse, keffâret-i yeminin yerine geçer.

Farz namazla, cenaze namazına niyet ederse, farz namaz yerine geçer⁽²³²⁾.

İki farz namaza niyet ederse, hangisinin vakti girmişse onun yerine geçer.

İki kaza namazına niyet ederse evvelkinin yerine geçer.

..... ŞERH KISMI
(Müellif): Bizim kitaplarımızda böyle bir şey görmedim amma, doğru olan da budur. Çünkü farzlar kira akdi altına giremez. Babanın, oğlunu herhangi bir işi yapması için kiralaması nasıl mümkün değilse, o da böyledir. Çocuğun o işi yapması üzerine borçtur, vecibedir. Bunun için mütekaddimîn âlimleri, imamet, ezan, Kur'ân-ı Kerîm ve Fıkıh öğretmek gibi hususlarda ücret alınmaz demişlerdir. Ancak buna, müteahhirîn âlimleri cevaz vermişlerdir, (demektedir).

Bir kimse, namaza başladıktan sonra, ticaret v.s. meselelerle meşgul olursa, namazı iadesi müstehaptır denmiştir. "Kınye" isimli kitapta böyle denmektedir.

(232) Böylece, iki farza niyet edilir de, farzın biri diğerinden kuvvetli olursa, niyet kuvvetliye döner. Kaza orucu ile, keffâret orucu gibi. Eğer kuvvette eşit olurlarsa, tercih kendisine aittir. Bu da keffâret-i zıhar ile keffâret-i yemin gibidir. Namazda da bu böyledir.

Bu sebeptendir ki, metinde farz namazla, cenaze namazına niyet

Bir kaza ve bir vakit namazına niyet ederse kaza yerine geçer⁽²³³⁾.

İki nafîleye niyet ederse, sahihtir. Sabah namazının sünnetine, hem sünnet hem de tahiyetü'l-mescid namazı olarak niyet ederse sahihtir.

Hacda ihram giydikten sonra, nezir haccı ile, farz hacca niyet etse veyahut nezir haccı ile nafîle haccı birleştirse veyahut da farz hac ile nafîle haccı birleştirse, imâmeyne göre nafîle yerine geçer. Doğru olan da budur. İki hac için bir ihram giyen bir kimseye iki hac da farz olur. İmam Muhammed'e göre birisi farz olur⁽²³⁴⁾.

Bir kimse bir ibâdete niyet eder de, sonra ibâdet esnasında niyetini başka bir ibâdete intikal ettirirse ve intikal niyeti ile tekbir alınca, birincisinden çıkmış olur. Niyet ederde tekbir almazsa birincisinden çıkmaz.

7 — Niyetin vakitleri:

Aslolan niyetin, ibâdetin evvelinde olmasıdır. Bu önce olmak, hakikî de, hükmî de olabilir. Bir kimse, niyeti namaza başlamadan önce yaparsa, hattâ İmâm Muhammed'e göre abdest alırken, namazı

ŞERH KISMI

edilirse, niyet, farz (farz-ı ayn olan vakit namazına) namazadır, denmiştir.

(233) Bir kimse öğle ve sabah namazına niyet eder de, öğle namazının vakt-i evvelinde ise ve sabah namazını da kılmamışsa, sabah namazı yerine geçer.

Farz namaz ile, nafîle namazına niyet edilirse, İmam Yûsuf'a göre, farz namaza niyet sayılır. İmam Muhammed'e göre hiçbirine sayılmaz. Zekât ve sadakaya niyet edilirse, zekâta sayılır. Nafîle ile cenazeye niyet edilirse nafîle sayılır.

(234) Bir ihram ile iki hacca niyet edildiğinde, haccın birisi düşer, fakat niyet sahihtir. Düşme vaktinde ihtilâf edilmiştir. İmam Yûsuf'a göre, ihram giydikten hemen sonra düşer. İmam-ı Âzam'a göre hac amellerine başladığı zaman düşer.

İbâdet meselelerinin dışındaki hususlarda da niyetin birleştiği görülür. Meselâ, bir kimse karısına sen boşsun der ve bununla hem talâk ve hem de zıharı kastederse, ikisi de vâki olur.

Niyet, tahrime tekbirinden sonra, sübhânekeden sonraya, eûzu besmeleden sonraya, rükûdan sonraya, rükûdan kalktıktan sonraya tehir edilebilir denilmiştir.

Abdestin niyet vakti, yüzü yıkarkendir. Gusül de abdest gibidir. Teyemmümde niyetin vakti ise el toprağa konulurkendir.

Cemaatle namaz kılınırken, niyetin vakti ise iftitah tekbiri ile beraberdir. Suyun müstamel kabul edilebilmesi, eller yıkanırken yapılan niyetten sonradır. Zekâtın niyet vakti, zekât verilirken veya vâcib olan miktarı diğer maldan ayırırken. Sadaka-i fitır da, niyet ve eda bakımından zekât gibidir.

Oruç ya farz olur ya nafile olur. Farz olursa, ya eda ya da kaza olur. Eda, ramazan orucu olduğunda, güneş batarken ertesi günün orucuna niyet edebilir. Fakat aslanan, orucu tutmaya başlarken niyettir. Müslümanlara kolaylık olması bakımından öğleye kadar da niyet yapılabilir.

Şayet eda edilen oruç, ramazan orucu değil de, kaza, nezir ve keffâret gibi oruçlar ise, niyet, güneşin batışı ile, fecrin doğuşu arasın-

..... ŞERH KISMI
.....

(235) Bir kimse abdest alırken öğle namazına niyet eder ve mescide gider de, abdestle namazın arasına niyeti ihlâl edecek herhangi bir şey girmemiş olursa, niyet sahihtir. Mescide doğru yürümenin haricî bir fiil olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bize göre namaz için yürümek, namazın fiillerindedir. Niyeti ortadan kaldırmaz. Hulâsa isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Efdâl olan namaza başlarken yapılan niyettir. Bazılarına göre niyet tahrime tekbirinden sonraya da tehir edilir. En itimada şayan olanı, niyetin, tahrimeye yakın olarak yapılmasıdır. ("Allahuekber" derken kalpte niyet hazır olmalıdır.)

Cevhere isimli kitaba göre, abdestte niyetin yeri, yüz yıkanırken. Doğru olanı ise elleri yıkarken yapılan niyettir.

Gusül de abdest gibidir. Yâni niyet, eller yıkanırken yapılmalıdır.

da yapılır. Fecrin doğuşu ânında da niyet yapılabilir. Tutulan oruç, nafile ise, niyet ramazan orucunun eda edilişinde olduğu gibi yapılır.

Hacda niyet, ihram giyerken, edadan öncedir⁽²³⁶⁾.

Tenbih:

İbâdet içinde, diğer bir ibâdete niyet olur mu, olmaz mı? Kınye isimli kitapta şöyle denmiştir: Bir kimse namaz kılarken, oruca niyet ederse, niyeti sahihtir, namazı fâsid olmaz.

8 — İbâdetlerde niyetin devamlılığı:

Güçlük olduğundan dolayı, namazlarda niyetin devamlılığı şart değildir⁽²³⁷⁾. Farz namaz olarak başlar da, namazda iken nafileye niyet ettiğini zannederse, kılınan namaz, farz namazdır.

Bir kimse hacda, tavaf ederken, niyeti tavaf değil de alacaklısını bulmaksa, o tavaf, tavaf olmaz. Arafatta borçlusunu arayarak vakfe yaparsa, o, vakfe yerine geçer.

ŞERH KISMI

İmamlığa niyette matlup olan vakit, kendine uyulan vakittir. Fet-hu'l-Kadir'e göre, imama uyma niyetinin vakti, iftitah tekbirinin alındığı vakittir.

Hidâye kitabında şöyle vârid olmuştur: Zekâta niyetin vakti, vâcib olan miktarı ayırırken veya zekâtı edâ ederkenidir. Çünkü zekât ibâdettir. Niyet şarttır. Niyette aslolan ise ibâdete yakın olmasıdır.

Zekâtı edâ ettikten sonra niyet etmek hususunda "Mecma'" Şer-hinde şöyle denmektedir: Zekâtı verdikten sonra mal fakirin elinde duruyorsa câizdir, durmuyorsa câiz değildir. O zaman zekât yerine geçmez, sadaka yerine geçer.

(236) Hacca, ihram giyerken telbiye ile beraber niyet edilir.

(237) İbâdetler, fiillerle meydana gelirler. Bütün fiiller için önceden bir defa niyet etmek kâfidir. Her fiil için ayrı ayrı niyet etmeye lüzum yoktur.

Ancak, niyeti topluca yapılmış olan ibâdetin fiillerinden bazısını yerine getirirken maksadın dışına çıkarsa, o fiil iptal olur. Tavaf ederken, niyeti tavaf değil de alacaklısını aramaksa tavafi sahih olmaz. Arafatta böyle bir durum olursa câizdir. İkisinin farklı oluşunun

Kurban bayramı günü yapmış olduğu tavaf, nafileye de niyet etse, farz yerine geçer.

9 — Niyetin yeri, her yerde; her ibâdetinde kabildir.

Bu durumda iki husus ortaya çıkar:

a) Kalben değil de, yalnız dil ile yapılan niyet yeterli değildir⁽²³⁸⁾. Dil ile kalb ihtilâf etse, niyetin kalben yapıldığına itibar edilir. Boşanma ve köle azad etmekte ise söze itibar edilir. Bu lâfızlarla kalben şer'î mânâyı kasetmediğini söylese de, lâfza itibar edilir. Boşanmak tâbirini kullansa ve bununla, "bağlıken boşanmayı" kasettim dese, hukuken kabul edilmez. Diyaneten kabul edilebilir. Bunun hükümde tesiri olmaz.

Bir kimse, kölesine "sen hürsün" dedikten sonra, "benim bu sözden maksadım onun falan işten mes'ul olmamasını belirtmekti" diyecek olsa da, hukuken kabul edilmez.

Bir adam, "Bağdatlı köleler hürdür", "Belhli köleler hürdür" veyahut da "Bağdat ehlinin köleleri hürdür" veya "Yeryüzü köleleri hürdür" der ve kendi kölesine niyet etmezse, İmâm Yûsuf'a göre kendi

..... ŞERH KISMI

sebehi, tavaf müstakil bir fıldır. Vakfe ise bunun aksinedir.

(238) *Kınye ve Müctebâ kitaplarında şöyle denilmektedir: Bir kimse kalbi ile niyet ettiğinden şüphe ederse, lisânen niyet etmiş olması kâfirdir. Bir âyet-i celîlede şöyle buyurulmuştur: "Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez..." (Bakara sûresi: 286).*

Bir kimse, kalben kasetmediği halde dili ile yemin edecek olsa, keffâret lâzım gelir. Boşanma ve azad etme de hukuken vâki olur.

Hâniyye kitabında şöyle vârid olmuştur: Bir kimse karısına, "sen hürsün" dese, sonra, "ben bir işten hür olduğumu kasettim" derse, hukuken kabul edilmez.

"Basit" de şöyle denilmiştir: Bir vâiz vauz ederken, cemaatten bir şey istedi. Cemaat de onun isteğini yerine getirmedi. Vâiz bunun üzerine kızarak, sizi üç defa boşadım dedi. Cemaatin içinde kendi karısı da vardı. Fakat o bunu bilmiyordu. İmamü'l-Haremeyn, boşan-

kölesi azad olmaz. İmâm Muhammed'e göre ise azad olur. Boşama da bunun gibidir.

Bir kimse, "ben Zeyd ile konuşmayacağım" diye yemin etse, sonra da bir topluluğa selâm verse, onların arasında Zeyd de bulunsa yemini bozulur. Eğer onun dışındakilere niyet ederse, diyaneten yeminin bozulmadığı kabul edilir⁽²³⁹⁾.

b) Kalben niyet ettikten sonra, her ibâdetle, mutlaka dil ile de söylemek gerekmez. Kalben niyet ettikten sonra, sözle de onu ifade etmenin sünnet mi, mekruh mu olduğu hususu ihtilâfıdır.

Yalnız kalb ile niyetin yeterli olmadığı yerler de vardır. Bunlardan birisi de nezirdir. Nezirde kalbî niyet kâfi değildir. Sözle ifade etmek de şarttır. Vakıf da böyledir. Bir mescid dahi vakfedilecek olsa telâffuz şarttır. Namaz ve ihram giymek gibi zikirle başlanan ibâdetlerde, niyetin dil ile söylenmesi de şarttır. Boşanma ve köle azad gibi hususlarda da kalbî niyet kâfi değildir. Söz ile beyan edilmesi gerekir. Kalbden geçen bir şey söz haline gelmedikçe veya fiilen yapılmadıkça muâheze edilmez. Yapmayı azmederse muâheze edilir⁽²⁴⁰⁾.

ŞERH KISMI

manın vâki olduğuna dair fervâ verdi.

(239) "Yemin-i lağv" den dolayı mesuliyet yoktur. Ancak üç şeyden dolayı muâheze edilir. Bunlar da talâk, köle azad etmek ve nezirdir.

Bir kimse, fakirlerle, miskinlerle veya erkeklerle konuşmayacağım diye yemin eder de bunlardan sadece biri ile konuşursa, yeminini bozmuş olur.

Filânın bineğine (arabasına) binmeyeceğim, elbisesini giymeyeceğim, kölesi ile (işçileri, adamları ile) konuşmayacağım, diye yemin eden bir kimse, üçü ile de konuşursa yeminini bozmuş olur.

Bugün filâna, 1000 liraya öğle yemeği vereceğim diye yemin eden bir kimse, 1 ekmeği 1000 liraya alacak olsa yeminini yerine getirmiş olur.

Yemin mevzuunun tafsilâtı fikh kitaplarındadır.

(240) Kalbdeki ma' siyetler mertebe mertebedir.

10 — Niyetin şartları:

1 — İslâm olmak olmak. Kâfirin ibâdeti sahih değildir. Keffâreti ve yemini de sahih değildir. Gusul etse bile mushafı tutamaz⁽²⁴¹⁾.

2 — Temyiz sahibi olmak; iyi ile kötüyü ayırabilecek güce sahip olmak. Çocuğun ve delinin niyeti sahih değildir. Onların kasden yaptıkları hatâ sayılır. Sarhoşun abdesti de, namazı da bozulur.

3 — Niyet edileni bilmek. Bir kimse namazın farz olduğunu bilmezse, ona niyeti sahih olmaz. Hac böyle değildir⁽²⁴²⁾.

..... ŞERH KISMI
.....

a) Hâcis: *Günahın kalbe ilka edilmesi ve kalbde cereyan etmesidir.*

b) Hadîs-i nefis: *Nefsin, bir işi yapıp yapmama hususunda tereddüd göstererek kendi ile konuşması.*

c) Hemm: *Fiili yapmayı tercih etmek.*

Bu üçünde, fiili yapmadıkça günah yoktur. Hâcis, insanın elinde olmayan bir hal olduğu için, hadîs-i nefis ile, hemm'e gelince, haklarında muaheze edilmeyeceği hadîs-i şerîf olduğu için, mes'ul olmaz.

Hemm hususunda hadîs-i şerîf şöyledir: Haseneyi yapmayı kastedene hasene yazılır. Kötülüğü yapmayı kastederse yazılmaz ve beklenir. O kastinden Allah rızâsı için vaz geçerse yine hasene yazılır. O seyyiyeyi yaparsa bir günah yazılır.

d) Azim: *Yapacağı hususunun kuvvet kazanmasıdır. Tahkik erbabına göre kul bundan mes'uldür.*

(241) Kâfirin teyemmümü câiz değildir. Çünkü teyemmümde niyet şarttır. Kâfirin niyeti ise kabul edilmez. Abdest alır, gusül yapar, sonra müslüman olursa, o abdestle namaz kılabilir. Çünkü, abdest ve gusülde niyet şart değildir.

Kâfire, hidâyete ulaşması umularak, Kur'ân ve fıkıh öğretilir.

Kur'ân-ı Kerîm'i tutabilmesi için, kendisine gusül yaptırılması gerekir.

(242) Bir kimse, niyet etmeden ihram giyerse, niyetini sonra tahsis edebilir. Müphem niyet etmişse tâyin eder.

4 — Niyet ile, niyet olunan şeyin arasına başka bir şey giremez. Niyetten sonra irtidad edenin ibâdeti bâtil olur. Mürted olan sahabelikten de düşer. Şayet Peygamberimizin (s.a.v.) sağlığında iken tekrar İslâmı kabul etmişse, sahabe olmasına bir mani yoktur. Vefatından sonra müslüman olmuşsa sahabî olamaz.

Bir kimse namaz kılariken, imanını kesmeyi niyet ederse mürted olur. Namazını kesmeye niyet eder ve namazı kesmez devam ederse namazı sahih olur⁽²⁴³⁾. Diğer ibâdetler de böyledir. Bir kimse oruçlu olduğu halde, cimâ ve yemek yemeye niyet ederse ve niyetini yerine getirmezse, orucu bozulmaz. Namaz içerisinde iken, namazı bozan şeylere de niyet etse, yine namazı bozulmaz. Bir kimse geceden oruca niyet eder ve niyetini fecirden önce keserse, niyetin hükmü düşer. Fecirden sonra niyetten dönemez. O dönüş, niyetin hükmünü iptal etmez.

Bir kimse ikamette iken sefere niyet etse sonra da niyetinden dönse, o mukimdir⁽²⁴⁴⁾.

Niyeti iptal eden şeylerden birisi de, bir şeyde tereddüd ve onun aslını kavrayamamaktır.

Bir kimse, bir hizmetçi (köle-câriye) alsa ve uygun bir fiyat verseler o da satsa, onun zekâtını vermez.

Bir kimse, yevm-i şekde oruca niyet eder, eğer ramazan ise oruçluyum, şaban ise oruçlu değilim derse niyeti sahih değildir. Şayet bir kimse, yevm-i şekde oruca niyet eder de, şaban ise nafîle sayılsın, ramazan ise farz sayılsın derse niyeti sahihtir⁽²⁴⁵⁾. Bir kimse, bir ibâdeti yerine getirirken, vakti mi değil mi diye şüpheye düşse ve sonra vakti

ŞERH KISMI

(243) Bir kimse, namaz içerisinde diğer bir namaza niyet ederse, niyet sahih değildir, namaz da bâtil olmaz. Ancak ikinci namaz için tekbir alırsa, birinci namaz iptâl olur.

Bir kimse, fecirden sonra orucu başlar da, oruçlu olduğu halde, bir başka orucu niyet ederse, o niyet evvelki orucu iptâl etmez.

(244) Sefer, beş şartla iptâl olunur:

1 — Yürümeyi terk etmek, 2 — Sefer edilen yerin ikamete uygun olması, 3 — Aynı yerde ikamet etmesi, 4 — Müddetin uzunluğu, 5 — Hür olmak, başkasına tâbi olmamak.

(245) Bir kimsenin üzerinde kaza namazı olsa, onları kaza edip etmediği hususunda şüpheye düşse ve kaza etse, sonra da, daha önce

olduğunu anlasa, ibâdetin tekrar ifa edilmesi gerekir⁽²⁴⁶⁾.

İKİNCİ KISIM

Bazı mühim kaideler:

1 — Yakîn şek ile zâil olmaz⁽²⁴⁷⁾.

Bir kimse, kendisinden bir şeyler çıkıp çıkmadığı hususunda şüpheye düşecek olsa, ses ve koku çıkmamışsa mescidden çıkmaz. Bir kimse temizliğini yakinen bilir de, hadesin vukuundan şüpheye düşerse, temiz sayılır. Hades halinde olduğunu bilir de, temizliğinden şüphe ederse abdestsiz sayılır. Bir kimse, istirahat için helâyâ girse, sonra da, kendisinden bir şeyin çıkıp çıkmadığı hususunda şüpheye düşse, abdestsiz sayılır. Bir kimse, yanında su olduğu halde abdest almak için oturur da, sonra abdest alıp almadığından şüphe ederse bu adam

ŞERH KISMI

onları kaza etmediği anlaşılrsa, borcunu ödemiş sayılmaz. Çünkü şüphe etmiş ve tâyin edememiştir.

(246) Hızâne isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, cemaate sonradan ulaşıyor ve imama uyarken de, yatsı namazına niyet ediyor ve eğer teravih ise kaza ederim diyor, namazdan sonra yatsı namazı olduğu anlaşılırsa, niyeti sahihtir. Kılınan namazın teravih olduğu anlaşılırsa, kıldığı namaz, nâfile yerine geçer.

Bizim mezhebimize göre, niyet şarttır. Yâni rükün değildir. İftitah tekbirinin, namazın rükünlerinden mi şartlarından mı olduğu hususunda ihtilâf vardır.

Niyette, umumu, hususileştirmek câizdir. Bir kimse, hütün kölelerim hür olsun der de “bununla sadece erkekleri kastettim” derse diyaneten kabul edilir.

(247) Yakîn şüphe ile zâil olmaz. Delili şu hadîs-i şerîftir: “Sizden biriniz karnında bir şey hissetse (mide ve barsaklarda gaz olduğunu hissetse) ve o şeyin çıkıp çıkmadığı hususunda şüpheye düşse, koku ve ses çıkmadıkça, mescidi terk etmesin.”

Müslim, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.

abdestli sayılır. Bir şeyde necaset bulunacağından şüphe edilirse, aslan o şeyin temiz olmasıdır. Meselâ çocuklar ve köleler, bir havuza kirli ellerini daldıracak olurlarsa, onda pislik görülmedikçe, o havuzun suyu temizdir; abdest alınabilir. İşte bunun içindir ki âlimler, yoldaki çamurların temiz olduğuna fetva vermişlerdir.

Bir kimse, elbisesinde necaset görse, o elbise ile namaz kıldığı halde, pisliğin ne zaman bulaştığını bilmese, en son abdest bozduktan sonra kıldığı namazları iade eder. Elbisesinde meni bulduğunda, en son uyduğundan beri kıldığı namazları, idrar bulursa, en son yaptığı küçük abdestten beri kıldığı namazları, kan görürse, en son burnu kanadığından beri kıldığı namazları iade eder.

Bir kimse, ramazan orucunu tutmak için gecenin sonunda yemek yer ve fecrin doğduğunda şüphe ederse, orucu sahihtir. Oruçlu olan kimse iftar vaktinin gelip gelmediğinden şüphe ederse, yemek yemesi gerekir.

..... ŞERH KISMI

Hulâsa isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, bir elbise ile birkaç vakit namaz kılsa ve sonra o elbisede bir pislik görse, kıldığı o namazların hepsini iade etmesi vâcibdir.

Zâhiriyye kitabında ise şöyle denmektedir: Elbisede pislik varsa, fakat nerede olduğunu bilmiyorsa, elbisenin hepsini yıkar. Bir kimse, teyemmüm yaptığını kesin olarak bilir de, abdestsiz olup olmadığında şüpheye düşerse teyemmümü sahihtir.

Bezzâziyye kitabında şöyle denilmiştir: Bir kimse, abdest aldıktan sonra, a'zâlarından birini yıkamadığını bilir, fakat hangisi olduğunu tâyin edemezse, sol ayağını yıkar. Çünkü sol ayak, abdestte en son yıkanan a'zâdır.

Abdestten sonra, tenasül uzvundan idrar geldiğini hisseden kimşenin tekrar abdest alması gerekir. Eğer bu çok tekrar eden bir şeyse ve idrar mı su mu olduğunu bilmiyorsa, tekrar abdest almaz. Eğer abdestten çok sonra böyle bir durum meydana çıkarsa, özür kabul edilmez. Tekrar abdest almak gerekir.

Bir kimse, gecenin sonunda yemek yer de, fecir oldu diye şüphe-

Şüphe hususunda faydalı meseleler:

a) Bir işin yapılıp yapılmadığı hususunda şüpheye düşülecek olursa, aslolan o işin yapılmamış olmasıdır⁽²⁴⁸⁾. İşi yaptığını bilir de az mı çok mu yaptığından şüpheye düşerse, az yapmış sayılır. Bir kimse namaz kılıp kılmadığından şüpheye düşerse, namazı iade eder. Bir kimse, namazda iken rükû ve sücûdu yapıp yapmadığından şüphe ederse, iade eder. Namazdan sonra böyle bir şüphe ârız olursa iade etmez. Bir kimse, kaç rekât namaz kıldığı hususunda şüpheye düşerse ve bu ilk defa başına geliyorsa namazı iade eder. Sık sık böyle oluyorsa düşünerek neticeye varır ve geri kalanı tamamlar. Düşünerek de bir neticeye varamıyorsa, kendini en az bir rekât kılmış kabul eder ve diğer rekâtları da onun üzerine ilâve ederek namazını tamamlar.

Müctebâ kitabında şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, iftitah tekbinde, abdestli olup olmadığına, elbisesine pislik bulaşıp bulaşmadığında, başını mesh edip etmediğinde şüpheye düşerse ve bu başına ilk defa geliyorsa namazı iade eder. İlk defa değilse iade etmez.

ŞERH KISMI

ye düşerse, orucu sahihtir. Çünkü aslolan gecenin devamlılığıdır. Efdâl olan ise yememektir. Ebû Hanife: "Şüpheli olduğu halde yemek yemesi günahdır" der. Eğer, yemek yedikten sonra, fecirden sonra yediği belli olsa, o günün orucunu kaza etmesi lâzım gelir. Keffâret icab etmez. İftar vaktinde şüpheye düşerse yemez. Çünkü aslolan gündüzün devam etmesidir.

(248) Yakîn ile sâbit olan yakîn ile kalkar. Ömrü boyunca hiçbir namazı geçirmemiş olan kimse, kalkıp bu namazları kaza edemez. Fesadına kanaat getirirse eder.

Bir kimse, diğerine sen öğle namazının farzını dört rekât kıldın derde, o da onun bu söylediğinin doğruluğundan şüphe ederse, namazı iade eder.

Namaz hususunda, imam ile cemaat ihtilâfa düşerse, imam kesin olarak biliyorsa namazı tekrar etmez. Şüphe içinde ise onların sözüne uyar ve namazı iade eder.

Bu hususlar "Hulâsa" isimli kitaptan nakledilmiştir.

Bir kimse, birinci rekâta dururken öğle namazına niyet eder,

Bir kimse haccın rükünlerinden şüpheye düşerse. Cessâs'a göre, namazda olduğu gibi araştırır. Hanefî mezhebinin âlimlerine göre o rükünü iade eder⁽²⁴⁹⁾.

Bir kimse, tenâsül uzvundan çıkan şeyin meni mi mezi mi olduğu hususunda şüpheye düşerse ve uyumuş olup ihtilâm olduğunu hatırlıyorsa, bütün âlimlerce gusül vâcibdir. İhtilâm olduğunu hatırlamıyorsa İmam Yûsuf'a göre yıkanması gerekmez. İmam-ı Âzam ile İmam Muhammed'e göre gusül icab eder.

Bir kimse, borçlu olur ve borcunun miktarında şüphe ederse, yakînen bildiği miktarı verir.

Bir kimse, birisi aleyhine iddia ettiği şeyde şüpheye düşerse, hasmını râzı etmesi ve yemin etmemesi gerekir.

Bir kimsenin, deve, öküz ve koyun gibi sâime hayvanları olur da, bunların hepsinin zekâtı üzerime vâcib mi diye şüpheye düşerse, hepsinin zekâtını verir.

Bir kimsenin, iddette; ölüm iddeti mi boşanma iddeti mi olduğunda şüpheye düşerse, galip zannı hangisine ise iddet, o iddettir.

Bir kimse bir vakit namazı terk etse ve hangi vakit terk ettiğini bilmeseyse, bir gece bir de gündüz namazı iade etmesi gerekir.

Bir kimse, acaba, oruç mu, sadaka mı, namaz mı, köle azad etmek mi olduğu hususunda yaptığı nezirde şüpheye düşse, üzerine keffâret-i yemin gerekir.

Bezzâziyye kitabında şöyle denilmiştir:

..... ŞERH KISMI

ikinci rekâta yok bu ikindedir diye şüphe eder, üçüncü rekâta yine şüpheye düşerek yok bu nâfiledir der, dördüncü rekâta kalktığına da hayır bu öğle namazıdır derse, bu şüphelerin tesiri olmaz, namaz öğle namazı yerine kaim olur.

(249) Hakkın rükünlerinden birini tekrar etmek veya fazla yapmak, haccı ifsad etmez. Namazı ifsad eder. Onun içindir ki, namazda şüpheye düştüğü zaman, araştırması gerekmektedir.

Bezzâziyye isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Sabah namazının kıyamında iken, birinci mi yoksa ikinci rekâta mı olduğu hususunda

Bir kimse, Allah'a mı, boşanmaya mı, köle azad etmeye mi yemin ettiğinden şüphe eder veya unutursa, yemini bâtıldır.

Bir kadın, memesinin ucunu, yabancı bir çocuğun ağzına koyarsa, ağzına süt girip girmediği hususunda şüphe ederse nikâh haram olmaz.

Bir kimsenin borçlu olduğu, kendisinin ikrarı veya getirilen delil ile sâbit olur da, borçlu borcunu ödemediğini iddia ederse, sözüne itibar edilecek olan alacaklılardır.

Alınan bir elbisede kusur olur da, alan ile satan kusurun eski veya yeni olduğu hususunda ihtilâfa düşerlerse, satanın sözüne itibar edilir. Muhayyerlik hususunda ihtilâfa düşerlerse, bazılarının göre söz, muhayyerliği iddia edenin, bazılarının göre ise inkâr edenindir.

Satılan şeyi görüp görmediği hususunda satıcı ile müşteri arasında ihtilâf çıkarsa, müşterinin sözüne itibar edilir. Şayet, satılan şeyin değiştirildiği hususunda ihtilâf ederlerse, itibar satıcının sözüdür⁽²⁵⁰⁾.

..... ŞERH KISMI
.....

şüpheye düşerse, namaza devam etmez, teşehhüd miktarı oturur, kalkar tekrar iki rekât namaz kılar ve sehiv secdesi yapar.

Bir kimse günün beş vaktini eda ettikten sonra, bir veya iki rekâtta kıraati terk ettiğini hatırlarsa, fakat hangi namazda olduğunu bilemezse, o günün sabah ve vitir namazlarını kaza eder.

Kıraati, 4 rekâtta unuttuğunu hatırlarsa, 4 rekâtlı namazları iade eder.

(250) Şafiî mezhebine göre, "haram olduğu hususunda delil bulunmadıkça, her şey mübahtır."

"Mübah olduğu hususunda delil bulunmadıkça, her şey haramdır." *Bu sözü, İmam Şafiî, İmam-ı Âzam'a nisbet etmiştir.*

"*Bedâiu'l-Muhtar*" isimli kitapta şöyle denilmektedir: *Bu işe başlamadan önce, onun hakkında hüküm verilmez.*

Bazı hadîs ehline göre de, eşyada aslanan haram olmasıdır.

Bizim mezhebimize göre, uygun olan tavakkuftur. Yâni her şeyin bir hükmü vardır, fakat fiil sahasına dökülmedikçe onun hakkında hüküm veremeyiz.

Durumu açığa kavuşmamış şeylerde bu ihtilâf kendini gös-

b) Hâdiseleri, en yakın vaktine göre değerlendirmek asıldır.

Bir kimse, cübbesini yırtar da arasında ne zaman girdiğini bilmediği ölü bir fare bulursa, cübbede delik de yoksa, cübbeye pamuk konup dikildiği günden bu yana bütün namazlarını iade eder. Cübbede delik varsa üç günlük namazı iade eder.

..... ŞERH KISMI
.....

termektedir: Hakkında hüküm bulunmayan bir hayvan, isim verilmiş bir hitki, kime ait olduğu bilinmeyen bir nehir, eve giren bir güvercin, zürafanın helâlliği haramlığı meselesi gibi hususlar, Şâfiîlere göre "her şeyin aslı mübah olduğu için" mübahtır.

Aslında kadınla münasebet haramdır. Ancak nikâh bağı ile —zarureten— helâl kılınmıştır. Bu da "eşyaların aslında haram olduğu" kaidesine uygundur.

Bir köyde, birçok kadın tarafından emzirilmiş bir kız çocuğu var. Büyüdüğünde o kıza aynı köyden birçok erkek talip olur. Kızı, hangisinin annesinin emzirdiği bilinmez. Bir alâmet ve şâhit de yoksa, kız onlardan biri ile evlenebilir. Bu, nikâh kapısının kapanmaması için bir ruhsattır, yâni kolaylıktır.

Çocuklara meme vermeyi âdet haline getirmiş olan bir kadın, bir kız çocuğuna da meme vermiş olsa ve o zaman memesinde süt olmadığını iddia etse, bu durumu kendisinden başka kimse de bilmeseyse, o kız kendi oğluna alabilir.

Bir kızla bir çocuğun aralarında emme şüphesi var ise fakat işin hakikati kesin olarak bilinmiyorsa, nikâhlanmaları câizdir. Sözüne güvenilir (âdil) bir kimse süt kardeş olduklarına şehadet ederse, evlenmeleri câiz olmaz. Nikâhtan sonra birisi haber verirse ayrılırlar.

"Şüphe, iki tarafın eşit olduğuna delâlet eder."

"Zan, sevap tarafının tercih edildiğine delâlet eder."

"Vehm, hatâ tarafının ağırlığına delâlet eder."

"Zann-ı galib, kalbin en tercihe şayan olanı kabul etmesidir."

Fakihler yanında muteber olanı da budur.

Kuyuda fare bulunursa, farenin bulunduğu andan itibaren kuyu necis sayılır. Ondan önceki namazları iadeye lüzum yoktur. Bu imamın görüşüdür. İmam-ı Âzam'a göre, fare şişmiş veya dağılmışsa üç günlük, böyle bir durum yoksa bir günlük namazı iade eder.

c) Kelâmda aslolan hakikattir⁽²⁵¹⁾.

Karısına veya câriyesine, seni nikâh ettim diyen kimsenin bu sözü cinsî münasebet mânasını ifade eder.

Bir kimse, bir şeyi kendi çocuğuna veya başkasının çocuğuna vakfederse, bu vakfedişe, kendi çocuğu var oldukça, çocuğunun çocuğu girmez. Kendi çocuğu yoksa, çocuğunun çocuğu girer.

Bir kimse, alış-veriş yapmayacağına, kira alıp veremeyeceğine, malî anlaşma yapmayacağına, mal taksimi ve hasımlaşma yapmayacağına ve çocuğunu dövmeyeceğine yemin ederse, bunları bilfiil yapmadıkça yemini bozulmaz. Başkasını vekil kılmak sureti ile de olsa ye-

..... ŞERH KISMI

(251) Kelâmda aslolan hakikattir *kaidesinin altında birçok fer'ler vardır. Bunlardan birisi de nikâhın, cinsî münasebet mânasına olmasıdır. Bu konudaki âyet-i celîle şöyledir: "Babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyin. Ancak (câhiliyyet devrinde geçen) geçmiştir. Şüphe yok ki o bir hayâsızlıktı, (Allah'ın en büyük) hışmı(na bir sebep)ti. O, ne kötü bir yoldu."* (Nisâ sûresi: 22).

Bir kimse yapmış olduğu vakfı, sadece kendi çocuğuna vakfediyorum derse, sulhî çocuğuna vakfetmiş olur. Fakat evlâdına (çocuklarıma) vakfediyorum derse hütün nesli bir vakfın şümülü altına girer.

Bir kimse satış yapmayacağım diye yemin eder de, vekâlet vermek sureti ile satış yaparsa yemini bozulmaz. Çünkü vekâlet vermek mecâzidir. Bilfiil satış yaparsa, hakikat olduğu için yemini bozulur. Hem bilfiil ve hem de vekâlet vermek sureti ile bozulan yeminler şunlardır: Evlenmek, hoşanmak, hala', köle azad etmek, kasten adam öldürmekte sulh olmak, ev yapmak, dikiş dikmek, emanet almak, emanet vermek, âriyet olarak vermek, âriyet olarak almak, elhise giydirmek ve yük yüklemektir.

Bir şeye yemin edildiğinde, yeminin o şeyin fâsid olanına da

min bozulmaz.

Bir kimse, bu koyunun etinden yemeyeceğim der ve etinden yerse yemini bozulur. Fakat süt ve diğer maddelerinden yerse yemini bozulmaz.

Bir kimse, bu hurma ağacından yemem der de, meyvesini ve tal'ını (hurmanın tam olgunlaşmamış hâli) yerse yemini bozulur. Pekmez gibi değişik bir vasıf kazanırsa, yemin bozulmaz. Hurmanın meyvesi olmaz, onu satar da, parası ile aldığı yerse yemini bozulur. Şu buğdaydan yemeceğim diyen bir kimse, o buğdayı yerse yemini bozulur. Ekmeğini yerse bozulmaz. Bir kimse, Dicle nehrinden su içmem der de ağız ile eğilip içerse yemini bozulur. Eli ile veya bir kap içerse bozulmaz. Eğer Dicle nehrinin suyundan içmem derse, yemini her durumda bozulur.

Bir kimse, avlanırken bir hayvanı yaralar ve elinden kaçıtır, sonra da onu ölü olarak bulur, fakat ölüm sebebini bilmezse, o hayvanın etini yemek haramdır.

Bir kedi fare yer ve hemen su içerse, su pis olur. İçki içen bir kimsenin hemen içtiği su da necis olur. Aradan bir saat geçtikten sonra içerse, Ebû Hanife'ye göre necis olmaz.

Bir kimse namaz kılarken, mukîm mi, misafir mi olduğu hususunda şüpheye düşerse 4 rekât kılar.

Özür sahibi bir kimse, özrünün kesilip kesilmediğinden şüpheder de namaz kılsa, bu namazın sahih olmaması gerekir. Bir kimse, imamdan önce tekbir alıp almadığı hususunda şüpheye düşer, fakat galip zannı imamdan sonra aldığı hususunda olursa kâfidir. İki zan müsavi olursa yine kâfidir. Şayet imamdan önce tekbir aldığı hususu galip ise câiz değildir.

..... ŞERH KISMI

şâmil olup olamayacağı meselesi şöyledir: Nikâhta, alışverişte ve vekâlet vermede fâsid olanına da şâmidir. Ancak nikâhta tevkil yaparsa; vekâlet verirse, nikâha şâmil değildir. Namaz da nikâh gibidir. Bir kimse, hen bugün namaz kılmayacağım diye yemin ederse, fâsid namaz da kılsa yemini bozulur.

2 — Zorluk, kolaylığı celb eder⁽²⁵²⁾.

İbâdet ve diğer hususlarda, zorluğun kolaylığı celb ediş sebebi 7'dir.

a — Yolculuk. Bu da iki çeşittir: **1 — Uzun yolculuk.** Bu 3 gün 3 geceyi ve daha fazlasını içine alır. Bu seferde namaz kısaltır. Oruç tutulmaz. Mesh bir günden fazla yapılır. Kurban düşer. **2 — Kısa yolculuk:** Bu yolculuk, bulunduğu beldenin haricine çıkmaktır ki, bu yolculukta cuma, bayram namazı, cemaate iştirak, hayvan üzerinde ise nafîle kılmak terk edilebilir. Teyemmüm yapmak, birisini yanına almak için karıları arasında kur'a çekmek câizdir.

Bize göre, misafirin 4 rekâtlı farzları iki kılması, iki rekâtı düşürücü bir ruhsattır⁽²⁵³⁾. Yani o iki rekâtı kılan günahkârdır. Namazı fâsiddir. Çünkü o iki rekâtın meşruiyeti ortadan kalkmıştır.

Seferî olan bir kimse, üçüncü rekâtın kıyamında, mukim olmaya niyet ederse 4 rekât kılabilir.

b — Hastalık. Hastalıkta ruhsat çoktur. Teyemmüm: Hasta olan kimse, nefsinden, a'zâlarından, hastalığının artmasından veya geç iyileşmesinden korkarsa teyemmüm yapabilir. Namaz: Hasta kimse, namazı yan yatarak veya ima ile kılabilir. Cemaate iştirak etmeyebilir. Fakat faziletini alır. Ramazanda oruç yemek: Yaşlı kimseler, fidye ve-

..... ŞERH KISMI
(252) "Zorluk, kolaylığı celb eder" kaidesi şu âyet-i celîleye istinad eder: "... Hak Teâlâ sizi seçti. Size dinde darlık, güçlük vermedi..." (Hacc sûresi: 78).

Peygamber (s.a.v.), bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Allah indinde en sevgili din Hanîf dinidir. Hanîf dini en müsamahakâr dindir."

(253) *Seferin en önemli hükümlerinden birisi de, kadının yanında kocası veya nikâhı kendisine haram olanlardan (mahremlerinden) birisi bulunmadıkça yola çıkmamasıdır. Bu yolculuk isterse hac farızasını ifa etmek gibi farz bir yolculuk da olsa fark etmez. İslâm diyarına hicret etmek, istisnâ kılınmıştır.*

rerek, ramazan orucunu yiyebilirler. Fıtır ve zıhar keffâretlerini oruç tutmaktan, fakirlere yemek yedirmeye tebdil edebilirler. İtikâftan çıkar. Hacda ve şeytan taşlamada ise vekâlet yapabilir. Hacda, yapılması gereken şeyleri yapmak, hasta olanlar için fidye ile mübah olabilir.

İki görüşten birine göre, zaruret halinde içki ve necasetle tedavi olunabilir. Kendini boğma tehlikesi zuhur ederse, ağızındaki lokmayı çıkarabilir. Zaruret halinde, doktor (hekim), her iki avret mahalline de bakabilir.

c — Unutmak⁽²⁵⁴⁾. Unutmak, ihtiyaç ânında bir şeyi hatırlayamamak demektir. Unutmak, mutlak mânada günahı düşürür. Unutulmanı hatırlamak icab eder. Bir kimse, namaz, oruç, hac, zekât, keffâret ve nezri unutursa, ittifakla kazası farzdır. Arafatta “vakfe” yapmanın kazası da farzdır. Unutarak, necâsetle namaz kılan, namazın rükünlerinden birisini terk eden, su, elbise, namaz vakti, oruç vaktini araştırmada hatâ ettiğini yakînen bilen, oruçta niyeti unutan, unutarak namazda konuşan kimselerden, bu sayılan hususlar düşmez.

Unutmada, hükmü düşen hususlar ise şunlardır: Oruçlu iken unutarak yemek, içmek, cinsî münasebette bulunmak, namazda unutarak yemek, 4 rekâtlı namazların ikinci rekâtında selâm vermektir.

Unutma ile unutmanın müsavî olduğu yerler şunlardır: Yemin, boşama, köle azad etme ve ihramlı iken yapılmaması gereken şeylerdir.

----- ŞERH KISMI -----

Seferin bir başka önemli hükmü ise, borçlunun, alacaklıdan izin almadan sefere çıkamamasıdır. Eğer borç tecilli (tehir edilmiş) ise izinsiz çıkabilir. Deniz yolculuğunda da büyük bir tehlikenin var olduğu biliniyorsa, gitmek haramdır.

(254) Unutmak, ihtiyaç ânında bir şeyi hatırlamamak demektir. Sehv ile nisyân arasında ihtilâf olunmuştur. İtimada şayan olan ikisinin aynı mânada olmasıdır. Bu iki hususun günahı düşürüp düşürmediği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Bu husus ile ilgili hadîs-i şerîf şöyledir: “ümmetimden, hata nisyân ve zorlanarak yapmaya mecbur oldukları işler kaldırılmıştır.”

(255) Cevap verilmesi gereken mühim sualler ve cevapları:

Unutma ile ilgili meselelerden birisi de şudur: Borçlu, borcunu unuttur ve böylece ölürse, eğer borç alınan şey satın almak ile alâkalı ise, muâheze edilmez. Gasb yolu ile aldı ise mes'uldür. Bir kimse hayvan keserken, besmeleyi unutursa, muâheze edilmez ve kestiği yenir.

..... ŞERH KISMI
.....

(TAHARET)

S: Hangi su efdaldir?

C: Peygamberin (s.a.v.) parmağından akan sular efdaldir.

S: Hangi küçük havuz, necaset düşmekle pis olmaz?

C: Her zaman için su alınıp dökülen hamam havuzu pis olmaz.

S: Hangi hayvan, kuyuya düşer de ölmeden çıkarılırsa, suyun tamamı çıkarılır. Ölürsa tamamı çıkarılmaz?

C: Kediden kaçan fare.

S: Hangi kuyu, yalnız bir kova su çıkarmakla temiz olur?

C: Bir kuyudan pislener bir kovanın bir haşka kuyuya dalması ile pislener kuyudan bir kova su çıkarılır.

S: Hangi sudur ki, çok ise abdest alınması câiz olmaz da, az olduğu zaman câiz olur?

C: Ağız ve dibi ona on (10x10) arşın olan bir havuzdan... Su bol olduğu zaman, havuzun "ona on" olmayan dar kısmına kadar çıkar, bu yüzden abdest alınmaz. Su azalınca "ona on arşın" olan kısmına iner, o sudan abdest almak câiz olur.

S: Hangi sudan abdest alınır da içilmez?

C: Su kurbağasının düşüp öldüğü sudan.

(NAMAZ)

S: Hangi tekbir ile namaza başlanmış olmaz?

C: Hayret ifade eden tekbir ile.

S: Hangi mükellefin üzerine, yatsı ve vitir vâcib (farz) değildir?

C: Güneşin, battıktan kısa bir müddet sonra tekrar doğduğu memleketteki mükellef kişi üzerine vâcib (farz) değildir.

S: Hangi namaz, Kur'ân okumakla bozulur?

ç — **Zorluk ve kaçınılması güç hususlar.** Necâset-i hafifeden elbisesine 4 parmaktan az bulaşan kimsenin namazı câizdir. Necâset-i galfizeden elbisesine 1 dirhemden az bulaşan kimsenin de namazı câizdir.

Özür sahibi bir adam, elbisesini tekrar tekrar yıkar da, elbisesine yine de necâset çıkarsa, mes'ul değildir. Ne kadar çok olursa olsun pire ve tahta kurusu kanı, iğne ucu gibi insanın elbisesine sıçrayan idrar zerrecikleri, sokak çamuru, giderilmesi zor pislik izi, su kabının

..... ŞERH KISMI
.....

C: Hades vâki olduktan sonra Kur'ân okunan namaz.

S: Hangi namaz, 5 vakit namazı ifsâd eder ve 5 vakit namazı da sahih kılar.

C: Sahib-i tertip, bir vakit namazı geçirir. Bundan sonra kıldığı 5 vakitte o namazı hatırlar, 5 vakit namazı bitirdikten sonra geçirdiği o namazı kaza ederse, 5 vakit namaz fâsid olur. Kaza etmeden önce altıncı vakti kıalarsa, 5 vaktin fâsid olmasından kurtulur.

S: Hangi namaz, fâsid olur da, onu abdestin bozulması kurtarır?

C: 4 rekâtlı bir namazda, ka'de-i âhirede oturmadan 5'inci rekâta kalkılır, 5'inci rekâtin sonunda secdeye varılır da, secdeden başını kaldırmadan abdesti bozulursa, namaz sahihtir. Başını secdeden kaldırdıktan sonra bozulursa namaz fâsiddir.

İmam Ehû Yûsuf, İmam Muhammed'in bu buluşu karşısında takdirle şöyle demiştir: "Hayret! Namaz bozuluyor, abdestin bozulması onu tahsis ediyor!"

S: Hangi kimse, namazda evet der de namazı bozulmaz?

C: Konuşurken bu kelimeyi âdet haline getiren kimsedir.

S: Namaz içinde iken, suyu gördüğünde kimin abdesti bozulur?

C: Teyemmüm ile namaz kıldırان bir imama uyup da, imam, suyu görmediği halde kendisi suyu gören kimsenin abdesti bozulur.

S: Hangi kadının erkeklere imameti câizdir?

C: Secde âyetini okuyan bir kadın, tilâvet secdesi yaparken, dinleyenler de ona tâbi oldukları zaman câizdir.

S: Hangi farzın edâsı vâcib, kazası haramdır?

haricine yapılan kedinin idrarı (bazıları mutlak mânada kedinin idrarının temiz olduğunu söylemişlerdir. Fetva yukarda zikredildiği gibidir), farenin idrarı, ne kadar çok olursa olsun serçe ile güvercinin pisliği, bir rivâyete göre eti haram olan kuşların pisliği, kansız hayvanların pislikleri, uyuyanın salyası (salya hakkındaki fetva mutlak

..... ŞERH KISMI

C: Cuma namazı.

(ZEKÂT)

S: Zekât verilmesi gereken malı üzerinden bir sene geçtiği halde, zekâtı verilmeyen mal hangisidir?

C: Hibe edilip de, sonra hibe etmekten vaz geçilen maldır.

S: Nisab miktarına ulaştığı ve horcu da olmadığı halde, kendisinden zekât verilmeyen mal, hangi maldır?

C: Alınmamış mihr-i müecceldir.

S: Hangi adam İmam-ı Âzam'a göre zengindir, kendisine zekât helâl olmaz?

C: Hayvanların adedi bakımından nisâba mâlik, fakat hayvanlarının değeri 200 dirhem yapmayan kimseye zekâtı almak da vermek de helâldir.

S: Nisâb miktarı parası olduğu halde, zekât almak kendisine helâl olan kimdir?

C: Başka hirisine borç vermiş ve onu alamayan kimsedir.

S: Verdiği zekâtı gizlemek, hangi kimse için müstehaptır?

C: Zâlimlerden korkan kimse için müstehaptır.

S: Hangi adam İmam-ı Âzam'a göre zengindir, kendisine zekât helâl olmaz? İmam Muhammed'e göre fakirdir, zekât helâl olur?

C: Evi olan, evinden faydalanan fakat nisaba mâlik olmayan kimsedir.

(ORUÇ)

S: Hangi adam özürsüz olarak orucu yediği halde, kendisine keffâret icab etmez?

C: Tek başına ayı gören, fakat şahitliği hakim tarafından kabul

mânadadır), çocukların ağzı, zibil tozu, az necis dumanı, hayvanların geçiş yeri temizdir, bunlarla ibâdet câizdir.

Yine bu cümleden olarak, yellenme esnasında çıkan hafif yaşlığın mak'ada ve çamaşıra, şalvara isabet etmesi muâhezeye tâbi değildir. Hulvanî (rahimehullah), namaz kılariken şalvarını çıkarırmış. Fakat bu zâtın yaptığı işin bir tevili yoktur. Belki ihtilâftan kurtulmak için böyle yapmıştır. Hayvan pisliği yakıldığında temiz olur. Külünün

ŞERH KISMI

edilmeyen kimsedir.

S: Ramazana vaktinde niyet ettiği halde, orucu nâfile sayılan hangi kimsedir?

C: Fecrin doğuşundan sonra âkıl bâliğ olan kimsedir.

S: Hangi oruçlu kimsenin üzerine, başkasının tükrüğünü yuttuğunda keffâret lâzım gelir?

C: Sevdiği bir kimsenin tükrüğünü yutana keffâret lâzım gelir.

S: Orucu hozduğu halde, o orucu kaza etmesi icab etmeyen kimdir?

C: Kaza niyeti ile oruç tutup, sonra da üzerinde kaza olmadığını anlayan kimsedir.

(HAC)

S: Hangi fakir, hac için borç eder?

C: Zengin iken üzerine vâcib olduğunda hacca gitmeyip, sonra fakir düşen kimse.

(NİKÂH)

S: Hangi baba, kızını denk biri ile everdiği halde, İmam-ı Âzam'a göre bu nikâh sahih sayılmıyor.

C: Kızının mihrini, emsalinin mihrinden az tâyin eden sarhoş babanın yaptığı evlendirme.

S: Hangi kadın, bir günde 3 kocadan 3 mihr alır?

C: Hamile bir kadın kocasından boşanır ve çocuğunu doğurur. Kocasından tam mihrini alır. Aynı gün bir başkası ile evlenir, cinsî münasebet olmadan aynı gün ondan boşanır ve mihrini alır. Yine

de temiz olduğu birçok âlim tarafından kabul edilmiştir. Eğer külü temiz olmasaydı, birçok şehirde pişirilen ekmekler necis olur, yenmezdi.

Yarasanın idrarı ve dışkısı temizdir. Devenin pisliği, bir süt kabına düşer de, dağılmadan çıkarılırsa, süt temizdir. İmameyne göre, hayvan pislikleri necâset-i hafifedir. Necâset buharları elbiseye isabet

..... ŞERH KISMI

aynı gün bir başkası ile evlenir o da ölürse ondan da mihrini alır. Böylece bu kadın 3 mihrini, 3 kocadan aynı günde almış olur.

(TALÂK)

S: Hangi kimsenin boşaması boşama sayılmaz.

C: Boşamadan yalan haber kastettim diyen kimsenin boşaması boşama sayılmaz.

S: Hangi adam, saat (kıyamet) kopuncaya kadar evlendiğim bütün kadınlar boştur der, evlenir de karısı boş olmaz?

C: Saatten kastım, bu saat yâni içinde bulunduğum saatti diyen kimsenin karısı boş olmaz.

(YEMİN)

S: Bir adam, karısına sen bu sudan çıkarsan boşsun derse ne yapılması gerekir?

C: Karısı boş olmaz. Çünkü su akıp gitmektedir.

S: Bir adam ipe bağlı bir paket getirir, karısına verir ve "eğer ipi çözer veya kesersen boşsun. İçindeki çıkarmazsan da boşsun" derse, çaresi nedir?

C: Getirilen şey, tuz veya şekerdir. Suyu konur eritilerek çıkarılır.

S: Bir adam, üzerinde ipekli bir elbise olan karısına, bu elbise içinde iken seninle münasebette bulunmazsam, boşsun derse ve kadın da o elbiseyi çıkarırsa ne yapılır?

C: Elbiseyi erkek kendisi giyer ve münâsebette bulunur.

(İMAN-KÜFÜR)

S: Hangi mürted öldürülmez?

ederse, o elbise pis sayılmaz. Keneften akan su hakkındaki galip zan, necis olmadığı hususunda ise, necis değildir.

Bir kimse hayvan pisliğini yakarken, yakılan pislik suya karışır, o su da birisinin elbisesine değerse istihsânen temizdir.

..... ŞERH KISMI

C: Müslümanlığı başkasına tâbi olan (köle gibi) kimseler.

S: Hangi süt çocuğunun İslâm olduğuna hüküm verilir?

C: İslâm diyarında bulunan çocuğun.

S: Hangi kimse diri olduğu halde ölü sayılır?

C: Kaybolan kimse.

(VAKIF)

S: Hangi şeyde geliri, sahibi alırsa câiz değil de, vekil ettiği kimse alırsa câizdir?

C: Vakıf.

S: Hangi insan, bir şeyi vakfeder, sonra ölür de vakıf feshedilir?

C: Mürted olarak ölen kimsenin vakfı.

(ALİŞ-VERİŞ)

S: Hangi satış, mal sahibi yaparsa câiz olmaz da vekili yaparsa câiz olur?

C: Hasta olan kimsenin yaptığı satış.

S: Hangi kimse câriye alır da, onunla münasebette bulunması kendisine helâl olmaz?

C: Babasının veya oğlunun münasebette bulunduğu câriye helâl olmaz.

S: Hangi ekmeğin satışı câiz değildir?

C: Az bir necâset bulaşan su ile yoğrulan hamurun ekmeğinin satışı câiz olmaz. Şâfiîlere göre temizdir ve câizdir.

(HÜKÜM)

S: Hangi satışı hâkim iptal eder?

C: Mushafın kâfire satışını.

S: Üzerlerine yemin vâcib olduğunda içlerinden biri yemin

Ahır sıcak olur, tavandan su damlarsa yine temizdir. Hamamdan pislik akar, duvarlara bulaşır ve tavandan da damla damla su düşer ve birisinin elbisesine isabet ederse, pis sayılmaz.

..... ŞERH KISMI

ederse, diğerlerinin üzerinden yemin düşen kavim hangisidir?

C: Bir adam bir ev alır, kapısını sokağa açar, komşular daha önce bu kapının sokağa açılmadığını iddia ederlerse ve şahitleri de yoksa, içlerinden birinin yemini kâfi gelir.

(ŞHADET-ŞAHİTLİK)

S: Hangi şahitler, iki ortağa şhadette bulunurlar da, bu şhadet ortaklardan birisi için makbul, diğeri için değildir?

C: Hıristiyanların, biri müslüman diğeri hıristiyan olan iki ortağa yapmış oldukları şhadettir. Müslüman için geçerli değildir.

S: Hangi şahitliğin gizlenmesi câizdir?

C: Hâkim fâsik olur ve şahitliğinin kabul edilmeyeceğini bilirse.

S: Hangi müslümanların şhadeti kabul edilmediği halde, aynı mevzuda iki hıristiyanın şhadeti kabul ediliyor?

C: İki tane müslüman çocuğu olan bir hıristiyan ölüyor, çocukları hıristiyan olarak öldüğüne şahitlik yaparlarsa, kabul edilmez. İki hıristiyan, müslüman olarak öldüğüne şahitlik yaparsa, şhadetleri kabul edilir.

(İKRAR)

S: Hangi ikrarın tekrarlanması lâzımdır?

C: Zina ikrarı ve borç ikrarının tekrarlanması lâzımdır.

(HİBE)

S: Hangi bahanın, oğluna hibe ettiği şeyden dönme hakkı vardır?

C: Eğer oğlu, yabancı bir kimsenin kölesi olursa.

(ÖDÜNÇ VERME)

S: Hangi ödünç alan, istendiği zaman onu geri vermez?

C: Hac yolculuğuna çıkmış gemi, zulümle adam öldürmek için istenilen kılıç, harp zamanında gaziden istenen at ve borca mahsuben

Ahırda asılı olan küpten damlayan sular da temizdir.

Her ne kadar misk'in aslı kan ise de temizdir denmiştir.

Zebâd (bir çeşit koku), haram bir hayvanın terinden alındığı halde temizdir.

Temiz bir toprak pis bir su ile çamur haline gelirse veya bunun aksi olursa, fetvaca, bu çamur temiz kabul edilir. Gasilhane de insanın üzerine sıçrayan sulardan korunmak mümkün olmadığından temiz kabul edilmiştir.

Sokakta yürürken kendi ayağından sıçrayan çamur damlaları, yine köpek yürürken köpeğin ayağından sıçrayan çamur damlalarından muâheze yoktur.

ŞERH KISMI

verilen rehini istendiği zaman geri vermez.

S: Hangi adam, almış olduğu bir emanete ihanet etmediği halde onu ödemek zorunda kalıyor?

C: Kendi öldükten sonra mirasçılara verilmesi istenen emanet.

(TAKSİM)

S: Hangi ortaklar, isteseler de taksim yapamazlar?

C: Aynı çıkmaz sokağı kullanan komşular.

(KURBAN)

S: Hangi âkıl, hâliğ ve müslüman olan kimse besmele de çekerek kurban keser de kestiği yenmez?

C: Besmeleyi kurban için çekmeyenin, kurbanı kastetmeyenin kestiği kurbanın eti yenmez.

S: Başkasının koyununu kestiği halde, ödemesi gerekmeyen hangi kimsedir?

C: Kurban gününde, kurban koyununu kesen adamdır.

(MEKRUH)

S: Altın ve gümüş kalardan başka hangi kabın kullanılması haramdır?

C: İnsan kemiğinden yapılan kapların kullanılması haramdır.

Taşla istincâ meşrudur. Halbuki necâseti giderici değildir. Suya düştüğü zaman su necis olur. “Her sıvı, hakikî necâseti temizler” sözü de kolaylık içindir. Çocukların öğrenmek için abdestsiz Kur’ân-ı Kerîm’i tutması, her abdestte çıkarılması güç olduğu için mest üzerine meshin câiz olması (gusülde tekrar olmadığından mesti çıkarmak vâcibdir), a’zâdan ayrılmadıkça suyun müstamel olmaması, su, necâset yapıcı bir şeyle karıştığında, ondan ayrılmadıkça necis kabul edilmemesi, çok duran suyun renginde meydana gelen değişikliğin onu necis yapmaması, çamur ve ona benzer şeylerin necis kabul edilmemesi de hep kolaylık içindir⁽²⁵⁶⁾.

..... ŞERH KISMI
.....

S: Mescidde hangi yerde namaz kılmak mekruhtur?

C: Sadece kendisinin kılıp, başkasının kılmasına müsaade etmediği yerde namaz kılmak mekruhtur.

S: Hangi adam, başkasının evini, ev sahibinin izni olmadan yıkar da ödemez?

C: Âmirin emri ile, yangını söndürmek için yanan evi yıkan adam, onu ödemez.

(CİNAYET)

S: Hangi adam bir cinayet işler de, cinayet neticesinde o adam ölürse, “yarım diyet”, yaşarsa “tam diyet” vermeye mecbur kalır?

C: Sünnetçi, sünnet ettiği çocuğun tenâsül uzvunun başını keser de ölürse, yarım diyet, kurtulursa tam diyet ödemesi gerekir.

S: İslâmda ilk taksim olunan miras kimindir?

C: Sa’ d b. Rebi’indir.

(256) ÖNEMLİ MESELELER

I — Meşakkat.

Meşakkat iki çeşittir:

a) İbâdetten ayrılmayan güçlükler: *Bunlar, soğuk su ile abdest almak, gusül yapmak, uzun ve sıcak günlerde oruç tutmak, cihad ve hacda uzun yolculuk yapmak, asileri, canileri ve zânileri cezalandırmak ve recm etmektir ki bu zorluklar bu ihâdetlerden ayrılmaz. Düşürülmesi de mümkün değildir. Şiddetli soğuktan korkulduğunda*

Namazda abdest bozulduğunda, namazı bozup, abdest alarak tekrar namaza durup geri kalan kısmı tamamlamanın câiz olması ve aynı durumun korku namazında mübah olması hayvan üzerinde -şehrin dışında bulunduğu- iken imâ ile nafîle namazı kılınması, (bu, Ebû Yûsuf'tan rivâyet olunmuştur), nafîle ve korku namazında özürsüz olarak oturmanın mübah olması da kolaylıklar cümlesindedir.

İmam-ı Âzam, ruhsat konusunu daha geniş tutmuş ve bütün ibâdetlere şâmil kılmıştır. O, kadına ve zekere dokunmanın abdesti bozmadığını, taharette niyet ve ovalamanın şart olmadığını, suyun temiz mi, necis mi olduğunu ona bakan bir kimsenin kendisinin anlayabileceğini, tekbirin niyetle yakın olmasının şart olmadığını ileri sürmüş, “... O halde Kur’ân’dan size kolay gelen miktarı okuyun...” (Müzzemmil sûresi: 20) âyet-i celîlesi mucibince amel ederek, namazda okunacak Kur’ân’ı tâyin etmemiştir.

Yine İmam-ı Âzam, cemaatin Kur’ân okumasını, imamınki ile karışmasını diye yasaklamış, iftitah tekbirini bir lâfızla kayıt altına almamış, ta’zim ifade eden her lâfızla namaza başlanabileceğini câiz görmüştür. Rükû ve sücudda ta’dil-i erkânın farz olduğunu düşürmüş, vâcib olduğuna dâir hüküm vermiştir. Zekât ve sadaka-i fitrin 8 sınıfın hepsine verilmesi mecburiyetini kaldırmış, ramazan orucunda niyetin tâyin olunmaması ve tehiri cihetine gitmiştir.

Hacda yalnız, Arafat’taki vakfe ile tavâf-ı ziyâreti rükün saymış, tahareti ve setr-i avreti şart koşmamıştır. Yedi hususun hepsini rükün olarak kabul etmemiştir. Umreyi vâcib olarak kabul etmemiştir. Havanın sıcak olduğu günlerde, cuma ve öğle namazını, havanın biraz serinlediği vakte tehirini mübah görmüştür. Cemaati, yağmurdan, cumayı da bilinen özürlerden dolayı terke cevaz vermiş, hac ve cumanın farziyetini -yapabilen olsa bile- âmâlardan düşürmüş, bunların hepsini mü’minlere kolaylık için yapmıştır.

----- ŞERH KISMI -----

teyemmüm etmek, cünüplükten temizlenmek için câizdir.

Bedâi’ isimli kitapta cünüp bir kimsenin teyemmüm edebilmesi için şu şartlar ileri sürülmüştür. Gusülden sonra sığınacak bir yer bulamamak. Vücutunu ısıtacak elbise, sıcak su ve hamam bulamamak. Namaz abdestinde böyle bir cevaz yoktur.

Hayızlı kadın namazı kaza etmez. Çok tekerrür ettiğinden dolayı bunda güçlük vardır. Bu yüzden hayızlı kadın, hayızlı iken geçirdiği namazı kaza etmez. Oruç ve özür kanı böyle değildir. Ender vaki olduklarından kazası gerekir. Baygınlığı 24 saat devam eden kimsenin üzerine kaza vâcib değildir.

Başı ile imâ ederek namaz kılma gücünü kaybeden kimseden de düşer.

Baş dönmesi korkusu olursa, gemide ayakta namaz kılmaya gücü

..... ŞERH KISMI
.....

b) İbâdetten ayrılan güçlükler: *hunlar da birkaç çeşittir:*

1 — Nefis ve a'zâlara taallûk eden büyük meşakkat. *Bu gibi meşakkatlerde tahfife gitmek câizdir. Deniz yolu ile hacca gitmekte tehlike varsa gitmeyebilir.*

2 — Hafif güçlükler: *Herhangi bir ağrı, hafif bir baş ağrısı, asab hozukluğu gibi hallerdir ki, itibar edilmez.*

“Mesâlih-i ibâdeti tahsil, def’-i mefsedetden evlâdır.”

3 — Orta derecedeki güçlükler: *Ramazan ortasında hastalanmak, hastalığının artacağından korktuğunda teyemmüm etmek gibi zorluklardır.*

II — Şer’î kolaylıklar.

a) İbâdetin düşmesi. *Özürler mevcut olduğu zaman tahakkuk eder.*

b) İbâdeti eksiltme. *Yolculukta 4 rekâtlı farzların 2 rekât kılınması.*

c) İbâdeti tebdil. *Abdest ve guslün teyemmüm ile, namazda kıyamın kuud ile, rükû ve sücudun imâ ile, orucun yemek ile değiştirilmesi bu cümledendir.*

ç) Takdim kolaylığı. *Arafat’ ta iki namazı birleştirmek, zekâti sene dolmadan vermek, fitreyi ramazanın içinde veya daha önce vermek de takdim kolaylığı içine girer.*

d) Tehir kolaylığı: *Müzdelife’ de iki namazı cem, hasta ve seferde olanın ramazan orucunu tehiri. Boğulan kimse ile uğraşmanın namazı tehir edebilmesi.*

..... yetenin oturarak kılması câizdir.

Hac ve orucun senede bir, zekâtın da öşrün dörtte biri olması yine bu kolaylıklar cümlesindedir.

Zekâtın zenginlik halinde verilmesi ve mal helâk olduğunda zekâtın düşmesi, zaruret halinde ölü hayvan eti ve bedelini sonra ödemek şartı ile başkasının malının yenmesi yine kolaylık içindir.

Veli ve vasîsinin emeklerine karşılık yetimin malından yiyebilmeleri de câizdir. Araya namaz harici bir iş girmemek şartı ile, namaza başlamadan önce niyetin câiz olması, ramazan orucuna geceleyin niyet etmek mümkün olduğu gibi, öğleye kadar tehirinin mümkün olması da kolaylık içindir. Niyetin bu şekilde öne ve sonraya alınmasının sebeplerinden biri de, o sırada hayızlı kadının hayzı sona erebilir, kâfir mü'min olabilir, çocuk bülûğa erebilir; böylece onların da oruç tutmalarına imkân verilmiş olur.

Hacca giderken yolun kesilmesi (yolda bir engelin zuhur etmesi) veya hac vaktine yetişilememesi ihramdan kurtulmayı mübah kılar.

Hattâ İmam Ebû Yûsuf, hac mevsiminde harem bölgesinde hacıların hayvanlarının otlamasını mübah görmüştür.

Deride kaşıntı olduğunda ve gazâda erkeğin ipekli giymesi câizdir. İflâstan kurtulmak için zimmetindeki malı satma izni de veril-

..... ŞERH KISMI

e) İbâdeti tağyir kolaylığı. *Korku ânında namazın nizamını değiştirebilmek.*

f) Terhis (ruhsat) kolaylığı. *Boğulmak üzere olan bir kimsenin (tıkanıklığı açmak için, başka bir içecek yoksa) içki içmesine ruhsat verilmiştir.*

III — Nassın bulunduğu yerde meşakkate itibar edilmez.

İmam-ı Âzam, hayvan pisliğine necâset-i galîza demiştir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde hayvan pisliği için "necistir" tâbirini kullanmışlardır. Hakkında nass olduğu için, İmam-ı Âzam umumî bir iptilâ olmasına itibar etmemiş ve tahfîfine gitmemiştir.

IV — Bir şey, daraldıkça genişler, genişledikte daralır. Bazıları bu kaideyi şöyle ifade etmişlerdir: *Bir şey haddini aşarsa zıddına dö-*

miştir. Alış-verişte bir şeyin nümunesini görmek kâfi görülmüştür. Alış-verişte muhayyerlik, sonradan pişman olmayı def etmek için meşru kılınmıştır. Malı para ile satma hususunda muhayyer kılınışın⁽²⁵⁷⁾ sebebi, ödemede gecikmeyi önlemek içindir. Emânetin satılması da bu kabildendir.

----- ŞERH KISMI -----

ner.

(257) Buhara ve Belh âlimleri, kolaylaştırma meselesini genişletmişlerdir. Tafsilâtı "Kenz" şerhindedir. Bu kolaylıklardan bazıları şöyledir: Fahiş fiyatla satılan malın geri verilmesi, kusurlu eşyanın geri döndürülmesi câiz görülmüştür. Hekimin ve şâhidin (düniir gidilen kıza) hakması, hakmaksızın nikâhın câiz olması, da kolaylıklar cümlesindedir. Çünkü herkes, kızına veya kardeşine her talip olanın hakmasına rızâ göstermeyebilir.

Dört kadınla evlenmenin mübah olması da kolaylık içindir. Bu kolaylık, hem kadınlara hem de erkekleredir. Adaleti yerine getirme güçlüğü olduğundan dolayı dörtten fazla kadınla evlenmeye müsaade edilmemiştir.

Boşanmanın meşru olması da kolaylık içindir. Birbirinden nefret eden karı ve kocanın bir ömür beraber yaşamaları ikisi için de işkenceden başka bir şey olmaz.

Zihar ve yemindeki keffâret de yine kolaylık içindir.

Ayrıca yemin keffâretindeki tahyîr (tercih) de kolaylık içindir.

Vasiyyet meşru kılınmıştır. Bundaki maksat, insanın hâl-i hayatındaki eksiklikleri telâfi etmektir. Malının üçte birinden fazlasını vasiyyet edemez. Mirasçılarının hakkına tecavüz etmiş olur.

Müctehidlerin hatâsından günah düşmüştür. Çünkü her hususta yakîn ile mükellef olsalardı, ictihadda hulunmaları güçleşirdi.

İmam-ı Âzam hüküm ve şâhitlikte de kolaylık yaparak, fâsıkın hâkim olabileceğini ve şâhidin tezkiyesinin şart olmadığını söylemiştir.

İmam Ebû Yûsuf da, hâkimin şâhide telkin yapabileceğini, çeşitli beldelerdeki hâkimlerin arasında (hukukî meselelerde) yazışmanın câiz olduğunu benimsemiştir.

Kız istemeye gidildiğinde damad ve mahkemede şâhid, kızın yüzüne, doktor da hastasının avret mahalline bakabilir, yâni mübahtır.

İmam Ebû Hanîfe, nikâhın velisiz ve bakmaksızın yapılabileceğini de söylemiştir.

Dört kadınla evlenmenin mübah olduğu⁽²⁵⁸⁾, boşanma, hulu', fide vermek, ric'a, kitâbe, keffâret-i zihar, keffâret-i yemin, vasiyyet ve müctehidlerden günahın düşmesi de meşrudur.

ŞERH KISMI

(258) Bize göre "mahrem", nikâhı ebediyyen haram olanlardır. Bunlar, neseb, evlenme yolu ile teessüs eden akrabalık ve emme yolu ile meydana gelen akrabalıktır.

Mecûsî bir kadın, müslüman, hıristiyan veya musevî olursa evlenilir.

Üç defa boşanan bir kadın ancak bir başkası ile evlenir, cinsî münâsebet vuku bulur, bundan sonra tekrar boşanır veya evlendiği adam ölürse, iddetini bitirdikten sonra ilk kocası ile evlenebilir.

Fakir ve âciz bir kimsenin nafakasını, zengin akrabası temin etmekle mükelleftir. Buradaki akrabalık, nesebî akrabalıktır.

Hibe ve satış mevzuunda, akraba ile, başkaları arasında on fark vardır. "Kenz" şerhinde (bu farklar) zikredilmiştir.

Usûl ve fîrû' bazı hükümlerde hususîlik arz ederler. Bu hususî durumlar şunlardır:

- 1 — Mahremin mahreme hibe ettiği şeyden rücû câiz değildir.
- 2 — Mahrem olanlardan biri diğerinin bir şeyini çaldığında eli kesilmez.
- 3 — Mahremlerden biri diğerine şahitlik yapamaz.
- 4 — Birinin münâsebette bulunduğu kadınla diğeri bulunamaz.
- 5 — Mücerred akid ile (münâsebet vuku bulmasa da) biri diğerinin nikâhından düşen (boşanan) karısını alamaz.
- 6 — "Fer", küfür diyarındaki "aşlını" öldürümez.
- 7 — Asıl, fer'e iftira ederse hadd yapılmaz. Fer', asıla iftira ederse hadd tatbik edilir.

d — **Noksanlık**, Noksanlık da meşakkatin bir çeşididir. Tahfife müsaittir. Çocuk ve deli mükellef değildir. Malî durumları sahiplerine aittir. Çocuğun terbiyesi ve büyütülmesi, daha şefkatli oldukları için kadınlara aittir. Kadınlar, kendilerine kolaylık olması için, çocuğu büyütmeğe icbar edilmemişlerdir. Çocuk, zekât dahil, hiçbir ibâdetle mükellef değildir.

Yaptıkları kötülükten mes'ul olmazlar. Sebepleri mevcut olsa dahi kısas ve hadd yapılmaz. Onların kasıtle yaptıkları hatâdır.

Çocuklarda imana gelince, vucubiyeti sâbittir. Edâdan sorumlu değildirler. Âkıl bâliğ olduktan sonra, edâsı farzdır. Tecdid-i iman vâcib değildir.

Sadaka-i fıtır ve Kurbanın (kendi mallarından) vucubiyetinde ihtilâf olunmuştur. İtimada şâyan olan görüşe göre, çocukların üzerine bunlar vâcibdir. Edâsını velileri yapar.

Velisi, etinden bir şey tasadduk etmez. Kendisine yedirir, geri kalanı satın alır. Çocuk müslümansa arazisinden öşür, kâfir ise harac alınması hususunda ulema ittifak etmiştir.

Çocuk evli ise bülüğa ermemişse, karısının aile ve akrabasının nafakasını da veli üzerine alır. İbâdeti ifsâd edici bir şey yaparsa kök-

..... ŞERH KISMI
.....

8 — Fer', aslın izni olmadan sefere çıkamaz.

9 — Aslın izni olmadan fer', cihada gidemez.

10 — Aslın izni olmadıkça kadınlar da sefere çıkamaz.

11 — Fer', namazda da olsa, ana-babanın çağrısına icabet etmesi gerekir.

12 — Babasının kendisine ihtiyacı olur da, oğlunun hacca gitmesini istemiyorsa gidemez.

13 — Asıl, fer'i te'dib edebilir, aksi câiz değildir.

14 — İslâm'da fer' asla tâbidir.

15 — Fer'in borcundan dolayı asıl hapsolünmaz.

16 — Asıl, alışverişte gabn-i fâhiş olmazsa iki taraf da alabilir.

17 — Asıl fer'i everirse hıyâr-ı bülüğ (bülüğa erince evliliği bozmak) hakkı yoktur.

ten bâtil olur. Namazda konuşmak, hacda cimâ yapmak gibi.

İhramlı iken yapılan hatâlardan dolayı kurban kesmesi gerekmez. Kahkaha atsa dahi abdesti bozulmaz, fakat namazı bâtil olur.

Üzerine vâcib değil ise de, yaptığı ibâdet sahihtir. Sevap alıp almadığına ihtilâf olunmuştur. İtimada şâyân olan görüş, sevap alması cihetindedir.

Başkalarını okutması dahil, bütün iyilikleri için sevap vardır.

İmameti câiz değildir.

Onun okuduğu secde âyeti dinlendiğinde veya işitildiğinde secde yapmak vâcibdir. Bazılarına göre, cemaat sevabı alabilmesi için akıllı olması gerekir.

Cuma ancak üç şartla sahih olur. Bu şartlardan birisi de akıllı olmasıdır. Çocuk, tasarrufu elinde olan bir kimse değildir. Nikâh kıyamaz, hâkimlik ve şahitlik yapamaz. Devlet başkanı, bir çocuğa bülüğa erdiğinde cuma namazı kıldır derse, onun cuma namazı kıldırması câizdir⁽²⁵⁹⁾.

Sultanın emri ile makama getirilir ve ondan sonra bülüğa ererse hükmü geçerlidir. Mekruh olmakla beraber ezanı sahihtir. Rivâyeti kabul olunur. Onun için icar sahihtir. Hediye ve ezan hakkındaki sözü kabul olunur. Kur'ân-ı Kerîm'i tutmaktan men edilir. Başkasının kendisine sığınması câizdir. Ancak velîsinin izni ile tedavi olur. Çocuğa verilen hediye, anne ve babası muhtaç değilse yiyemez. Akdi bili-

----- ŞERH KISMI -----

Neseb üzerine 12 şey terettüb eder:

1 — Veraset, 2 — Velâ, 3 — Vasiyyet yapmamak, 4 — Ölüm hastalığında borcu ikrar, 5 — Diyeti yüklenmek, 6 — Evlendirme yetkisi, 7-8 — Ölüyü yıkama ve üzerine namaz kılma yetkisi, 9 — Malî yetki, 10 — Büyüme yetkisi, 11 — Hadd isteme yetkisi, 12 — Kısas düşmesi.

(259) Çocuğun görünüşte devlet başkanı olması sahihtir. *Bezzâziyye kitabında şöyle denilmiştir: Devlet başkanı ölür de, halk onun küçük çocuğunun devlet başkanı olmasında ittifak ederse câizdir. Yürütme işini genel vâli yapar, çocuk da resmen devlet başkanı olur.*

yorsa, birini vekil tâyin etmesi câizdir. Hicr ile ilgili bir vekâlet de olsa durum aynıdır. Alış-veriş ile ilgili bir vekâlet de olsa durum aynıdır. Alış-veriş ile ilgili hukukî meseleler kendisine değil, müvekkiline verilir. Zekât da böyledir, müvekkili verir. Müvekkilin niyetine itibar edilir.

Hediye ve benzeri muamelelerde mümeyyiz çocuğun sözü ile amel edilir. Çocuğun mahkemede hasım olması câiz değildir. İzinli olursa câizdir.

Üç defa kocasından boşanmış bir kadınla nikâhlanır ve onunla cinsî münasebette bulunursa, evvelki kocasına tekrar nikâhı câiz olur. Ancak çocuğun kadınlara karşı şehvî alâka duyması, cinsiyet organının kabarması gerekir. Çocuk tıpkı bâliğ olanlar gibi, mübah olan malı eline almakla ona mâlik olur. Bulunan mal hususundaki hüküm de, âkıl bâliğ olan gibidir. Selâmına mukabele etmek vâcibdir. Müslüman olması da, mürted olması da sahihtir. Müslüman olduktan sonra mürted olursa öldürülmez. Besmeleye aklı eriyorsa kestiği yenir. Besmeleye aklı ermesi demek, kesilen bu hayvanın besmelesiz helâl olmayaçağını bilmesi demektir. Vururken besmele çekmişse avladığı hayvan yenir.

Yabancı kadına bakması, onunla yalnız kalması, bâliğ gibi değildir. Çocuk 15 yaşına kadar kadınların arasına girebilir.

Talâkı ve azadı vâki olmaz. Hükmen boşanır. Bütün sözlerinde hicr vardır. Fiillerinde yoktur. Sözleri geçersiz fiilleri geçerlidir. Bu yüzden sözlerinden sorumlu değil, fiillerinden sorumludur. Telef ettiğini öder. Eşlendiğinde karısının akrabaları kendisine haram olur. "Sıhrî hümet sâbittir." Bu durum, cinsî münasebetten şehvet duyuyorsa böyledir. Şehvet duymuyorsa böyle bir haramlık söz konusu olmaz.

Çocuk, bir başka kız çocuğuna yaklaşır ve şehvet duyarsa, kızın anası, hemşiresi haramdır, sıhrî hümet sâbit olur. (Kızın en az 9 yaşında olması gerekir.)

----- ŞERH KISMI -----

Çocuğun abdestinin bozulması kahkaha atmak hariç, aynen hüyüklerinki gibidir. Mültekid kitabına göre, kız çocuğunun kulağını delmek kıyasen mekruh, istihsânen mekruh değildir.

Kasâme ve Âkıleye dahil değildir.

Kasâme: Bir muhitte bir adam öldüğünde 50 kişinin toplanıp, onu öldüreni bilip bilmediğine yemin etmesidir.

Âkile: Evde bir ölü bulunsa, bu ölünün diyetini âkilenin (âilenin) ödemesi gerekir.

İşte çocuk ne kasâmeye ve ne de âkıleye dahil olur⁽²⁶⁰⁾.

Çocuk, harpte birini öldürürse eşyası onundur.

Şehvetin ne olduğunu bilmeyen küçük kız çocukları, mahrem olmayan kimselerle yola çıkabilir.

Çocuk, gasb ettiği şeyi ödemez. Bir kimse bir çocuğu gasb etse, o da yanında ölse, diyetini ödemez. Ancak vahşi hayvanların veya humma hastalığının bulunduğu bir yere götürürse öder.

Bir adam çocuğun bir tarafını keser de, kesilen tarafın daha önce sıhhatli olup olmadığı bilinmiyorsa, âdil bir ceza verilir. Diyet yoktur.

Bir adam, bir çocuğa bir bıçak verir, çocuk da kendini öldürürse, o adam mes'ul olmaz. Başkasını öldürürse, diyet çocuğun âilesine aittir. Çocuğun âilesi de bıçağı verene döner ve diyeti ister. Bir çocuğa, bir adam, ağaçtan düşmesini emreder, çocuk da düşerse, diyetini öder. Bir kimse, bir çocuğu bir yere gönderse ve çocuk orada helâk olsa, diyetini öder⁽²⁶¹⁾.

ŞERH KISMI

(260) Çocuk üzerine cizye yoktur. *Hâniye kitabına göre, muamelâtta müslüman çocuğu ile zimmî çocuğu birbirinden ayrılmaz. Harbinin çocuğu (küfür diyarındaki kâfir çocuğu) öldürülmez. Eğer savaşır ve bir düşman öldürürse onun şahsî eşyası onundur." Bu hadîs-i şerîf, çocuklara da şâmindir.*

Çocuğa te' dihene ceza verebilir. Yaptığı anlaşmada fayda ile zarar eşit miktarda ise, bu anlaşmanın geçerliliği iznine tâbidir. Babası dahi olsa başkasına kefil olamaz. Çocuğun kendisine kefil olunur.

Çocuk hakkındaki hükümlerin tafsilâtı "İmâdî" kitabında mevcuttur.

(261) *Hâniyye kitabında şöyle vârid olmuştur: Dokuz yaşında bir çocuk, duvardan düşer veya boğulursa, bazılarına göre, kendisinin:*

Erkeklerin mükellef olduğu birçok şeyden, kadın mükellef değildir.

Kadınlar, cemaate iştirak, cuma namazı kılmaz, cizye vermekle mükellef değildirler. Bir görüşe göre diyet de yüklenmezler. Sahih olan görüş bunun hilâfıdır. İpek giymek, altın takmak kadınlara mübahdır⁽²⁶²⁾. Bayram namazı kılmaz ve teşrik tekbiri getirmezler. Koca-

..... ŞERH KISMI
.....

koruyabilecek durumda olduğu için velisi mes'ul değildir. Eğer yaşı daha küçük ve akli da ermiyorsa, koruma vazifesini terk ettiği için, velisine keffâfet vâcib olur. Bazılarına göre, velisinin elinden düşmedikçe, keffâret icab etmez. Ancak tevbe istiğfar etmesi gerekir.

Çocuğun elindeki bir hayvan, boşanır, gider birini öldürürse, ölenin niyeti çocuğun sahibine aittir.

Velinin, çocuğuna ipek giydirip, altın takması, içki içirmesi, abdest bozarken önünü arkasını kibleye döndürmesi, elini ayağını kınalaması câiz değildir.

Haramlardan hiri de, çocuğunu, nafakası üzerine vâcib olanları, kölelerini ve hayvanlarını himâye edip korumamaktadır. Bu husustaki hadîs-i şerîf şöyledir: "Hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden mes'ulsünüz..."

Çocuğun eğitim ve öğretimi velisinin üzerine borçtur. Çocukta kötü bir huy gördüğünde ona mâni olmalıdır. Bir âyet-i celîlede şöyle buyurulmuştur: "Ey iman edenler, kendinizi ve âilelerinizi o ateşten koruyun ki onun yakacağı şey, insanlarla taşlardır..." (Tahrîm sûresi: 6)

(262) Kadın, edep yerlerinin tüylerini temizlemekte erkek gibi değildir. Erkek traş eder. Kadın ise çeker, yolar. Sünnet olmaları mekruhtur. Saçlarını traş edemezler. Menileri ovalamakla temiz olmaz. Ezan okuması ve ikamet getirmesi mekruhtur. Yüzü, elleri ve ayakları hariç, vücudunun her tarafı avrettir, gözükmesi haramdır. Bir görüşe göre hamama gidemez. Sesi avrettir, yâni haramdır. Namazda elini kulaklarına kadar kaldırmaz, yüksek sesle okumaz. Namaz kılar-ken bir durum olursa, tesbih ile değil, el çırparak haber verir. Cemaate gitmeleri mekruhtur. Namazı evlerinde kılmaları efdâldir. Erkek-lere imam olamazlar. Kendi aralarında imam olmaları da mekruhtur.

ları veya mahremleri olmadıkça sefer edemezler. Aynı durumda hacca da gidemezler. Sesli olarak telbiye getiremezler. Dikişli ihramlarını giyerler ve çıkaramazlar, başlarını açamazlar. Safa ile Merve arasında koşmaz. Başını traş edemez. Ancak saçlarını kısaltır. Tavafta reml yapamaz. Yâni koşarak tavaf edemez. Beytullah'ı biraz uzaktan tavaf etmeleri, onlar için daha efdâldir. Hutbe irad edemezler. Arafat'ta vakfe esnasında kenarda bulunur. Vakfede oturur. Kocasını merkebe biner. İhramlı iken mestlerini giyer. Hayızlı olursa sadır (kudüm) tavafını terk eder. Hayızlı ise tavaf-ı ziyareti tehir eder⁽²⁶³⁾.

Genç kadın, yabancı erkeklere selâm vermez. Ta'ziyeye gitmez. Davete icabet etmez. Aksırına yerhamükallah demez.

Bir yabancı kadınla halvette kalmak haramdır. Onunla konuşmak mekruhtur.

Hür erkek ve kadınların mükellef oldukları birçok şey ile, köle ve câriyeler mükellef değildir.

Köleler ve câriyeler, hadlerde ve sayılarda hür olanların yarısına tâbi tutulurlar. Cuma, bayram, teşrik tekbirleri, ezan, ikamet, hac ve umreden muaftırlar. Cârîyenin avreti, erkeğin avret yeri gibidir. Ancak karnı ve arkası kapanır; göğüsleri ve sırtı örtülür. Mahremi olmayan onun avret yerine bakamaz. Şahit, müzekkî, başkasını temize çıkarıcı değildirler. Öşür veremez, mal taksim edemezler. Hâkimin

----- ŞERH KISMI -----

Böyle bir durum olursa, imam ortada durur.

Teşehhüdde, ellerini, parmak uçları diz kapaklarının üstüne gelecek şekilde, dizlerinin üstüne koyarlar. Cuma kadınlara farz değildir.

(263) Kadınların kefenleri beş parçadır. Cenaze namazı kıldırılmazlar. Kıldırılacak olurlarsa farz düşer. Cenazeyi taşımazlar. Mürted ve müşrik olan kadınlar öldürülmezler. Kısas ve hadlerde şehadetleri kabul edilmez. İtikâf ihâdetini evinde yapar. Miras, diyet ve şehadette, erkeğin yarısı kadar hak sahibidirler. Kadınların hadler ve kısaslar haricindeki hâkim olmaları câiz ise de, hâkim olmamaları daha evlâdır. Kadının dişiliğinden istifade, mihri mukabilidir. Memesi kesildiğinde diyet icab eder.

kâtibi ve sekreteri olamazlar. Devlet başkanı ve hâkim olamazlar. Nikâh ve kısasta velî olamazlar. Halkı ilgilendiren işlerin başına geçemezler. Köle, âmire vekâleten bu işi yürütebilir. Hâkim, köleyi, devlet başkanına vekil tâyin edebilir. Kendi kendine hüküm verecek olursa, bu hükümle amel câiz olmaz. Köle iken, kendisine hüküm verme izni verilmişse, hür olduğunda, tekrar izine ihtiyaç duyulmadan hüküm verebilir. Vasî olamaz. İmam-ı Âzam'a göre, mirasçılar küçük, o da vasînin kölesi ise câizdir. Efendisi onu mülk sahibi yapsa da mülk sahibi olamaz. Zekât ve fitre ile mükellef değildir. Zekât ve fitresi efendisinin üzerinedir. Kurban ve hedy (hacda kesilen kurban) ile mükellef değildir. Farz orucu terk etmiş olduğundan dolayı icab eden keffâretin dışında keffâretle mükellef değildirler. Farz orucun dışındaki oruçlar için efendisinin izni lâzımdır. Hac, umre ve itikâf için de durum aynıdır.

Gözleri gören kimselerin üzerine farz olan birçok şeyden âmâlar (gözleri görmeyenler) mükellef değildirler.

Cuma, cihad, hac, cemaat ile mükellef değildirler. Kendisini, bu ibâdetleri yapmak için götürececek birisi de olsa durum aynıdır. Şahitliği, hâkimliği, devlet başkanlığı câiz değildir. Gözü için diyet de yoktur. Gereken şey, âdil bir hüküm vermektir. İmameti câiz değildir. Ancak o topluluğun en bilgilisi ise câizdir. Keffâret, icab ettiğinde köle

..... ŞERH KISMI

Zina ettiği şahitle tebeyyün ettiği zaman recm edilmesi için bir kuyu kazılır. Değnek (celde) vurulacaksa oturması gerekir. Âkile ve Kasâmeye girmez. Hatâen bir adam öldürürse diyet lâzım gelmez. Kapalı kadınlar, mahkemedeki bir dâvada bulunmaları için zorlanamazlar. Hâkim, evine iki şahit göndererek ifadesini alabilir.

(264) Fesadı defetmek için cahilliğe itibar edilir. *Bu konuda Hulâsa kitabında şöyle denilmiştir: Bir kimse, küfrü icab ettiren bir kelimeyi konuşur da, bunun küfür olduğunu bilmiyordum derse kâfir olmaz. Âlimlerin çoğuna göre kâfirdir.*

Bir kimse, haram bir işi bilmeyerek işlerse kendisine günah yoktur. Dinen mutlaka bilmesi gerekenlerden ise muâheze edilir. Bir kimse, başkasına ait olduğunu bilmeden bir mal gashederse, günah düşer fakat o malı sahibine ödeme mecburiyeti düşmez.

azad etmesi câiz değildir.

(Müellif:) “Kurban kesmek, avlanmak, çocuk yetiştirmeyi üzerine almak, alacağı bir şey vasfedildiğinde onu görmüş olmak gibi hususlar ile ilgili hükümleri görmedim” (diyor.)

(Bana göre:) Kurban kesmenin mekruh olması gerekir. Büyüttüğünü koruyabiliyorsa câizdir. Koruyamıyorsa câiz değildir. Gözleri görmeyenler, herhangi bir şeye nezâret edebilirler. Vasî olabilirler.

e — Cehl. Cehâlet, bilinmesi gereken şeyi bilmemektir. Doğru olan bir şeyin aksine inanmak, cehl-i mürekkeptir. Böyle değilse basittir. Yâni basit cehâlettir. Basit: Bir şeyin aksini iddia etmeksizin bilmemektir. Bunun çeşitleri çoktur: Bazıları özür kabul etmez. Bazıları özür kabul eder.

a — Özür kabul etmeyenler: Allah’ın sıfatlarını, âhîret hükümlerini bilmemek özür kabul etmez. Hevâ ehlinin cehâleti de böyledir.

Azgın bir kimse, telef ettiği malı ödemedikçe, -yaptığı hareketin kötü olduğunu bilmemesi- özür kabul edilmez. İctihadında, Kitap ve Sünnet’e aykırı fetva veren kimsenin ceqli de özür kabul etmez. Meselâ, çocuklu câriyenin satılmasına fetva vermek bu cümledendir.

İctihad mevzuunda veya icthad yerinde cehâlet de böyledir.

b — Özür kabul edenler şunlardır: Kan aldırın bir kimsenin, bozuldu diye, orucunu yemesi. Oğlunun veya karısının câriyesi ile helâl zannederek münasebette bulunması. Bir müslüman, dâr-ı harbe;

----- ŞERH KISMI -----

Ali b. Ahmed’e soruldu: Bir adam, bir başka adamla, mevsimi gelmeden önce, anlaşarak ona buğday satar. Sonra yaptığı bu akdin sahih olup olmadığını âlimlere sorar, aldığı cevap, akdin sahih olmadığı şeklinde olur. Bunun üzerine bu adam, akdin fâsid olduğunu bilmiyordum, bu sebeple buğdayı o adama vermeyeceğim der. Ahmed oğlu Ali’nin cevabı şöyle olur. Cehaletine itibar edilmez. O adamın hakkını vermesi gerekir.

Bir kimse, bir adama vekil olduğunu bilmeden o adamın malını satarsa, bu satış câiz değildir.

Bir kimse, öldüğünü bilmeden babasının mülkünü satsa, sonra da öldüğünü öğrense, bu satış meşrudur.

küfür beldesine hicret etmemek gerektiğini bilmezse mazurdur.

Şimdiye kadar zikredilenler şüphe ile kabul edilir.

İçinde şüphe olmaksızın; tam olarak kabul edilen özürler şunlardır: Şüf'a (komşu malını ilk alma hakkı) hakkı, câriyenin azad edilmesi, bâkireyi valînin nikâhlayacağını, vekil kılma ve talâkı bilmemek bu cümledendir⁽²⁶⁴⁾.

f — İkraah (zorlama). İkraah, ya rızâyı yok eder. Yapılacak iş hususunda seçme hakkı tanımaz. Öldürmek veya a'zâlardan birini kesmek gibi...

Yahut da ikraah, rızâyı yok etmez... Babayı veya çocuğunu hapsetmek, birini dövme, bağlamak gibi.

Bu gibi haller, insanı mükellef olmaktan düşürmez. Çünkü bu tehdid, ya farzı ya mübahı yapmamayı veya haram olan bir şeyi yapmayı hedef alıyor. Bu şekil tehdid ihtiyarı yok etmez. Bu gibi tehditlerle, mümkünse doğruyu tercih eder, mümkün değilse, fâsid olanı tercih eder.

3 — Zarar giderilir⁽²⁶⁵⁾.

Kusurlu malı reddetmek, alış-verişte muhayyer olma neveleri, hicr meseleleri ve şüf'a vâki olacak zararları gidermek için konmuş hükümlerdir.

Kıyas, hadler, keffâretler, zâyi olan şeyleri ödemek, şartlar mevcutsa taksime; bölüşmeye icbar etmek, imam tâyin etmek, hâkim vazifelendirmek, saldırıyı defetmek, asîler ve müşriklerle savaş yapmak ve buna benzer şeyler, zararları gidermek içindir⁽²⁶⁶⁾.

..... ŞERH KISMI

(265) Bu kaidenin aslı, şu hadîs-i şerîftir: “(İslâmda) zarar vermek ve zarar görmek yoktur”. Bu hadîs-i şerîf üzerine, birçok fikhî meseleler hina edilmiştir. Bu hadîs, bütün hadîs kitaplarında mevcuttur.

(266) Bu kaideye istinad eden çeşitli kaideler vardır:

1 — Zaruretler, mahzurları mübah kılar. Lokma hoşazda kaldı-

4 — İki müfsid çatıştığı zaman hafifi tercih edilir.

Namazın şartları hususunda, Zeylâî şöyle demiştir: Meselenin aslı şudur: Bir kimse eşit seviyede iki belâya dūçar olduğu zaman hangisini isterse onu alır. Eğer eşit değilse belânın daha hafif olanını seçer. Çünkü haramı irtikâb etmek, ancak zaruret halinde mümkündür. Fazla

----- ŞERH KISMI -----

ğında, su bulunmazsa içki içmek, yiyecek şey bulunmadığında murdar et... yemek; zorlandığı zaman küfür kelimesini telâffuz etmek gibi hususlar bu kaideye istinad ederler.

Bir kimse, diğer bir kimseyi bir adamı öldürmesi için icbar eder, öldürmezse kendisini öldüreceğini söylerse, o adamı öldürmez. Kendisinin ölmesi, o adamın ölmesinden daha hafiftir.

2 — Zaruret, ihtiyaç nisbetince mübahtır. Meselâ, ölü etinden ancak ihtiyacı kadar olanını yer. Küfür diyarında, yiyecek, yem, yağ, silâh, yakacak ancak ihtiyaç kadar alınır.

Âlimlerin çoğu, şehrin kuyularında bulunan deve pisliği ile, sahra kuyularında bulunan deve pisliğini farklı mülâhaza etmişlerdir. Sahra kuyularında pislik az görülürse affedilir. Fakat şehir kuyularında az da görülse affedilmez.

3 — Zarar, zarar ile giderilmez. Bir adam, diğer bir adamı, ortak oldukları bir arsaya hına yapması için zorlayamaz. İsterse kendi yapar. Öbürünün hakkını hapseder. Üzerine düştüğü zaman, binadan istifade eder.

4 — Âmmenin menfaati, hâssın menfaatinin üstündedir. Bu kaidenin altına birçok mesele girer. Bazıları şunlardır:

a — Müslüman çocuklarının arkasına sığınan kâfirleri öldürmek için silâh kullanmak câizdir.

b — Şahsa ait olan bir duvar, umuma ait bir yola meylederse o duvar yıkılabilir.

c — Fısk u fücür sahibi olan bir müftüye, câhil tabibe, müflis kiracıya hacir konur. Bu İmam-ı Âzam'a göredir.

ç — Sefih kimselere de hacir konur. Bu imameyne göredir. Fetva da bunun üzerinedir. Âmmeye olan zararı def etmek bakımından önemlidir.

olanını almak için bir zaruret yoktur. Bu husus, şöyle misallendirilebilir: Bir adamın vücudunda yara varsa ve secdeye vardığında akıyor, secdeye varmadığında akmıyorsa, oturur, rükû ve sücudu imâ ile yapar. Çünkü, secdeyi terk etmek, abdestsiz namaz kılmaktan daha ehvendir. Şu bilinen bir gerçek ki, insan bir hayvan üzerinde nafîle namaz kılabilir, rükû ve sücudu terkederek imâ ile yapabilir. Evet, buna ruhsat vardır ama abdestsiz namaz kılmaya hiçbir zaman ruhsat yoktur.

..... ŞERH KISMI

d — Borçlu kimse hapiste ise, malı satılır ve borcu ödenir. Bu alacaklı olanların zarar görmemeleri içindir.

e — Yiyecek maddesi satanlar, bu maddeleri fâhiş fiyatla satacak olurlarsa, fiyat tahdidi konur.

f — İhtikâr yapanların malına el konur. Cebren satıştan men edilir. Bu âmmenin menfaati içindir.

g — Kumaş, elbise ve buna benzer şeyler satan dükkânların arasına, rahatsız edici ve zarar verici duman çıkaran yemeklerin piştiği lokantaların açılmasına müsaade edilmez. *Bu meselelerin tamamı "Menzume Şerhi" ndedir.*

5 — Çok zarar, az zararla giderilir.

a) Çocuğunun nafakasını vermeyen baba hapsedilir.

b) Bir adam, tahta ve sac gasbederek, bunları kendi binasına kullanır da, bu gasbedilen şeylerin fiyatından binanın fiyatı çok olursa, bedelini öder. Gasbedilen şeyler, binanın fiyatından fazla ise, binayı yapanın, o binadaki hakkı bâki kalır.

c) Bir araziyi, bir adam gasbetse, oraya ağaç dikse veya bir bina yapsa, bakılır; şayet arsanın bedeli yapılan bina veya dikilen ağaçtan fazla ise, ağaç sökülür veya bina yıkılır. Arsanın değeri az ise bedeli ödenir.

ç) Tavuk, inci yutsa, kıymeti az olanın bedeli ödenir. Tavuğun değeri inciden az ise, tavuğun sahibine ücreti verilir. Aksi olursa, incinin sahibine ücreti verilir.

d) Bir kimsenin eyşası, bir başkasının evine düşecek olsa, ev sahibine haber vermeden onu alabilir. Haber verecek olursa saklama ih-

Ayakta iken okuyamayan yaşlı bir kimse, otururken okuyabiliyorsa, oturarak namazını kılabilir. Nafile namazda oturarak namaz kılmak câizdir. Fakat hiçbir zaman kıraati terketmek câiz değildir.

Bir kimsenin iki elbisesi olsa ve ikisinde de bir dirhem miktarından fazla necâset (pislik) bulunsa, namaza mani olması bakımından ikisi de birdir. Ancak üzerinde dörtte birinden az pislik bulunanı seçer. Böylece zaruret halinde onunla namaz kılabilir.

Elbiseler kanlı olursa, bunlardan birindeki kan, elbisenin dörtte birini, diğeri de bir dirhemden az bir kısmını kaplamışsa az olanı tercih etmeye mecburdur. Aksini yapamaz. Çünkü, dörtte bir, elbisenin tamamı hükmündedir. İkisinde de kan dörtte bir olursa veya birinde biraz fazla olup dörtte üçüne yetişmiyorsa istediği ile kılar. Çünkü, hükümde ikisi eşittir. Efdal olan az olan ile kılmasıdır.

Şayet iki elbiseden birinin dörtte biri, diğerrinin dörtte birinden de azı temiz ise, dörtte biri temiz olanını tercih eder. Aksi câiz değildir.

Bir kadın ayakta namaz kılarırken, namazı ifsad edecek derecede elbisesi açılıyorsa, oturarak kılar. Şayet, kadının mevcut elbisesi vücudunu ve başının dörtte birini kaplıyorsa, örtmeyi terkedemez. Çünkü dörtte bir tam hükmündedir. Şayet, elbisenin başını kaplayan kısmı dörtte birden az ise açık olarak kılabılır. Açık olan kısmı azaltmak için, o kadarını da olsa örtmek fazilettir.⁽²⁶⁷⁾

----- ŞERH KISMI -----

timali vardır. Bu yüzden haber vermez.

e) Çocuğu kurtarmak için, ölen kadının karnı yarılabilir.

(267) İhtiyaç, bazan zaruret haline gelebilir.

Kiralama, selem, sipariş vermek, cahillerle hamama girmek gibi şeyler zaruret haline gelebilir.

Âdet muhakkemdir. *Çeşitli fikhî meselelerin çözümünde âdetlere müracaat edilir. Bu kaide, şu hadîs-i şerîfe dayanmaktadır: "Müslümanların güzel gördüğü şey Allah nezdinde de güzeldir."*

Bazıları âdeti şöyle târif etmişlerdir: "Akl-ı selim sahibi kimselerin benliğinde istikrar bulmuş ve onların tarafından tekrar tekrar yapılmış işlerdir."

Hûlâsa isimli kitapta şöyle vârid olmuştur: Bir kimse, evde iken ayakta namaz kılar, camiye gittiğinde ayakta kılamaz, oturarak kılar-
sa, cemaate gitmeyi tercih eder. Sahih olan budur. Minye isimli kitap-
ta bunun aksi vârid olmuştur.

..... ŞERH KISMI
.....

“Âdet muhakkemdir” kaidesinden birçok kaideler neş’et etmekte-
dir.

a — Suyun, akar su hükmünü alabilmesi için, insanların onu öyle kabul etmesi gerekir.

b — Kuyuya düşen pislik hususundaki hüküm de, kuyuya bakanın onu büyük veya küçük kabul etmesine bağlıdır.

c — Namazda yapılan bir fiilin, amel-i kesîr mi, amel-i kalil mi olduğu da örfe bırakılmıştır.

d — Başkasına ait olan ağaçtan dökülen meyvelerin yenmesi de yine örfe bırakılmıştır.

e — Şek gününde oruç tutmayı âdet haline getiren kimsenin orucu, nâfile niyeti ile de sahihtir.

f — Bir kimse, hâkim olmadan önce, bir adama hediye vermeyi âdet haline getirmişse, hâkim olduktan sonra da, hediyenin miktarını arttırmamak şartı ile, hâkime hediye verebilir.

g — Misafirin, kendisine takdim edilen yemeği, izinsiz yemesi de âdete bağlıdır.

h — Örf esasına istinad eden çeşitli bahisler vardır: Köpeğini, avladığı hayvanı yememeye alıştırdıktan sonra o köpeğin getirdiği avın eti helâl olur.

Bir kimse, bir tüccardan bir mal alıyor, ödeme hususunda bir şey konuşmuyorlar, fakat tüccar, daha önce aldığı şeylerin bedelini müşterisinden haftanın muayyen günü, meselâ cuma günü gidip almayı âdet haline getirmişse, konuşmadan yapılan bu akid sahih ve geçerlidir.

Yine bir adam bir kâtip edinirse, mürekkebi o kâtibin kendisine aittir. Terzinin iğne ile ipliği de örfen kendinin üzerinedir.

Bir adam, bir başka adamı işçi olarak alırsa, yemeği onun üzeri-

Bir kimse aç... Bir tarafta murdar hayvan eti, öbür tarafta bir başkasının malı varsa, murdar eti tercih eder. Bazılarına göre, başkasının malı taam ise murdar eti yemez, onu yer. Diğer bazılarına göre, gasb etmek, murdar eti yemekten daha evlâdır. Bezzâziyye kitabında şu şekilde vârid olmuştur.

İhramlı bir adam, murdar ile av arasında bir tercih yapmaya mecbur kalırsa, murdar eti yemeyi tercih eder. Şayet av önceden kesilmişse, av etini yemek evlâdır. İhramlı bir kimse, av ile başkasının malı arasında tercih etmek mecburiyetinde kalsa avı tercih eder. İmam Mu-

----- ŞERH KISMI -----

nedir. Bu adamın hayvanı da varsa, ona bakmakla mükellef değildir. Hattâ bu hayvan açlıktan ölse bile mes'ul değildir.

Mescidin mumu, biraz yandıktan sonra, geri kalanını imam ve müezzin kullanamazlar. Örfe kullanılıyorsa, kullanabilirler. Mektep ve medreselerde, bayram, aşure v.s. günleri tatil yapmak da örfe bağlıdır.

Hâkim, tatil günü, beytül mâlden para alır mı, almaz mı konusunda ihtilâf vardır. Menzume kitabında para alır, denmiştir.

Bir kimse, hadîs okunması için bir medrese vakfedecek olsa, orada, örfe göre Usûl-i Hadîs okunur. Ancak vakfın şartlarına aykırı bir durum olmaması gerekir.

Bazan örf ile Şeriat tearuz ederse, örf tercih edilir. Bilhassa Yeminlerde bu böyledir.

Bir kimse, ben yatağın üzerine oturmam, ben kilimin üzerine oturmam, ben kandil ile aydınlanmam diye yemin eder de, yere otursursa veya güneş ışığına çıkarsa, yemini bozulmaz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de yere yatak, güneşe kandil denmiştir.

Bir kimse, et yemeyeceğim diye yemin eder de, balık eti yerse yemini bozulmaz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de balık eti, (lahm) et olarak geçmiştir.

Bir kimse, dâbbeye (hayvana) binmem diye yemin eder de, kâfire binerse yemini bozulmaz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de kâfire, dâbbe denmiştir.

Bir kimse tavanın altında oturmam, diye yemin eder de, semânın

hammed, ihramlı için av etini, hıncır etine tercih etmek gerekir demiştir.

Bir kimse, diğerine kendini ya ateşe ya da şu dağdan aşağı atacaksın, yoksa seni öldürürüm derse, kendini dağdan aşağı atar. İmam-ı Âzam'a göre, ikisinden de kurtuluş yoksa hafifini seçer. İmameyne

----- ŞERH KISMI -----

altında oturursa yemini bozulmaz. Kur'ân-ı Kerîm'de, semâdan, (sakf) tavan diye bahsedilmiştir.

Bazı meselelerde de Şeriat, örfte tercih edilir.

Bir kimse, namaz kılmam diye yemin eder de, cenaze namazı kılsa yemini bozulmaz. Halbuki örfen cenaze namazı da namazdır.

Bir kimse, oruç tutmam diye yemin eder de, oruca niyet etmeksizin yemek yemezse orucu bozulmaz.

Bir kimse, filân kadınla evlenmeyeceğim diye yemin eder de, akid yaparsa yemini bozulur.

Lâfız umumu, Şeriat hâssı tercihi gerektirdiğinde, Şeriatınki tercih edilir.

Bir kimse akrabasına vasiyet ederse, o vasiyete akraba girmez.

Dil (lisan) ile örf çatırsa, örfte itibar edilir. Meselâ bir kimse ekmeğe yemeceğim diye yemin ettiği zaman, bu kendi memleketinin ekmeğine taallûk eder. Bu, o memleketin dışındaki ekmekleri de yemeceğim demek değildir. Meselâ Mısır'da "huğday ekmeğine", "ekmek" denir. Taberistan'da ise "piring unundan yapılan ekmeğe", "ekmek" denir.

Bazı meselelerde yeminler örfte dayanmaz:

1 — *Et yemem diye yemin eden bir kimse insan veya domuz eti yerse yemini bozulur.*

2 — *Hayvana binmem diye yemin eden bir kimse, insana binerse yemini bozulur. Halbuki insana binmek âdet değildir.*

3 — *Bir kimse ev yıkmayacağım diye yemin eder de, örümcek yuvasını bozarsa yemini bozulur.*

4 — *Bir kimse et yemeyeceğim diye yemin eder de, ciğer ve iş-*

göre, söyleneni yapmaz, sabreder. Çünkü o işi yapmak, intihar etmek demektir. Yapmamakla bundan korunmuş olur. Adam kendini ateşe atarsa, attırana kısas gerekir. Dağdan atarsa kısas yoktur. Bir gemi yansa, gemide olan bir kimse de gemide kalsa yanacak, suya atılsa boğulacak. Bu durumda İmam-ı Âzam'a göre istediğini tercih eder. İmameyne göre sabreder.

5 — Mefsedeti def etmek, maslahatı celb etmekten evlâdır⁽²⁶⁸⁾.

Bir kimse, örtünecek şey bulamazsa, istincayı terk eder. Nehir kenarında olsa dahi bu böyledir. Bir kadının gusletmesi icab eder de, erkeklerden korunacak, görmelerine engel bir yer bulamazsa, guslü

----- ŞERH KISMI -----

kembe yerse, yemini bozulur. Bu görüş, Kûfe ehlinindir. Bize göre bozulmaz.

Âdet, şart yerine geçer mi?

Bir kimse, bir terziye dikmek için veya hoyacıya hoyamak için elbise verse, ücret hususunda hiçbir şey konuşmasa, almaya gittiğinde, ücret hususunda aralarında ihtilâf çıksa ve ücret verilmesi de âdet ise, acaba bu âdet şart yerine geçer mi? İmam-ı Âzam'a göre ücret verilmez. Yâni âdet şart yerine geçmez. Ehû Yûsuf'a göre ücret şarttır. İmam Muhammed'e göre, bu adam bu sanatı yapmakla ma'ruf ise, tanınıyor ise ücret verilir. Zeylâtî, fetva İmam Muhammed'in görüşü üzerinedir demiştir.

Bir kimse, kızının cehizini hazırlasa ve ben onları ona âriyet olarak verdim dese ve şâhid de olmasa durum ne olur? Şayet örf, babanın hunu mülk olarak verdiği cihet ise, geri alamaz; âriyet iddiası kabul edilmez. Şayet örf ortada ise, o zaman habanın sözü geçerlidir.

(268) Mefsedet ile maslahat teâruz ederse, def'i mefsedet öne alınır. Çünkü Şeriatta, emirden çok nehye yer verilmiştir. Şu hâdis-i şerîf buna delildir: "Ben size emrettiğim zaman, gücünüz yettiği nisbette o emri yerine getirin. Bir şeyden nehy edersem, ondan ictinab edin." Emirde, "gücünüz yettiği kadar" ifadesini kullanan Resûlullah (s.a.v.) nehyde, mutlaka yapılması gerektiğini beyan etmek için "gücünüz yettiği kadar" ifadesini kullanmamışlardır.

tehir eder. Erkek aynı duruma düşerse yıkanır. Kadınlar arasındaki kadının hükmü, erkekler arasındaki erkeğin hükmü gibidir.

Mazmaza ve istinşakda mübalâğa sünnettir. Oruçlu olan için ise mekruhtur.

Temizlik yaparken saçların çözümlenmesi sünnettir. İhramlı için ise mekruhtur.

Maslahat, mefsetet üzerine galip gelirse, maslahat tercih edilir.

Namazda, istikbal-i kible ve taharet gibi hususlardan birine halel gelmesi mefsetettir. Fakat bu mefseteti tashih mümkün olmayabilir. Namazda Allah'ı ta'zim mevcut olduğundan dolayı, maslahat, mefsetete takdim ve tercih olunur.

Yalan, müfsiddir ve haramdır. Bazan câiz de olabilir. İki kişi arasını bulmakta, karısı ile kendi arasındaki bağı kuvvetlendirmekte ve harpte yalan söylemek bu cümledendir.

6 — Helâl ile haram bir araya gelirse, haram galip gelir⁽²⁶⁹⁾

Köpek, koyunla birleşir de koyun doğurursa, doğurduğu yenmez. Eşek at ile birleşir de, katır doğarsa o da yenmez. Ehli hayvan, vahşi

..... Ş E R H K I S M I

Keşf kitabında da şu hadîs-i şerîf rivayet olunmuştur: “Nehiyden zerre miktarı bir şey terk etmek, insanların ve cinlerin ibâdetlerinden daha hayırlıdır.”

(269) Helâl ile haram ictimâ ettiğinde (birleştiğinde), hüküm haram olarak verilir. *İki delil çatışır; delillerden biri hususun mübah olduğunu, diğeri de haram olduğunu âmir ise, haram olduğu cihetine itibar edilir. Meselâ hayız meselesinde bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: “Senin için hayızlı karının elbisesinin üzerinden faydalanmak mübahtır.” Aynı mevzu ile ilgili diğeri bir hadîs-i şerîfte ise şöyle buyurulmuştur: “Cinsî münasebet hariç, hayızlı kadınla her şey yapabilirsiniz.”*

Birinci hadîs-i şerîf, dizle göbek arasını haram kılmaktadır. İkinci hadîs-i şerîf, münasebetten başkasını mübah kılmaktadır. İhtiyaten birinci hadîs-i şerîf tercih edilir.

Bir hayvanın, ana ve babasından birinin eti yenmiyorsa o hayva-

bir hayvanla birleşir de doğurursa, onun da etinin yenmesi câiz değildir.

Avı tutup getirmesi kendisine öğretilmiş köpekle, öğretilmemiş köpek, bir avı ortak yakalarsa eti câiz değildir.

Mecusî köpeğinin getirdiği av da, kasten besmelesiz gönderdiği kendi köpeğinin getirdiği av da yenmez.

Bir müslüman, bir hayvanı keserken, bıçak müslümanın elinde olduğu hâlde, hayvanı mecusî keserse, o hayvanın eti yenmez. Mecûsî, müslüman ok atarken yardım ederse, gene yenmez.

Müşterek câriye ile münâsebet câiz değildir.

Bir ağacın yarısı haram yerde ise, bu ağacın meyvesi haramdır. Buradaki haram yer, şer'an Mekke-i Mükerrerme'deki haram yerdir. Ayın hükmü de aynıdır. İki deri, yâni murdar bir hayvanın derisi ile, murdar olmayan bir hayvanın derisi karışır da, galip zannı, elindeki derinin murdar hayvana ait olduğu cihetinde ise veya o da olabilir, öbürü de olabilir şeklinde zannı müsavi ise, o kimse o derinin et veya yağından faydalanamaz. Ancak açlık çekiyorsa faydalanabilir.

Murdar hayvanın yağı, temiz yağa karışırsa yenmez.

Karısı başka bir kadınla karışırsa araştırsa bile münâsebet câiz değildir.

Bir kimse bir av hayvanına ok, kurşun v.s. atsa, hayvan da suya, evin üstüne veya dağın başına düşüp yuvarlansa eti yenmez. Avlandığından dolayı değil, düştüğünden dolayı veya boğulduğu için câiz değildir. Doğrudan doğruya yere düşerse câiz olur⁽²⁷⁰⁾.

7 — Maksadları aynı olan iki şey bir araya geldiği zaman, birbirine girer.

Abdestsizlik, cünüplük, hayız bir araya toplanırsa bir gusül kâfidir.

----- ŞERH KISMI -----

nun eti de yenmez. Katır gibi.

(270) Bazı meseleler bu kaidenin dışında kalır;

1 — Bir kimsenin, anne ve babasından biri mecûsî, diğeri ehl-i kitab olursa, o kimsenin nikâhı câizdir ve kestiği yenir.

2 — Kirli elbise ile temiz elbise birbirine karışmışsa, elbiseler temiz hükmündedir.

İhramlı bir kimse, karısının tenâsül uzvuna elini dokundursa, do-landırrsa bir koyun kesmesi icab eder. Eli ile oynadıktan sonra münâsebette de bulunsa hepsi için bir koyun kesmesi kafi gelir.

Bir kimse aynı yerde hem eli hem de ayak tırnaklarını keserse, bu adamın bir koyun kesmesi hususunda ittifak vardır. Aynı ayrı yerlerde keserse, İmam Muhammed'e göre gene bir koyun kurban etmesi lâzım gelir⁽²⁷¹⁾. Karısına veya karılarına birkaç defa ardarda yaklaşırsa bir defa gusül kâfi gelir⁽²⁷²⁾.

Bir kimse mescide girip farz namazı kılsa, tahiyetü'l-mescid se-vaabını da alır.

ŞERH KISMI

3 — *Bir koyuna içki içirir ve hemen keserse helâldir, bunda ke-rahet de yoktur.*

4 — *Kadının sütü, koyunun sütüne karışırsa itibar çok olanadır.*

5 — *Sıvı bir madde suya karışırsa, itibar yine çok olanadır.*

6 — *Hediye eden adamın malının çoğu helâlse, o hediyeyi kabul etmekte bir mahzur yoktur.*

7 — *Çarşıda satılan şeylerin çoğunun haram olduğu hususunda-ki zannı galip ise almamaya çalışır. Alırsa helâldir.*

8 — *Aynı akidde, haram olan bir kadınla, helâl olan bir kadını nikâhlayacak olsa, helâl olan kadınla olan akid sahihtir.*

9 — *Mihri tâyin ederken, helâl ile haramı birleştirse, helâl olan mihir yerine geçer, haram olan geçmez. Meselâ mihri 10 dirhem para, bir fiçı şarap diye tâyin ederse, dirhem mihir yerine kâim, şa-rap ise değildir.*

(271) İmam-ı Âzam ve İmam Ebû Yûsuf'a göre, hacda, el ve ayak tırnaklarının kesildiği yer değıştikçe kurban kesilir. İki yerde kesti ise, iki, üç yerde kesdi ise üç kurban v.s. kesilir.

(272) Arafat'ta vakfeden sonra, cimâ eden bir kimse, sığır veya deve keser. Tekrar cimâ ederse koyun keser. Mehsût'ta böyle vârid olmuştur.

Hacca giden bir adam, farz veya nezir tavafı yaparsa, kudüm tavafını da yapmış sayılır. Mina'dan döndükten sonra yapılan ifâda tavafı, vedâ tavafı yerine geçmez.

Bir kimse, Mescid-i Haram'a girse, cemaatla namaz kılsa, tahiyetü'l-Beyt yerine geçmez.

Bir kimse, tavaf ettikten sonra, farz namazı kılsa, iki rekât tavaf namazı yerine geçmez⁽²⁷³⁾.

Bir kimse, namazda secde âyetini okur da -3 âyeti tamamlamadan- secdeye giderse o secde, hem tilâvet secdesi, hem de sulbî secde (namaz secdesi) yerine geçer. Bir kimse, secde âyetini bir yerde tekrar tekrar okursa bir secde kâfi gelir. Namazda birkaç hatâ yapsa, bir secde-i sehiv kâfidir. İhramlı için her hatâ için ayrı ceza gerekir.

Bir kimse, birkaç defa zina ederse bir hadd tatbik edilir. Birçok defa hırsızlık yapan veya içki için için de durum böyledir.

Bir kimse önce bâkire sonra da dul bir kadınla zinâ ederse, bir recm kâfidir.

İçki için, hırsızlık yapan ve zinâ eden bir kimseye, işlediği günahların cinsleri ayrı olduğu için, ayrı ayrı hadd tatbik edilir.

Ramazan gününde birkaç defa karısı ile münâsebette bulunan bir kimseye bir keffâret yüklenir. Münâsebetin tekrar tekrar yapılmış olmasına itibar edilmez. Aynı durum, iki defa, fakat ayrı senenin ramazan aylarında vâki olmuş ise, keffâret de teaddüt eder. Yâni iki keffâret icab eder.

Aynı ramazanın iki gününde vaki olmuşsa ve birinci gün için keffâret vermişse, ikinci gün içinde keffâret vermesi gerekir. Keffâret vermemişse iki gün için bir keffâret kâfidir.

İhramlı bir kimse avlanırsa bir ceza lâzım gelir. Bir kimse ihramda iken kokulu elbise giyerse iki⁽²⁷⁴⁾ fidye lâzım gelir. Hacc-ı ifrad ya-

Ş E R H K I S M I

(273) Tavaftan sonra farz namaz kılsa, tavaf namazının yerine geçmez. Çünkü iki rekât tavaf namazı kılmak vâcibdir. Başka bir namazla bu ifa edilmiş sayılmaz.

(274) Bir kimse, hacda başına kına sürerse ve kına sıvı ise bir

pan bir kimse bir hatâ işlediğinde bir ceza, hacc-ı kıran yapan ise iki kat ceza çeker.

----- ŞERH KISMI -----

kurban, kına katı ise 2 kurban kesmesi icab eder. Birisi koku için, diğeri başını kapattığı içindir.

Kelâm, mümkünde ihmal edilmez. Mümkün değilse ihmal edilir, bırakılır.

Bunun içindir ki İmam-ı Âzam ve diğerleri, lâfız, mümkünse hakikate, mümkün değilse mecâze, ikisi de mümkün değilse ihmal edilir demişlerdir.

Bir adam, iki karısından birine seni dört sefer boşadım der de, kadın da üçü hana yeter derse ve bunun üzerine de adam, birini öbür karıma bırakıyorum derse, öbür kadının nikâhına hâlel gelmez. Çünkü bu sözle amel etmek mümkün değildir. Şeriat üçten fazlası ile amel etmeyeceğine hükmetmiştir.

Bir kimse, bir şeyi evlâdına vakfeder de, evlâdı olmaz, evlâdının evlâdı olursa vakıf geçerlidir. Onun sözünü korumak için burada mecazla amel edilmiştir.

“Harac ödeme iledir.”

Bu kaide hadîs-i şeriftir. Hz. Âişe’den rivâyet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Ebû Davûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibban rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîs-i şerîfin söyleniş sebebi şudur: Bir adam, birisinden bir köle alır, o köle onun yanında uzun müddet çalışır. Sonra onun kusurlu olduğunu ve kusurunun eski sahibinin zamanından beri devam edegeldiğini anlar ve aldığı köleyi eski sahibine iade eder. Hâdise, Resûlullah (s.a.v.)’a akseder. Resûlullah, kölenin eski sahibine, parasını verip köleyi almasını emreder. Adam, yeni sahibinin köleyi uzun müddet yanında bulundurup ondan faydalandığını söyleyince de, Resûlullah (s.a.v.) “Harac ödeme iledir” kaidelerini vaz eder.

Bunun mânası şudur: Eğer yeni sahibinin yanında iken kölenin başına bir felâket gelse idi, bütün mes’uliyet ona ait olacaktı. Bu yüzden kusurlu olan köleyi iade edip ücretini geri almasında beis yoktur.

Bizim mezhebimize göre, aslına bir şey olmadıkça, ayıplı malın

Bir kimse, bir câriye ile zinâ eder ve onu öldürürse, hem hadd tatbik edilir, hem de câriyenin kıymeti tazmin edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Büyük önemi ve faidesi olan meseleler:

a) Alması haram olan şeyin vermesi de haramdır. Ribâ, zâlimin mührü, kâhinin kullandığı şeyler, rüşvet, cenâze ağlayıcısının

----- ŞERH KISMI -----

kullanıldıktan sonra iadesi câizdir.

Sual, cevap ile iade edilir.

Bir kimse, diğerine: "Şu eve girersen, karın senden boş olsun mu?" diye sorar, o da "evet" diye cevap verirse, bu cevap yemin yerine geçer ve girerse boşanmış olur.

Bir kadın kocasına, "Ben boşum" der de, o da "evet" derse, kadın boşanmış olur.

Bir kimse, diğerine: "Vallahi dün, sen şunu yaptın" der de, o da "evet" derse yemin etmiş sayılır.

Bir kimse, diğerine: "Benim sende şu kadar alacağım var" der de, o da şaka ile: "Evet, doğru söylüyorsun" derse, bu ikrar yerine geçer.

Bu mevzuun tamamı "Menar" kitabındadır.

Hususî velâyet, umumî velâyetten daha kuvvetlidir.

Durum böyle olunca, hususî velîsi olan bir kimseyi, umumî velî durumunda olan hâkim evlendiremez. Velâyet üç hususta olur:

a) *Mal ve nikâh hususunda velâyet. Bu velîlik, baba ve dedeye aittir.*

b) *Yalnız nikâhta velâyet. Anne ve diğer akrabasına aittir.*

c) *Sadece malda velâyet: Yabancı vasîlere aittir.*

Velâyetlerin mertebeleri:

1 — *Baba ve dede: Bunların velîliğini kimse ellerinden alamaz. Kendileri de istemeseler, gene de velîdirler.*

ücreti, çalgıcının ücreti; bunların hepsinin alıp verilmesi haramdır. Ancak, malından ve canından korktuğunda veya devlet başkanı veya hut da âmirin yanında [gereken] dinini, ırzını, canını, malını korumak için verdiği zarurî rüşvet müstesnadır. Hâkimin rüşet vermesi de al-

----- ŞERH KISMI -----

2 — Vekil velîliği: *Müvekkil bunu azledebilir. Müvekkile hilgi vermek şartı ile vekil kendini de azledebilir.*

3 — Vasî: *Vasî, kendini vasîlikten azledemez.*

4 — Vakfa bakmakla vazifeli olan kimse.

Sükût edene söz nisbet edilmez. *Yabancı bir adamın kendi malını sattığını gören bir kimsenin sükût etmesi, malı satan yabancının onun vekili olmasını icab ettirmez.*

Hâkim, *bir çocuğun veya delinin alışveriş yaptığını görür de sükût ederse, onlara izin vermiş sayılmaz.*

Rehin veren adam, *rehin bıraktığı adamın onu sattığını görür de sükût ederse, buna rıza göstermiş sayılmaz.*

Bir adam, diğerinin eşyasını satar da o da sükût ederse, bize göre bu rızâ göstermek sayılmaz.

Yukarda zikredilen kaidenin dışında kalan meseleler de vardır: Bunlar, sükûtun konuşma yerine geçtiği yerlerdir.

1 — Bâkire kızın evlenmeden önce susması, ikrar etmesi gibidir.

2 — Mihir mevzuunda kızın sükûtu yine ikrar yerine geçer.

3 — Kendisine sadaka verilen adamın susması, kabul yerine geçer.

4 — Vekâleti istenen adamın susması da ikrar yerine kâimdir.

5 — Emir verilen kimsenin sükûtu...

6 — Kendisine bir şey vakfedilenin sükûtu, kabul ifade eder.

7 — Malı ganimet olarak taksim edilen adamın sükûtü...

8 — Herhangi bir şeyi satan kimsenin, müşteri malı alırken sükût etmesi, izin makamındadır.

9 — Şüf'a hakkına sahip olan bir kimsenin sükûtu...

10 — Karısı doğum yapan adamın sükûtu, çocuğun kendisine ait

ması da haramdır. Bir vasî, korumakla mükellef olduğu mala bir gâsıb tebelleş olursa, o tehlikeyi bertaraf etmek için bir şeyler verebilir.

b) Farz nâfileden efdâldir.

Bu hususta, bazı meseleler istisna edilmiştir. İstisna edilen o meseleler şunlardır:

----- ŞERH KISMI -----

olduğunun ikrarı demektir.

11 — Bir kimse bir malı satın aldıktan sonra kusuru kendisine bildirilir de sükût ederse, bu kabul manasınadır. Sonra itiraz edemez.

12 — Karısı veya akrabasından biri, kendi malını satar da, o da sükût ederse, malın kendine ait olmadığını ikrar etmiş olur.

13 — Vekil, ben filân şeyi kendime alacağım der de, müvekkil de sükût ederse bu ikrar sayılır.

14 — Çocuğun velîsi, çocuğun bir şey alıp sattığını görür de sarsa bu izin yerine geçer.

15 — Bir kimse, ben çocuğumu veya kölemi hiç kimseye hizmet ettirmeyeceğim diye yemin eder de, sonra onların birisine hizmet ettiğini görür ve sükût ederse, yemini bozular.

Hatâ zâhir olduktan sonra, zannına itibar edilmez.

Bir kimse, vakit daraldı diyerek yatsıyı kılmadan sabah namazını kılar ve sonra da vaktin daralmadığını anlarsa, kıldığı sabah namazı bâtıldır. Sonra duruma bakar. Vakıt genişse yatsıyı kılar, sonra sabah namazını îade eder. Vakıt geniş değilse, sabah namazını îade eder. Yatsıyı kazaya bırakır.

Bir kimse, hir sudan, onun necis olduğunu zannederek abdest alır da, sonra suyun temiz olduğu ortaya çıkarsa, abdesti sahihtir.

Bir adam, hir kimseye zekât vermenin câiz olmadığı zannı ile zekât verir de, sonra da ona zekât vermenin câiz olduğu ortaya çıkarsa vermiş olduğu zekât sahihtir ve câizdir.

Bazı meseleler, bu kaidenin dışında kalırlar:

1 — Bir adam, bir kimseye zekât almaya lâyıktır zannı ile zekât verse, sonra da onun zengin veya zenginin oğlu olduğunu öğrense,

Fakir bir kimsenin borcunu ibra edip almamak mendubdur. O fakirin bu borcu ödemesi farzdır. Ödediğinde farzı yerine getirmiş olur. Fakat alacaklının o borcu ibra ederek işlediği mendub, o farzdan daha efdâldir.

..... ŞERH KISMI
.....

İmam Ebû Yûsuf'a göre câiz değildir.

2 — Bir kimse, farzı, vakit girmedi zannederek kılar, sonra da vaktin girmiş olduğu bildirilirse, kılmış olduğu namaz câiz değildir.

3 — Bir kimse elbisesinde necâset var zannı ile namaz kılar da, sonra elbisesinde necâset olmadığı ortaya çıkarsa, namazı iade eder.

Bu sayılan hususlarda itibar, şahsın zannınadır. İşin durumuna değildir.

Bazı durumlarda ise, zanna değil, işin aslına itibar edilir.

Bir kimse, elbisesinin temiz olduğunu, vaktin girdiğini ve abdestli bulunduğunu biliyor, fakat aksi zuhur ediyor. Bu adamın namazı iade etmesi şarttır.

Bir adam, kendi karısı zannederek, yabancı bir kadına yaklaşır, sonra da kendi karısı olmadığı anlaşılırsa, o adama hadd tathik edilir.

Akşam olduğunu zannederk orucunu bozan bir kimse, sonra akşam olmadığını anlarsa, orucunu kaza eder.

Bir kimse, hasta olduğundan dolayı, hacca vekil gönderir, sonra da sıhate kavuşursa hizzat hacı edâ etmesi gerekir.

Parçalanma (tecezzi) kabul etmeyen bir şeyin bazısını zikretmek hepsini zikretmek demektir.

1 — Bir kimsenin karısını yarım talâk ile boşaması, bir talâk sayılır.

2 — Kısasta katillerden bazısı affedilirse, hepsi affedilmiş olur.

3 — Hac menâsikinin bazısı için ihram giydim diyen kimseye, hepsi vâcib olur.

Mübâşir ile mütesebbib birleşirse, hüküm mübâşire (doğrudan doğruya o fiili işleyene) izafe edilir.

Bir adam, bir kuyu kazar, diğeri de gelir o kuyuya düşerse, bir

Selâm vermek sünnet, selâmı almak farzdır. Fakat buradaki sünnet, farzdan daha efdâldir.

Vakit girmeden önce abdest almak mendubdur, vakit girdikten sonra alınan abdestten efdâldir.

c) 25 meselede uyuyan, uyanık olan kimse gibidir.

1 — Oruçlu bir kimse sırt üstü uyurken ağzı açık olur da bir damla yağmur damlarsa, orucu bozular.

2 — Bir kimse, oruçlu olarak uyuyan birinin ağzına bir damla su damlatacak olsa ve su midesine gitse uyuyanın orucu bozular.

3 — İhramlı bir kadın uyurken, kocası kendisine yaklaşırsa, kadının üzerine de keffâret icab eder.

4 — Bir kimse, uyumakta olan ihramlı bir kimsenin başını traş etse, traş edilen cezaya müstehaktır.

5 — İhramlı bir kimse, uyurken bir av hayvanın üzerine yuvarlanıp öldürse, kendisine ceza lâzım gelir.

6 — İhramlı bir kimse, deve üzerinde Arafat'ta bulunursa, haccı tamamdır.

7 — Vurulan bir av hayvanı, yaralı olarak bir adamın yanına düşer de o adam, hayvanı keserse eti helâldir. Kesmeden ölürse helâl değildir. Uyuyan bir adamın yanında da ölse, uyumayan adamın hükmüne girer; eti haramdır.

8 — Bir adam, uyurken bir eşyanın üzerine yatıp kırarsa, onu ödemeye mecburdur.

9 — Baba, duvarın dibinde, oğul da duvarın üzerinde uyuyorlar. Oğul, babasının üzerine düşer de babası ölürse, mirastan mahrum ka-

----- ŞERH KISMI -----

şey ödemekle mükellef değildir.

Hırsıza yol göstüren de ödemekle mükellef değildir.

Dâr-ı harpte, askerlere düşman kalesini gösteren kimseye ganimet verilmez.

Bir kimse, bir çocuğa tutması için bıçak verir, o da gidip bir kimseyi öldürürse, bıçağı veren tazmin ile mükellef değildir.

10 — Bir adam, uyuyan bir adamı kaldırıp bir duvarın dibine koysa, duvar yıkılsa ve adam da ölse, onu oraya koyan, ölenin diyetini ödemeye mecburdur.

11 — Bir adam, uyuyan bir adamın bulunduğu yerde, bir kadınla halvette kalırsa, bu halvet sayılmaz.

12 — Bir adam uyurken, yabancı bir kadın gelir onun yanında durursa, halvet sayılır. Yâni başbaşa kalmış sayılırlar.

13 — Bir kadın uyurken, yabancı bir adam onun bulunduğu yere girer ve bir müddet kalırsa halvet sayılır.

14 — Bir kadın uyurken, bir çocuk gelir onu emerse, emmek ile alâkalı hümet (haram) tahakkuk eder.

15 — Teyemmümlü bir adam, bir bineğin üzerinde giderken su bulunan bir yerden uyuyarak geçerse, teyemmümü bozulur.

16 — Namaz kılan bir adam uyur ve uyurken de konuşursa namazı fâsid olur.

17 — Namaz kılan bir kimse, ayakta iken uyuyor ve uyurken okuyorsa, bir görüşe göre, kıraati muteberdir.

..... ŞERH KISMI
Bu kaidenin de istisnaları vardır.

1 — Emanet edilen bir malın çalınması için, emaneti alan kimse, başkasına delâlet ederse ödemekle mükelleftir. Çünkü korumayı terk etmiştir.

2 — İhramlı biri, ihramsız birinin Harem-i Şerîf'te avlanmasına delâlet ederse, cezasını öder.

3 — Çırak veya kalfa zâyi ettiği malı öder. (Fetva böyledir.)

4 — Bir adam, bir çocuğa bir bıçak verse ve o bıçakla çocuk yaralansa, bıçağı veren tazmin ile mükelleftir.

Vakti gelmeden bir şeyi yapan kimse, o şeyten mahrum olmakla cezalandırılır.

Vârisi olduğu birini öldüren kimse, o mirastan mahrum kalır.

Bazı hususlar, bu kaideden istisna edilmiştir.

18 — Uyuyan bir adam secde âyeti okur da, bir başkası bunu duyarsa, duyanın üzerine tilâvet secdesi yapmak vâcibdir.

19 — Bir görüşe göre, bir adam uyuyan bir kimseye, uyandıktan sonra, uykuda iken secde âyeti okuduğunu söylese, onun üzerine tilâvet secdesi yapmak vâcibdir.

20 — Bir kimse, filân adamla konuşmayacağım diye yemin etse, sonra da, o adam uyurken gelip ona “kalk” dese ve o da uyanmasa yemini bozulur.

21 — Bir kimse, karısını talâk-ı ric’î ile boşar da, karısı uyurken gelip ona şehvetle dokunursa, dönmüş olur.

22 — Şayet, talâk-ı ric’î vuku bulur da adam uyurken karısı gelir onu şehvetle öperse, adam, Ebû Yûsuf’a göre rücû’ etmiş olur. İmam-ı Âzam ve İmam Muhammed’e göre ise rücû’ etmiş olmaz.

23 — Bir adam uyurken, yabancı bir kadın gelir, erkeğin tenasül uzvunu, kendi uzvuna idhal eder, erkek de bunu fark ederse, sıhrî hürmet teşekkül etmiş olur⁽²⁷⁵⁾.

----- ŞERH KISMI -----

Çocuk sahibi olan bir cârîye, efendisini (kazaen) öldürürse, hem azad olur ve hem de mirastan mahrum olmaz.

Alacaklı, borçluyu öldürürse, o borç öldürülen tarafa (vârislerine) helâl olur, alamaz.

İlâç içip hayız olan bir kadın, namazı kaza etmez.

Zekât malı, sene dolmadan önce satılırsa zekât düşer.

Hasta olmak için ilâç içer ve fecirden önce hasta olursa, hasta sayılır, oruç tutmaz.

(275) Erkeğin tenâsül uzvunun sünnet edilmiş kısmının, kadın uzvuna duhulü ile ilgili hükümler...

Gusül icab eder. Namaz kılmak, secde etmek, tavaf etmek, Kur’ân-ı Kerîm okumak, Kur’ân-ı Kerîm taşımak ve tutmak, yazmak haramdır. Elini yıkamaksızın yemek içmek mekruhtur. Mestini çıkarması gerekir. Orucu bozulur. Kaza, ta’zir ve keffâret icab eder. İtikâfi fâsittir. Arafat’tan önce bu iş başına gelmişse hacı, tavaftan önce olmuşsa umresi bâtıldır. Fâsid olsa temizlendikten sonra bunları ikmal

24 — Bir kadın, uyuyan bir adamı şehvetle öper ve erkek buna mukabelede bulunursa yine sıhrî hürmet (haramlık) teşekkül eder.

25 — Namazda uyuyan bir adam ihtilâm olursa, gusül icab eder. Namazı tekrar kılar.

Bir kimse bir gün bir gece veya iki gün iki gece uyursa, o günkü namazları kaza etmek üzerine borç olur.

ç) Tecezzî kabul etmeyen bir şeyin bazısını zikretmek, hepsini zikretmek demektir.

1 — Bir kimsenin karısını yarım talâk ile boşaması, bir talâk sayılır.

..... ŞERH KISMI

etmesi üzerine farzdır. Kendisine yaklaşılan kadının usûl ve fûrûu erkeğe, erkeğin usûl ve fûrûu da kadına haramdır. Bülûğa erdiğinde boşanma hürriyeti zâil olur. (Hıyâru'l-hülûğ düşer.) Emsaline ödenen mehrin bu kadına ödenmesi de vâcibdir. Her türlü boşama vâki olur. Yemin etmişse keffâret lâzım gelir. Boşanma vuku hulmuşsa iddet vâcib olur. Nafaka ve oturma yerini temini vâcib olur.

Zina ve livata yolu ile olursa hadd icab eder. Hayvana yapmışsa, hayvan kesilir. Kendisine ta'zir tathik edilir.

Ölüye veya müşterek câriyeye veyahut da sadece hizmet etmesi vasiyet edilmiş câriyeye haşefe kısmı duhûl ederse ta'zir icab eder. Bu durumda birbirlerine yaklaşan kadın ve erkek haşkaları ile zina ettiklerinde recm tathik edilir. Çocuk olursa, neseb sâbit olur.

Haşefenin duhûlü ile ilgili bazı kaideler:

1 — Duhûl, sade a'zâ ile veya perde ile olsun hararet hissedildikten sonra durum aynıdır.

2 — Haşefe kesik ise ve kesilmiş kısmın altı girerse hüküm yine aynıdır.

3 — Bütün hususlarda arka, ön gibidir.

Bazı meseleler müstesnadır: Yaklaşma arkadan olursa sthriyyet sâbit olmaz. İmam-ı Âzam'a göre hadd icab etmez. Ancak tekerrür ederse öldürülür. Mihr gerekmez. Boşursa iddet gerekmez.

4 — Fâsid nikâh ile evlenilen kadına yaklaşmak gibidir.

2 — Kısasta katillerin bazısı affedilirse, hepsi affedilmiş olur. Akrabadan bazısı affederse, hepsi affetmiş sayılır.

3 — Hac menâsikinin bazısı için ihram giydim diyen kimseye, hepsi vâcib olur.

4 — Kölesinin a'zâlarından bazısını azad ederse, azad olmaz. Bu Ebû Hanîfe'ye göre böyledir. Çünkü köle bütündür, tecezzî kabul etmez.

d) Taharetin şartı ikidir.

1 — Vücûbunun şartları ki, bu da dokuz kısma ayrılır:

a) İslâm, b) Akıl, c) Büluğ, ç) Hades hali (abdestsizlik), d) Yeterince temiz su bulunmak, e) Suyu kullanacak güce sahip olmak, f) Hayızlı olmamak, g) Nifaslı olmamak, h) Abdest alıp namaz kılablecek kadar vakti olmak...

2 — Taharetin sıhhatinin şartları. Bunlar da dördtür:

a) Temiz su ile a'zâların tamamını ıslatma, b) Hayızlı olmamak, c) Nifaslı olmamak, ç) Abdestli iken, kendisinden abdestini bozacak bir şey ârız olmamak. Özür hâli müstesnadır.

Necaseti 15 şey temizler:

1 — Temiz ve necaseti kaldıran sıvı maddeler,

2 — Ayakkabıyı yere sürmek,

3 — Yerin güneşle kuruması,

4 — Düz satır silinmekle,

5 — Tahta, yontulmak sureti ile,

6 — Elbisedeki meniye ovalamakla,

7 — Kan alınan yeri yaş bir bezle silmekle,

..... ŞERH KISMI

Ancak bazı hususlar müstesnadır:

a) Emsaline ödenen mihir kadar mihir ödenir; tahdid edilen mihirden fazlası verilmez.

b) Artık o kadın birinci kocaya helâl olmaz.

c) Nikâh-ı fâsid ile muhsin olunmaz. (Zina ederlerse, recm gerek-

8 — Ateşle yakmak sureti ile,

9 — Aslının değişmesi sureti ile,

10 — Deriye tatbik edilen temizleme ameliyesi yolu ile,

11 — Fare bir yağa düştüğü zaman tahavvur (etrafıyla birlikte kazıyıp atmak) ile,

12 — Hayvanı kesmek sureti ile temizlemek,

13 — Kuyunun suyu çıkarılarak temizlenir,

14 — Su, necisin bir tarafından girip öbür tarafından çıkması ve pisliği alıp götürmesi ile,

15 — Yerin (toprağın) altını üstüne getirmekle necaset temizlenir.

Elbisedeki meni, iki meselede ancak yıkamak sureti ile temizlenir.

a — Bir elbise yeni olursa ancak su ile temizlenir.

b — İdrardan sonra meni dışarı çıkarsa yine su ile temizlenir.

İdrarın hepsi necistir. Yarasanın idrarı necis değildir.

Kedinin idrarının temiz olup olmadığı hususu ihtilâflıdır.

Necaset olması bakımından, öd kesesinden çıkan su, idrar gibidir.

Devenin gevi (geviş getirirken ağzında bulunan şey) pisliği gibidir.

Kanların hepsi necistir.

..... Ş E R H K I S M I

mez.)

ç) Sahih evlilikteki gibi hürmet (haramlık) sâbit olur.

5 — Münâsebetle alâkalı her hükümde inzâl şart değildir.

6 — Cârîye ile olan münâsebetin dışındaki yaklaşımlar mehir ve hadden hâli olamazlar.

Bazı meseleler istisna edilmiştir:

a) Zımmî bir kadınla evlenir de, kadın sonra müslüman olursa ve onların âdetinde mihir yoksa, o da mihir tâyin etmez.

b) Velîsinin izni olmayan bir çocuk, bülûğa ermiş bir kadınla ev-

Şehidin kanı ile, ette, damarda, ciğerde, böbrekte, koyunun kalbinde kalan kan ve insanın bedeninden akmamış olan kan temizdir.

Ayrıca tahtakurusunun kanı, pire ve bit kanı ve balığın kanı da temizdir⁽²⁷⁶⁾.

----- ŞERH KISMI -----

lenir ve gönüllü olarak onunla münâsebette bulunursa mihir lâzım gelmez. Hadd de lâzım gelmez.

c) Bir kimse, kölesini câriyesi ile evlendirirse, onlar için de mihir yoktur.

ç) Köle, sahibesi olan kadına şüphe ile yaklaşırsa mihir gerekmez.

d) Küffar diyarında kâfir bir kadına yaklaşırsa mihir gerekmez.

e) Mahpus bir erkek, mahpus bir kadına yaklaşırsa mihir icab etmez.

f) Cârîyesini satan adam, müşteriye teslim etmeden önce ona yaklaşırsa mihir gerekmez.

g) Bir kimse, diğer birine rehin olarak cârîyesini verir ve helâl zannederek de yaklaşma izni verirse mihir gerekmez.

8 — Nikâh bâki kaldıkça, bir erkeğin karısına yaklaşması haram olan yerler şunlardır:

Hayız, nifas, farz olan oruç, namaz vaktinin daralması, itikâf, ihram, keffâretten önce zihar ve ilâ, şüpheli münâsebetin iddetini beklerken, önu ile arkası birbirine karıştığında, ön tahakkuk edinceye kadar, kadın küçük, hasta ve yağlı olduğundan dolayı tahammül edemiyorsa, mihr-i mucaceli kocasından almadığından dolayı kadın yaklaşmasına izin vermiyorsa, yaklaşamaz.

İmam Şâfiî'ye göre, üzerine kısas vâcib olan bir kadınla münâsebet yapılmaz. Zira münâsebet yapılırsa, kadın hâmile kalabilir ve kısas engellenir.

9 — Münâsebetin haram olduğu yerlerde “sebepleri” de haramdır. Hayız, nifas ve oruç gibi durumlarda nefesine hâkim olan, “sebeplerle” oyalanabilir.

(276) Balık ve suda yaşayan diğer hayvanların kanı necis değil-

Dışkı necistir.

Eti yenen hayvanların pisliği, bir görüşe göre de eti yenmeyen hayvanların pisliği, bir başka görüşe göre farenin pisliği necis değildir.

Diriden ayrılan bir parça ölü gibidir. Kulak ve düşmüş diş gibi... Ancak sahibi için temizdir.

Sıkılması mümkün olmayan şeylerin temizlenmesi için yıkadıktan sonra kurutulması gerekir.

Beden böyle değildir. Birkaç defa yıkamakla temizlenir.

İstincâ yaparken, makaddaki ve eldeki kokuyu gidermek şarttır. Âciz kalırsa muaftır. İnsanların çoğu bu hususta gafildirler.

Bir kimse pis bir su ile abdest alırken, orada bunu bilen birisi varsa, abdest alana bildirmesi şarttır.

Bir kimse, diğer birinin elbisesinde namaza mâni bir pislik görürde, haber verdiğinde sözünü dinleyeceğini bilirse, bildirmesi şarttır. Aksi takdirde bildirmeyebilir.

Çorba bozulduğu zaman necis olmaz. Diğer yemekler şiddetli bir değişiklik olursa necistir.

Süt, yağ, sıvı yağ koktuğu zaman yenebilir.

Tavuk kesilir, tüyleri yolunur ve karnı yarılmadan kaynar suya sokulursa, hem su, hem de tavuk necis olur. Eti yenmez.

e) Namaz:

Bir kimse, namaza başlar da, tamamlamadan bırakırsa, o namazı kaza eder.

..... **ŞERH KISMI**
.....

dir. Çünkü o kan değildir. Rengi değişmiş bir sıvıdır. Çünkü güneş vurduğu zaman beyazlaşıyor. Kan olsaydı siyahlaşırdı. Ebû Yûsuf'a göre, deniz hayvanlarının kanı necistir.

Eti yenen kuşlar müstesnâ, diğerlerinin pisliği necistir. *Eti yenen hayvanların pisliği necis olsaydı, müslümanlar güvercinleri câmilerden çıkarırlardı. Bilhassa Harem-i Şerif'te bırakmazlardı.*

Ancak, tavuk, ördek ve kaz gibi hayvanların kokusu çirkin olan

Farz ve sünnetlerde bunu yaparsa, kaza değil de eda eder.

Namaza başlarken, farzı kılmadığını zannederek namaza durur, sonra farzı kıldığını hatırlayarak namazı yarıda bırakırsa, kaza etmesi gerekir.

Bir kimse, kendinden aşağı derecede birinin arkasında namaz kılsa, namazı fâsid olur. Kendisinden üstün ve aynı derecede birinin arkasında namaz kılmaması ise sahihtir. Yalnız şu üç kimseye uymak da câiz değildir.

a) Hünsâyâ, b) Kendisinden devamlı kan gelen kadına, c) Evini terk ederek kaçıp kaybolmuş bir kimse imamlık yaptığında ona uyulmaz.

Dört rekâtli namazların iki rekâtında kıraat farzdır.

Şayet imam, 4 rekâtli bir namaz kıldırırken ilk iki rekâtta kıraati ihmal eder, sonra da abdesti bozulur, yerine birisini geçirir de, o da mesbuk olursa (yâni imamın kıldıracağı iki rekâta yetişememiş olursa) bu kimsenin kıldıracağı 4 rekâtta da kıraati yerine getirmesi üzerine farzdır.

Mesbuk, imamete geçmese de kaza ettiğinde yine kıraat üzerine farzdır. Bir kimse, ne muktedi ve ne de muktedâbih olursa, tekbir alıp yeniden namaza başlaması vâcib olur. Secde-i sehivde imama uyması gerekir. İmama uymazsa, namazın sonunda secde-i sehiv yapar. Teşrik tekbirinde de imama uyar.

Mesbuk, ancak imam ona kendi yerini, vazifesini verdiği zaman imam olabilir.

Mesbuk, kıraat bakımından namazının evvelini, teşehhüd bakımından sonunu kaza eder.

Kâfirin niyetine itibar edilmez.

3 günlük bir sefere niyet eder de, bu müddet zarfında müslüman olursa, niyeti sahihtir.

..... ŞERH KISMI
.....

pisliği necâset-i galizadır.

Ehû Hanîfe'nin iki rivâyetinden hirisine göre farenin pisliği de temizdir. Farenin pisliği yağa düşecek olsa, yağın tadı değişmedikçe,

Çocuğun durumu, bülüğa erdiği zaman bunun aksinedir⁽²⁷⁷⁾.

İmamın namazı sahih olursa, cemaatinki de sahih olur.

Ka'de-i ahîrede imam kasden abdestini bozar da yerine mesbuku geçirirse, imamın namazı câiz, cemaatın ki ise câiz değildir.

Cemaatin namazı fâsid olursa, imamınki olmaz. **Ancak bilgili bir adam ümmî bir imama uyar ve uyanın namazı fâsid olursa, imamınki de fâsid olur**⁽²⁷⁸⁾.

Yerinde yapılması gereken zikir başka yerde yapılmaz. Tesbihleri, başını secde veya rükûdan kaldırdıktan sonra söylemek gibi...

Kemâl-i tezellül ile başı açık namaz kılmak câizdir.

Dört rekâtlı sünnet-i müekkedeler farz gibidir. Ka'de-i ulâda "Allahümme salli" okunmaz, üçüncü rekâtın başında da sübhâneke okunmaz. Ancak kıraat, rekâtların hepsinde de vâcibdir.

Bir namaz, vâcibin terki veya tahrîmen mekruh olan bir şey yapıldığı halde eda edildiğinde vakit varsa iade edilir. Vakit yoksa iade edilmez. Bir kimse imamdan önce rükû ve secdeden başını kaldırırsa namazı iade etmesi gerekir.

..... ŞERH KISMI
.....

fâsid sayılmaz.

Bahr kitabında şöyle vârid olmuştur: Kadının avret yerinden bir parça koparılıp alınsa, ona bakıp bakmama hususunda ihtilâf vardır. Sahih olan bakılmamasıdır.

(277) Bir kimse, bir secde âyetini aynı yerde tekrar tekrar okursa bir secde yapması gerekir. Bir yerde, secde âyetini okuyup secde yaptıktan sonra, aynı yerde namaz kılıp, aynı secde âyetini okursa namazda da secde yapması gerekir.

Cehren tekbir, ancak şu durumlarda alınır: Kurban keserken Arafat'ta, düşmana karşı yürürken, yol kesene karşı, yangın vukuunda ve korku ânında alınır.

(278) Bir kimse, imam namaza durduktan sonra gelir de, ön safa geçecek olsa o rekâtı kaçıracağını anlarsa, arka safa durması daha efdâldir.

Nâfile olarak başladığı namazın üçüncü rekâtında selâm verirse,

Bir kimse, nafile namazı kılariken hatib minbere çıkarsa, iki rekâtın sonunda selâm verir. Cumanın ilk sünnetini kılıyorsa 4 rekâti tamamlar⁽²⁷⁹⁾.

Mescidin avlusu mescid gibidir.

Saflar bitişik olmasa da, avluda bulunanlar içerde bulunan imama uyabilirler.

İmama uymaya mâni olan şeyler şunlardır: Arabaların geçtiği yol, kayıkların geçebileceği kadar büyük nehir, sahrada kılınıyorsa iki

..... ŞERH KISMI

o namazın iki rekâtını kaza eder. Farzlardan sonra sünnet kılmak duâdan efdâldir.

(279) Bir kimse, evinde ehli ile cemaatle namaz kılsa, cemaat sevabına nâil olmaz. Özürlü ise mahzuru yoktur.

Bir kimse, sabah namazını kılmak üzere câmiye gelir de, imam namazı kıldırmağa başlamış olursa, kendisi bir kenarda sabah namazının sünnetini kılar ve sonra imama uyar. İmamın selâm vermesinden korkuyorsa, sünneti kılmadan imama uyar.

Mahalle mescidinde kılınan namaz, uzaktaki camide kılınan namazdan efdâldir. Sabah namazının sünnetinde kıraati kısa tutmak, uzun okumaktan efdâldir.

Sünnetle farz arasında dünya kelâmı konuşmak, namazı ifsad etmez, sevabı eksiltir. Caminin bir yerinde namaz kılmayı âdet etmek mekruhtur. Başkası, onun devamlı namaz kıldığı yere gelip namaz kılacak olsa asla rahatsız edilmemelidir.

Namazda ticaret v.s. şeyleri düşünmek namazı ifsad etmez, sevabını azaltır. Kederi, huşûna engel oluyorsa, sevabı azalmaz. Farza durmak için imam ve müezzinin bir kimseyi beklemeleri câiz değildir. Şerli bir kimse olursa mahzuru yoktur.

Bilinen bir kimse geldiği için rükûu uzatmak câiz değildir. Bilinmeyen bir kimse geliyorsa uzatmak câizdir. Birinci durumda ihlâsa hâlel gelmesinden korkulmaktadır. Küfürden de korkulur denmiştir.

İpekten başka elbise bulamazsa onunla namaz kılabilir. Tercih hakkı yoktur. Şayet elbise necis ise, isterse çıplak, isterse o necis elbise ile kılar.

Camide namaz kılariken, araya saflar girecek kadar bir boşluk da olsa namaz câizdir. Çünkü aynı bölgedir.

Arada perde olursa ihtilâf vardır. İmamın halinden haberdar ise sahihtir.

f — Zekât:

Fakih bir adam, ihtiyacı olan kitaplara sahip olduğundan dolayı zengin sayılmaz. Ancak kul borcu varsa, kitapları sa-

..... ŞERH KISMI

Seferî olan bir kimse dört rekâtlı farz namazda 2'nci rekâtın sonunda oturması icab ederken, üçüncü rekâta kalkarsa namazı bâtil olur. Şayet 3'üncü rekâta seferîlikten çıkıp mukimliği niyet ederse namazı câizdir.

Esâretten kurtulan bir kimse, namazları mukim namazı olarak kaza etmelidir.

Bir kimse, namazın bazı rekâtlarını ayakta kılabilen güce sahipse o kadarını ayakta kılar.

Bir toplulukta, Peygamber efendimizin ismi ne kadar zikredilirse, o kadar salâvat getirilmesi efdâldir.

Nafile namazın son iki rekâtında zamm-ı sûre okumamak mekruhtur. Kasten okunmazsa secde-i sehiv yapılır.

Farzın son iki rekâtında unutarak zamm-ı sûre okursa, secde-i sehiv lâzım gelmez.

Duâ maksadı ile okunan Kur'ân, Kur'ân olmaktan çıkar ve duâ olur. Hamamda Kur'ân-ı Kerîm okumak mekruhtur. Abdesti olmayan bir kimse, hadîs ve fıkıh kitabını tutabilir. Namazda, birkaç defa secde-i sehiv icab ettiren hareketlerde bulunulduğunda, bir defa secde-i sehiv yapmak kâfidir.

Sabah namazlarını, ortalık (gün) hafif aydınlandıktan sonra kılmak efdâldir. Müzdelife'de kılınan sabah namazı müstesnadır. Akşam namazını tehir etmek mekruhtur. Seferde mahzuru yoktur.

tılır, borcu verilir⁽²⁸⁰⁾.

Bir kimsenin müflis bir kimseden alacağı olursa, o alacağından dolayı zengin sayılmaz. Bir kimse başkasının taamını, sadaka-i fitır yerine verirse câiz olup olmaması, o taama sahip olanın iznine bağlıdır.

Bir kimse nezrimi filâna vereceğim der de, nezredilen şeyi tâyin etmezse, nezrini dilediğine verir. İki fakire tâyin etse, birisine verebilir. Zekât vermeyen adam hapsedilir. Zorla alınıp alınmamasında ihtilâf vardır. İtimada şayan olan zorla alınmamasıdır.

Zekât senesi kamerîdir. Şemsî değildir.

Bütün sadakalar, Hâşimoğullarına haramdır.

Bu sadakalar, zekât, zekâtı toplama parası, oşür, keffâret ve nezir de olsa hüküm aynıdır.

Hediye helâldir.

Bir fakire, zekâtın tamamını vermek mekruhtur. Ancak, borçlu veya aile sahibi ise mahzuru yoktur.

Fakirler arasında, zekâtını verirken nisab tahsis etmemelidir.

Zekâtı, kendi bölgesinin dışında bir bölgeye nakletmek mekruhtur. Ancak, akraba, daha muhtaç, dâr-ı harpten diyâr-ı İslâma hicret

..... ŞERH KISMI

(280) Ölüm döşeğinde olan bir adam, zekâtını kız kardeşine verirse ve kardeşi de onun tek vârisi ise câizdir. Başka vârisi var ise bu zekât geçerli değildir.

Zekât vermeye memur edilen bir adamın, kendi parasından o zekâtı vermesi, sonra o parayı sahibinden alması şartı ile câizdir.

Bir kimse zekâtı verip vermediği hususunda şüpheye düşerse, tekrar verir. Bid'at ehline zekât vermek câiz değildir. Kız kardeşinin kocası fakir ise zekât verebilir. Zina eden bir kimse, kendi zinasının mahsulü olan veled-i zinaya zekât vermesi câiz değildir. Kadının kocası varsa, veled-i zinaya zekât verilir. Zekâtı veren, zekâtını zengin olduğu müddetçe verir. Zekât senesi girdikten sonra, malı ziyan olan kimseden zekât düşer. Bayramdan sonra fakir düşen bir kimsenin üzerinden sadaka-i fitur düşmez.

edenlere, ilim tahsil edenlere, zâhidlere -başka bölgede de olsalar- zekât vermekte mahzur yoktur. Acele olarak verilmesi gerçeken zekât da böyledir.

g — Oruç:

Ebediyyen oruç tutmaya nezr eden bir kimse, orucunu yediği zaman, yediğinin fidyasını verir⁽²⁸¹⁾.

Bir kimse, filân adamın geleceği gün oruç tutacağım diye nezreder de, onun geldiği gün nafîle orucu tutuyor olursa, niyetini nezre tahvil edebilir⁽²⁸²⁾.

Oruçlu olan bir kimse, deva için kendisinde gıda olan bir şeyi yerse keffâret lâzım gelir. İlâç olarak içtiği veya yediği gıda olmazsa keffâret lâzım gelir. İlâç olarak içtiği veya yediği gıda olmazsa keffâret lâzım gelmez.

Kan içen bir kimseye keffâret lâzım gelir. Zira kan bazı kimsele-
rin gıdasıdır.

Köle, câriye, müdebber ve çocuk sahibi olan câriyeler, velîlerinin izni olmadan nafîle oruç tutamazlar.

----- ŞERH KISMI -----

Nafakası üzerine vâcib olmayan kimselere zekât verilebilir.

Bir kimsenin topraktan muayyen bir geliri olur da, o gelir bu adamın ailesini geçindirmesine yetmiyorsa, ona zekât verilir.

(281) Yolculukta oruç tutmak efdâldir. Fakat birkaç kişi beraber yolculuk yapıyor da yemekleri müşterekse oruç tutmaz.

Yevm-i şekde oruç tutmak mekruhtur. Ancak, nâfile olarak veya bir vâcib orucu yerine getirmek için tutarsa mahzuru yoktur.

(282) Erkek, farz olan oruçların dışında karısına oruç tutturmak hakkına sahiptir.

Bazı Hanefî âlimleri, ay teshiti, ay ve güneş tutulması gibi hesap ile ilgili hususlarda müneccimleri tasdik etmenin câiz olduğunu söylemişlerdir.

İmam Serahsî, şu hadîs-i şerîflerle bu görüşü reddetmiştir: "Müneccim veya kâhini tasdik eden Muhammed (s.a.v.)'e küfretmiştir."

"Kâhini tasdik edenin kırk günlük namazı kabul olmaz."

Yine kadın kocasının izni olmadan, amele olarak çalışan da iş sahibinin izni olmadan nafîle oruç tutamaz.

Nezir ancak Allah'a kurbiyyet ifade eden şeylere yapılır. Üzerine vâcib olan bir şeye nezir yapılmaz. İsyân hususunda nezir yoktur.

Bir kimse hacca nezretse bu nezir olmaz. Çünkü haccetmesi, zengin ise zaten kendisine farzdır.

Bir sene namaz kılacağım diye nezretse, maksadı da farz namazlarsa, bu nezir sahih olmaz. Başka namaz kasederse câizdir. Nezrettiği bir yıllık namazın son namazını, akşam namazı kılarak bitirir.

Hastayı ziyaret edeceğim diye nezr eden bir kimsenin üzerine, o nezri yerine getirmek vâcib değildir.

Her namazın arkasından tesbih getireceğim diye nezreden bir kimseye de tesbih getirmesi vâcib değildir.

Koca, karısının itikâf yapmasına izin verirse, izninden dönemez. Cârîyenin sahibi verdiği izninden dönebilir. Fakat mekruhtur. Arkadaşları tarafından yemeğe dâvet edilen bir kimse nâfile orucunu bozabilir. Kaza orucunu bozamaz⁽²⁸³⁾.

----- ŞERH KISMI -----

Bu iki görüşü şu şekilde telif edebiliriz: Kâhin ve münecimlerin gaybı bildiğine inanmak küfürdür. Fakat Allah'ın onlara ilham ettiğine inanırsa küfür değildir.

(283) Ramazanda sefer için evden çıkan bir kimse, niyeti olduğu halde, evde bir şey unuttur, döner ve yemek yerse, kaza ve keffâret icab eder.

Unutarak oruç yiyen bir kimseye kendisinin oruçlu olduğunu haber vermek gerekir. Kendisinden korkulan bir kimse ise haber verilmez.

Seferde olan bir kimse, sadaka-i fıtrı kendisi verebilir. Onun yerine evden de verebilirler.

Bir kimse 60 gün keffâret orucu tutuyorsa ve araya ramazan girerse, ramazan onu keser. Fakat seferde keffâret orucu tutuyorsa, ramazan onu kesmez.

Ramazanda cinsî münasebetin her türlüünden keffâret lâzım gelir.

ğ — Hac⁽²⁸⁴⁾:

Nafile hac, nafile sadakadan efdâldir. Merkep (eşek) üzerinde hacetmek mekruhtur.

Müslümanların faydalanacağı şeyleri yapmak, ikinci defa hacca gitmekten efdâldir. Yol güçlüğü yok ise hac efdâldir.

Farz haccı yerine getirmek, ana babaya itaat etmekten efdâldir. Nafile hacda ise, ana babaya itaat etmek efdâldir.

Yakınları hacca giderken kendi evlenemez. Yola çıkmadan önce evlenilir.

Ölmüş bir kimsenin yerine hacca giden bir kimsenin malı, yerine hacca gittiği kimsenin malı ile karışırsa haccı câizdir.

Bir kimse, birisinin yerine hac yapmak için ondan para alır, o para ile ticaret yapıp hac parası kazandıktan sonra hacca giderse câiz değildir.

Zenginin haccı, fakirin haccından efdâldir.

h — Helâl ve haram:

Aldatmak haramdır. Alacaklıya, almış olduğu şeyin aksine, kötü mal verilmez.

Bozuk veya sakat eşya ilân edilerek satılır. İlân edilmeden satılmaz.

Bozuk mal verilerek dâr-ı harpten esir kurtarılabilir.

Câri olan standart dışı mal vermek câizdir.

Başkasının elini öpen kimse fâsıktır. İlim ve fazilet erbabının elini öpmekte mahzur yoktur.

Namaz kılmayan bir kimse ile dostluk kurmak mekruhtur. Bu, karısı da olsa böyledir.

V'ad edilen şeyden dönmek haramdır. Yetime ücretsiz iş gördürmek haramdır. Ücretsiz olarak yetimi çalıştıran, yetimin öğretmeni de

..... ŞERH KISMI
.....

(284) Bir fiilin fâili çoğalır, ödemesi de çoğalır. İhramlı iki kişi, bir avı avlarsa iki ceza öderler. İhramlı bir kimse kaç kere cimâ ederse, üzerine o kadar kurban kesmek vâcib olur.

olsa, kardeşi de olsa haramdır. Ancak annesi müstesnadır. Öğretmeni de birisini çağırması için gönderebilir.

İpek giymek, erkeklere haramdır.

Âkıl baliğ olan bir kimsenin yapması haram olan şeyi, bülüğa ermemiş olan çocuğuna yaptırmaması da haramdır⁽²⁸⁵⁾.

..... ŞERH KISMI
.....

Kesilen kurbanlardan üç tanesinin eti yenir. Mut'a haccı kurbanı, hacc-ı kıran kurbanı, nâfile hac kurbanının etleri yenir.

(285) Çocuğa içki içirmek, ipek elbise giydirmek, elini ve ayağını kınalamak ve kıbleye karşı abdest bozdurtmak câiz değildir.

Yabancı bir kadınla halvette (başbaşa) kalmak haramdır. Alacaklı ise ve kendisinden kaçıyorrsa bir harabeye girmişse o zaman halvette kalmasında bir mahzur yoktur. Yine yaşlı ve çirkin bir kadınsa mahzurlu değildir.

Bir erkek, mahremi olan bir kadın ile halvette kalabilir, mahzuru yoktur. Ancak karısının kardeşi ve süt kız kardeşi ile başbaşa kalmaz.

Kâfir olarak ölene lânet etmek mübahtır. Peygamber Efendimizin anne ve babasına lânet edilmez. Onların dirilip Resûlullah (s.a.v.)'a iman ettikleri sâhittir.

"Şuruhu'l-Eşbah" ve "Menâkibu'l-Kürdî" de bu şekilde vârid olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek, okumaktan efdâldir. Kazançların en üstünleri, cihad, ticaret, çiftçilik ve sanatkârlıktır. Bu mesleklere mensup olanların kendine ve ailesine yetecek kadarını kazanmak farzdır. Akriba ve fakirlere yardım etmek için kazanmak müstehaptır. Zînet için kazanmak mübahtır. Övünmek ve kibirlenmek için kazanılan mal, helâlden dahi kazanılsa haramdır. Kendisi ve ailesi için israfa ve cimriliğe kaçmadan orta yolu tutarak harcama yapmalıdır. Bir kimsenin kazanmaya gücü yettikçe çalışıp kazanması farzdır. Çalışmaya gücü yetmiyorsa dilenebilir. Dilenmeyi terk eder ve ölürse günahkâr olur. Durumunu bilenlerin ona yemek yedirmesi farzdır. Kendisinin gücü yetmiyorsa, yemek yedirmeye gücü yetene götürmesi gerekir. Zâlim idarecilerden hediye almak câiz değildir. Malının ço-

ğunun helâl olduğu biliniyorsa alınabilir.

Muâmelâtta tek kişinin sözü geçerlidir. Kadın, köle, fâsık ve kâfir de olsa durum aynıdır. Meselâ: "Ben şu eti filân müslümandan aldım", veya "ben şu eti filân ehl-i kitaptan aldım" derse inanılır.

Giyimde farz olan olduğu gibi, müstehap, mübah, mekruh olan da vardır.

Farz olan giyim: *Avret yerini örtecek ve kendisini sıcak ve soğuktan koruyacak kadar kıyafetin giyilmesi farzdır. Bu elbisenin kerten ve pamuktan olması evlâdır.*

Müstehap olan giyim: *Ziyet ve Allah'ın ni'metini izhar için giyilen elbise...*

Mübah olan giyim: *Sadece süslenmiş olmak (ziyinet) için güzel elbise giymektir.*

Mekruh olan giyim: *Övünmek ve kibirlenmek için giyilen elbisedir.*

Sarığın ucunu, iki omuz arasına bir karış kadar uzatmak sünnettir.

Kadınların altın ve gümüşle süslenmesi (ziyinetlenmesi) câizdir. Erkeklerin bunlarla süslenmesi ise haramdır.

Yalnız gümüşten yapılmış yüzük, kemer, kılıç kını kullanmak câizdir. Yüzüğün taşını tutturmak için altın çivi kullanılabilir.

Gümüşten dış yapılması câizdir. Altından yapılması câiz değildir. İmameyn bu hususta ihtilâf etmiştir.

Taş, bakır ve demirden yüzük yapılmaz. Yüzük kullanmak efdâldir. *sultan veya kadı ziyet olarak yüzük kullanılabilir.*

Gümüşle süslenmiş tabaktan yemek yemek, gümüşle süslü karyolaya oturmak, gümüş olan yerlerinden sakınmak şartı ile câizdir.

Yemek yemenin de farz olanı olduğu gibi, mendup, mübah ve haram olanı da vardır.

Yemek yemenin farz olduğu yer: *Ölümden kurtaracak kadar yenen yemektir.*

Mendup olan ise, *namaz ve oruca gücü yetmesi için hiraz fazla-*

ca yemektir.

Mübah olanı ise, *ibâdeti çoğaltmak için doyduktan sonra biraz daha yemektir.*

Haram olan yemek ise, *doyduktan sonra ibâdet yapmak niyeti ile değil de, nefsi istediği için yerse haramdır. Misâfir yesin diye yerse mahzuru yoktur.*

Yemek yemeyerek riyâzat yapıp, ibâdetten zayıf düşmek câiz değildir. Aç kalan bir adam, ölmüş hayvan etini yemediğinden dolayı veya oruç tutan bir kimse orucunu açmayarak (yemek yemeyerek) ölürse günahkâr olur. Bütün bu yukarda zikredilen hususlarda "su" da yemek gibidir.

Çeşitli meyve yemekte herhangi bir mahzur yoktur.

Bir sofrada çeşitli yemek bulundurmak israftır. Sofrada ihtiyacıtan fazla ekmek bulundurmak da aynıdır.

Elini ve bıçağı ekmekle silmek ve üzerine tuzluk v.s. koymak mekruhtur...

Kadına da erkeğe de gümüş ve altın tabak kullanmak haramdır.

Akik, billûr, cam ve kurşundan kap yapılabilir.

Eşek, at, katır, deve ile ve yaya olarak ok atma yarışı yapılabilir. İki taraftan biri veya üçüncü bir şahıs mükâfat koyabilir. İki taraf da koyarsa haramdır. Çünkü o zaman iş yarışmadan çıkar, kumar olur.

Evlenirken düğün yemeği vermek sünnettir. Bu düğüne çağırılıp gitmeyen günahkâr olur. *Düğün evinden bir şey alınamaz. Düğün sahibinin izni olmadan dilenciye dahi bir şey verilemez.*

Dâvet olunan kimseler orada haram irtikâb edilen eğlence olduğunu bilirlerse icâbet etmezler. *Eğer hilmez de gider ve orada duruma muttali olursa, menetmeye çalışır, men edemezse ve kendisine tâhi olunan bir adamsa veya bu durum sofraya başında ise oturamaz. Böyle değilse oturabilir.*

Kur'ân-ı Kerîm okurken, cenaze namazı kılarken, harbe giderken yüksek sesle zikretmeyi Peygamberimiz (s.a.v.) mekruh görmüştür. Buna göre türkü, şarkı v.s. şeyleri söylerken bağırmak elbette daha

i — Av ve hayvan kesmek⁽²⁸⁶⁾:

Avlanmak mübahtır. Sanat ve eğlence edinmemek şartı ile... Avlanmayı sanat edinmek haramdır. Sahrada başkasının topladığı odunu gaspetmekle, ona sahip olunamaz.

..... ŞERH KISMI

şiddetli bir şeydir.

Yalan söylemek haramdır. Harpte, iki kişiyi barıştırmak hususunda, karısını râzı etmekte ve zâlimin zulmünü def etmek hususunda “yalan” câizdir. Zâlimin gıybeti yapılabilir.

Tavla, satranç, 14 taş ve her çeşit oyun haramdır.

Erkeğin saçlarını uzatması câiz değildir. Zımmînin camiye girmesinde bir mahzur yoktur. Hayvanların hayalarını (husyelerini) burmakta mahzur yoktur.

Eşeğin atla birleşmesini sağlamakta da bir mahzur yoktur.

İçki ve huna benzer haram şeyler olmamak şartı ile kadın ve erkeğin hukne (makad ve den ilâç sokulması) yapmasında da mahzur yoktur.

Avret yerine bakmak haramdır. *Doktor, sünnetçi, dadı ve hukne yapan kimseler zaruret miktarı avret yerine bakabilirler.*

Erkek, erkeğin avret yerleri hariç diğer yerlerine bakabilir.

Kadın kadına erkeğin erkeğe bakabileceği yerlere kadar bakabilir.

Erkek, kendi karısının ve câriyesinin her yerine bakabilir.

(286) Av, koşan hayvanlarla yapılır. *Köpek ve benzerleri gibi.*

Uçan hayvanlarla da olur. *Şahin ve benzeri hayvanlardır.*

Yaralayıcı şeylerle de olur. *Ok ve benzeri şeylerle de olur.*

Tutan şeylerle olur. *Ağ ve benzeri şeylerle olur.*

Av, 15 şartla helâl olur. Bu 15 şartın 5'i avcıdadır.

a) Yenmesi helâl olan bir hayvan olmalıdır.

b) Avlanma âleti gönderilmiş olacak.

c) Gönderilenle beraber av yapması helâl olmayan bir şey bulun-

Bir şeyi bulan bir kimse, bulduğu şeyi târif ve ilân etmedikçe ona sahip olamaz.

..... ŞERH KISMI

mayacak.

ç) Avcı avlanma âletini veya hayvanını göndermekle, avı almak arasında başka bir işle meşgul olmayacak.

d) Kasten tesmiyeyi (Allah'ın ismini anmayı) terk etmemek.

Bu 15 şartın 5'i de köpektedir.

a) Öğretilmiş olacak.

b) Gönderme kaidesine uygun olarak gidecek.

c) Avlanması haram olan başka bir hayvan, köpek avı almaya giderken beraber gitmeyecek.

ç) Köpek avı yaralayarak öldürecek.

d) Avladığından bir şey yemeyecek.

Bu 15 şartın 5'i de avda (avlanan hayvanda)dir.

a) Gagası ile avlanan, yırtıcı hayvan olmayacak.

b) Haşarat olmayacak.

c) Balığın dışındaki su hayvanı olmayacak.

ç) Kanadı veya ayağı ile ayakta duran hayvan olacak.

d) Yetişip kesmeden önce ölmeyecek.

İmam Serahsî, bunlara şu hususları ilâve etmiştir:

Alması mübah olan bir av olacak.

Vahşi olacak.

Gözden kaybolmayacak. Aramaktan vazgeçmeyecek. Gözden uzak olursa, başka bir sebepten dolayı ölmüş olacağı için helâl olmaz.

İbn Abbas (r.a.), bu hususta şöyle demiştir: İsa'bet kaydedip vurduğunu ye, unuttuğunu hırak...

İslâm'da üç şey ile mülk sahibi olunur.

1 — İstilâ: Mübah bir malı mülk edinmek sureti ile.

2 — Nakil: Satış ve hibe yolu ile.

Bir kimse, kim isterse onun olsun diyerek, malını bırakır da, bir kimse de onu gasb ederse, ona sahip olamaz. Sahibi isterse geri alabilir.

..... ŞERH KISMI
.....

3 — Hilâfet: Verâset, vasiyet ve benzerleri yolu ile...

Bir kimse hayvanını kesip atar da birisi gelir derisini yüzerse sahibi gelip onu elinden alabilir.

“Velvâliciyye” kitabında şöyle vârid olmuştur:

Bir kimse, hirisine ait akarsuda balık avlarsa, balık avlayanındır. Arazide bulunan bal, arazi sahibinindir.

Babası sünnî ise, Cebriyye mezhebine mensup birinin kestiği hayvanın eti yenmez. Babası da Cebriyyeye mensup ise yenir.

Balık balığı yutar da, diri olarak çıkarsa yenir.

Balığın karnında bulunan cevher, bulana aittir. Yüziük veya para bulunursa, ilân ettikten sonra sahibini bulamazsa, fakir ise kendisinin olur. Bize göre zengin ise de kendisi için harcar.

Küçük bir balık, pis bir suya atılsa ve orda büyüse eti yenir.

Müslüman, ehl-i kitab (isterse zimmî, isterse harbî olsun), kadın, cünüb, deli, akli eren çocuk ve dilsiz tarafından kesilen hayvanın eti yenir. Putperest, mecûsî, mürted ve kasden tesmiyeyi terk edenlerin kestiği yenmez. Unutarak tesmiyeyi terk ederse yenir.

Bir kimse, tesmiyeyi zikrederek bir ava ok atar da, başka bir ava isabet ederse, o avın eti yenir.

Tesmiyeyi zikreder, sonra oku değiştirerek, başka okla atarsa o avın eti yenmez.

Tesmiyede mütevatir sünnet şöyledir: “Bismillâhi Allahüekber.” “Bismillâhirrahmanirrahim” diyenin küfründen korkulur. Zira tevatür yolu ile gelen sünneti inkâr etmiş olur. “Muhtasar” dan alınmıştır.

Kurbanın kesilme işlemi, şah damarları, yemek ve nefes borularının kesilmesi ile tamamlanır.

Hayvanı yatırmadan önce bıçağı iyice hilemek gerekir. Yatırırken sol tarafına ve rıfk ile muamele ederek yatırmalı ve kibleye döndürülmelidir.

Allah'ın ismini zikrederek de olsa büyük bir kimsenin gelişi ile kesilen kurban haramdır. Misafire ikram için olursa bir mahzuru yoktur.

Büyük bir adamın üzerine para v.s. serpmek de, serpileni almak da câiz değildir. Gelinin üzerine v.s. serpmek câizdir.

..... ŞERH KISMI
.....

Ancak üç ayağı bağlanabilir. Sağ el ile ve süratle kesilir. Kesmeye boğazdan başlanır. Ayağından tutup sürüklemek, başını koparmak ve soğumadan önce derisini yüzmek mekruhtur. Haramdır diyenler de vardır. Ensesinden kesmek mekruhtur. Fakat şah damarlarına kadar kesilirse eti yenir.

Anasını kesmekle karnındaki helâl olmaz.

Eti yenmeyen hayvanlar şunlardır:

Azı dişleri ile kapıp avlayan, parçalayan ve kendisini müdafaa eden hayvanların etleri haramdır, yenilmez. Kurt, ayı, arslan, kaplan, pars, sincap, semmur, sansar, maymun sırtlan, fil, kelp, kedi, keler, tilki, gelincik gibi hayvanlar bu kabildendir.

Azı dişleri olduğu halde saldırmayan bir hayvan olduğu için devenin eti yenir.

Tırnakları ile kapıp avlayan, tırmalayan ve tab'an denî olan kuşların etleri de yenmez. (Haram veya tahrimen mekruhtur.) Kerkes, çaylak, kartal, kuzgun, akbaba, alacakarga, yarasa, atmaca, şahin gibi. Bunlar cife yerler.

Habîs yâni iğrenç olan hayvanlar: Fare, yaban faresi, akrep, yılan, kene, kurbağa, kara ve deniz kaplumbağası, arı, karasinek, sivri sinek, köstebek, kirpi, bit, pire v.s. haşarat gibi hayvanlardır.

Suda kendi kendine zahiren sebepsiz olarak ölüp de suyun yüzüne çıkan balıklar yenmez.

Hinzırın (domuzun) bütûn a'zâ ve eczası temizlikten mahrum olduğu için hiçbir şeyi yenmez.

Bir kimsenin kudumunu ta'zim için kesilen kurban, besmele ile de olsa yenmez, haramdır.

Ölen birini ta'zim için kabir üzerinde kesilen kurban da yenmez.

j — Sarhoşluk⁽²⁸⁷⁾:

Haram irtikâb ederek sarhoş olan bir kimse, yaptığı şeylerden mes'uldür. Mübah olan şeyden sarhoş olmuş bir kimse, baygın olan kimse hükmündedir. Talâkı vâki olmaz.

Zorla veya zaruret icabı sarhoş olan bir kimsenin talâkının vâki olup olmadığı hususu ihtilâflıdır.

..... ŞERH KISMI
.....

Kurban sadece Allah rızâsı için kesilir. Sevabı istenilen bir müslümana haşılanabilir.

Kurban kesmek, hür, müslüman, mukim ve zengin olan herkese vâcibdir.

Koyun, keçi, sığır ve deve gibi hayvanlardan kurban olur. Bir deveye veya sığıra yedi kişi ortak olabilir. Etini tartı ile taksim etmek gerekir.

Tahminî taksim câiz değildir. Kurban kesme vakti hayramın birinci gününün sabah namazından sonra başlar, üçüncü gününün akşam namazından önceye kadar devam eder. Gece kesmek mekruhtur. Bu zaman içinde kurbanını kesmeyen, onu sadaka olarak verir.

Kurban edilmesi câiz olmayan hayvanlar: Bir veya iki gözü kör, boynuzu, kulağın kökünden veya yarısından fazla kopmuş, dişlerinin çoğu dökülmüş, kesilecek yere kadar yürüyemeyecek derecede topal, sürüyü takip edemeyecek kadar zayıf hayvanlardan kurban olmaz. Kurbandan verilen sadaka üçte birinden az olmamalıdır. Ailesi kalabalık ise hepsini kendine ayırabilir.

Eli ile kurbanı kesmek en güzel olanıdır. Ehl-i kitabın kesmesi mekruhtur. Derisini sadaka olarak verir. İhtiyacı varsa kendisi kullanır. İzinsiz başkasının kurbanını kesmesi câizdir.

(287) Sarhoş mükelleftir.

Zira Cenâh-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyurmuştur: "Sarhoşken namaza yaklaşmayın." Bu âyet-i celîle sarhoşların mükellef olduğunun delilidir.

Mübah bir şeyden sarhoş olan baygın hükmündedir. Mükellef değildir.

Haramdan sarhoş olan bir kimse, 3 mesele hariç, sarhoş olmayan kimse hükmündedir. Üç husus şunlardır:

1 — Mürted olmak, 2 — Haddi icab ettiren suçu işlediğini ikrar etmek, 3 — Başkasının kendisi aleyhinde şahadet etmesini istemek.

Bazıları bu üç hususa şunu da ilâve etmişlerdir. Bülûğa ermemiş kız ve erkeği emsallerinin mihrinden aşağı veya yukarı bir mihirle evlendirmek...

Kendisine boşama vekâleti verilen bir adam, bu boşama işlemini sarhoşken yaparsa talâk câiz değildir.

Bir kimse, birini kendi malını satmak için vekil tâyin etse, o da sarhoş iken müvekkilinin malını satsa bu satış câiz değildir.

Bir kimse, bir malı gasb eder de, onu sarhoşken iade ederse, onu iade etmiş sayılmaz. Bunların dışındaki hususlarda sarhoş muâheze edilir.

k) Cinlerle ilgili hükümler:

Cinlerin mükellef olduğu hususunda ihtilâf yoktur. Mü'min olanları cennetlik, kâfir olanları cehennemliktir.

Onların itaat edenlerinin sevabında ihtilâf vardır.

İnsanoğlu, cin ve su insanı arasında nikâh câiz değildir. Bu hüküm cinsleri aynı olmadığı içindir.

İnsan olan bir kadına, erkek cin yaklaşırsa gusül icab eder mi?

Bu hususta "Kadıhan"da şöyle denilmiştir: Bir kadın, "bir cin

..... ŞERH KISMI

Morfîn alıp sarhoş olanlar da mükelleftir. Bilmeyerek içmişse mükellef değildir.

Sarhoş olan bir kimse, ramazan ayında, niyet vakti çıkmadan önce aylırsa, niyet eder ve orucunu tutar. Ayılamazsa günahkâr olur ve orucunu kaza eder.

Sarhoşun târifinde ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre, gökle yeri, kadınla erkeği ayuramayandır. İmam-ı Âzam da bu görüştedir.

Bazılarına göre ise konuşmasında karışıklık ve hezeyan olan kimse sarhoştur. Âlimlerden pek çoğu da bu görüştedirler.

Bazılarına göre, kadında inzâl vâki olursa, gusletmesi icab eder.

İnsanlar, cinlerle toplantı akdedebilirler. Meleklerle bir araya geldikleri gibi...

Tecessüm etmiş cinlerin arkasında namaz sahihtir. Cin, namaz kılanın önünden geçerse, insanla nasıl mukatele etmek gerekiyorsa, onunla da o şekilde mukatele etmek gerekir.

Haksız yere cin öldürülmez.

Cinin rivâyeti makbuldür.

“Cinlerin, insanlardan işittikleri şeyleri rivâyet etmelerinin cevâzında şüphe yoktur. İnsan bunu ister bilsin, ister bilmesin fark etmez.”

Fazilet erbabı bir kimse müsaade ettikten sonra cinlerin meclise girmelerinde mahzur yoktur.

İnsanların cinlerden rivâyet etmesi yasaktır. Bu, onlara güven olmadığı içindir...

Cinlerin yedikleri ile istincâ etmek câiz değildir. Kemik, sofrâ ve kaplardan atılan şeyler, cinlerin yiyecekleri arasındadır. Cinlerin kestikleri yenmez.

“Mültekıd” isimli kitapta, Peygamberimizin (s.a.v.) cinlerin kestğini yemeyi nehy ettiği rivâyet edilmiştir.

İmamü'l-Kürdî “Menâkıb”ında, cin, şeytan evlâtları ve “gull” (İfrit) hakkında, bilhassa onların yeme-içmeleri, cimâları ile ilgili çok şeyler zikretmiştir.

Ey Hannân ve Mennân olan Allah'ım! İnsanlar ve cinler dahil âlemlere rahmet olarak gönderdiğin Habîbin (s.a.v.) hürmetine, imanımızı onların şerrinden; kalb, fikir ve bedenimizi onların hulûlünden koru...

Mahlûkatın efendisi ve en şereflişi Muhammed Mustafa'ya salât u selâm olsun!

U Y A R I

BOZUK DİNÎ YAYINLAR

Dinî bilgileri yaymak ve öğretmek büyük ihtisas isteyen ve son derece sorumluluğu olan kutsal bir vazifedir. Yüce İslâm dini hakkında telif edilen ve yayınlanan kitap, dergi ve broşürlerdeki bilgilerin hatâlı ve çarpık olmasının vahim neticeler, büyük zararlar doğuracağı şüphesizdir. Ülkemizde yakın zamana kadar din konusunda neşr edilen kitap ve makaleler ilim sahipleri tarafından gözden geçiriliyor ve içlerinde yanlış olduğu takdirde tenkid yazıları kaleme alınarak müslüman kamuoyu uyarılıyordu. 1950'li yıllarda İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu garip bir Kur'ân tercümesi çıkarttığında, aleyhinde düzinelerle tenkid yazısı yazılmış ve kitabın yapacağı tahribat önlenmişti. Çünkü bu tenkidleri okuyan müslümanlar bu tercümei satın almamışlar, dinimize yapılan suikasti önlemek için de herkesi uyarılmışlardı... Yine 1950'li yıllarda Fener Patrikhânesinde Tarabya metropoliti olarak vazife gören papaz Yakovos (şimdiki Amerika başpiskoposu) dinimiz aleyhinde "Nurlu Ufuklara" adlı kara bir kitap yayınladığı zaman bütün din âlimleri kaleme sarılmışlar, kara cüppeli ve kara vicdanlı müfterinin hezeyanlarını çürütmüşlerdi. Türk milleti huzurunda suçlu duruma düşen iftiracı papaz da ülkemizi terk etmek zorunda kalmış ve hükümet tarafından vatandaşlıktan çıkarılmıştı. (Maalesef son yıllarda bu papaz bazı siyaset adamlarımızın gözdesi olmuş, kendisine çok ihtiram edilmiş, bizzat ayağına gidilerek, memleketimize dâvet edilmiştir. Hattâ Fener Patrikhânesinin başına getirileceği hususu da kuvvetli bir rivâyet olarak fısıldanmaktadır.)

Son 15 - 20 seneden beri İslâmî yayınlar sahası başıboş kalmış olup tam bir anarşi manzarası arz etmektedir. Ehliyet, liyakat, kültür ve karakteri yetersiz birtakım şahıslar bu sahaya el atmışlar, yalan-yanlış, şişirme eserler çıkararak piyasayı bozuk din kitaplarıyla doldurmuşlardır. Artık eski icâzetli (gerçek diplomalı) din âlimleri kalmadığı için bu bozuk yayınlar gereği gibi tenkid edilmemekte, zavallı halkımız ve gençlerimiz de din kültürü edineceğim diye çarpık fikirler, hattâ küfre kadar giden bozukluklar ihtiva eden zararlı neşriyatı alıp okumakta, bu yüzden de kafaları karışmaktadır. Manzara gerçekten çok üzücüdür. Başta Kur'ân-ı Kerîmimiz olmak üzere mukaddesatımız iğrenç bir istismara, çirkin bir bezirgânlığa konu teşkil etmektedir. Yeni ya-

yınlar hakkında ciddî tenkid yazıları hemen hemen hiç yok gibidir. Bu boşluk-
tan istifade eden sömürücüler Hz. Osman'a —hâşâ— “yağmacı kâfir” diyen,
“zikirler ve salâvatlar tembellik çağının ürünleridir” hezeyanını kusan,
“müslümanlar üçüncü hicrî asırdan sonra sapıttılar” iftirasını utanmadan
ortaya atan, içinde hiç yanlış olmadığı hakkında ehl-i sünnetin icmâ ve ittifakı
bulunan Sahih-i Buharî'de mevzu (uydurma) söz bulunduğunu iddia eden ya-
lanlarını dinî yayın perdesi altında ortaya atabilmektedirler.

Durum gerçekten vâhimdir ve yürekler acısıdır.

Aklı başında ve vicdan sahibi her müslüman, dinî telifat ve yayın konu-
sundaki anarşi ve kaos karşısında derin derin düşünmelidir. Bu kaos ve bu
anarşinin baş sorumluları olan mukaddesat sömürücüsü muhterisler, ehl-i
sünnet dışı yamuk ve çarpık fikirleri neşr ederek İslâmî uyanış hareketini bü-
yük zarara uğratmaktadır. Din düşmanları bu anarşi ve kaosu el altından des-
teklemektedir.

İçinde yaşadığımız rejim lâik olduğu için bu meselelere karışmaz. O
hâlde müslümanları gerçekten temsil eden kişi ve kuruluşlar İslâmî yayın sa-
hasındaki anarşi, kaos, istismar ve fitneyi önlemek için ciddî tedbirler almalı
ve derhal tatbikata geçmelidirler. Aksi takdirde vuku bulan ve bulacak olan
tahribattan, yıkımdan, sapıklıklardan ve hezimetten mes'ul olacaklar, ilâhî bir
mahkemede bunun hesabını vereceklerdir.

Cenab-ı Hak cümlemize basiretler ihsan buyursun!

BEDİR YAYINEVİ

İçindekiler

Gümüşhâneli dergâhı, Fatma Sultan Câmii	2
Açıklama	4
Uyarı	5
Tenbih ve İhtar	7
Müslümanların Dikkatlerine	15
Takrizler	17
Gümüşhâneli Hazretlerinin Kabri	19
ÖNSÖZ: Gümüşhâneli Hazretlerinin Hayatı, Eserleri	21
Ehl-i İnsafa	30

EHL-İ SÜNNET İ'TİKADI

Besmele, Hamdele, Salvele	31
Kitabın Bölümlerinin İzahı	34

BİRİNCİ BÖLÜM İ' T İ K A D (İLÂHİYAT)

BİRİNCİ KISIM

Allah Hakkında Vâcib Olan Şeyler	40
A) Tenzihî Sıfatlar	41
B) Sübutî Sıfatlar	49
1) Hayat	49
2) Kudret	50
3) İlim	51
4) İrade	53
5-6) Semi', Basar	55
7) Kelâm	55
8) Tekvin	56

C) Fiilî Sıfatlar	57
D) Mânevî Sıfatlar	58
E) Zâtî Sıfatlar	58

İKİNCİ KISIM

Allah Hakkında Muhâl Olan Şeyler	59
---	-----------

ÜÇÜNCÜ KISIM

Allah Hakkında Câiz Olan Şeyler	62
--	-----------

DÖRDÜNCÜ KISIM

Peygamberler Hakkında Vâcib Olan Şeyler	64
Peygamberler Hakkında Câiz Olan Şeyler	65

BEŞİNCİ KISIM

Melekler Hakkında Vâcib Olan Şeyler	65
--	-----------

ALTINCI KISIM

İmam Mâtüridî'nin İ'tikad Hususundaki Geniş İzahatı	66
Kur'ân-ı Kerîm Mahlûk Değildir	67
İstîtaat: Bir İşe Gücün Yetip Yetmesi	70
Cennet ve Cehennem	74
Mi'racın Mahiyeti	75
Resûlullah (s.a.v.)'in Bildirdiği Kıyamet Alâmetleri	75
Büyük Günahlar	76
Riya	77
İman İle İslâm Arasındaki Fark	78
Peygamberlerin Gönderilişindeki Hikmetler	79
Velîlerin Kerâmetleri	82
İblis, Fir'avn, Deccal v.b. gibi Allah (c.c.) Düşmanlarından Zuhûr Eden Haller	82
Ashab-ı Kiram ve Ümmet-i Muhammed'in Fazilet Dereceleri ..	84
Halîfede Aranılan Şartlar	85
Yeryüzündeki Bazı Yerler, Diğer Bazı Yerlerden Üstündür	87

..... İÇİNDEKİLER	295
Dinî İlimler, Akıldan Üstündür	87
Allah, "Zulme, Ortağa, Muhâle Kaadirdir" Şeklinde Sıfatlandırılmaz	89
Ye's Hâlinde İman	89
Hafaza Melekleri	89
Nazar Haktır	90
Nasslar, Mümkün Olduğu Kadar Zâhirine Göre Hükümlendirilir	90
Allah'ın Emirlerine Muhatab Olanlar Dörttür: 1 — Melekler, 2 — İnsanlar, 3 — Şeytanlar, 4 — Cinler	90
Kitab, Sünnet ve İcma-i Ümmetin Aksini İddia Edenlerin Görüşlerini Kabul Edemeyiz	91
Tevhidde Tereddüdün Halli	92

İKİNCİ BÖLÜM ELFÂZ - I KÜFÜR

Küfür Üç Nevidir: 1 — Cehlî Küfür, 2 — İnkârî ve İnâdî Küfür, 3 — Hükmî Küfür	95
--	----

BİRİNCİ KISIM

Sapık Mezheplerin Halleri	95
1 — Kaderiyye Mezhebi	95
2 — Keysâniye Mezhebi	96
3 — Râfızîler	96
4 — Hâricîler	96
5 — Yezidîler	97
6 — Neccâriyye Mezhebi	97
7 — Şeytaniyye Mezhebi	97
8 — Mutezileden Bir Grup	97
9 — Allah'ın Zât ve Sıfatları Hâdise Mahaldir Diyenler	97
10 — Allah'ın Sıfatlarını İnkâr Edenler	98
11 — Allah Cisimdir, Başka Cisimlere Benzemez Diyenler	98
12 — Allah'ın Yaptığı İşlerde Hikmet Olmayabilir Diyenler	98
13 — Cebriyye Mezhebi	98

14 — İnsan Cesed Değildir. O Diridir, Kaadirdir Diyenler	98
15 — Mürcie Mezhebi	98
16 — Mizan Yoktur, O Adalettir Diyenler	99
17 — Râfızîlerden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e Küfredenler ..	100
18 — Mücessime Mezhebi	100

İKİNCİ KISIM

Kâfir, Mürted ve Zındıklar Hakkındaki Hükümler	101
Elfâz-ı Küfrün Hükümleri, Kaideleri ve İhtilâfları	106
1 — Küfre Götürdüğü Hususunda İttifak Edilen Lâfızları Söyleyenler	106
2 — Küfür Olduğunda İhtilâf Edilen Lâfızları Söyleyenler	106
3 — Hatâ İle Söylenen Elfâz-ı Küfür	107
Şaka İle Söylenen Elfâz-ı Küfür	109
Elfâz-ı Küfrün Kasden Söylenmesi	109
İman ve İmanın Mahiyeti	111
Küfrü İnkâr, Kendi Küfrüne Rızâ, Başkasının Küfrüne Rızâ	111
Yahudi ve Hıristiyanların Kelime-i Tevhid Getirmeleri	113
Putperestin "Lâ ilâhe illallah" Demesi	113
Mecusînin "Ben Müslüman Oldum" Demesi	113
Bir Kâfir, Münferiden, Kâbeye Yönelerek Namaz Kılırsa Müslümandır	114
Zimmînin, Müslümanın Arkasında Namaz Kılması	114
Bir Kimsenin Müslümanlığının, Şahitler Yolu ile Kabulü	115

ÜÇÜNCÜ KISIM

Elfâz-ı Küfrün Çeşitleri	115
1 — Allah Teâlâ'ya, O'nun Sıfatlarına ve Ef'âline Taallûk Eden Küfür Lâfızları	115
2 — Peygamberlere Taallûk Eden Küfür Lâfızları	123
3 — Kur'ân-ı Kerîm'e, Namaza, Zikre ve Buna Benzer Diğer Husurlara Taallûk Eden Küfür Lâfızları	131
Haramı Helâl, Helâli Haram Kabul Etmek	147
4 — İlme ve Âlimlere Taallûk Eden Küfür Lâfızları	149
Müspet İlim, Şeriat İlminden Yükkettir Diyen Kâfirdir	154
5 — Değişik Mevzulardaki Küfür Lâfızları	156

..... İÇİNDEKİLER	297
İman, Ziyadeleşir ve Noksanlaşır Diyen Kâfir Olur	156
Hıristiyan Yahudiden Daha Hayırlıdır Diyen Kimse Kâfir Olur	156
Yahudilik, Hıristiyanlıktan Daha Şerlidir Demek Câizdir	156
Bir Kimsenin Gelişi ve Buna Benzer Hallerde Kurban Kesmenin Hükümü	177
Bir İnsana Secde Etmek	181
Sihirbaz Tevbe Ettirilmeden Öldürülür	182

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AMELLERİN DOĞRU YAPILMASI

BİRİNCİ KISIM

Niyet, İrade ve Kasd	187
Niyet İki Çeşittir:	
a) Âhiret İle İlgili Olan Niyet	188
b) Dünya İle İlgili Olan Niyet	188
Cihadda Niyet Şarttır	189
Nikâh, İbâdete Yakındır	190
Öğrenmek ve Öğretmekte Niyet	190
Kitap Yazmak da Öğretmek Gibidir	190
Ceza Vermenin İbâdet Olması İçin Niyet Şarttır	190
Yemek, İçmekte Niyet	190
Boşanma, Sarih ve Kinaye İle Olmak Üzere İki Çeşittir	191
Ric'a Nikâh Gibidir	192
Yemin, Niyete Bağlı Değildir	192
Terk Edilmesi Gereken Şeylerde Niyet	193
Niyetin Kaideleri:	
1 — İşler Kasıdları İle Beraberdır	194
2 — Bir Şey Niçin Meşru Olmuşsa Sadece Onun İçindir	198
3 — Niyet Olunan Şeyi Tâyin Etmek Veya Etmemek	199
4 — Niyet Olunan Şeyin Sıfatları (Farz, Nafîle, Edâ-Kaza)	204
Namazda 3 Niyet Şarttır:	
a) Farza Niyet	204
b) Namaza Niyet	204

c) Namazın Vaktini Tâyin	204
5 — İhlâs	207
6 — İki İbâdeti Cem Etmek	208
7 — Niyetin Vakitleri	209
Tenbih: İbâdet İçinde, Diğer Bir İbâdete Niyet Olur mu, Olmaz mı?	211
8 — İbâdetlerde Niyetin Devamlılığı	211
9 — Niyetin Yeri, Her Yerde, Her İbâdetde Kalbdır	212
Niyetin Yeri Meselesinde İki Husus Vardır:	
a) Yalnız Dil İle Niyet	212
b) Kalben Niyet Ettikten Sonra Her İbâdetde, Mutlaka Dil İle de Söylemek Gerekmez	213
10 — Niyetin Şartları:	
1 — İslâm Olmak	214
2 — Temyiz Sahibi Olmak	214
3 — Niyet Edileni Bilmek	214
4 — Niyet İle, Niyet Olunan Şeyin Arasına Başka Bir Şey Giremez	215

İKİNCİ KISIM

Bazı Mühim Kaideler	216
1 — Yakın Şek İle Zâil Olmaz	216
Şüphe Hususunda Faydalı Meseleler	218
a) Bir İşin Yapılıp Yapılmadığı Hususunda Şüpheye Düşülecek Olursa, Aslolan O İşin Yapılmamış Olmasıdır	218
b) Hâdiseleri, En Yakın Vaktine Göre Değerlendirmek Asıldır	221
c) Kelâmda Aslolan Hakikattir	222
2 — Zorluk, Kolaylığı Celbeder	224
a) Yolculuk, 1 — Kısa Yolculuk, 2 — Uzun Yolculuk	224
b) Hastalık	224
c) Unutmak	225
ç) Zorluk ve Kaçınılmaz Güç Hususlar	227
d) Noksanlık. (Çocuk ve Deli Mükellef Değildir)	240

Erkeklerin Mükellef Olduğu Birçok Şeyden, Kadın Mükellef Değildir	244
Genç Kadın Yabancı Erkeklerle Selâm Veremez	245
Yabancı Kadınlara Halvette Kalmak Haramdır	245
Hür Erkek ve Kadınların Mükellef Oldukları Birçok Şey İle Köle ve Câriyeler Mükellef Değildir	245
Gözleri Gören Kimselerin Üzerine Farz Olan Birçok Şey İle Âmâlar Mükellef Değildir	246
Müellif Mühim Bir Hususu Açıklıyor	247
e) Cehl, Cehl-i Mürekkep, Cehl-i Basit	247
Cehl-i Basitin Çeşitleri Çoktur. Bazıları Özür Kabul Eder, Bazıları Özür Kabul Etmez	247
f) İkra (Zorlama)	248
3 — Zarar Giderilir	248
4 — İki Müfsid Çatıştığı Zaman Hafifi Tercih Edilir	249
5 — Mefsedeti Def' Maslahatı Celbden Evlâdır	255
6 — Helâl İle Haram Bir Araya Gelirse, Haram Galip Gelir	256
7 — Maksadları Aynı Olan İki Şey Bir Araya Geldiği zaman, Birbirine Girer	257

ÜÇÜNCÜ KISIM

Büyük Önemi ve Faidesi Olan Meseleler	261
a) Alması Haram Olan Şeyin Vermesi de Haramdır (Fâiz)	261
b) Farz, Nafileden Efdâldir	263
c) 25 Meselede, Uyuyan, Uyanık Olan Kimse Gibidir	265
ç) Tecezzi Kabul Etmeyen Bir Şeyin Bazısını Zikretmek Hepsini Zikretmek Demektir	268
d) Taharetin Şartı İkidir:	
1 — Taharetin Vücudunun Şartları. Bunlar da Dokuzdur	269
2 — Taharetin Sihhatinin Şartları. Bunlar İse Dörttür	269
Necaseti 15 Şey Temizler	269
Elbisedeki Meni	270
Kanların Hepsisi Necistir	270
Dışkı Necistir	272
e) Namaz	272

Kâfirin Niyetine İtibar Edilmez	273
Âlim Bir Adam, Ümmî Bir İmama Uyar ve Uyanın Namazı Bozulursa, İmamınki de Bozulur	274
Başı Açık Namaz Kılmak Mekruh Değildir	274
Mescidin Avlusu, Mescid Gibidir	275
f) Zekât	276
Bütün Sadakalar, Hâşimoğullarına Haramdır, Hediye Helâldir	277
g) Oruç	278
ğ) Hac	280
h) Helâl ve Haram	280
i) Av ve Hayvan Kesmek	284
j) Sarhoşluk	288
k) Cinlerle İlgili Hükümler	289
UYARI-Bozuk Dinî Yayınlar	291
İçindekiler	293

BEDİR YAYINEVİ'NİN NEŞR ETMİŞ OLDUĞU KIYMETLİ İSLÂMÎ ESERLERDEN BAZILARI

Ciltli eserler:

- İHYÂU ULÛMÎ'D-DÎN. Hücetü'l-İslâm. İmam Gazâlî
Hazretlerinin muazzam eseri. Ahmet Serdaroğlu tercümesi.
(4 büyük cilt)
- KİMYÂ-YI SAÂDET. İmam Gazâlî.
- EL-UHÛDÛ'L-KÛBRÂ-BÛYÛK AHİDLER. İmam Şârânî.
- MÂRİFETNÂME. Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri.
Şâhâne ciltli.
- ÖLÛM-KİYÂMET-ÂHİRET. İmam Şârânî.
- İLÂHÎ ARMAĞAN-FETHU'R-RABBÂNÎ.
Abdülkadir Geylânî.
- KISAS-I ENBİYA. Ahmed Cevdet Paşa. (2 cilt).
- BÛYÛK GÛNAHLAR. İmam Zehebî.
(Sonunda geniş bir ek kısmı vardır).
- BÛYÛK DUÂ KİTABI. Mehmet Emre.
- EHL-İ SÛNNET İ'TİKADI. Gümüşhâneli Ahmed Ziyâüddin.
- BOSTAN-GÛLİSTAN. Şeyh Sâdi-i Şirâzî.
- MEVLÂNÂ VE MESNEVÎ. Tahir Büyükkörükçü.
- AVRUPA'NIN ÜZERİNE DOĞAN İSLÂM GÛNEŞİ.
Sigrid Hunke.
- DENİZCİ HASAN. Ahmed Midhat Efendi'nin romanı.
- ALLAH KİMLERİ SEVER? Muallime Nigâr.

Ciltsiz eserler:

● **CANLILAR VE EVRİM.** Birinci hamur kâğıda dört renkli resimle basılmıştır.

● **AHKÂM-I SULTANİYYE.** İmam Mâverdî.

● **ELLİDÖRT FARZ ŞERHİ.** Kemâleddin Üstün.

● **İSLÂM'DA KADIN VE ÂİLE.** Mehmed Emre.

● **İZAHLI YEMEK KİTABI.** İnci Beşoğul.

● **BİRGİVİ VASİYETNÂMESİ-KADIZÂDE ŞERHİ.**

● **GIYBET İLLETİ.** Ubeydullah Küçük.

(1) Yukarıdaki liste yayınlarımızın sadece bâzılarıdır.

(2) Enflasyon yüzünden fiyatları sâbit tutamamaktayız. Bu yüzden, ileride mecburen değışeceği için listeye fiyatları koymadık.

(3) Yayınlarımızın fiyatları, piyasanın altındadır.

(4) Toptan siparişlerde en yüksek iskonto yapılır.

Saygılarımızla.

BEDİR YAYINEVİ

Cağaloğlu Yokuşu No: 6/8

İ S T A N B U L

(Tel.: 519 36 18)

İSLÂMİYETE YENİ BİR HİZMET
Beraatü'l-Eş'ariyyîn min
Akaidi'l-Muhâlifîn
(EHL-İ SÜNNET İ'TİKADININ MÜDAFAASI)

Müellifi:
EBÛ HÂMİD BİN MERZUK

Bu eserin yazarı çağımızın değerli Ehl-i Sünnet âlimlerinden olup, İslâm dünyasında türemiş olan bid'atçilerin inanç konusundaki hatâlı görüşlerini ve sapık fikirlerini, en ince noktalarına kadar inmek suretiyle teker teker çürütmektedir. Malûm olduğu üzere, bilhassa içinde yaşadığımız çağda İslâm dünyasında hüküm süren kargaşalıktan ve kültürsüzlükten yararlanan Vehhabîlik, İbn Teymiyyecilik, Selefilik, mezhebsizlik, telfik-i mezâhib gibi reformcu bid'at cereyanları gerçek İslâmiyet olan Ehl-i Sünnet görüşlerine muhalif düşünceler yaymaktadır. Bu yüzden Müslümanların bir kısmının kafası karışmış; ortalığı bid'atler, yamuk fikirler istilâ etmiştir. Yayınevimizin Arapça'dan tercüme ettirdiği **Beraatü'l-Eş'ariyyîn** kitabı bu konuda Ehl-i Sünnet Müslümanlarının büyük yardımcısı olacaktır.

BEDİR YAYINEVİ'NDEN
ÖNEMLİ BİR ESER DAHA

Es-Savâiku'l-Muhrika 'alâ Ehlî'r-Rafz ve'z-Zandaka

(Rafızilere ve Zındıklara Karşı Yakıcı Yıldırımlar)

Müellifi:

İBN HACER el - HEYSEMÎ

Büyük Ehl-i Sünnet âlimlerinden olan müellif (ölümü Hicrî 973, Milâdî 1565) bu meşhur eserinde İslâm'ın ilk dört büyük halifesinin üstünlüklerini ve şerefini anlatmakta ve Râfızîlerle zındıkların iftiralarını çürütmektedir. Bilindiği gibi Ehl-i Sünnet dışı Râfızîler, ilk üç halifeye, azgın Haricîler ise dördüncü halife Hazreti Ali Efendimize düşmanlık etmektedirler. Râfızîlerin ve Zındıkların ortaya çıkardıkları yersiz tartışmalar, fitneler, sapıklıklar yüzünden İslâm dünyasında fitne, fesat, nifak, şikak, düşmanlık, kıtal eksik olmamıştır. İşte İbn Hacer el-Heysemî Hazretleri, **es-Savâiku'l-Muhrika**'sında Râfızîlere, bid'atçilere, zındıklara gereken ilmî susturucu cevapları vermekte, iyi niyetli Müslümanlara doğru yolu göstermektedir. Kitap büyük boy 590 sahifeden ibaret olup sonuna kıymetli bilgileri havi bir ek kısım ilâve edilmiştir. Mütercim emekli Müftü Hasib Seven'dir.

Bu eseri Ehl-i Sünnet idrak ve şuuruna sahip bütün din kardeşlerimize tavsiye ederiz. Lüks bir cilt içinde sunulmuştur.